

ХОЛАНДСКИ
МОРСКИ НОВЕЛИ

ИЗДАТЕЛСТВО
·ВАРНА·

ХОЛАНДСКИ МОРСКИ НОВЕЛИ

Превод: Фредерика Петрова, Илия Петров

chitanka.info

Мореплаването, риболовството, морската търговия заемат в социалния и икономически живот на Холандия толкова голямо място, че морето се е превърнало в символ на бита на холандския народ. Не случайно тъкмо в Холандия е възникнала и знаменитата легенда за Летящия холандец, за неговия мистичен кораб, предвещаващ гибел за срещналите го други кораби. С морето винаги са били свързани надеждите и тежненията на трудовия народ и затова толкова много легенди, приказки, песни и сказания нидерландците са посветили на него. Морската тематика като широка струя се влива в холандската художествена литература.

В тази антология са включени предимно творби, превърнали се в класика, спечелили привързаността на читателите не само в Холандия. Чрез тях българският читател за пръв път ще добие представа за една литература, оставала досега в известна степен встрани от неговото любознателно внимание.

ИРМА ВОЛЕВИЧ ХОЛАНДСКИ СТРАНИЦИ

Нидерландия. Ниска земя. Около две пети от цялата ѝ територия лежи под равнището на морето. Върху древен герб на една от холандските провинции — Зеландия, самото название на която означава „морска земя“ или „морска страна“ — е изобразен борещ се с вълните лъв, а под него девиз: „Бори се и побеждавай.“ Този надпис е пълен с дълбок смисъл. От незапомнени времена населението на Нидерландия — холандци, фламандци, валони — води упорита героична борба с морската стихия, изтръгвайки от нея стъпка след стъпка необходимата му суша, за да я превърне в полдери — сочни пасища, покрити с изумрудена трева. Векове тук хората строят диги, шлюзи, векове засланят своите земи от буйния набег на свирепите морски вълни, проявявайки при това чудеса на храброст, търпение, упоритост. Не случайно в Нидерландия е разпространена поговорката: „Бог е създал морето, а холандците — брега.“

Не безинтересно е да се знае, че още в гениалното творение на Данте от XIII век, в неговата „Божествена комедия“, се споменава за холандските диги. Вкаменените крайбрежия на Флегетон (така поетът нарича подземната река в ада) Данте сравнява с дига, построена от фламандците покрай морето между град Бруджи (Брюгге) и селцето Гвизанд (Виссанд):

*Кат тия зидове, кои земята
холандска защитават от бесът
на морските талази...*

„Ад“, песен XV, 4
(превод Константин
Величков)

Мореплаването, риболовството, морската търговия заемат в социалния и икономическия живот на страната толкова голямо място, че морето е станало известно като символ на бита на холандския народ. Нали тъкмо в Нидерландия е възникнала знаменитата легенда за Летящия холандец, за мистичния кораб, който предвещава гибел за срещналите го кораби, същата легенда, която е легнала в основата на едноименната опера на Вагнер. От друга страна, морето е станало символ и на непречупеното мъжество на холандския народ, а в XVII век революционните селяни — фламандци и холандци, — борещи се против тиранията на абсолютична Испания, с гордост наричали себе си „морски гези“^[1]. С морето винаги са били свързани надеждите и тежнението на трудовия народ и затова толкова много легенди, приказки, песни и сказания на нидерландците са посветени на морето, на неговите тайнствени глъбини, откъдето, както подсказва неизчерпаемата народна фантазия, изплуват русалки, водни духове, приказни говорещи на човешки език риби, морски чудовища. Морето и награждава човека за храбростта, за отзивчивостта му, и го наказва за неговата алчност и жестокост. В такъв план е извънредно любопитният сборник фризки сказания „Легенди на лагуните“, събрани от известния фолклорист, ентузиаст на народното творчество Хен де Веерд. За пръв път този сборник е излязъл в нелегалния печат на страната през 1942 г. по време на фашистката окупация на Нидерландия. В легендите, събрани в този сборник, звучи народният протест против чуждоземното иго и не случайно в повечето от тях именно от морето пристигат в страната зли пирати, разбойници, алчни да се обогатят за сметка на трудовия народ. В „Легенди на лагуните“ се провъзгласява правото на човека да бъде свободен, независим от поробителите. Именно в такъв дух трябва да се разбират приказките „Отнесен от дявола“ и „Черния Ролф“.

Морето, морската тематика като широка струя се влива в холандската художествена литература, вдъхновявайки писателите за редица изтъкнати произведения. Големият холандски поет Марсман, загинал през 1940 г. на торпилиран от немска подводница параход, има прелестно стихотворение „Възпоминание за Холандия“. Описвайки привичния и роден за него пейзаж на селска Холандия — редки тополи, къщички, потъващи във вълните като островчета, древни брястове и селца, загърнати в трептящ прозрачен въздух, — поетът

завършва стихотворението си с думите, че навсякъде той чува „гласът на водата, тревожният глас на водата... като глас на беда...”

За характеристика на морската тематика в холандската литература едва ли може да се намери по-поетично описание.

Да си припомним и най-знаменитата драма в холандската драматургия от първата половина на XX век. Това е пиесата на Хейерманс „Гибелта на Надежда“ (1901 г.), получила европейска известност. (През 1913 г. постановката на тази пиеса в Студията на Московския художествен театър е била истинско събитие в театралния живот на тогавашна Русия.) В пиесата е изобразена гибелта на рибарски кораб, потънал по вина на собственика, изпратил в морето прогнилото морско корито, за да получи срещу това застраховка. Двадесет млади рибари били принесени в жертва на отвратителната алчност на богатия корабовладелец. С голяма художествена сила на обобщението Хейерманс показва непримиримите противоречия между света на труда и света на собственичеството, между трудовите хора и жестоките печалбари, мислещи само за собствената си изгода.

Драмата „Гибелта на Надежда“, чието действие се развива в рибарско селище, в някаква степен се преплита с разказите на фризките писатели, рисуващи оскъдния беден живот на рибарите от североизточния край на Нидерландия. Прочитайки разказите „Морето с малко не се примирява“ и „Ловци на камбала“, неволно се възхищаваш от мъжеството, енергията на обикновените хора от народа, от тяхната героична борба с водната стихия и виждаш пред себе си рибарските селища, лодките покрай бреговете, кърпените мрежи, чувствуваш острия мирис на селдата, виждаш пред себе си сякаш изсечените от груб камък мъжествени фигури на рибарите с неизменната лула в зъбите.

Капитализмът със своята меркантилност, със своето голо печалбарство винаги е извиквал отрицателна реакция от страна на художниците на словото. За мнозинството от тях и за романтиците най-напред темата за морето е свързана с бягство от действителността в света на екзотиката, с бягство в идилията на южните морета и тропическите острови, в търсене на необикновени, остри усещания. Всичко това е характерно за творчеството на известния романтик Ян Слауерхоф. Герои на неговите произведения — поеми, стихотворения, романи и новели — са смели търсачи на приключения, капитани,

пирати, шкипери, моряци, конквистадори. Или пък са просто легендарни образи, като например образа на Летящия холандец. В своите стихове и в прозата си Слауерхоф е привлечен от морската тематика, защото според него морето очиства човека от мръсотията на собственичеството, приближава го до хармоничното сливане с могъщата, вечна природа.

В новелата си „Последният рейс на «Ниборг»“, която по право се смята за бисер в холандската романтична литература, авторът разказва как под тежестта на жизнените обстоятелства, а така също, отстъпвайки пред властта на златото, командуването на „Ниборг“ променя курса на кораба, отказвайки се от своите предишни задължения, изменяйки по този начин и на собствената си чест. Гибелта на „Ниборг“ и на всички моряци е показана като резултат на неизбежното възмездие, постигащо човека заради престъпленията му против собствената съвест, против нравствените закони на света.

Художественото творчество на Слауерхоф е проникнато от романтично светоусещане, обусловено от недоволството от окръжаващия го свят на собственичеството. Отвращавайки се от лесните печалби, писателят се опитва да създаде в произведенията си илюзорния малък свят на кораловите острови сред тропиците. Съзнанието, че този илюзорен свят не е повече от утопия, от романтична приказка, украсява стиховете и прозата на писателя с неясни романтични краски, с лека печал, с мечта за бъдещето.

Трябва да се каже, че не само у романтиците, но и у съвременните писатели-реалисти морето твърде често е представено като символ, като оръдие за наказанието на човека заради престъпленията му против човечността: морето е показано като контраст между великата природа и жестоката реалност на битието. И тук трябва да упоменем името на Ана Бламан, известна холандска писателка, авторка на редица изискани психологически романи и новели. В своята повест „Кръстоносецът“ писателката описва пътниците и екипажа на разкошния лайнер „Кръстоносецът“, който плава от Европа за Индонезия, но по пътя се натъква на вражеска мина и отива на дъното. Действието на повестта като че ли се разкъсва на две части. В първата част на фона на спокойното комфортно пътуване писателката рисува светското общество: изящни жени, елегантни мъже, обществени дейци с различна политическа ориентация. Във

втората част, когато се раздава сигналът за бедствие, когато жените и децата биват настанявани в лодките, а на мъжете се предоставят (и то далеч не на всички) спасителни пояси, тогава пред лицето на смъртната опасност се разкриват истинските образи на хората, озверели, опитващи се да се спасят на всяка цена за сметка на другите. Любов, галантни маниери, политически декларации — всичко се лишава от всякакъв смисъл, когато се оголва егоистичната природа на човека.

В антологията е включена и неголямата новела на Ана Бламан „Плувецът“, в която гибелта на човека на фона на бушуващото море служи за илюстрация към вечната борба в природата между доброто и злото. Така се възприема тя от писателката. От тази гледна точка гибелта на плувеца се превръща в символичен подтекст към философската проблема за отстранимостта на злото и крайното тържество на хуманизма.

Съвременната реалистична литература на Нидерландия ни дава и друго възприятие на темата за морето. Така в творчеството на твърде „морския“ писател Ян Хартог морската тематика винаги се преплита с трудовия живот на народа. Неговият получил огромен успех роман „Славата на Холандия“ (1940) рисува образи на мъжествени хора, служещи на конвоен кораб, откъснат в Атлантика от бойните части.

Социалните мотиви в творчеството на Ян Хартог го сродяват с Йеф Ласт, автор на редица повести и разкази из живота на моряците. Йеф Ласт е фигура не по-малко колоритна, отколкото Слауерхоф. Вечен скиталец, влюбен в морето, той обаче в отличие от романтика Слауерхоф никога не засланя своите герои от съприкосновението с реалния живот, не романтизира бягството от действителността. В повестите му „Зюдерзее“ (1934), в разказите „Пред мачтата“, „Двамата братя“ и др. блика трудовият живот на обикновените хора на неговата страна. В редица свои разкази Йеф Ласт правдиво показва тежкия, оскъдно заплащан труд на моряците, които — всички — са влюбени в своята професия. В новелата „Двамата братя“ (1935) авторът изпява вдъхновен химн на могъщата река Рейн и носещите се по нея влекачи и баржи, кервани от кораби. В центъра на разказа стои обаятелният образ на шкипера Херит, жизнерадостен, енергичен, мъжествен капитан на буксирния кораб „Двамата братя“. Трагичната съдба на Херит в значителна степен е обусловена от неговата бедност, от

неопределеността на съдбата му, което не му позволява завинаги да свърже живота си с обикнатата от него девойка. Техните краткотрайни пламенни срещи винаги свършват с раздяла, след която Херит отново влачи по реката своя керван от баржи, а Лена „припечелва“ в таверните, подчинявайки се на похотливите желания на посетителите. В порив на ревност Херит убива своя съперник и спасявайки се от полицията, загива, удряйки главата си във винта на своя кораб.

В невключената в тази антология новела „Бродяги“ писателят показва жестоката експлоатация на моряците. Безсърдечността на първия щурман става причина за ненавременната смърт на юнгата Джани, почти момче, подхвърлено на безсмислени издевателства. Колоритни са образите на моряците, попаднали за непослушание в „черните списъци“ — машинистът Нелис и боцманът Йопи, остро преживяващи несправедливостта и бездушното отношение към матросите.

В антологията на холандската морска новела е включена и повестта на Артур ван Схендел „Фрегата «Йохана-Мария»“, спечелила си христоматийна известност (1930). Това реалистично произведение притежава едновременно и дълбок подтекст. Животът, многолетната дейност на моряка, а после боцман и на края капитан и собственик на кораба Якоб Брауер символично представя разцвета и упадък на ветроходния флот на Нидерландия. През февруарското утро на 1865 г. юношата се качва на кораба „Йохана-Мария“, току-що спуснат на вода тримачтов кораб, за да умре на него след няколко десетки години като болен, самотен старец. На кораба Брауер отдава всичката си любов, преданост и заради притежаването му е превърнал целия си живот в непрекъсната аскеза. Брауер — човек на действието, великодушен, нетърпим към злото — винаги се притичва на помощ на слабите и угнетените, встъпва в неравна борба с жестоките, коварни капитани. Но герой на повестта е не само Брауер, но и корабът, на който той плава. Тримачтовата фрегата „Йохана-Мария“ е вторият герой на повестта. Корабът ни се представя като символ на миналото могъщество на нацията и не случайно в лиричните места авторът припомня онези славни времена, когато платноходни кораби, гордост и величие на нидерландската флота, са браздили моретата и океаните, умножавайки доходите на морската държава. Превръщането на един от най-бързоходните кораби на Нидерландия в старо корито, доживявайки

времето си като музейна забележителност някъде в канала, отразява неизбежния, исторически обуславен упадък на някога могъщата холандска морска колониална държава. Именно в тази историческа обусловеност се заключава и драматичният подтекст на повестта. С елегична тъга е обвеяно описанието на последния рейс на „Йохана-Мария“, прощаването на старите моряци с небето на екватора, с морските бури, с всичко, което в продължение на много десетки години е съставлявало смисълът на живота им.

Повестта на Схендел е влязла в златния фонд на класическата „морска“ литература на страната. Но в творчеството на писателя тя не е единствена. В романа си „Човек на вода“ той рисува образа на Мартин Росарт, презиращ света на користолюбието, посветил се всецяло на алтруистическо служене на хората. Росарт загива по време на вълнение, жертвувайки се за спасяването на хората.

Трудно е да се обхване морската тема в холандската литература. Холандските писатели са писали на тази тема не по-малко, отколкото художниците-маринисти, чиито морски пейзажи украсяват стените на галериите и музеите в Амстердам, Хага и Ротердам. Въпреки разнообразието на стилни средства и жанрове у всички тях има едно общо стремление — да възпеят опасния, тежък, често героичен труд на моряка, да изпеят химн на смелите хора, встъпващи в борба със страшната стихия.

За българския читател ще бъде извънредно интересно да се запознае с художественото творчество на холандските писатели-маринисти, които ще се представят пред него в сюжетно, жанрово и стилистично разнообразие. Тази книга ще му открие нов кът от живота по земното кълбо, ще го запознае с бита и нравите, с националния характер на холандския народ.

Доц. Ирма Волевич,
кандидат на филологическите науки

[1] „Гези“ („бедняци“) — по време на нидерландската буржоазна революция през XVI в. отначало прозвище на нидерландските дворяни, застанали през 1565 г. в опозиция срещу испанското господство, след това бойно име на народните въстаници-партизани, водещи на сушата и в морето борба срещу испанците. Бел.ред. ↑

ОТВЛЕЧЕН ОТ ДЯВОЛА ЛЕГЕНДА ОТ СЕВЕРНОМОРСКИТЕ ОСТРОВИ ЛАНГЕРООХ И СПИЙКЕРООХ

Юстус ван Ветер, канцлер на източнофризландския княз, бил мразен от всички в княжеството. Той бил много надменен и властен човек. Правото, което трябвало да отстоява от името на княза, той нарушавал по един хитър начин. Всичко правел, за да се обогатява за сметка на бедните рибари. Те не смеели да се оплачат от безчинствата му, защото се страхували от жестоката му отмъстителност.

Този човек угнетявал своите поданици по най-безжалостен начин и се надсмивал над техните грижи и нужди.

Когато хората си говорели за канцлера, винаги казвали: „Дано го дяволът отвлече! И колкото по-скоро, толкова по-добре!“ Това си казвали те с шепнене.

Юстус ван Ветер се разболял. Положението му се влошавало с всеки изминат ден. Станало така, че лекарите, които спешно били повикани, нямали вече никаква надежда, че ще го спасят. Обаче на канцлера никак не му се искало да умира. Проклинал всекиго, който му заговорел за смъртта. И се заклевал, че само да оздравее, ще си отмъсти на всички.

Роднините му дошли да се простят с него и да му изкажат скръбта си. Но една вечер, когато седели около смъртния одър, вратата се отворила тихо и влязъл дяволът. Присъстващите се изплашили ужасно. Никой нищо не можел да каже. Само канцлерът извикал от страх.

„Никой няма право над него — казал дяволът с ледено студен глас, при което странното му лице се сбърчило от една ехидна усмивка. — Излезте всички от стаята! Този човек принадлежи само на мене! Ще му взема душата и ще я отнеса в пъкъла.“

Роднините се разтреперили. Кръвта в жилите им се смръзнала. Устните им не издавали никакъв звук. Всички знаели, че дяволът казва

истината. Разтреперани, те излезли навън и там се уговорили да не казват за случилото се. Никой не трябвало да знае за ужасния край на канцлера.

Умиращият беснеел. Обаче неговата изплашена съпротива била напразна. Дяволът взел черната му душа и полетял с нея към крайбрежието. А там вече чакал корабът на пъкъла.

Скоро черните му тайнствени платна се изпълнали от вятъра и дяволът отплавал.

Островът бил потопен в дълбок сън, когато няколко рибари се завърнали и бързо привързали лодките си. Никога по-рано не е било да се връщат толкова рано в къщи след нощен риболов. Сигурно се е било случило нещо особено. И скоро всички узнали причината за това бързо завръщане. Рибарите разказали:

Както винаги, нощес чакахме при мрежите си недалеч от брега. Придвижвахме се съвсем бавно и времето беше хубаво. Точно в полунощ един чер кораб с издути платна се насочи към нас. Бяхме пред голяма загадка. И най-странното беше, че не се чуваше никакъв шум от неговия такелаж. Само от време на време до нас достигаше един ужасен вик, от който цели изтръпвахме. Естествено, ние с голямо напрежение очаквахме да разберем какъв е този странен кораб. И тъй бяхме улисани, че забравихме риболова... Когато тайнственият платноход дойде съвсем близо, забелязахме, че на борда му има голямо оживление. На палубата се суетяха не по-малко от сто души, а по вантите се бяха покатерили мнозина. И какво правеха там, не можехме да видим. Понякога ни се струваше, че приличаха не на хора, а на призраци. Тръпки полазваха по гърбовете ни... Корабът мина покрай нас безшумно и тогава изведнъж разбрахме откъде идеше страшният вик. При кормилото стоеше един истински дявол. В ръцете си той здраво държеше нещо, което се мяташе и гърчеше. А когато дяволът го стисваше по-силно, то надаваше остри писъци. Като видяхме туй нещо, очите ни едва ли не изскочиха от страх...

Изведнъж нашите лодки бяха отхвърлени встрани, сякаш пред тях се бе изпречила релса. И един остър глас завика: „Ало!... Ало!... Да разкажете на приятелите си и на семействата си, че нощес дойде дяволът и отвлече със себе си канцлера... Ало!... Ало!... Чувате ли го

как пици?“ Ние бяхме така смутени, че дълго време не можехме да си дадем сметка сън ли беше, или истина. От далечината още няколко пъти се чу пронизващият вик, веднага последван от ехидния смях на дявола. После настъпи тишина и адският кораб изчезна... Бяхме изгубили желание да ловим риба. Прибрахме мрежите, издигнахме платната и потеглихме към пристана, за да можем незабавно да разкажем всичко. Не, тази нощ нещо не беше в ред. Ужасно!... Не ни се ще пак да преживеем такова нещо.

Всеки знаел вече, че канцлерът е умрял. И желанието, което било така често изразявано, било изпълнено. Дяволът го отвлякъл!

Когато семейството на починалия тиранин започнало да разправя, че той се бил разделил със света тихо и спокойно, всички ги осмели. И вместо скръб настъпила необуздана радост. И навсякъде хората празнували. Вече били свободни от жестоката тирания!

И сега, ако някой запита островитяните как са протекли някога работите с Юстус ван Ветер, отговарят му: „На него му било стопроцентово върнато, защото дяволът го отвлякъл.“ И се засмиват.

ЧЕРНИЯ РОЛФ

ЛЕГЕНДА ОТ ОСТРОВ БОРКУМ

Черния Ролф — така наричали страшния пират, който върлувал покрай източнофризландското крайбрежие. Дотогава никой така много не бил наплавшал хората. Моряците разправяли, че той никога не се бил раждал и затова никога нямало да умре. Един обикновен човек не можел да бъде така безстрашен и така силен. Нямал страх от нищо на света.

Навсякъде по крайбрежието и по островите той се появявал в злочест ден със своя пиратски кораб. И навсякъде убивал и плячкосвал. Всяка съпротива била безполезна. Там, където минел Черния Ролф, оставало опустошение, страх и скръб за дълго време. Горко на ония, които имали работа с него!

Как биха могли да се отърват хората от този демоничен бич? Страшен бил той!

Когато моряците от острова отплавали, Черния Ролф се отправил към малкото крайбрежие със син флаг на предната мачта. Скоро бързият кораб лежал на котва недалеч от малкия островен свят. Всичко било готово. Оставало само да слязат на сушата и да започнат разбойническото си дело.

Обаче морският дявол бил забелязан.

Една млада жена, която търсела яйца в дюните, видяла синия флаг и разбрала, че голяма опасност заплашва острова. Веднага зарязала работата си и забързала към селото. Страшната вест причинила голяма уплаха. Какво да направят жените? Какво можели да сторят те, когато дори мъжете били безсилни да се справят с този демон? Но да предоставят току-тъй земята и живота си било повече, отколкото може да се изисква от жени. Затова те единодушно решили на всяка цена да се отбраняват.

Набързо се облекли в мъжки дрехи и като скрили децата си по къщите, грабнали оръжието на мъжете и синовете си. И тогава се спуснали към мястото, където се намирало единственото старо корабно оръдие. С дружни сили помъкнали към брега оръдието, което от дълги години не било гръмвало, и криво-ляво го приготвили за стрелба. Неравната борба вече можела да започне.

В това време на разбойническия кораб тъкмо били заети със спускането на лодките. Страшните насилници можели скоро да дойдат.

„Огън!“ — изкомандувала една от жените, а гласът ѝ трептял от страх, от напрежение и омраза. В същия миг едно петфунтово гюлле полетяло във въздуха.

За голямо свое учудване смелите жени видели как лодката, която още висяла във въздуха, се откъснала от въжето и с трясък плъснала във водата. Малко след туй те видели също как мъжете пляскали с ръце и крака във водата, мъчейки се да се доберат до въжените стълби, които били спуснати от кораба. До ушите им достигали виковете на изплашените и проклинащи разбойници.

„Улучи-и-и! — извикала предводителката. — Да-вай-й-й!“

Неочакваният успех насърчил жените. Старото оръдие било отново заредено и отново бил даден изстрел. И резултатът бил пак удивителен.

На кораба нещо силно изтрещяло. Едната мачта се пречупила през средата и се преметнала в морето.

Жените ликували, викали, колкото им глас държи.

„Нека само дойдат негодяите!“ — казвали си те една на друга и продължавали да стрелят.

Всеки изстрел се оказвал замайващо точен.

Изведнъж корабът започнал да се накланя на една страна.

„Ура-а-а!“ — ликували жените. — „Корабът про-би-и-ит! Край на неговото плаване-е-е!“

Оръдието свършило добра работа.

Гюлетата, изстрелвани от неприятелския кораб, прелитали далече над главите им, за да се задушат в пухкавия пясък на дюните. Разбойниците изглеждали напълно объркани.

„Това са те опасните господа! — присмяла се една жена. — Не умеят дори да стрелят!“

„Какво ли ще си помислят за нас?“ — запитали някои.

„Че сме мъже“ — рекла една по-млада.

„Не-е-е... че сме същински дяволи“ — казала най-възрастната.

Тогава те замълчали и напрегнато загледали към кораба. На предната мачта, която още стърчала нагоре, бил издигнат бял флаг.

„Отказват се от боя-я-я! — извикала предводителката. — Гледайте, гледайте... спускат лодка.“

Всички видели как била спусната една спасителна лодка. И веднага след това двамина заплавали към брега.

„Какво трябва да правим?“ — питали жените.

„Нищо няма да правите... само ще гледате и добре ще внимавате — решила водачката. — Ще подновите стрелбата едва тогава, когато ви дам знак... преди това — не!“

Когато лодката била вече достатъчно близко, тя извикала:

„Не по-нататък!... Казвайте!“

Нейният плътен глас като на мъж се понесъл към поразниците. Те веднага престанали да гребат.

„Искаме да преговаряме“ — извикали те в отговор.

„Отлично!... Колко души сте?“

„Освен нас — още двадесет.“

Жените следали преговорите с напрегнато внимание. Те били и напрегнати, и радостни.

Черния Ролф се отказвал от боя — корабът му бил негоден. Искал само да му бъде пощаден животът, неговият и на хората му. Заклел се, че вече няма да обира и плякосва.

„Идвайте по двама едновременно! — заповядала предводителката. — Оставете оръжието на брега. Най-напред да дойде капитанът!“

„А дъщеря му?“ — запитали разбойниците.

„Тя да дойде последна.“

Гребците се върнали, за да съобщят условията. Животът им щял да бъде пощаден, ако ги спазват.

Няколко жени изтичали до селото, за да донесат въжета. Другите останали да чакат, готови за бой. Всяка от героините си знаела задачата.

Вечерта островът празнувал. В кулата лежели пленените разбойници със здраво вързани ръце и крака.

Сред тях бил и Черния Ролф. Проклинал и стенел. Не можел да си прости, че е победен от жени. До кръв хапел устните си от гняв и мъка. И му било срамно до смърт. Той — Черния Ролф, пиратът, от когото навред се страхували, непобедимият — вързан за ръцете и краката от жени... От жени, които на това отгоре му се подигравали и присмивали. Скоро мъжете щели да се завърнат от плаване. И тогава ликуването щяло да стане още по-голямо. Оставала му може би една малка надежда: неговата хубава дъщеря не била вързана. Очевидно, не допускали нищо лошо от нейна страна. Може би тя ще ги освободи. Само да й дадат шанс за това.

Корабът му бил разбит и негоден. Онова, което можело да се използва, навярно ще бъде извадено. След това сигурно ще го запалят или ще го оставят на бурите съвсем да го разпилеят...

Черния Ролф мислел как да избяга. Но това било невъзможно, освен ако дъщеря му стане ангел спасител. Бавно падала нощта.

На сутринта хората намерили кулата отворена, а една рибарска лодка липсвала. Пиратът и хората му се били измъкнали. Изчезнала била и хубавата му дъщеря. Предали се на нейната „честна“ дума! Когато всички се били отдали на празничното опиянение, тя освободила баща си.

Страх започнал да гнети сърцата. Ако Черния Ролф се почувствува в пълна безопасност, рано или късно ще дойде за кървава разплата!

Бързо се впуснали хората към брега. Може би ще открият нещо. Но като стигнали там, напрежението изчезнало. Отново ги обзела радост. При нозете им лежели труповете на разбойниците. Също и трупът на Черния Ролф. Малко по-нататък — обърната лодка. Тя се оказала твърде малка за толкова хора. А и прибойт бил доста буен...

Отново започнали веселбите, които тоя път продължили няколко дена. Както никога по-рано.

Кой можел да се сравни с жените на острова?

Нямало по-силен и по-храбър от тях!

**АРТУР ВАН СХЕНДЕЛ
ФРЕГАТАТА „ЙОХАНА-МАРИЯ“**

I

През един февруарски ден на 1865 година тримачтовият кораб „Йохана-Мария“ бе спуснат във водата от една корабостроителница на квартал Остенбург в Амстердам. Времето беше тихо и хладно, но слънцето грееше с белезникав блясък през мъглата, като лъщеше по прясната червена боя на кила и на знамето. Когато ръката на една девойка го освободи, корпусът започна бавно да се плъзга при възторжените викове на хората. След туй се впусна напред и неудържимо цамбурна, като разплиска нагоре вода, която се прехвърли над щевена, а кабелните въжета, които го държаха, пукаха и скриптяха. И сега там лежеше един кораб, който леко се поклащаше на вълните, а цветовете на флага му се оглеждаха във водата.

Един месец по-късно, когато мачтите бяха издигнати, вътрешните работи привършени и старателно проверени, той бе изтеглен към Нийведип за такелажно съоръжаване. Там, при кея, с него се изравни една лодка, с която докараха скулптурната фигура, позлатена тежка фигура на жена, изобразяваща надеждата, с котва в лявата ръка, а дясната притисната към гърдите. Откъм шията ѝ се разгъваше лента, закрепена на самото удебеление на щевена, а върху лентата — със седем букви от едната страна и толкова от другата — стоеше девизът: „*Nil Desperandum*“.^[1] Лентата и буквите бяха от мед, така че ако позлатата се заличеше, девизът щеше да си остане на плавателния съд.

Мъже с венцеобразни моряшки бради стърчаха там и гледаха — и преди обед, и след обед. Понякога някой намигваше, преди да отмине по-нататък, а друг изваждаше лулата от устата си, за да каже някоя дума. Някои с възхищение кимаха с глави, но нямаше нито едни, който да не запримига с израз на неодобрение, когато вдигнеше поглед и измереше височината на мачтите и стенгите. „Йохана-Мария“, макар че беше изработен солидно, строен в предната част, пълен в ребрата, действително носеше под вимпелите един несъразмерен такелаж. Когато той лежеше във водата окончателно привършен и

собствениците му, господата тен Хопе, дойдоха да го разгледат заедно със строителния ръководител и капитана, те дори сметнаха, че горните стени трябвало да се скъсят. Капитанът, който се чувствуваше щастлив в момента, смеейки се, разказа за такъв един такелаж, с който англичаните постигнали неимоверна скорост. И подавайки ръка в знак на обещание, той заяви, че щял да постигне същото нещо, ако само господата имали грижата за подходящи товари. След тези думи те разгледаха всичко и в предната, и в задната част, в трюмовете, кухнята и бака. Сетне се върнаха в каютата и доволни от солидната и безупречна изработка, чукнаха чашите с рейнско вино в знак на привързаност към девиза на кораба си. От този ден нататък капитанът Ян Вилкенс стана заповедник на кораба. В суетнята на следващите дни новостта на палубата се поизхаби. Варелите с масло и смазка правеха петна, които лъщяха по фладерите на дървените части. Веригите и талиите при спущането ги нараняваха. Тежките амбалажни конструкции, сандъците и буретата оставяха широки резки. Ботушите на товарачите нанасяха кал и други замърсявания, които въпреки старателното търкане с четка постоянно оставаха около люковете цвета на захабеното дърво. То беше богато товарене, обаче разнообразието му не се хареса на капитана, така че той самият слезе долу, за да види дали добре се подреждаше стоката. Наистина и щурманът беше на борда и той му бе гласувал доверие още от първия ден, но не познаваше неговите умения, а сам той би вършил онова, което не смееше да повери на чужди ръце.

Когато корабът слезе по-надълбоко във водата, мачтите изглеждаха по-високи. Все пак през една нощ, когато бризът беше доста силен, капитанът и щурманът едва можаха да забележат някакво поклащане спрямо звездите.

Екипажът бе назначен и се яви на борда. За повечето от тях плавателният съд нямаше да бъде нищо повече от местопребиваването, дето те щяха да имат работа, храна и подслон — толкова, колкото им се даваше, — и временно убежище, което те щяха да напуснат заради друго, по-добро или по-лошо, и всеки по свои съображения, но почти всички поради безпокойството, което измъчва моряците било през време на плаване, било на сушата. Който излезе в морето, бива очарован от хоризонтите, от простора и светлината. Обаче той вижда по-добре от нас, които оставаме на сушата, че хоризонтите постоянно

се отдалечават, докато на края, когато бъде спусната котвата, от тяхното обещание не излиза нищо освен радостта от един свободен ден. От полюляването и от самите вълни той добива възбуда, която го кара да продължава плаването дотогава, докато стигне до място, дето получава удовлетворение. Въпреки многото си работа той има толкова много време за гледане! И сетне, когато след един дълъг рейс е прахосал шепата сребро, което е спечелил, остава едно недоверие към онова, което е било, и въпреки това — известен копнеж към нещо ново. И тогава започва да поглежда към друг кораб и бива примамен от друг вълнорез, друго име или дори от друга боцманска свирка. Такива са матросите, които рано умират на сушата.

Но има и други, които принадлежат на морето — обитателите на кораба. Когато стъпят на него, обзема ги известна сигурност, която ги кара да се чувствуват по-силни и по-леко на краката си. Всичко, до което те се докосват, им дава здраве. Нагелите^[2] така им прилягат на ръцете, сякаш са били изработени за тях, а миризмата на смола е тяхна наслада. Те гледат към сушата като към чужда страна, която не познават. Докато котвата е на дъното, живеят в очакване, вършат си работата, защото трябва да я вършат; но щом корабът се раздвижи, въздушевлянето се възвръща в ръцете им и с всяко въже и с всеки скрипец те боравят точно така, както трябва. Правят за своя кораб всичко, което могат, така че да не му куца нищо. Онова, което ги подтиква, не е само дългът, а привързаността към една собственост. Защото — макар и с друго право — корабът им принадлежи така, както на собствениците си.

Те знаят, че за тях той е нещо повече от оръдие, с което си изкарват хляба, и нещо повече от жилище; той е за тях твърдина. Къщата на сушата осигурява отрада, подслон през лято и зима, удобство и покой. Тя събира семейството; няма опасности, от които трябва да се крие човек там. Обаче при буря той трябва да се бори във водата срещу вятъра и вълните и тогава корабът е убежище, а и оръжие; и всеки е признателен на дървото, за което се е закрепил, на строителя, който го е сковал, и преди всичко на кораба, който сега се отблагодарява по един прекрасен начин за верността му. Такива са моряците, които — когато трябва да се върнат завинаги на сушата — чувствуват, че са изгубили най-хубавата част от живота си, онова, на което е принадлежало сърцето им.

Една трети́на от екипажа, който дойде на „Йохана-Мария“, беше замесен от такова тесто — хора на кораба и за кораба. Седмина от тях щяха да плават на него, докато там се издигаше холандският флаг, двамина — дори и след това. Капитанът и щурманът щяха да останат там четиринадесет години.

Стотици ръце щяха да обслужват кораба по време на неговите приключения, но малко — така добре, както ръцете на майстора на корабни платна, готвача и шест матроси, от които един дойде на първия рейс на кораба като юнга. С изключение на готвача всички бяха амстердамци, родени в квартала Остенбург, дето още от люлката си са слушали чукането и тракането на корабостроителницата; дето са опознали водата, играейки на дървени флоти, и чиито ранни младини са пълни със спомени за чудните неща, които е докарвал някой пристигнал от Индонезия кораб. По списъка те могат да бъдат посочени на първо място измежду ония, които са присъствували, когато са полагали кила на „Йохана-Мария“ и когато са го спущали във водата: Якоб Брауер, майстор на корабни платна, Дирк Янсе, Ян де Ройтер, Хендрик Меу, Християн Полвейк — матроси; Хендрик Принс — юнга. А също и готвачът Ховерт Плойм, който, макар и да беше дошъл от една хлебопекарница до самата църква „Св. Баво“, беше привързан към морето и корабите повече, отколкото към братята и сестрите си.

Всички бяха млади хора, както и самият капитан. Собствениците имаха обещанието на строителния ръководител, че ще притежават един от най-бързите плавателни съдове в целия флот, и смятаха, че той ще бъде обслужван по-добре от напредничавостта на младежта, отколкото от спокойствието на старите, които плават бавно и сигурно, но с това често пъти губят много време. Фирмата трябваше да докаже също, че той може да се състезава с новите влсинци и ротердамци както по отношение на товара — защото ставаше трудно да се спечели търговското предприятие, — така и по отношение на пътниците, които все пак винаги даваха предимство на познат кораб и познат екипаж.

Най-възрастният от екипажа, боцманът Аренд Бос, беше приет отчасти защото беше способен, отчасти от съжаление. Страдаше от неразположения, които го измъчваха най-много на сушата, а когато плаваше, се освобождаваше от тях в продължение на месеци. Все пак понякога той се оказваше негоден и в морето и затова винаги след два

или три рейса отказваха да го задържат. Където отидеше, всички на кораба трябваше да почувствуват уважение към него, защото веднага се проявяваше неговото добросърдечие, неговата търпеливост и правдивост.

Когато той преди лягане скръстеше ръце на гърди и наведеше глава пред хамака, всички мълчаха, докато си свършеше молитвата. През свободното си време четеше или пишеше дълги писма до домашните си, защото Бос и през отсъствието си трябваше да ръководи грижите за децата си, които бяха поверени на един родственик. Несигурността и неизвестността за близките на сърцето измъчват моряка много повече, отколкото той дава да се разбере. Как ли ще ги заvari, като се върне? С какво ли ще може да им помогне или да подобри положението им? Морето дава покой за самия него, но много безпокойство относно житието-битието на скъпите нему същества в къщи. Бос не показваше туй нещо с друго освен с обширните си писма.

Човекът, който още в началото трябваше да издържа пълната мяра на шегите, беше готвачът. Холандците и особено амстердамците се отличават с особен вид шеговитост, за която народът има различни имена и която обикновено се състои в някои нелепи, а понякога груби, но не злонамерено казани думи. Те не предизвикват голям смях. Напротив, лицата остават сериозни. И все пак оня, за когото те се казват, чувствава, че изпада в глупаво положение. Но не е вложено нищо оскърбително и затова той най-често отговаря с нелоша дума. Изглежда, че такива думи нарочно се изказват с повече местен акцент, отколкото имат, докато лежат в устата. От оня ден, когато Ховерт Плойм дойде тук, на борда, те всички биваха насочени към него и името му звучеше така, както той никога преди не бе го чувал. И понеже никога не разбираше защо тъкмо на него трябваше да кажат нещо щуро и не знаеше какво да отговори, излизаше навън ядосан. Обаче мъчителят можеше спокойно да го догони, за да му поиска в кухнята огънче за лулата си; защото Плойм, който никога не бе вършил лоши неща, не допускаше лоши помисли и у другите. От всички предмачтата^[3] Бос и Хендрик Меу бяха обект на най-много симпатии. Меу — защото той беше оня, който развличаше хората; един едър младеж с почти бели къдрици. Всички песни, които са били пети някога в Амстердам, той ги знаеше от начало до край. Той имаше и други,

написани на листчета в сандъка му, които понякога предоставяше на другите, за да могат да научат припевите. Акомпанираше на хармоника, която бе получил в награда и я лъскаше с чортова кожа. Свирише на окарина, а и с пръсти можеше да свири някои мелодийки. По-нататък той можеше да скача презглава и да бяга по ръце по-бързо от всички. Когато го запитваха за нещо — за звезда или за морско чудовище, — веднага измисляше някакво име, някакво място и някоя приказка, която винаги завършваше печално. Защото макар лицето му да светеше от веселост, Меу имаше тъжно сърце, което го караше да се чувства малоценен и да губи увереност в бъдещето.

От хората на кораба, които щяха да му останат верни най-дълго, Якоб Брауер, майсторът на корабни платна, привличаше най-малко внимание върху себе си по време на първия рейс. Само капитанът бе забелязал нещо особено у него. Когато дойде на мостика с приведена глава, той поздрави и мина напред. И понеже не знаеше какво именно му бе направило впечатление, капитанът реши, че то трябва да е било тъмният цвят на кожата му. Има амстердамци — от векове, от баща на син, — при които във всяко поколение се ражда едно дете с тъмна кожа, коса и очи, така че човек ще си помисли, че е южняк, ако погледът му, най-често тъжен, не беше тих като мрачен декемврийски ден в Холандия. Брауер рядко запитваше, отговаряше кратко. И че не обичаше твърде да приказва, това знаеха ония от предната част на кораба, които го познаваха още от квартала. Разбираще си занаята безупречно; казваха, че имал не по-малко познания от един щурман, макар че не бил учил това в училище.

Беше приет като майстор на корабни платна, но можеше да бъде приет и като дърводелец, защото познаваше дървото на кораба, неговите добри и лоши страни. Освен че беше сръчен и мълчалив, за него знаеха още, че е силен, но нищо повече от това.

Когато всичко беше готово и корабът можеше да потегли, през един майски ден дойдоха пътниците. Кабините заемаха голяма част от задната страна на кораба и нищо не беше пожалено, за да се създадат нужните удобства. Каютата — широка и висока, осветявана от огромен фенер — приличаше на някой салон от махагоново дърво, с две маси, две лампи и пиано. Собствениците бяха рекламирали красивата вътрешна уредба на кораба във вестниците — не без успех. Защото ако и да не пътуваха някои важни господа, нямаше нито една незаета

кабина. Пътниците бяха такива, каквито ги виждаме обикновено да пътуват на Изток: неколцина бяха излезли в отпуск хора, един плантатор, един администратор; мнозинството обаче бяха млади хора, в началото на попрището си; един търговец, който трябва да сключи там някоя сделка, току-що назначени чиновници, новопроизведени лейтенанти от академията, един пансионер, който се връща при богатите си родители, млади госпожици, които отиват в Индонезия на работа. В един от дните, които се намират под закрилата на тримата ледени светии^[4], те дойдоха на кораба със своите сандъци, пакети и кошници, пълни с всичко онова, от което човек може да има нужда през едно продължително пътуване. Така на задната страна на кораба се създаваше суетня от хора, които се познаваха; тук и там търсеха домакина, заговорваха за това-онова щурмана, където и да го намереха зает с работата си, и всички бяха със зачервени лица, макар че въздухът заплашваше да затреци с градушка. Но си легнаха рано да спят.

И този, който се събуди рано на следващата сутрин, скоро чу шума от миенето на палубата, заповеди и тяхното повтаряне, боцманска свирка, спущане и вдигане на скрипци и пляска на водата, която се разбиваше о бордовете.

Щом се появи вятър под нужния ъгъл, капитанът, без да чака определения час, даде на кораба онова, което той трябваше да има, тоест морето. Към средата на дневната вахта^[5] почти всички платна бяха издути и „Йохана-Мария“, леко наведен към подветрената страна, запори светлозелените води с плискане и пяна на носа, със солено кипене, което и освежава, и докарва жажда, и изостря желанието да продължаваш напред и все напред.

Капитан Вилкенс, застанал на своя ют, със светнали от радост очи гледаше от вимпелите надолу. Облаците, от които току-що се бе излял обилен дъжд, тъй че белите платна сега блестяха, се гонеха към ясният, пълен с дюни бряг, но откъм север над мрачното море се надигаха нови застрашителни облаци. От гледище на плаването не можеше да се желае по-добър вятър. Когато чу, че корабът се движи с дванадесет възла, капитанът започна да потрива ръце. В този миг той съзря майстора на корабни платна, който гледаше надолу от голямата мачта, а в погледа му имаше нещо, което не му харесваше. В изблик на злоба той му викна и го запита какво става с него. Брауер, изненадан от

тона, отговори просто, че всичко е в ред, но че едва сега можал добре да види доколко може да разчита на своите платна. Макар капитанът да знаеше, че нямаше никакви основания да бъде недоволен, той все пак чувствуваше, че у тоя човек има нещо, което не му харесва. И двамата бяха правдиви мъже, но не се разбираха помежду си и погледът, с който Брауер гледаше към платната, беше за капитана достатъчна причина да не може да го понася, макар да съзнаваше, че не беше справедлив към него. Една сила, която и разделя двама души, за чиито добри качества — и на двамата — мнозина свидетелствуваха, и ги противопоставя един на друг с неприязън и понякога дори с отвращение, трябва да иде отнякъде по-дълбоко, отколкото от сърцето. Никаква правдивост и никаква добра воля не може да им помогне. Единият не разбира думата, която другият казва, макар че тя е ясна за всекиго.

Още в началото на първото отплаване тази липса на разбирателство се прояви по доста неприятен начин. Северният вятър беше позатихнал и когато „Йохана-Мария“ влизаше в Ламанш, имаше мъгла. На меридиана на Бийчи Хед той почти спря и едва се полюляваше, макар че имаше вълнение. Всички бяха на палубата. На сутринта корабът се раздвижи и когато мъглата се вдигна, изведнъж бе съзрян един малък кораб пряко пред носа на „Йохана-Мария“, и то въпреки обстоятелството, че и от двете страни на кораба редовно се сигнализираше с рог. Откъде дойде той, капитанът не знаеше. Но неочаквано видя Брауер, който даде рязък заvoy с щурвала. Другият кораб засегна само бушпритното удължение. Капитан Вилкенс изруга, скара се на Брауер и го изгони от юта. Аренд Бос, който беше съвсем наблизил, сметна, че капитанът се е отнесъл несправедливо спрямо неговия другар, и макар че той беше достатъчно опитен, за да знае как трябва да бъде, не можа да се въздържа да каже, че именно това завъртане е предотвратило злото, за което — тъй както бе заслужил — му бе грубо заповядано да мълчи.

Сега имаше двама моряци — и то измежду най-добрите, — които смятаха, че заповедникът решава твърде прибързано. Вярно е, че Брауер няма право да се докосва до щурвала. Но е дълг на всеки моряк, който и да е той и каквато и длъжност да изпълнява, в случай на непосредствена опасност за кораба да действа веднага щом види, че друг не действа. Рулевият беше един необигран младеж, Бос не бе

видял опасността, също така и капитанът, който и не искаше да признае, че Брауер е предотвратил злото.

Когато корабът отново плаваше с вятър в платната, всички пак се чувствуваха доволни, но между капитана и боцмана имаше само кратки думи и не повече, отколкото налагаше службата. Междувременно корабът бе поел своята задача. Той имаше такова поведение, каквото се очакваше от един кораб с неговите строителни качества — солидно и спокойно, прилично и устойчиво, по нрава на корабите, които от векове насам са осигурявали благополучието на Холандия, кораби, които не са имали друга история освен историята на собствениците и екипажа — труд, грижи, награда и вяност.

[1] „Никога не трябва да се губи надежда“ (лат.). — Б.пр. ↑

[2] Болт с продълговата фигурна главичка. Бел.ред. ↑

[3] Тоест матросите за разлика от „отзад“ — офицерите. — Б.пр.

↑

[4] 12, 13 и 14 май. — Б.пр. ↑

[5] Към 6 часа сутринта. — Б.пр. ↑

II

Макар че много кораби плаваха под холандски флаг, жестокосърдечните и лоши капитани трябваше да бъдат рядкост, защото имената им ставаха известни на всеки матрос. Който започва да плава млад, рано свиква да оказва помощ и да получава. Ден и нощ той има едни и същи интереси с другарите си и понеже е свободен от завист, всичко хубаво, което има у себе си, може да се развива. И когато стане достатъчно възрастен, за да може да носи отговорностите за това, което заповядва, той опознава хората, техните мъки и техните добри намерения и им отвърща с добро.

Ян Вилкенс беше обаче човек с меко сърце — до такава степен, че понякога се проваляше поради тази своя мекушавост. Освен това той беше от ония хора, чието сърце иска да бъде изцяло заето само от едно чувство, и за които — щом като е по-добре на сушата — плаването става мъка. Когато той като ученик бе отишъл в Индонезия и бе останал там в продължение на години, най-скъпи му бяха мислите за дома, дето живееше майка му. Когато получише — на някой рейд — разрешение да отиде на сушата, той го преотстъпваше на други и оставаше на борда, като се отдаваше на това да гледа през нощта и да прави усилия да си представи какво ли е сега в къщи, при което — ненаблюдаван от никого и без да се срамува и от себе си — можеше да пролее и сълзи. Там го задържаше само работата, която самият той си беше наложил: служеше като втори щурман на един малък кораб, който плаваше между външните острови и Ява, и по такъв начин можеше да изпраща на майка си голяма част от заплатата си. И след като той, работейки без отдых за нея, бе копнял за нея в продължение на осем години, дойде известието за смъртта ѝ. Ударът беше жесток, обзе го дълбока печал. Върна се в Холандия, казвайки, че било дошло време да се яви на изпити, като премълча онова, което всъщност го вълнуваше — копнежа да види отново своя дом, другарите, мебелите, които бяха добили сияен блясък в неговите спомени. И след като бе прекарал едно дълго лято в плен на книгите, в самотната къща при

един малък канал, под дърветата, и се бе явил на последния изпит, той потърси работа особено поради нуждата да се освободи от гнетящата го празнота. Вилкенс съзнаваше вече, че мореплаването, което трябваше да стане негово призвание, не можеше да го удовлетвори.

И удовлетворението дойде неочаквано при завръщането му от първия рейс. На празненство у собствениците на кораба той видя едно момиче, което събуди у него нова и по-голяма любов. Бързо се изнизваха дните между разтоварване и товарене и той можа само няколко пъти да отиде в Амстердам, дето обаче не му се удаваше да направи нищо друго, освен да минава край дома ѝ. Вилкенс беше несръчен като всички при първата любовна омая, отгоре на туй никога не бе чувал как човек се домогва до едно момиче. Обаче преди заминаването вдъхновението го подтикна към най-хубавото нещо, което можеше да стори: почука на вратата, бе поканен вътре и поиска ръката ѝ от баща ѝ. Отговорът бе кратък отказ, като се посочиха за мотив различията в общественото положение. Тогава той написа едно дълго писмо и започна да се прикрива край къщите и да следи, докато веднъж издебна момента, когато тя излезе от къщи; тя постоя изненадана с писмото в ръка, докато той отново изчезна. И преди да бяха вдигнали котва, дойде писмото-отговор, което той пази в джобчето на якето до гърдите си през всичките месеци в океана. През тихите часове на вахтата, гледайки мачтите, нагоре между звездите, ту на наветрената, ту на подветрената страна, той виждаше най-скъпия образ на своите мисли там, в неговия град. В продължение на две бързо минаващи години, през които той извърши много работа — бързо, с увлечение и без умора, — винаги носеше в джобчето до гърдите си най-нежното си притежание — връзката писма, която все повече набъбваше. И тогава получи известие, че можел да поднови предложението си. Този път бащата го прие с подходяща любезност и макар и с все още смръщени вежди, даде съгласието си и благословията си и за приготовленията не определи повече време от интервала между отплаване и завръщане. Вилкенс не знаеше, че бащата бе принуден от страх за здравословното състояние на дъщерята.

Задълженията на борда за първи път му се сториха тежки, когато му отпуснаха едва няколко дена за медения месец. Жена му го придружи до Нийведип и кърпичката, която тя размахваше и с която си

изтриваше сълзите, беше последното нещо, което той можеше да различи на сушата — една бяла точка, която означаваше копнеж в мислите, с които рейсът беше кратък по дни, но дълъг по щастие. И работата вървеше сякаш по-леко.

При първото му завръщане го чакаха куп грижи — толкова много, че Вилкенс при постоянното им увеличение — тъй като грижите се увеличаваха с течение на годините — им противостоеше с енергията на младостта си, но никога не можа напълно да ги преодолее. Болнава жена, болнаво дете; разноски — твърде големи за неговите възможности; високомерие и незачитане от страна на новите роднини; недоволство, което извикваше недоумение, и много неща, които останаха неизяснени до самия миг, когато котвата трябваше да бъде отново вдигната. И така той замина — както толкова много хора — с несигурност за съдбата на най-близките си същества, което постоянно го измъчваше. Неприятните мисли можеха да бъдат отклонени от нуждите на кораба. Обаче онова, което вълнуваше сърцето му, беше неизменно устремено към стаята, дето седеше жена му с детето на гърди. Ако не го измъчваше постоянният копнеж, ядовите щяха да тегнат може би по-малко, защото най-хубавото му бе дадено — любов за любов, дом, дето се раждат деца, и напредък в работата.

Ян Вилкенс беше млад, когато собствениците повериха кораба на неговите разпореждания. Още след първия рейс те можаха да му засвидетелствуват своето задоволство чрез едно по-голямо от уговореното участие в реализираните приходи от превозни такси. Корабният дневник повестуваше за осемдесет и пет дневно плаване до крайния пункт без никаква друга щета освен загубата на няколко реи и завръщане, което бе продължило повече, без никаква друга щета освен едно малко платно и реи. Подробностите около това не представляваха никакъв интерес, за да бъдат описвани.

В Южния Атлантически океан корабът попадна в безветрие, което в продължение на няколко дни го държа в плен под горещото слънце. Всички поглеждаха с нетърпение за вятър, а капитанът най-много, защото го влечеше към къщи и защото беше обещал на собствениците бързо плаване. Когато дойде, вятърът се усили до такава степен, че не успяха достатъчно бързо да свият платната — едни във вертикална, а други в хоризонтална посока, — вследствие на

което две реи на фокмачтата излязоха от строя. Преди да възстанови платната, Брауер, който още преди това бе казал, че по негово мнение те са много широки, запита капитана дали може да ги намали. Капитанът не се съгласи, като заяви, че Брауер не си разбирал работата, при което Меу и още един се спогледаха в почуда, защото всеки на борда добре знаеше, че това не е истина. Брауер направи платната така, както бяха преди; другарите му виждаха, че по-добре не можеше, обаче същия ден те отново се повредиха. Макар че това му струваше много мъка, капитан Вилкенс разбра, че беше необходимо да каже на Брауер да ги намали, и си призна грешката; обаче тонът, с който каза това, говореше за някакво недоволство. Този случай, колкото и незначителен, го принизи в очите на честните моряци, защото един капитан, който не поставя над всичко — над самия себе си, над своите чувства, честолубие, гордост, лошо настроение — своя кораб, с всичко, което принадлежи към него, включително и живота на хората, съвсем не е човек, на когото те могат да се доверят.

Има хора, които упражняват длъжността си според диктовката на съвестта си и въпреки това цялата им работа остава чужда на призванието им. Ако корабът можеше да говори, щеше да каже на Вилкенс: „Безспорно ти направи за мене всичко, което се изисква по дълг, но не повече!“ А какво значи това „повече“, малцина го разбират. Самият Вилкенс знаеше какво му липсваше, но мъката за това нещо той можа да почувствува едва когато вече нямаше сила за друга мъка. При завръщането си от това първо плаване той с оправдана гордост стоеше на юта, додето „Йохана-Мария“ приближаваше и с един грандиозен завой дойде на мястото, където трябваше да хвърли котва.

III

Якоб Брауер беше родом от квартала Остенбург, на една улица, дето старите разкривени къщурки се намираха под водното ниво. Това беше сутеренно жилище с една стаичка, която подобно на каютата на някой малък кораб получаваше дневната си светлина отгоре. Вратата беше толкова ниска и тясна, че баща му, ръководител на строителна група за надплотни жилища, един доста наснован мъж, трябваше да минава през нея странично и с ниско наведена глава. И нямаше брава, защото винаги се отваряше и затваряше с помощта на тежки ботуши.

Якоб беше на шест години, когато едно преживяване за първи път се запечата в паметта му така, че трябваше цял живот да си спомня за него. На стената една лампа димеше с червеникава светлина. Майка му се беше привела над коритото. С едната си ръка придържаше на голата си гръд току-що родено бебе, с широко разтворени крака в разлятата на пода вода. Изведнъж от мрака на отворената врата се показва един крак в ботуш, който я блъсна в кръста така, че тя изпищя и политна напред. В жилището нахлу остър дъх на джин и плесен. Якоб усети на устните си соления вкус на една сълза.

Следващото по-силно преживяване не само се запечата в паметта му, ами се разрасна и се превърна в една страст за целия му живот, в служене и почитание. Колко деца са имали родителите му, той не знаеше. Познаваше само две сестри: едната, която го носеше, когато още не можеше да върви, и другата — с която играеше. По-голямата понякога навеждаше над него бледото си лице и тогава той виждаше в очите ѝ нещо, което беше за него по-скъпо от майка му, така че той повдигаше ръце, за да я докосне. Когато тя излезеше вън, за да бели картофи на слънце, седнала на стъпалото отпред, той напущаше компанията на другарчетата си, сядаше до нея и гледаше ръцете ѝ. Винаги, когато тя назоваваше името му, той чувствуваше, че го обзема една тиха отрада.

Беше зимно време, когато тя започна да кашля. Майка му изпращаше него за всички покупки. Един неделен ден, като се върна в

къщи с малка кошница торф, той видя, че сестра му седеше на един стол с разголени крака — защото беше облечена само в корсаж, — едното ѝ коляно кървеше, а по пода имаше замърсен сняг, който беше паднал от ботуш. От онзи ден тя започна да куца.

След туй дойде голямото преживяване, което не беше нищо друго освен тиха скръб. От съседите, които стояха и гледаха как изнасяха ковчега, той чу, че я назоваваха с пълното ѝ име: Йохана. Така я наричаше впоследствие и той в мислите си. Зимата беше дълга и мрачна. Сега вече не можеше да играе с другата си сестра, защото бе започнал да скита надалеко. Излизаше на непознати пътища, но не виждаше нищо, което да може да го спре. Все заничаше към далечината, дето трябваше да има някакъв друг път. Но еднъж се озова пред входа на едни нови гробища и веднага си даде сметка, че тук я бяха донесли. Влезе заедно с други и тръгна след хора, които разчитаха имена по надгробните камъни. За кратко време той се бе научил да чете. Обаче не намери камък с нейното име. Затова не се върна в къщи.

И остана далеко от къщи, скитайки край доковете и Ей. Защото сега той беше оня, който получавахе ритниците, и майка му бе му дала свобода да се връща в къщи само когато баща му спи. Ходеше сам, защото момчетата от квартала оставаха там да играят, а на него устата му бяха като заключени. Започна да следи по водата сменящите се светлини на облаците. Понякога хващаше дърво, изхвърлено от някой кораб, и опитваше соления му вкус, който е добило от морето, и миризмата на смола.

В една работилница за корабни платна, дето се беше често заглеждал, го приеха да разнищва въжета и тогава всяка седмица отнасяше на майка си в къщи по един схелинг^[1]. Усвояваше работата с платната от момента, когато пристигнеха от тъкача, и с въжетата — щом ги донесяха от въжарската работилница. Понеже имаше силни ръце, можеше да разгъва топовете платна и да помага при обтягането им. И не мина много време, когато вече можеше да работи с кривото шило. За една година той започна да върши работата на калфа, но никой не се учудваше, защото беше израснал бързо, и то и нависоко, и нашироко.

В края на седмицата, когато си отиваше в къщи, майка му го чакаше. Парите, които ѝ даваше сега, осигуряваха храна най-малко за два дена. Баща си виждаше рядко. Понякога вечер се събуждаше от

тропане, тракане и ругатни, а друг път, в много ранно утро, когато набързо облечен и с парче хляб излизаше навън, той го виждаше с мъка да измъква краката си от леглото до стената. Но се случваше и това — баща му да ги изненада, върнал се в къщи по-рано, но не достатъчно пиян, за да си легне веднага да спи. Тогава тежкият му юмрук се стоварваше на масата или по главата на някого от тях. Обикновено Якоб успяваше да избяга навън и чакаше на улицата, дето по стихващия плач разбираше, че най-лошото вече е минало.

Веднъж каза на майка си, че не можел да понася това и че щял да заmine на плаване, щом пораснел достатъчно. Тя не отговори нищо.

Беше тиха лятна вечер, съботен ден, когато той замина. Баща му се бе върнал по-рано. Той хвана Якоб за врата с голямата си лапа, наведе го чак до пода и му стовари такъв удар, че главата му издумтя. Но Якоб изведнъж се изправи и го ритна в корема така, че оня падна по гърба си. След туй си взе каскета, отвори вратата и замина. Чу крякането на една жаба, а една съседка започна да вика след него в мрака. По яката на ризата му лепнеше кръв.

След двудневен път той пристигна в Нийведип, без да усети особена мъка от глад или умора. Там лежеше един кораб, готов да отплава. Някой, сложил двете си длани на устата, му извика. Той скочи в един йол^[2], взе пари, за да купи тютюн, и когато се върна, на кораба бяха заети с котвения шпил. Подвикнаха му да се залови за работа и той им помогна, без те да знаят, че той беше случайно там. Едва на следващия ден сутринта, когато отиде с другите в кухнята, готвачът запита кой е. Заведоха го при капитана, един пълен човек, който заповяда да му наложат пет удара, но сетне го повика отново при себе си и го попита на колко години е и дали е гладен.

Боцманът веднага бе забелязал, че той умее да борави с корабни въжета, а майсторът на корабни платна, като чу къде е работил, поиска да го направи свой помощник. Изпрати го горе да провери най-горната ванта, дето Якоб още на първото утро се покатери от щаг на щаг и свърши една трудна работа. Капитанът, който го бе наблюдавал, го потупа по рамото и му обеща заплата. Той не беше вече дете; още през първия рейс стана млад работник, със сърце предано на работата. Не приказваше, а само гледаше към платната и вантите.

Остана да плава в Индонезия до времето, когато гласът му започна да мутира. Една сутрин се събуди в лошо настроение, което го

накара да се загледа в далечината — точно така, както правеше, когато беше малък. Носталгията го теглеше назад към Амстердам, макар и да знаеше, че там нямаше да намери нищо, което му е скъпо, нищо освен стъпалото, дето беше седяла сестра му, нищо освен спомена за едно бледо лице. Обаче горещината беше непоносима. Цветът на небето, морето и планините го отегчаваха. Палмите просто му пречеха. Трябваше да види сивото небе и мрачните канали и да чуе говора на хората от неговия град. Неговата тъга не чуваше и не виждаше нищо друго освен Амстердам.

Постъпи на работа на един голям кораб. По време на рейса майсторът на корабни платна умря и Якоб, още твърде млад, зае неговото място. Върна се и отново видя къщата, дето се бе родил: наведена напред фасада, овехтели от годините камъни, изтъркани стъпала пред къщата. При масата седеше едно момиче — по-малката му сестра, бедна фигура, безцветно лице. Говориха цялата сутрин и тя му наливаше кафе. Майката умряла, бащата — по-зъл отпреди. Трябвало сама да припечелва, но и често правела заеми, защото не стигало. Докато тя говореше, той слушаше и гледаше по стените, сякаш търсеше нещо и не можеше да го намери. Даде й пари и си замина.

Преди да отплава, той видя Ян де Ройтер, Дирк Янсе и Хендрик Меу, съседски младеж, които, като чува кое как е станало с него, също изразиха желание да плават. И отидоха на същия кораб, който поддържаше рейс до Индонезия и обратно.

Якоб почувствува известно облекчение. В гробищата вече имаше един камък с фамилното му име. Сега, когато майка му не можеше вече да бъде тормозена, той остави в къщи само малката си сестра, на която след всеки рейс можеше да оставя достатъчно пари, за да преживява. Знаеше, че нямаше никакъв дом освен морето, но своя град той щеше да вижда редовно. На борда имаше младежи от неговата улица. Макар че си оставаше сериозен и скъп на думи, вечерно време слушаше песни и приказки. Впрочем, когато не беше на вахта, можеха да го видят от ранно утро до късна вечер на крака — ту тук, ту там, — увит в конци и гранчета, с шила и дървен чук в ръце. С постоянната си грижа за инструментите, за начина, по който те трябваше да бъдат употребявани, с грижата за всяко платно или щяг, за единствения начин, по който едно или друго нещо можеше да служи най-добре, той

усвои умения, които удовлетворяват работника повече, отколкото ако го похвалят за това нещо.

Случи се така, че излизайки от работа, видя да спущат на вода кораб, който носеше на задния си щевен името „Йохана-Мария“. Меу, де Ройтер и Янсе казаха, че никога не били виждали нещо по-красиво от гледката, когато корпусът разсякъл водата, и тримата смятали, че това е кораб по техен вкус. Затова решиха да чакат заедно с Брауер, докато той бъде напълно готов.

Брауер беше първият, когото собствениците приеха. В деня, когато той дойде на борда, кръвта му се вълнуваше. Онова, което капитанът бе видял у него, когато минаваше напред, беше сиянието на щастието, рядкото щастие на ония, които от една проста увереност доживяват до сигурност. Ръката, която докосваше мачтата, беше мека и силна не поради нежността на сърцето и силата на мускулите, а поради трепета, който идеше от нея. Чистото влечение, свободно от корист, се вижда, колкото и да прави човек усилие да го скрие. Не мина много време, и матросите започнаха да казват, че Брауер можел да прави с кораба каквото си иска, защото бяха забелязали, че онова, което той без особена мъка вършеше — веднага щом видеше как трябва да стане, — туй, с което другите се потяха, не беше само мускулната му сила. С няколко мигновени кръстоски на ръцете той изпъваше едно въже, докато друг, също силен мъж, трябваше да тегли с всички сили. Той се стремеше да опознае всичко, което принадлежеше на кораба, и то не защото щеше да извлече някаква полза и не от просто любопитство, а за да знае кое можеше да бъде най-добро за кораба. Вършеше работата както с ръцете, така и с ума си.

Стопани бяха собствениците, капитан Вилкенс беше шефът на борда — дотогава, докато те останат собственици; а Брауер го познаваше и го разбираше и неговото разбиране носеше белезите на непреходното.

[1] Стара холандска сребърна монета, разна на 30 цента. — Б.пр.

↑

[2] Йол — малка двумачтова платноходка. ↑

IV

Преди второто отплаване, когато капитан Вилкенс се сбогуваше със семейството си, едното от децата беше на легло и лекарят бе казал, че може би ще остане куцо с единия крак. Бе се принудил да вземе аванс от собствениците. Когато платната бяха отвързани, той даде заповедите си със сърдит тон, а погледът му беше насочен към брега. Духаше остър североизточен вятър и докато „Йохана-Мария“ поемаше курс, под мрачното небе се появи побелялото от сняг крайбрежие. Корабът се поклащаше и през борда се прехвърляше вода. Поради това че самите платна неизбежно поемаха много вятър, корабът се накланяше встрани. Обаче Вилкенс, движейки се напред-назад по подветрената страна, не обърна никакво внимание на това нещо. Следобед щурманът нареди да се приберат някои платна, така че на палубата можеха да се качат пътници. Когато пред бинокъла му бе изчезнал и последният от холандските брегове, капитанът даде заповед да се приближат до първия рибарски кораб, който би се появил на хоризонта. Това стана скоро и Вилкенс предаде писмо за Амстердам. След туй има кратък разговор с Еверс. Заповяда му през целия рейс да поддържа възможните най-големи скорости. Ако някой друг кораб е способен на това, то защо да не е способен и един кораб с такелаж, какъвто има „Йохана-Мария“? При благоприятен вятър той разчиташе на осемдесет дена до Анйер^[1].

На следващото утро той отново повика щурмана при себе си; този път искаше да се посъветва с него. Най-напред му разправи за личните си безпокойства — как не можел да мисли за нищо друго освен за жена си и за нейните тревоги в къщи. С един ротердамски кораб, който щял да отпътува една седмица по-късно, тя щяла да му изпрати писмо, но ако плават с голяма скорост, щял да получи писмото едва в Ява. Макар че това е негов частен интерес, който не трябвало да се взема под внимание, той все пак смятал, че не би навредило на ничии интереси, ако вдигнат най-голяма скорост едва когато минат нос Добра надежда. Еверс се подвоуми. Но понеже имаше слабост към

капитана и му съчувствуваше, предложи да поддържат ускорено плаване до екватора, защото ако стане тъй, че там изгубят вятъра, загубата ще бъде твърде голяма. Капитанът се съгласи и това беше първата му проявена слабост. Наистина, доверявайки се на щурмана, той печелеше приятелството на един доблестен мъж, който занапред щеше да му бъде толкова полезен, колкото щеше да му бъде възможно; обаче от рейс на рейс той започваше все повече да се обляга на неговата помощ и съвети и му предоставяше да взема решения, които по начало бяха право само на капитана. Еверс, способен щурман, полагаше всички старания и усилия. Загребвайки много вятър, „Йохана-Мария“ лесно набра голяма скорост. Но когато и след екватора вятърът беше благоприятен, боцманът и майсторът Брауер, които бяха пътували най-много от всички в екипажа, загледаха учудено, като недоумяваха защо се дава заповед за промяна. Друг път, когато щурманът дадеше такова нареждане и някои от платната увисваха, те само повдигаха рамене. Междувременно корабът се придвижваше напред с по-малка скорост от тази, с която можеше да се плава. Направи впечатление, че капитанът не се показваше на юта така често, както имаше обичай да го прави. Веднъж, когато пак бе дадена заповед, чиито подбуди никой не можеше да разбере, Бос не се въздържа да запита защо се прави това. Щурманът отговори, че не дава обяснения. Обаче капитанът, който току-що се бе появил, чу отговора. Може би поради съзнанието, че с кораба бе сторено нещо, което не можеше да се счита за редно, или пък поради неговата раздражителност, причинена от мислите за дома — той избухна така, че нарече Бос нахалник, наруга го и му каза да си гледа работата. Боцманът спокойно се подчини. Познаваше капитана от повече време, отколкото го познаваха другите — бе плавал и по-рано под неговите заповеди, — и беше на мнение, че той се е променил.

Една неприятност като тази, която може да се случи на моряк на борда на всеки кораб, щеше да остане незабелязана, ако моряците не бяха видели, че капитанът беше угрижен, а щурманът водеше кораба по особен начин. И веднага им направи впечатление, че капитанът не само че одобряваше това, но и се сърдеше, когато някой изкажеше своето учудване. Особено Ройтер, който не премълчаваше това, което мислеше, често пъти трябваше да понася последиците.

Щурманът разбираше, че те са прави. Смяташе също така за несправедливо да им отваря излишна работа, която не би ползвала нито кораба, нито собствениците му. Той приказва с капитана, предупреди го, че хората пред мачтата съвсем не са новаци и че тяхното учудване лесно можело да прерасне в недоволство. Той смее да му каже това, защото капитанът щял да направи по-добре, ако прекара няколко дена на нос Добра надежда в очакване на писмото, но да плават, както подобава. Съветът бе възприет.

Капитан Вилкенс, осъзнавайки, че бе дал значителна преднина на своите интереси, се врече да не повтаря това нещо. Обаче угрижеността му растеше и заедно с нея и неговата раздражителност.

Само два дена стоя корабът на нос Добра надежда, което беше достатъчно, за да вземе вода и припаси и да се даде възможност на пътниците и екипажа да се поразтъпчат на брега. Самият той остана на борда. Също и Брауер, защото трябваше да се оправя с въжетата. Капитанът, който се разхождаше напред-назад и от време на време спираше, се загледа в заниманието на Брауер на задната палуба. И видя, че работата беше много хубава. Дори навиването на възстановеното въже ставаше така, сякаш не е бивало повредено. Обаче спокойствието и мълчаливостта на Брауер му тегнеха. Ръцете му продължаваха неотлъчно да се занимават, а очите му не поглеждаха нагоре. Вилкенс го заговори, запита го колко време е плавал, откъде е дошъл, има ли роднини. И получи най-кратките отговори, при което Брауер го гледаше право в очите. От това капитанът някак изгуби търпение, а майсторът — тъй като не бе сторил нищо лошо — не разбираше неговата раздражителност. Но Вилкенс направи усилие, за да бъде коректен; приближи се до него и го запита с малко по-друг тон защо той има винаги такова неприветливо лице, дали има някакви оплаквания и дали не е по-добре да ги каже, вместо винаги да мълчи. Брауер, чиято уста нямаше навика да говори, не отвърна. Тогава капитанът съгледа под стълбата де Ройтер, който ги бе чул и се смееше, и изведнъж, почервенял от гняв, с ругатни и заплахи изгони и двамата.

Когато сред един екипаж има зли духове, които подстрекават към недоволство и стачка, или когато капитанът е мразен поради голяма строгост или двуличие, то хората, които живеят заедно на кораба, се разделят на два лагера, от които единият, след като взаимно са се

огорчили, обикновено бива скоро покорен. На „Йохана-Мария“ нямаше нито един, за когото да се кажат лоши неща, и капитанът, човек с добро сърце, щеше да бъде обичан, ако мислите му си оставаха на кораба. След отплаването от нос Добра надежда двете страни бяха вече разграничени, макар че имаше и преливания. И това продължи дълго, без да се води друга борба освен борбата за правата на кораба, от една страна, и правата на сърцето, от друга. Брауер, Бос и де Ройтер принадлежаха в началото към тази група, към която твърде скоро се присъедини и готвачът; капитанът и щурманът — към другата, като от време на време биваха подкрепяни от дърводецеца или от един матрос, за когото при всички обстоятелства истината трябваше да бъде на страната на този, който олицетворяваше властта. Меу говореше по различни адреси, говореше, както се казва, и за женската коса, и за марсела — имаше предвид капитана, в смисъл че първото теглело по-силно от второто. Всъщност той не вярваше в това и имаше повече доверие в Брауер. Когато по време на ядене се говореше за избухванията на капитана, най-много приказваха де Ройтер и Меу, докато най-сетне боцманът ги посъветва да се изказват по-благопристойно за командуващия. Брауер мълчеше, никога не чуваха от него някаква преценка, нито пък с действие показваше, че е против капитана или боцмана. И все пак всички знаеха, че той беше неволният поляризатор. Когато седеше заслушан, с неподвижното си широко лице и с глава, изправена срещу светлината на лампата, всеки чувствуваше, че той е над различията, най-силният мъж, защото имаше глава и ръце само за кораба. А при началстващите лица Брауер доби прозвището „овен-водач“, макар че никога не противоречеше, вършеше си работата безупречно и най-малко за него можеше да се каже нещо осъдително. И тук се чувствуваше, че нищо не можеше да липсва на кораба, без то да бъде видено от очите на Брауер.

Когато минаха нос Добра надежда, плаването не спореше. Най-напред трябваше да преодоляват упорит североизточен вятър, при което се придвижваха така бавно, че матросите казваха, че щурманът пътувал за свое развлечение. А след туй се надигнаха страшни бури; дни наред корабът се мятеше с прибрани платна и ослабени стенги в обятията на беснеещите води и вятър, което държа моряците в постоянна тревожна заетост: тук да придърпат и притегнат, там да завържат здраво или да подсилят, ден и нощ под град и разбунена вода.

Когато бурята утихна, бе изгубено не малко време, преди такелажът и палубата да бяха готови да продължат плаването. Най-сетне пристигнаха в Аниер — този рейс бе продължил повече от предишния.

Капитан Вилкенс се добра до писмото на жена си. Но понеже бе изпратено скоро след заминаването му, то съдържаеше малко неща, които можеха да го успокоят. Еверс, като видя как капитанът постоянно вадеше писмото от джобчето си, четеше, замисляше се и добиваше все по-неспокоен вид, му каза, че разбирал тревогата му и че щял да направи за него всичко, което било по силите му. След туй той отиде напред, дръпна боцмана настрана и го замоли да ускори колкото е възможно разтоварването и натоварването, защото капитанът постоянно се тревожел за семейството си, а дългът към ближния повелява да му се помогне да понася по-леко мъките си. На следващото утро, когато капитанът се появи, отправените към него погледи бяха пълни с повече почитание от дължимото. Всички бързаха. Един към кантората, за да каже, че някакви каси трябвало да бъдат на борда още същия ден. Друг подвикваше на кулитата и самият той работеше енергично. Щурманът или боцманът стояха неотлъчно при трюмовете. Майстор Брауер висеше горе, на нока на една рея, в трепкащия зноен въздух. За две седмици корабът беше готов да отплава.

Прояснени очи гледаха през фалшборда към големите кичури пяна, които „Йохана-Мария“, поел обратния път със силно издути платна, шумно отмяташе от двете си страни.

По едно време един рулеви, изпълняващ „кучешката вахта“, дойде при майстор Брауер и го замоли, ако му е възможно, да го смени, защото си бил наранил ръката. Корабът се поклащаше надлъж, имаше високо вълнение. Еверс забеляза, че движението стана по-сигурно и отиде да види дали няма промяна в курса. На светлината на компаса той съзря две големи ръце, които плавно, сякаш политваха, посягаха ту към тая спица на щурвала, ту към оная и сякаш корабът ставаше по-лек и не се движеше във водата, ами се плъзгаше по нея. Той можа да види разликата и при следващия рулеви. Два дни по-късно той пожела сам да се убеди как майсторът държи кормилото в своя власт. Каза да го извикат и го помоли да застане при колелото. Брауер отвърна, че щял да го направи, за да му достави удоволствие. Шумът намаля, мачтите

не скърцаха и платната не издаваха никакъв звук. Корабът пое такъв ход, сякаш танцуваше. Бяха измерени четиринадесет възла.

Капитанът, който дойде на палубата, също се зачуди. „Обаче майсторът — каза той — си има своя работа.“ И нареди да повикат друг човек, а него отпрати.

Макар че не всички матроси бяха чули за този случай, боцманът забеляза, че духът на услужливост, който въодушевяваше моряците през първите дни, отново спадна. И корабът започна да проявява инертност.

Надделяването на едната страна, която пледираше за правото на сърцето, беше за кратко време. В базата се завърна един неспокоен капитан с верен приятел и един екипаж, от който най-добрите при напускането на службата се сбогуваха с капитана с видима студенина.

[1] Пристанище на о-в Ява. — Б.пр. ↑

V

Когато Вилкенс в здрача на една есенна вечер влезе във всекидневната стая, намери жена си с току-що родено дете на гърди. В неочакваната радост той не можа да каже друго, освен да извика нейното име, което той месеци наред бе назовавал само в мислите си; и понеже най-голямото дете седеше на стол пред масата, той не забеляза каква недъгавост го бе сполетяла. Момченцето му отговори, че било добре. И тогава той седна при масата, сред всички, с подаръците, които бяха разопаковани, при кафето и ястията на домакинята. Жена му каза да занесат най-голямото дете в леглото, докато той беше в другата стая. Едва сутринта Вилкенс видя нещастieto, което бе сполетяло детето. И излезе навън, за да не видят уплахата и мъката му. Всичко, което жена му разправи за развитието на недъга, завзе мислите му до такава степен, че той едва на следващия ден занесе книжата на собствениците, като проклинаше своята професия, която месеци наред го държеше далеч от къщи и по този начин му отнемаше възможността да бди над семейството си. Собствениците го слушаха със съчувствие. Но корабът, който се бе върнал от далечно плаване и трябваше да чака, за да бъде отново натоварен, можеше да бъде готов за отплаване едва след шест седмици. Понеже Вилкенс можа да прекара у дома си по-продължително време, раздялата беше по-тежка от други път. С дълбоки въздишки той излезе на борда и първото нещо, което направи, беше да закове на стената на каютата портретите на жена си и децата си. Дълго време след като вахтеният, който нямаше какво да прави на палубата, бе слязъл долу, той остана горе с насочен към брега бинокъл. Тежки вълни се прехвърляха от време на време през средата на кораба така силно, че разпенената вода, разбивайки се в най-причудливи форми, се премятеше чак до брамселите.

Отпред стоеше боцманът, опрян на фокмачтата, и никой не виждаше в мрака, че той беше преплел длани пред гърдите си и открил главата си. На борда другите чува от Янсе, с когото бяха съседни в квартал Катенбург, че Бос лежал болен през всичките тези студени

седмици и че за него се грижили болни деца, които той трябвало да остави сами, без никаква друга помощ освен на съседите.

Това плаване мина по-бързо от предишното. Наистина корабът не правеше вече четиринадесет възла, както по време на двете пътувания, обаче щурмани и матроси се състезаваха така, че той — доколкото зависеше от тяхното старание и умение — се подчиняваше безупречно. „Йохана-Мария“, изработен солидно и обслужван съвестно, слушаше. Само че Бос и Брауер бяха убедени, че той можеше да се прояви още по-добре и да не допуска да бъде подминат от никой друг кораб.

Вилкенс изпита отново едновременно и радост, и мъка. Роди му се шестото дете, но другото трябваше да бъде оперирано и на майката ѝ беше по-тежко на душата, откогато и да било. И го молеше да не плава вече, защото се страхуваше, че няма да може да понася своята съдба в самота. Но той наричаше това нещо неблагоприятие на жените: да искат мъжът да се откаже от призванието си, докато те живеят в задоволство и не изпитват повече неблагоприятия от другите. Но когато отново потегли, той взе със себе си голяма част от нейната горест, която изявяваше повече пред приятеля си Еверс, отколкото пред нея. И скоро започнаха да го тормозят наред с личните му грижи много други трудности и ядове.

На борда бяха дошли двама нови моряци, които донесоха тук и личната си вражда: ван Нес, третият щурман, и матросът Блау. И на борда тази вражда се разрасна до такава степен, че се отрази и на останалите. Те бяха братовчеди, които от малки се биеха. И двамата бяха моряшки чедра, единият можа да ходи на училище, а другият — не. Още преди да постъпят на служба тук, те се биеха на панаира. Ван Нес беше по-хитър, а Блау — по-силен. И ако единият, заслепен от гнева си, прекаляваше, то това ставаше, защото не можеше да докаже безчестието на другия. Матросът, който не предполагаше, че ще го срещне тук, сега се оказа, че му е подчинен. Моряците вярваха още от първия ден по интуиция, която иде след опита, че правото е на негова страна. Едновременно с това Брауер симпатизираше на моряка, без да знае защо.

В началото боцманът го посъветва да се сдържа и да понася всичко, защото така или иначе сега той се свързваше с кораба за не по-малко от осем месеца. Обаче страданията на Бос се подновиха и през време на цялото пътуване до Ява той лежаше схванат и в болки. Понеже

трябваше да бъде посочен друг боцман, макар че де Ройтер беше по-старши, капитанът определи Полвейк, един груб човек, който бързо решаваше да изглажда всяко недоразумение с юмруци. Ван Нес, забравяйки, че третият щурман също трябва да се изкачва по вантите, и понеже не беше ценен от моряците, заповядваше и се караше твърде високо. Още през първия ден, когато стана боцман, Полвейк го блъсна така, че оня падна. Тогава той започна учтиво да се извинява — не го бил видял. Ван Нес си отмъсти. Докато капитанът и щурманът бяха долу, той нареди такова манипулиране с брасите^[1], което беше неправилно, така че гротът бе повреден и Полвейк, който понесе вината, бе сменен.

Този случай стана причина да се зароди още една вражда, защото Брауер бе видял какво ставаше; една вражда, която щеше да се разрази в размери, които никой не можеше да предвиди. Когато големият халс^[2] се откачи, Брауер загледа спокойно, сякаш беше дете, което е видяло, че са ритнали някого. Сетне се изправи и започна да занича към морето, като се чувствуваше самотен и някак безпомощен. Изведнъж чу някакъв глас вътре в себе си: този човек ще си погине.

Когато платното бе снето и той се бе заловил да го оправя, Вал Нес мина край него и го загледа усмихнат. Меу също го загледа и спирайки за малко, каза нещо, в смисъл че корабът май пострадал, на което ван Нес отговори с проклетие по адрес на кораба. Ръката на Брауер, която държеше шилото и марлина^[3], спря да работи, а другата лежеше на палубата, сякаш беше крак на граблива птица с широко разперени шипове. Меу, който се бе изчервил, усети, че устните му започнаха да треперят. Но Брауер каза спокойно и кратко, че някой, който му поврежда платната, щял да си има работа с него, и след туй продължи работата си.

През този ден имаше кавга между третия щурман и Блау, поради което последният бе наказан от капитана с лишаване от сланина и джин. Един час по-късно същото се случи и с де Ройтер, който, застанал на голямата рея, бе изтървал един скрипец така, че третият щурман бе ранен в крака. И вече често се случваха такива работи, за които ван Нес донасяше на капитана. А той в интерес на дисциплината трябваше да се занимава с тях, макар да казваше, че никога по-рано третият щурман не му бил докарвал толкова разпавии. А Еверс го посъветва лично той да вземе мерки, та матросите да не му създават

мъчнотии. Обаче хитрецът, който мисли за възмездие, винаги прави усилия да вземе връх и не може да осъзнае никаква грешка; не се стреми към единомислие и ако предизвика омраза, тя лесно ще се разрази от лошо към по-лошо. Ван Нес стана доносчик. Той записваше в един бележник всеки ден и всеки час онова, което чуваше и виждаше, и често го показваше на капитана. Той се ядосваше, но по-късно запита Еверс как би могъл да се отърве от такъв един трети щурман.

За майстор Брауер той нямаше какво да донася. Като виждаше как всички бяха настроени срещу третия щурман, той не се занимаваше с него. Но е вярно, че когато ван Нес изпълняваше дежурство, винаги тичаше със своите инструменти ту тук, ту там и не му убягваше нищо, подходящо за неговия бележник.

Брауер се чудеше на капризите на кораба. По пътя към Ява няколко пъти забеляза, че на кораба нещо не му се бърза и дори при широко загребван вятър и след изпъване на всички платна вдигаше малко възли. Той проверяваше всичко от горе до долу. Понеже беше най-опитен след Бос, капитанът го изпрати на най-горната стенга, за да види дали налягането горе не е преголямо. Нареди да пуснат във водата една лодка, за да може Брауер да изследва дали форщевенът не се е омотал във водорасли. Обаче не бе открито никакво препятствие. А след няколко часа корабът отново започна да се движи по-бързо при същия вятър. Капитанът, винаги нетърпелив, бе пресметнал, че поради тази мудност на кораба се е набрало закъснение от шест дена. И тази загуба се увеличи при обратния рейс, когато бе обслужван без желание. Блау и де Ройтер си бяха купили по една маймуна в Банюванги и понеже с маймуни хората обичат да се забавляват, моряците си правеха с тях разни шеги, без обаче да влагат никакви лоши умисли. Но третият щурман всеки път, когато минеше край тях, ги дразнеше. След като де Ройтер учтиво го замоли да престане с това, той остави едното животно на мира, но продължи да тормози другото. Блау му отправи същата молба, но с малко недружелюбен тон и без някой да види как стана това, те се сбиха, при което третият щурман получи солидни удари, защото никой не се намеси. Блау бе окован и оставен на хляб и вода. Но имаше добросърдечен пазач и толкова много ръце се протягаха през отвора на кабелното помещение, че той получаваше повече храна, отколкото му беше нужно, така че не го

жалеха за положението, в което се намираше. Но този случай стана причина за нова аномалия с кораба. Защото през дежурството на третия щурман работата вървеше мудно. Капитанът лошо ругаеше. А Брауер, който не можеше да понася всичко това, понякога се караше на другарите си и вземаше инструментите от ръцете им. С един месец закъснение „Йохана-Мария“ бе повикана от Кейптаун.

Когато се завърна в къщи, Вилкенс намери жена си на легло и с притъпено съзнание. Бяха изгубили две деца. Напразно търси той някой капитан, който би се съгласил да се разменят, за да може да остане известно време на сушата. Корабът трябваше да отпътува и в определения час Вилкенс се сбогува с една съпруга, която почти не го познаваше.

На първия щурман, който го поздрави с фуражка в ръка, когато се изкачи на борда, му се стори, че той не беше съвсем на себе си. И Еверс, разбирайки, че без да са искали от него това, ще трябва да поеме голям дял от отговорността, поръча да повикат Бос и говори с него. Когато платната бяха изпънати и корабът пое новия си рейс по посока на вятъра, боцманът заедно с целия екипаж отиде на задната палуба. Всички снеха шапки и той изказа на капитана съболезнованията на екипажа.

Първите седмици минаха без мъчнотии. Наистина ван Нес беше отново на борда, но ако някой имаше оплакване от него, следваше съвета на Бос — да не забравя траурната лента на капитана. Всички се държаха така нормално, че ван Нес нямаше за какво да донася и мислеше, че ги е подчинил. Всеки си вършеше работата, както трябва, и корабът напредваше леко въпреки многото насрещни ветрове. Обаче раздражителността на екипажа, причинена от щуротиите на третия щурман и безразличието на капитана, с течение на времето отново се усили. Хендрик Принс, доскоро юнга, а сега младши матрос, през една нощ има нещастieto да открие, че ван Нес спял на вахта, и отгоре на това да го събуди, заради което бе така бит, че ръката му бе откачена от рамото. Еверс се яви при капитана и когато се приближи до него, дъхна му на ракия. Случаят не бе разследван.

В предната част на кораба си остана тихо, но погледите, които моряците си разменяха, когато ван Нес приближаваше, не предвещаваха нищо хубаво. Вилкенс, който се явяваше на палубата рано сутрин или късно вечер, не забелязваше нищо, което би му

загатнало за настроението на екипажа. И не говореше с никого освен с Еверс. След туй се разхождаше напред-назад неспокойно и бързо, като от време на време спираше, за да погледа зад фалшборда или към върха на мачтата. И щом щурманът му покажеше изчисленията, той се връщаше в каютата си. Едва при обратния рейс започна да държи главата си изправена и отново да проявява интерес към кораба. Започна по-малко да предоставя управлението на кораба на щурмана и неговите заповеди се чуваха по-често. И този рейс щеше да бъде благополучен, защото времето се задържа благоприятно, ако „Йохана-Мария“ не бе получила пристъп на капризност, така че остана в лошо настроение в продължение на много дни. Както и да манипулираха с брасите, за да дадат вятър в платната, понякога корабът отказваше да напредва. Капитанът често викаше Брауер на обяснения — защо еднокое си платно било направено така, а не иначе, защо някои скрипки не обтягали достатъчно, — правеше всевъзможни забележки и Брауер всеки път трябваше да върши работа, която смяташе за безполезна. Той имаше свое собствено мнение — че само да си моряк не е достатъчно, за да караш кораб. Ядосан от бавния ход на кораба, капитанът започна да подозира, че вината за това е злата воля у хората, и неговите подозрения бяха насочени най-напред към майстор Брауер. Често го караше да прави изменения, при което нетърпението му се усилваше все повече и повече, защото самият той не знаеше кое как трябва да стане.

И когато Бос дойде при него, за да поговори за третия щурман, гневът му избухна. Боцманът каза, че матросите се оплаквали при него за различни работи, но най-важното било, че ван Нес ги тормозел и се отнасял с тях по недопустим начин, което бил установил и той самият. И ако това не се променяло, Бос не можел да настоява хората да си вършат работата, както трябва. Вилкенс, като сметнал, че неговите подозрения за злонамереност се потвърждават, не го слушал по-нататък. Той несправедливо го запитал откъде е взел това нахалство да заповядва на капитана. Отдавна бил знаел, че се заговорничило, за да се злепостави третият щурман, обаче с ван Нес щял да продължи да плава, а при следващия рейс не искал да вижда лицето на Бос.

Изглежда, че въображаемата съпротива извикваше у капитана нови духовни сили. През по-голямата част от деня той следеше със строги погледи и откриваше и най-малката нередност.

Корабът със своите капризи пристигна в Нийведип по-късно от предишния път. Вилкенс бе още веднъж сполетян от нещастие: не завари в къщи третото си дете. Жена му, чиято болест се бе влошила, не искаше да говори. Паричният дълг към собствениците му пречеше да остане в къщи, за да бди над семейството си. Трябваше отново да пътува и отново дойде на кораба с приведени рамене.

Бос не беше на борда. Имаше нов боцман, който още в първия ден има недоразумения с Еверс; един суров човек, в чиито ръце се похабиха не малко неща. Майстор Брауер трябваше да контролира повече от обикновено. Този път корабът изпълняваше дълга си по-добре от матросите, които при омразната усмивка на третия щурман вече не виждаха траурната лента на капитана. Ръцете им пипаха бавно и корабът не можеше да даде повече от това, което му позволяваше вятърът и начинът на управление. Върна се обратно с неголямо закъснение. Капитанът беше станал безволев човек.

Сега Еверс отиде да говори със собствениците. Той бил изгубил един добър боцман, за когото се радвал, когато видял, че пак ще плават заедно — казал той. — Най-добрите моряци не искали вече да пътуват с третия щурман, също и самият той. — Запознал ги с неволите на капитана, домашните му тревоги, сърдечните му несрети, които толкова много го гнетели, че корабът едва ли щял да пътува нормално, ако не била налице добрата воля на всички. — Третият щурман бе уволнен завинаги, а Бос се върна на борда. Когато корабът тръгваше, капитанът учуди всички. Беше снел траурната лента и носеше ново яке. В очите му се четеше твърда воля. Бързо и енергично се движеше по целия кораб и преди да бяха вдигнати котвите, той се бе убедил, че всичко е в ред. Боцманът отдавна не беше го чувал да заповядва така кратко и твърдо, а очите му се спираха ту на това платно, ту на онова, докато всичко бе готово за отплаване. Самият той взе в ръце щурвала и пое така живо, че водата при носа с удар се разби и се надигна нагоре. Брауер, зает с платната на бушприта, се изправи и с широко отворени очи загледа към юта.

[1] Въжета за хоризонтално движение на платната на кораба — Б.пр. ↑

[2] Въже за обтягане на долния край на корабно платно. — Б.пр. ↑

[3] Здрав и гладък канап от три усукани конопени нишки. —
Б.пр. ↑

VI

Матросите свикнаха да виждат майстор Брауер с лице, обърнато към задната част на кораба, и с така присвити клепки, че очите му изглеждаха като две искри. Той беше спокоен, както винаги, и постоянно се занимаваше с работата си, без да говори повече, отколкото е нужно. Но всеки веднага разбираше, че сега той наблюдаваше капитана с по-голямо внимание, отколкото предишния трети щурман. И повече се занимаваше с подобрения: тук ще премести някой възел, там ще изкусури нещо пропуснато. И често се катереше по вантите със своя помощник или с дърводелеца. Капитанът, който сега беше по цял ден на палубата, забелязваше неговата активност и го хвалеше пред щурмана, макар че за самия Брауер нямаше нито дума. Еверс, който не знаеше — както и другите хора отпред — какво подтикваше майстора към още по-голямо усърдие, внушаваше на капитана, че по-рано го е оценявал несправедливо. С новия трети щурман, Ваутер Пот, млад човек, чието сърце беше предано на корабоплаването с всичката жар на младостта, Брауер завърза приятелство. Той му показва особеностите на своята специалност, които могат да се усвоят само в практиката, така че скоро Пот знаеше повече от всеки друг онова, което е свързано с платна и ванти, и от своя страна обясни на Брауер тънкостите на навигацията. Никога не бяха виждали майстора да се сближи така много с някого. Много често прекарваха заедно. Брауер винаги държеше лицето си обърнато към задната страна на кораба.

Капитан Вилкенс изтръгваше от платната всичко, което можеше, и го правеше умело. Но когато вятърът биваше неблагоприятен, корабът силно се клатеше надлъжно в ръцете му и блъскаше нос срещу тежките вълни, така че цял бумтеше. И когато капитанът видеше, че той не напредва, по негово нареждане боравеха с брасите по такъв начин, че стенгите започваха силно да скърцат. Всеки ден нещо се повреждаше и преди да бяха стигнали нос Добра надежда, трябваше два пъти да поставят нови горни брамстенги. Корабът плаваше бързо

— като кон, който карат с камшик и шпори; обаче никога не се удаде на капитана да постигне повече от девет възла, докато такелажът се хабеше така лошо, че Еверс предложи да хвърлят котва при остров Нови Амстердам, за да прегледат всичко основно. Вилкенс повика дърводелеца и майстор Брауер и ги запитва дали те смятат, че това е нужно. Първият посочи всичко, което той бе изгубил в неотдавнашната буря, а другият отговори, че капитанът сам би могъл да си даде сметка за онова, което трябвало да понесат платната и какво им е нужно. Той им даде срок два дни да възстановят всичко така, че корабът да може спокойно да стигне до Ява, защото си бе турил в ума да стигне в крайния пункт колкото се може по-скоро.

Двамината, подпомагани от някои помощници, работиха и на дневна светлина, и на фенери, но когато Брауер прегледа платната, намери толкова дефекти, че изруга и гневно погледна към задната страна на кораба, дето капитанът, както винаги, се разхождаше напред-назад. Упрекна се, че не бе обърнал достатъчно внимание на летящите кливери, които бяха пострадали повече, отколкото той можеше да предположи. Щом те бяха отново поставени, той се изкачи горе и мина край всяка рея и стенга и до края на рейса прави този преглед редовно, преди да започнеше работата си и след като прибереше всичко.

Капитанът все напираше. Матросите, за които кораб и платно не бяха нищо повече от дърво и плат, хвърляха и дърпаха без сметка само и само да се напредва с такава скорост, която да го задоволи. Корабът беше доста облъскан. Стенги и шпири^[1] при спущането се удряха толкова силно, че оставяха трапчинки, при което боцманът сърдито поклащаше глава. По цял ден се чуваше чукане и рязане — ту тук, ту там — и често виждаха някое полуприбрано на реята платно, под което висеше завързан Брауер.

„Йохана-Мария“ пристигна в Анйер по-рано от обикновено, но изглеждаше зле с боята и смолата. За да се съкрати престоят, капитанът, пък и всички други бързаха с разтоварването, натоварването и ремонта. Много се изискваше. Хората не можеха да смогнат и роптаеха, защото им се отказваше елементарната почивка. Веднъж, когато капитанът се скара на дърводелеца за някаква работа, която не била готова, той, известен в Амстердам като груб на думи, го нападна яростно, без да се посвени да му каже какво мислеха всички матроси, тоест че изисква премного и от кораба, и от екипажа, а не се

интересува за тяхното житие-битие. Капитанът нареди да го заключат в наказателната каюта и заповяда на помощника му да продължи работата. Но веднага разбра мъчнотията: не вървеше без дърводелеца, защото помощникът сам не можеше да се справи. И все пак, за да не преклони глава, той повика майстор Брауер и му каза да привърши дърводелската работа, а работата с платната щял да върши по време на пътуването. Майсторът помоли капитана да се съгласи да си върши той едната работа и да не изоставя другата. Нали е отговорен за платната и пред собствениците! И работи денонощно, като сменяше двамата помощници. И когато „Йохана-Мария“ пое товара в определеното време и пътниците завариха един хубав кораб, нито капитанът, нито щурманът можеха да направят някаква бележка. Въпреки това и този път единствено Еверс каза похвални думи.

Обратният рейс също мина благополучно, така че „Йохана-Мария“ бе пътувала и в двете посоки по-бързо отвсякога. Но това беше един гонен кораб, който се завърна в Холандия изморен и раздрънкан и кръгло три месеца му бяха нужни за ремонт, което също така никога не бе се случвало.

Обаче нямаше полза нито от бързането, нито от претоварването с работа: съдбата разполага с човека независимо дали той ще плава по-бавно или по-бързо, за да я избегне. Вилкенс отново намери нещастieto в къщи: жена му на легло, неспособна за нищо друго, освен да се вайка или да гледа като слисана. Беше влажно лято, есента беше подранила. Вилкенс седеше при децата в тихия дом и преди дърветата край канала да бяха се оголили, той изгуби още едно от тях. След Никулден трябваше да потегли отново. Тогава падна дебел сняг и когато „Йохана-Мария“ потегляше под всички платна, брегът не се виждаше.

Още в началото, докато бяха в Ламанш, за първи път видяха, че капитанът се олюляваше на юта, но само Еверс знаеше, че това беше от ракия, защото беше отпратил рулевия. Макар че на борда напиването не е рядкост, капитан, който изпада в такова състояние, губи уважението, а понякога и доверието на екипажа. През този рейс Вилкенс не се показваше често навън и ако това се случеше, щурманът правеше всичко, което можеше, за да прикрие работата. При това той не се появяваше по-често, отколкото беше нужно. Но когато дойдеше, правеше много бележки, заповядваше — този шкот по-добре да се

притегли или оня фал силно да се изпълне — и все със същото нетърпение, което той неотдавна бе придобил — все да бърза. И винаги, когато капитанът погледнеше към предната страна на кораба, Брауер работеше с лице, обърнато към задния щевен.

Един път, в ранните часове, когато Пот беше на вахта, Брауер дойде при него. Говориха за съзвездията, които сега се бяха извъртели към другия борд, и по време на разговора той сложи ръката си на щурвала. Меу, който го държеше, почувствува силата му и знаейки как добре умее да направлява Брауер, освободи колелото. Брауер държеше само с лявата си ръка, и то една спица, и не гледаше към компаса и все пак, макар че морето беше неспокойно, Меу не установи нито едно деление разлика в компаса. И докато продължаваха разговора си, дясната ръка на Брауер също спокойно хвана една спица.

На Меу се стори, че корабът започна да пее някаква тиха мелодия. Малките кабели и въжетата засвистяха, тежките опънати шкоти издаваха едно свирукане, сякаш изразяваха задоволството си, и във всички платна зазвуча същият шум, както съскането на водата пред вълнореза. Корабът се успокои, вече нищо не блъскаше и не удряше при напречно идещите вълни. Чувствувахе се леко ритмично полюляване, без съпротивление на морето. Меу слушаше говора на третия щурман, но чуваше вятъра, вълните и кораба и гледаше Брауер, който сега стоеше изпънат и сякаш по-висок. Звездите гаснеха, небето се проясняваше. Лагът, който бе спуснат, показва четиринадесет възла. Обаче Брауер замоли третия щурман да не казва на Вилкенс; остави щурвала на Меу и отиде напред.

И всяка нощ, когато Пот стоеше на юта при кормилото с някой от старите приятели — Полвейк, де Ройтер или Янсе, — идваше и Брауер и направляваше кораба за негова и своя наслада. Матросите, знаейки, че ще му бъде забранено, мълчаха; обаче третият щурман бе длъжен да покаже на капитана колко възла се достигаха понякога през дневната вахта.^[2] И когато Брауер чу, вече не дойде, преди да отплават от нос Добра надежда. Това беше при надигаща се буря, която накара Пот да предупреди щурмана. Еверс видя тъкмо оня миг, когато Брауер предаваше щурвала. На следващия ден той го запитва дали под неговите ръце корабът бе плавал така бързо, като му напомни, че капитанът му бе забранил. Брауер отговори грубо:

— Щом капитанът иска да пътува бързо, за да си бъде по-скоро в къщи, то той трябва да се грижи за това, отколкото да вижда, че „Йохана-Мария“ става опърничав кораб, с който е имал неприятности в предишния рейс.

Щурманът само повтори това, което беше казал. Знаеше, че той имаше право, но не можеше да го признае.

Продължителното бурно време го задържа на палубата толкова, колкото и капитана, така че Брауер няма никакъв шанс. Поради насрещния вятър бяха изгубили много дни; този рейс стана дори най-продължителният. Обаче обратният рейс продължи с две седмици по-малко от предишното връщане — най-хубавото, което „Йохана-Мария“ бе направила досега. Вярно е, че корабът продължително време имаше добри шансове; но че той не една нощ лесно вземаше четиринадесет възла, а понякога дори и петнадесет, малцина го знаеха, макар щурманът да се сещаше кои са причините за високата скорост. Брауер бе открит едва когато стигнаха Ламанш.

Беше юни, къса нощ. Капитанът, за чиято склонност да пие сега всеки знаеше, никога не се показваше по-рано от предобедната вахта. Но нетърпението да се види в къщи колкото е възможно по-скоро го събуди тази сутрин по-рано. И видя Брауер на юта. С яростен гняв на човек, който вижда, че е измамен, той се нахвърли върху му и го изблъска от стълбата надолу.

Когато гневът му се поутоложи и Еверс го запитва какво лошо е направил Брауер, той само изруга. Едва пред холандското крайбрежие сам заговори за случая, като добави, че Брауер е способен моряк, от когото не биха могли да се лишат, но че той никога не му се доверявал. И понеже му бе забранил да се докосва до кормилото, трябвало да се подчини.

Вилкенс също усетил повишената скорост на кораба. И когато видя Брауер в йола, без да му каже довиждане на слизване от кораба, той съжали, че е бил несправедлив спрямо него. Но макар доста често да бе постъпвал така, той все пак мислеше, че един капитан не трябва да отменя собствените си заповеди.

След този рейс Бос трябваше да остане на сушата поради отново настъпилите страдания. Брауер, чиято сестра сега беше омъжена, му даде назаем по-голямата част от парите си. Сега на него не му беше нужно нищо освен храна и работа.

[1] За обтягане на платната. — Б.пр. ↑

[2] Тоест от 4 до 8 часа сутрин. — Б.пр. ↑

VII

Малко неща се промениха през следващите рейсове. „Йохана-Мария“, построена солидно, се нуждаеше от малко поправки и бавно старееше, плаваше редовно с пътници и товар ту по-бързо, ту по-бавно. Едни идваха, други си отиваха. Вилкенс, щурманът, деветте моряци, които познаваха кораба от началото, се поздравяваха при всяко отплаване — един със своята мъка или болест, друг със своята жизнерадост и угриженост де повече, де по-малко. Само капитана, който се бе сприятелил с ракията, го виждаха все по-често с несигурни крака. Веднъж дойде на борда така унил, че всички се спотаиха. Вървеше като стар човек, с наведени очи. Пак носеше траурна лента, пак беше изгубил дете и си мислеше, че вината е негова, защото му бе наложил телесно наказание. След като каза на Еверс какво трябва да се направи, той се затвори в каютата си и се появи на палубата едва когато трябваше да вдигнат котвите. През целия рейс обикновено стоеше в каютата си, като търсеше утеха ту в библията, за да повярва, ту в ракията, за да намери забрава.

Чак до меридиана на Канарските острови корабът имаше много затруднения поради бурно време, а след туй — неблагоприятен вятър. Екипажът неотлъчно беше при такелажа. И разпоредителността беше незадоволителна, защото Еверс, който страдеше от чревно разстройство, трябваше да прехвърля много работа на втория щурман. А той, чието име де Худе^[1] му правеше чест, беше добродушен човек, със здраво и усмихнато лице. Освен дето беше нов на кораба и, значи, не го познаваше, имаше слабостта да търси лесното, което понякога водеше до небрежност. Дълго разговаряше с някой пътник и докато боцманът чакаше да чуе какво трябва да се направи, той даваше заповедта си едва в последния момент. Като минаха нос Добра надежда, положението на Еверс се влоши дотолкова, че не можеше да изпълнява дежурство и само за кратко време се качваше на палубата. Ховерт Плаум поприказва с него, когато му занесе булгура. Янсе бе дошъл до мисълта да уредят тази работа чрез него, защото с готвача се

оправяха трудно — по-трудно, отколкото с всеки друг особено когато е приготвил някое по-специално ядене, — и Плаум свърши работата толкова хитро, колкото можеше. „Корабът напредва бавно — каза той — и не само капитанът, но и всички други, естествено, не биха искали да останат на път по-дълго време, отколкото би било угодно на бога и на вятъра.“ Капитанът не виждал от тревоги, щурманът трябвало да лежи; вторият щурман бил добър човек, но за него плаването било развлечение. Матросите се питали няма ли някой друг на борда, който да може да даде на кораба онова, което е нужно. — Еверс го разбираше и знаеше, че те са прави, но не каза нищо.

Когато де Худе мина край кухнята, готвачът му предложи парче кекс, който бе приготвил за пътниците. След няколко предварителни приказки, които целяха да проучат разположението на втория щурман, готвачът го запитва дали знае, че корабът може да се движи много по-бързо, ако го направлява Брауер. На това той отговори, че веднага щял да го постави на щурвала. Но готвачът сложи пръст на устата си, разговорът продължи с шепнене и завърши с един жест на де Худе, който значеше: остави тази работа на мене.

Якоб Брауер постигаше желанията си само с поглед. Не казваше нито думица, но начинът, по който гледаше, когато вторият щурман отдаваше заповедите си, показваше какво мисли и как се насилва да не протестира. Очите му бяха още по-силни от ръцете му. Когато гледаше в някоя точка, можеше да я види и друг, но другият нямаше да я забележи, ако той не му я покажеше. Приятелите му — които имаха в него по-голямо доверие, отколкото в един щурман, който ще остане на кораба може би само за едно или две плавания, — когато заповедта от юта биваше неуместна, гледаха към него, за да разберат как трябва да стане това или онова. Когато вторият щурман извикваше да се изтикат страничните гредички на фока, те поглеждаха към него, за да им покаже правилната посока. И сега, когато корабът напредваше бавно, те гледаха към щурвала, защото неговият поглед беше прикован в него. И веднага се запитваха защо той да не направлява кораба сега, когато капитанът нямаше да забележи.

В една спокойна нощ, когато нямаше какво друго да се прави, освен да се държи курс, Брауер се качи горе при сменянето на вахтата и взе щурвала в ръце. Вторият щурман не забеляза това. Бос и неколцина други, които се намираха отпред, обърнаха внимание.

Шумът от водата при вълнореза стана по-тънък, пръските се разпиляваха по-бързо, полюляването веднага стана ритмично под сигурното око и сигурната ръка. Следобед, когато щурманът измери местоположението на кораба, каза на втория щурман да прави по-чести измервания на скоростта през следващата „кучешка“ вахта, защото искал да знае с каква скорост се е движил корабът през нощта. И когато чу: десет, само веднъж четиринадесет — той кимна с глава и не каза нищо.

Вярно е, че сега вятърът се задържа благоприятен до края и корабът можеше да се движи по-живо и денем. Но между матросите се говореше, че с кораба било като с човека: отнасяш ли се с него добре, и той ще се държи добре. Така е и с благосклонността на стихии: един бива белязан, а други не. Брауер беше облагодетелствуван.

Докато лежаха на рейда, Брауер замоли капитана да му даде Хендрик Принс в помощ, защото при платната имало много работа, а Принс беше учил при него още като момче. И при обратния рейс майсторът можеше да му прехвърли една част от работата, с която той не трябваше да се занимава. И шест часа през нощта той стоеше обикновено при колелото. Отслабна и очите му започнаха да искрят. Никой не говореше за това, никой не го сочеше, но всички виждаха свежестта на кораба в многото подробности, които могат да придадат нов външен вид на нещо, което е изглеждало старо: тук някой оправен възел, там грижливо насмолен кабел или почистена от ръжда верига. Това бяха дребни неща, които винаги се вършат, но сега се хвърляха в очи, защото в тях имаше нещо красиво и весело. Още преди да се бе показало холандското крайбрежие, за два дена корабът получи нова боя, а палубата беше изтъркана с пемза.

Когато „Йохана-Мария“ наближи Нийведип, Еверс отиде при майстора, който беше зает с платната, и го запитва колко време е продължил рейсът според него. Брауер посочи точния брой на дните. Този беше най-краткотрайният рейс, който те бяха направили, и то без никаква повреда. Това каза щурманът и мина по-нататък.

Година и половина плава „Йохана-Мария“ с Брауер на щурвала нощем, без да му забранят това. Капитан Вилкенс го бе забелязал, обаче копнежът за дома беше все още по-силен, отколкото страхът пред онова, което го чакаше там; и когато щурманът му посочеше броя на изминатите мили за денонощие, той кимваше доволен. И само при

лошо време идваше нощем на палубата. Това беше най-щастливото време на кораба.

Но този път Вилкенс бе ударен още веднъж, и то най-тежко. Сакатото дете, единственото, което му беше останало, трябваше да лежи на легло от болест, от която то по мнението на най-добрия лекар в града дълго нямаше да живее. При новото отплаване той седеше отчаян в каютата; поръча да повикат Еверс и поиска от него съвет какво да прави. Щурманът не можа да му каже нищо по-утешително от това, че „Йохана-Мария“ трябвало да пътува много по-бързо, та да може капитанът да се завърне скоро в къщи, но че и самият капитал знаел колко трудно било това. Вилкенс скочи на крака и нареди да повикат майстор Брауер.

Брауер, застанал с наведена глава в ниската каюта, очакваше упреци. Еверс го запитва дали е чул за кораб, който вземал разстоянието от Холандия до Ява за седемдесет дена и дали той вярва, че и „Йохана-Мария“ би могъл да постигне това нещо. Когато отговори, че сигурно и той може — доколкото зависи от времето и от постиженията на навигацията, — капитанът го посъветва по всичкото време на рейса да предоставя, доколкото е възможно, работата с платната на Принс, а той под непосредственото ръководство на щурмана да се грижи за хубавото плаване. Брауер погледна с недоверие сега, когато му предлагаша онова, за което той копнееше. Но Еверс, когато излязоха навън, го успокои, като му каза, че това било нужно, за да се помогне на капитана, който се измъчвал от грижи и скръб.

Тази хубава новина стана веднага известна. Хората се катереха радостно по реите, за да разпуснат платната, виковете при рудана звучаха плътно и силно. Капитанът и щурманът стояха на юта, а Брауер между тях. Духаше холандски пролетен бриз, който държеше флага опънат, без да го развява. Беше така, сякаш корабът започваше първия си рейс и щом пое курс, всички платна се отърсиха от гънките си. Къщурките на Зандвоорт, едва видими в пролетната мъгла, задържаха върху себе си бинокъла на капитана, докато изчезнаха от обсега му. Тогава той се загледа ту в Брауер, ту в Еверс и когато му съобщиха, че вече се движат с дванадесет възла, на устата му се появи лека усмивка, изразяваща и тъга, и учудване.

И плаването се запази между десет и дванадесет възла, докато една сутрин наблюдателят извика, че съзрял „Арайъл“, английски

кораб, който често ги бе подминавал. Всички матроси дойдоха на палубата да видят дали Брауер ще може този път да осуети това нещо. Той помоли капитана да нареди да бъдат прибрани няколко платна, така че англичанинът да може по-скоро да ги настигне. Тогава „Арайъл“, много по-голям от „Йохана-Мария“, се приближи малко косо, поздрави и в отговор хората по вантите и пътниците замахаха с ръце. Сега Брауер назова платната, които имаха в резерв, и докато ги изпъваха, той бавно, почти незабелязано зави с форщевена надясно, към другия кораб, сякаш искаше да се насочи към неговия форщевен. Англичанинът разбра намерението му и веднага зави, за да му даде възможност да се изравни. Когато се изравниха достатъчно по направление, те едновременно поеха курс. Брауер го направи така, че веднага всички платна поеха пълен вятър. „Йохана-Мария“ се втурна през вълните. Скоро взеха преднина и малко следобед английският кораб се движеше една миля зад тях. Обаче Брауер смяташе, че му предстои по-важна задача, отколкото да се състезава. Макар че денят беше ясен, очакваше се буря. Морето ръмжеше под вълнореза, а край въжетата вятърът свиреше с плачевен звук. Пот, който сега беше втори щурман, имаше вяра в майстора и каза да запитат щурмана дали могат да приберат леките платна. След час срещу носа на кораба започнаха да връхлитат тежки вълни и големите платна заблъскаха така поривисто, че капитанът заповяда да ги снемат. Но веднага се разбра, че това не е достатъчно. Когато слънцето залезе, небето почервения като жарава, а морето, което се мятеше нависоко, стана сивочерно, с пурпурни отблясъци и просветвания по гребените на вълните. Капитанът нареди да бъде сменен Брауер, който бе прекарал при колелото почти две вахти, но той помоли да му позволят да се върне отново там, когато бурята достигне връхната си точка, за да види колко се подчинява кормилото в такова време.

Едва беше слязъл долу, когато най-външният кливер се откачи и с трясък падна върху удължението на бушприта, като го изкриви. Трима души се занимаваха с него до тъмно, за да го приберат, докато Бос загрижено ги наблюдаваше, защото в някои мигове те целите се мушваха под вълните.

Нощта беше ясна, с много звезди. Освен ситно набрания голям марсел и буревременен фок всички платна бяха навити на рула и закрепени на реите с по две въжета, но капитанът постоянно

наблюдаваше стенгите, които се огъваха, сякаш бяха тънки тръстики. Преди полунощ, когато морето започна да бучи, левобордовата котва се откачи и започна да се блъска о кораба. Докато повикат другия дежурен на помощ, марселът се раздра през средата. Шест души трябваше да се изкачат горе, за да приберат частите, а другите бяха неотлъчно заети с поставянето на буревременните платна, за да не изпадне корабът в безпомощност. Беше така светло, че можаха да видят англичанина, който страдаше от същите мъчнотии, а може би и по-лоши, защото беше смъкнал стенгите си.

През „кучешката“ вахта Брауер отново пое кормилото и буревременните платна — единствените, с които можеше да се плава — веднага се закрепиха. Корабът се движеше по вятъра с малко платна, като леко се полюляваше през големите вълни; ту забиваше нос дълбоко в подножието на някоя вълна, ту високо се изправяше срещу върха на друга. Бурята не утихваше. Бесня в продължение на две денонощия с еднаква сила, без да отслабне дори за миг. И през всичкото време Брауер си даваше само кратки почивки, за да яде; но не спа. И другите бяха постоянно на палубата, движеха се напред-назад, изкачваха се, притегляха, завързваха. На Брауер единствената му работа беше да държи здраво кормилото и да завива малко повече към вълната, по която трябваше да се изкачи. С дребни щети „Йохана-Мария“ бе напреднала за две денонощия петстотин мили. При пристигането в Ява се оказа, че плаването е било толкова бързо, колкото е пътувал някога най-бързият холандски кораб. На връщане плаването беше още по-спорно. Брауер имаше вид на здрав и силен мъж; работеше за двамина, защото не само направляваше кораба, но се грижеше и за платната. Капитанът, който се взираше в далечината, не му обръщаше внимание.

Вилкенс завари детето си живо, но състоянието му не беше подобро. И когато отново отпътува, същите страхове пак го съпътствуваха.

За Бос това беше последният рейс. Поради своята болест той трябваше да се сбогува с „Йохана-Мария“ и с другарите си от екипажа. Обаче Брауер му остана приятел и опора до края на живота.

[1] Тоест добрякът. — Б.пр. ↑

VIII

Моряците, които плаваха още в началото с капитан Вилкенс, бяха свикнали да го виждат с измъчено лице и не забелязваха нищо особено у него. Обаче Брант, новият боцман, през първите седмици говореше постоянно и така възбудено за тягостното впечатление, което му правел капитанът, че другите започнаха внимателно да го наблюдават. Брант виждаше сякаш смъртта на лицето му. И знаел такъв един случаи с капитан, който лека-полека се стопил пред очите им, защото нещо го гризало отвътре. Дори и ония, които имаха дълга служба на „Йохана-Мария“, заговориха, че разбират какво той искаше да каже. Те си спомняха какъв се яви капитанът на първия рейс — по-възрастен от тях, но енергичен човек, на чиито заповеди се подчиняваха с желание. И макар още от по-рано да бяха свикнали да го виждат угрижен, неспокоен, с често променящо се настроение, натъжен и унил, все пак всички виждаха, че когато застанеше на палубата при буря, той владееше кораба. Те знаеха, че изпитанията, които той трябваше да преживее повече от всеки друг, бяха го съсипали, но едва през този рейс видът му извика у тях състраданието, което се полага на уважението. Независимо от това той ставаше все по-труден откогато и да било. Когато Пот определил местоположението на кораба, почти винаги имаше какво да забележи. И тогава повикваше щурмана, който беше все болнав, та трябваше да прекарва в леглото си, и едва когато и той направеше измерванията, капитанът одобряваше. Понякога заставаха неподвижен и известно време рееше поглед в морето, а след туй внезапно забързваше към каютата си. Чуваха зарезяването на вратата. Но също тъй неочаквано той отново излизаше навън — ту ядосан, ту с печал на лицето, — ходеше по цялата дължина на кораба, разглеждаше това или онова, вземаше в ръце края на някой провиснал кабел или ролковия блок и отново го пущаше. Боцманът, майстор Брауер, дърводелецът и всички трябваше да дават обяснения защо дадена работа била извършена така, а не иначе и често пъти изискваше да се промени нещо, което сетне отново трябваше да се преправя.

Особено Брауер беше длъжен да изслушва много придиравания, обаче само по работи, свързани с платната. Когато той биваше на кормилото, капитанът стоеше зад него с напрегнато съсредоточен поглед, но не казваше нищо. Тогава нареждаше да се измери скоростта, дори и в случаи, когато е била измерена малко преди това. И когато чуеше числото на възлите, колкото и да беше то, ставаше нетърпелив. Изискваше бързина, а не можеше да понася, че Брауер е този, който я постигаше.

И домакинът имаше трудности с неговите капризи. Понякога го ругаеше, защото ракията от неговия собствен запас не му била по вкуса. Едва му донасяха нова каничка и започваше да вика, че не искал да вижда питието в каютата си. След четвърт час поискваше да му донесат разреден с вода джин. Напразно се бореше той срещу прекомерното си пиене и всеки път, когато не можеше да устои, домакинът си изпащаше от грубостите му. Всяка вечер нареждаше да махнат питието от каютата му, но не след много време го чуваха отново да вика домакина. Около средата на „кучешката“ вахта той обикновено идваше на юта и никой не подозираше, че идваше там, за да избяга от питието.

Благодарение на грижите на Еверс, Пот и Брауер „Йохана-Мария“ имаше добро плаване и се завърна с благоприятно попълнен дневник.

Когато моряците напуснаха борда, щурманите установиха, че капитан Вилкенс не бързаше, както обикновено, да въдвори нужния ред и да си отиде в къщи. Понеже Еверс трябваше да остане на борда, капитанът покани втория щурман да пътува с него за Амстердам. Напрежението, което го бе терзало почти две години, беше премного за него и той нямаше кураж да си отиде в къщи. Взе със себе си Пот и когато бяха при вратата, той го помоли да влезе пръв. Видя занемарената всекидневна стая; момичето си закри очите с престилката. Вилкенс разбра, че последният удар, който можеше да се стовари върху главата му, беше нанесен. Жена му беше на легло. Не можеше да й каже нищо, защото тя не го познаваше. След като уговори работите със собствениците, той се върна в Нийведип и този път капитанът беше оня, който надзираваше освобождаването и натоварването на кораба. Ховерт Плаум, който разбра от собствениците какво се бе случило, се обади набързо на роднините си и дойде на

борда, за да се грижи за храната му, без да си даваше добра сметка какво благодеяние върши. Капитанът го задържаше до късна вечер в каютата си, за да прогонва страха от самотата, като караше Плаум, разговорлив по природа човек, да му приказва до насита.

По едно време — то беше, когато „Йохана-Мария“ се готвеше да отпътува — изглеждаше, че Вилкенс бе намерил сили да понася нещастieto си. В напрегнатите мигове на приготовленията той отговаряше приветливо на всеки пътник, не предоставяше на Еверс да дава заповеди и макар да се виждаше, че той е един наскърбен човек, все пак корабът получи от него всичко, на което имаше право. Но щом потеглиха, той отново насочи бинокъла към брега и предаден на мислите си, не забелязваше хода на времето. И още същия ден следобед повика домакина за каничка питие.

Денем рядко идваше на палубата и тогава се разхождаше напред-назад с наведени очи и мълчалив. Но матросите, които нямаха работа на палубата, отиваха един след друг на бака, като знаеха, че той се задущаваше от мъка. И винаги намираше нещо, заради което да избухне в силен гняв. И на всекиго идваше редът, дори и на Еверс, който спокойно изслушваше ругатните му, понеже знаеше, че се намира в плачевно състояние.

Нощно време Вилкенс редовно идваше на юта, понеже не можеше да спи, а в каютата самотата го гнетеше. От време на време слизаше долу, за да поеме някоя глътка и да се поизлегне в леглото, но това не траеше дълго; скоро излизаше отново горе и облегнат на релинга, гледаше към Брауер. Срещу него още не беше се нахвърлял. Обаче през една много тиха нощ, след като дълго бе стоял зад него, той неочаквано го сграбчи за раменете и го изблъска от щурвала. Брауер се смая и се изплаши, като видя бледното му лице, наведено над светлината на компаса. Капитанът не прояви буйности, говореше видимо спокойно. Нямало нужда вече да се пътува бързо — каза той. — Брауер не трябвало да мисли, че корабът му принадлежи и щяло да бъде по-добре да лежи на дъното на морето, отколкото да се докосне още веднъж до щурвала. Брауер скръсти ръце и го наближи. Но забеляза един жест на Еверс, овладя се и се махна оттам.

При неблагоприятен вятър, бурно време и продължително безветрие този беше най-лошият рейс на „Йохана-Мария“, който продължи повече от десет месеца. Макар Еверс да поставяше на

кормилото най-опитните хора, корабът си оставаше инертен. При благоприятно море той се клатеше надлъж, а при тежки вълни се блъскаше така, че дървените части пукаха, сякаш той искаше да се отърси от тях.

При екватора неподвижен корабът лежа в продължение на дванадесет задушно-горещи дни с отпуснати платна и тогава моряците можаха да видят колко много страдаше капитанът от своите черни мисли. Ония, които бдяха всяка нощ под чистото звездно небе, го виждаха полуоблечен да се изкачва бавно по стълбата и да върви с несигурни крачки напред-назад по юта, като ту поглеждаше към компаса, ту слагаше ръка на челото си. А понякога правеше такива жестове, сякаш разговаряше сам със себе си и се примиряваше с нещо неизбежно. Страхът, който го тормозеше в продължение на толкова години, държеше в плен цялото му същество. От пиенето и безсънието той отслабна много и започнаха да му се привиждат страшни образи. По време на една буря в Индийския океан той отново се прояви като разумен капитан, макар да бе груб и бездушен. Две нощи и един ден той стоя твърдо на поста си срещу блъскащите вълни, като се държеше здраво, дето можеше да се хване, и заповядваше със силен глас. Но гонеше хората, искаше да спуснат надолу стенгите, преди да са прибрали добре платната, и тази прибързаност причини не малко щети. И при обратния рейс корабът няколко пъти бе сполетян от лошо време, при което капитан Вилкенс го управляваше лошо. Той се движеше с голямо закъснение и се завърна така раздрънкан, че собствениците решиха да му се направи основен ремонт.

В продължение на два месеца Вилкенс прекара сам във всекидневната си стая. Наистина всяка сутрин отиваше да види жена си, но се задържаше там само за миг, защото не можеше да понася нейното смаяно лице.

Малко преди да отплава, в един мъглив ноемврийски следобед той има една среща, която събуди у него илюзорни представи. Стоеше в гробищата пред гробовете на децата си и като се наведе да почисти с бастуна си няколко паднали върху камъка жълти листа, съгледа в края на алеята фигурата на Брауер, който също така се бе навел. Изправи се изплашен и видя, че Брауер вдигна глава, обърна се с лице към него и бавно сне шапката си. Стори му се, че това са движения на вампир, и го полазиха студени тръпки. Щом Брауер изчезна, той започна да се

губи в догадки защо трябваше да го види тук и ненавистта към Брауер събуди у него подозрения, че той е дошъл тук да го следи. Не знаеше, че и Брауер имаше един камък в гробищата, който той посещаваше след всеки рейс.

След два дни, когато „Йохана-Мария“ потегляше, капитан Вилкенс, давайки заповедите си, загледа продължително към задната страна, дето стоеше Брауер. И това негово подозрително държане си остана през целия рейс. Първото нещо, което направи, когато се качи на палубата, беше да огледа наоколо. И щом съзря Брауер, очите му останаха широко отворени и упорито насочени към него.

На готвача, на когото се доверяваше и който най-често му правеше компания в каютата, веднъж каза — то бе казано в пияно състояние и Плаум го възприе именно като такова, — че животът му щял да бъде друг, ако не бил налетял на нещастieto си в лицето на Брауер; защото този човек носел в душата си намерението да присвои кораба и още в началото той със своя поглед бил направил за него невъзможно да стане добър капитан на кораб. И вече никога не идваше на предната страна на кораба. И когато Брауер имаше работа с платната на задната мачта, капитанът изпращаше някой щурман да му каже да възложи тази работа на Принс. Тогава Брауер вдигаше глава и за миг заглеждаше капитана.

Всички виждаха как умът му започваше да блуждае. Малко след като минаха нос Добра надежда и когато пред залез слънце вятърът бе започнал да духа с пристъпи, първият щурман поръча да предупредят капитана. За кратко време барометърът бе спаднал много и Вилкенс веднага заповяда да се приберат платната, за което всички бяха повикани на палубата. Той зърна Брауер да се изкачва на голямата мачта, но го изгуби от погледа си, защото се закри в гънките на едно платно. Когато го потърси отново с очи, видя, че само другите бяха заети. Брауер беше слязъл, защото беше забелязал, че няколко млади моряци се мъчеха при една рея; покачи се при тях, помогна им, сетне се спусна по един фордун и слезе на юта. Беше облечен в потник от червен фланелен плат и тъкмо когато, висейки на фордуна, с лявата си ръка докосна палубата, капитанът се обърна и го видя в червената жаравна на залязващото слънце около главата му. Извика и се дръпна назад в силна уплаха; неколцина се спуснаха към него, но той ги отклони и поиска чаша ракия. Щурманът отпрати Брауер оттам.

При обратния рейс изглеждаше, че капитанът бе възвърнал спокойствието си. Наистина дълго се заседяваше в каютата и рядко го виждаха в трезво състояние, обаче по-малко придиряше и се караше. Напротив, когато нещо беше добре извършено, кимваше доволен, а при неправилно извършена работа се показваше снизходителен. Но продължи да отбягва Брауер. И все пак, когато Еверс му заговори да вземат друг майстор за следващия курс, той не искаше да слуша, защото не можело да се намери по-способен човек за кораба.

Този път Вилкенс намери къщата си напълно изоставена. Жена му, която се бе побъркала, беше взета в един приют. Той каза на собствениците, че вече нямам никакво влечение към плаването и че щял да направи последния си рейс. Скоро след тръгването сред екипажа се знаеше, че капитанът щял да се сбогува с морето.

Сега той пиеше рядко; беше пак „шефът“, макар и много тих човек. Понякога го виждаха да гледа печално към мачтите, а понякога — да се взира във вълните леко усмихнат.

Корабът се държеше спокойно. Не се движеше бързо, но вършеше онова, което се очакваше от него, когато е в ръцете на моряци, които нямат никакво друго желание, освен да плават, както трябва. Не пътуваше с желание, но и не проявяваше капризи, които създават мъчнотии. През последния рейс на капитан Вилкенс корабът направи онова, което бе станало копнежът на неговия живот: пътуваше като почтен кораб — толкова мили на денонощие, толкова дни — съгласно правилника и практиката — с умерени и стабилни постижения, с малко повреди и малко поправки.

На обратния рейс, когато бяха в Ламанш, през една нощ Вилкенс видя на бледата лунна светлина Брауер, който се бе облегал на релинга на предната страна на кораба. Той каза на рулевия да го повика и когато Брауер застана пред него, заповяда му да поеме щурвала. Бяха сами, корабът се движеше при лек летен вятър. Вилкенс се поразходи напред-назад и в един миг застана пред Брауер. „В продължение на четиринадесет години — каза той — бях несправедлив към тебе и не разбрах, че ти си изпълняваше дълга на борда по-добре от самия мене.“ Повече приказки били безполезни и ако Брауер му подадял ръката си, той щял да се почувствува спокоен.

Брауер отговори, че капитанът никога не е имал за какво да го упреква — нито за държането, нито за работата му; те се познавали

достатъчно добре, за да бъде възможно това. Обаче — той знаел от опит — когато няма благополучие, човек търси вината у другиго и затова той никога не бил чувал добра дума от капитана. Колкото и да бил вътрешно недоволен, той винаги знаел, че никой от двамата няма вина за недоразуменията. Ако капитанът му подадял ръката си, всякакви по-нататъшни думи щели да бъдат излишни.

След това стояха замълчани до зазоряване и когато дойде смяната, те си пожелаха „добро утро“.

Този ден Еверс трябваше да нареди да се спуснат платната, защото капитанът не можа да бъде намерен никъде в кораба.

На Кейптаун „Йохана-Мария“ бе видяна с наведен флаг.

IX

Само седемте моряци, които познаваха кораба от началото, останаха на борда при други капитани. Собствениците бяха предложили командването на Еверс, който отдавна имаше нужната компетентност, но той отказа, защото никак не искал да заема командното място, на което толкова дълго време бе стоял Вилкенс.

„Йохана-Мария“ беше изморена — така, както може да стане с всеки кораб, който е плавал редовно. Четирите рейса, които той направи при следващите капитани, бяха най-лошите и най-бавните. Първият от тях, застарял човек, който копнееше за почивка, беше плавал доста дълго, за да почувствува интерес към кораб, който той не познаваше; и когато се завърна след един продължителен и еднообразен рейс, напусна длъжността. Вторият беше строг и много възискателен. Той не можеше да даде по-бърз ход на кораба, макар че зорко наблюдаваше и търсеше какво може да му липсва. Когато узна от първия щурман каква скорост е достигал понякога корабът с майстор Брауер на щурвала, той загледа недоверчиво, но нареди да го повикат, за да покаже какво може. В продължение на два дена, при непостоянно време, корабът се подчиняваше на сигурната ръка на Брауер и се движеше бързо, но щом се установи редовен и благоприятен вятър, той започна да проявява капризи; а може би това беше умора. Всеки случай той бавно се наведе малко встрани, но щом го оправиха, започна да напредва бавно, нищо че на щурвала стоеше Брауер. Капитанът го освободи. Пък и той съвсем не беше човек, при когото може да се върши нещо, което той не е заповядал. След втория рейс каза на собствениците, че не искал да пътува с кораб, който той нарече некадърен и стар.

Беше ясно лятно време, когато „Йохана-Мария“ отплава с новия капитан, когото самите собственици бяха замолили да ползва уменията на Брауер. Майсторът отново застана на юта, колелото се поддаваше леко и носът си играеше с пяната. След като пое курс, корабът се движеше с десет мили през целия ден. На борда беше весело и след

вечеря Меу изпя новите си песни. На втория ден, преди Брауер да бе поел колелото, Принс му извести, че на ликтроса^[1] на голямата мачта нещо не било в ред. Той се покачи, обаче нямаше търпение да се върне отново на щурвала и сметна, че тази малка работа би могла да се свърши, без да се скатава платното. Но то го удари, той изгуби равновесие, падна и си навехна крака. При английския бряг падна гъста мъгла, така че всички останаха на палубата, за да наблюдават. Не можеха да бъдат далече от сушата, защото светлините на Дънгенес проникваха през мъглата. Откъм наветрената страна започна да тръби рог, чийто звук се чуваше все по-ясно, а сетне затръби и друг, близо откъм подветрената страна. „Йохана-Мария“ не можеше да стори друго, освен да отговаря и да чака.

След туй се зачу и сирената на един параход, който наближаваше откъм носа на кораба, и малко след това се чу трясък от чупене на дърво, викове и гъргорене на витло, което веднага даде заден ход. На „Йохана-Мария“ сигналите непрекъснато ревяха, но изведнъж и тук нададоха вик, защото задният щевен на парахода се показва и грубо блъсна кораба при котвения отвор. Брауер, който при приближаването бе закуцукал нататък със свити юмруци, веднага видя, че с помпи не можеше да се помогне, и извика на капитана да помоли за въже от парахода, за да извлекат „Йохана-Мария“ близо до брега. Това стана и се оказа, че е било необходимо, защото малко по-сетне предната страна на „Йохана-Мария“ лежеше дълбоко във водата. Капитанът заповяда да спуснат веднага здравата котва и по такъв начин бе предотвратен втори удар, защото при хаотичното викане в мъглата чуха, че корабът започна да скрипти по крайбрежния пясък.

На зазоряване излезе вятър и мъглата се вдигна. Корабът лежеше неподвижно на по-малко от седемдесет метра от брега, малко зад парахода, който лежеше наведен на една страна. Предната страна на „Йохана-Мария“ беше изцяло под водата, капитанът поиска помощ от бреговата служба, за да извие задния щевен. По този начин пътниците можаха да слязат на сушата.

След като корабът бе закрепен толкова сигурно, колкото беше възможно, в продължение на два дена капитанът прави напразни опити със собствени усилия да запуши пробива на нока.^[2] Брауер в седнало положение непрекъснато рязва с триона, без да говори; и не се докосна до яденето, което Плаум му носеше.

Тогава дойде един от господата от Амстердам, придружен от двама специалисти, които прегледаха кораба. След туй прекараха дълго време с капитана в каютата му. Най-после капитанът се показва на юта и нареди всички да се съберат на задната страна на кораба. Съобщи им, че „Йохана-Мария“ е продаден на норвежци и че на следващия ден екипажът можел да си разотиде. Щяха да останат само щурманът, майстор Брауер и четирима други — докато бъде предаден корабът.

Матросите, които трябваше да нощуват в задния трюм, чуха многократните въздишки на Брауер и старите му приятели добре знаеха, че това не беше поради болките в крака му. На следващата сутрин, когато другите бяха заминали, той отново се раздвижи и докато товарачите бяха заети да прехвърлят товара на два ветрохода, той, Меу и де Ройтер се изкачиха на реите, за да навият на рула платната и да ги привържат. Никой от тримата не каза думичка, а Брауер от време на време спираше и хвърляше поглед към морето.

Повредата бе отстранена и водата изпомпена. Новият собственик дойде с един влекач и няколко норвежки моряци. След като даде парите на холандците и те стояха готови да се спуснат по въжената стълба със своите багажни сандъци, той в последния миг откри, че имал нужда от още един човек, и запита щурмана дали има някой от тях, който би бил готов да плава с него. Брауер, макар че не разбираше английски, схвана каква е работата, пристъпи и сложи юмрук на гърди, след което подаде ръка на приятелите си, занесе сандъка си напред и отново облече моряшките си дрехи.

Когато вдигнаха котвите и „Йохана-Мария“ тръгна след влекача, Брауер видя, че един от норвежците искаше да снесе холандския флаг от задната мачта. Той скочи, отстрани го леко и сам отпусна въжето. След това ската грижливо флага и го прибра в пазвата си. Норвежецът се засмя и издигна другия флаг. Но Брауер не забеляза това. Той се бе загледал към хоризонта, а в главата му нахлуваха особени мисли.

[1] Въже, с което се съединяват отделните платна. Бел.ред. ↑

[2] Нок — така се наричат краищата на всички реи, задните краища на гиковете, горните краища на гаферите и т.н. Бел.ред. ↑

XII

Откогато Брауер сне флага, в душата му се зароди и бързо се усили едно голямо желание, чуждо досега, но което той отсега щеше да осъществява с всичката сила на волята си. Винаги си бе представял две възможности: съдбата на един кораб е да загине или да остарее и да отиде за отпадъци. Никога не бе си помислял, че той би могъл да бъде и разменна стока, която да бъде купена от всеки, който има пари. Ако един норвежки капитан, който, естествено, не е бил богат през целия си живот, бе купил кораба, то защо не би могъл да направи такова нещо и той? И започна да пресмята: на толкова възлиза заплатата му, значи с толкова повече, отколкото му се налага да харчи. Откакто нямаше никого в Амстердам, който да има нужда от неговата помощ, беше запазил излишъка от заплатата си в един сандък и никога не го бе броил. Сега той знаеше както неговата величина, така и цената на един аварирал кораб, която беше около седемдесет пъти по-голяма, така че той трябваше да спестява още седемдесет пъти по толкова време. Макар че никога не можеше да достигне нужната сума само от спестявания, не трябваше да харчи нито цент повече от това, което се налагаше, точно определено. Трябваше да измисли обаче и друг начин за печелене на пари, защото беше сигурен, че кога и да е ще си купи кораб. Има хора, които през време на работата си се отдават на мечти, като мислят например за жена и деца, или пък си представят разни наслади, така и Брауер стоеше на някоя полюляваща се рея с въже от няколко ката и конци — докато ръцете му действаха — с числа в главата си, със събирания и изваждания, с умножения, със съмнения и надежди.

Той стана сребролюбив и алчен. Наистина всеки път, щом получеше заплатата си и я съпоставеше с онова, което щеше да му бъде нужно, той се чувствуваше малко или много обезкуражен, но желанието му беше по-силно от разума. Забравяше какво имаше и виждаше това, което искаше да има. Скъперничеството го направи хитър. Намираще по-евтини магазини от тия, които бяха близки за

моряците, и си пресмяташе какво биха могли да струват някои предмети в друг град. Така той купи в Гьотеборг ножчета, които продаде в Кардиф с печалба; в Кардиф купи лули, които в Берген му донесоха по тридесет цента на парче. Но най-големи печалби реализира от контрабандна търговия, която изискваше и по-голямо хитруване. Че той се занимаваше с контрабанда, знаеше всеки, но никога не виждаха как изнасяше от борда тютюна и напитките. И дори в пристанищата, дето често отиваше и имаше постоянни купувачи, никога не го подозираха. Пушеше тъй малко, че другарите му не го замолваха дори за една лула тютюн. И понеже беше саможив, никой не се сърдеше, че не отиваше с другите в кръчма, дето се черпеха наред.

Когато „Йохана-Мария“ потегли за Норвегия след малкия ремонт в Грейвсенд, капитанът, едновременно и собственик, забеляза колко полезен е Брауер и му предложи да остане при него като дърводелец и майстор по платната едновременно при по-висока заплата, отколкото само за майстор. Обаче корабът трябваше да бъде преустроен, което щеше да изисква три месеца. През това време Брауер щеше да се ангажира с къси рейсове из Източно море.

През зимата, когато се върна в Драмен, той намери кораба — който сега се наричаше „Ингрид“ и бе регистриран в това пристанище — не много изменен. Само задният трюм беше удължен, за което бе отнета известна част от пътническите кабини. Но все пак той виждаше разликата. „Йохана-Мария“, за чийто външен вид се полагаха добри грижи, съоръжен с такелаж от солидно качество, беше индивид от по-висше съсловие. „Ингрид“ със стари платна и въжета — потегнати или нови, но които струват евтино, с оскъден пласт боя, — сравнен, приличаше на оскъдно преживяваща жена от средното съсловие. Брауер гледаше с болка на сърце и когато капитанът му отговори, че не смята, че е нужно ново въже за платната на фокмачтата, той се поколеба, като си помисли дали не трябваше да го купи със собствени пари. Но не го направи; предпочете да се главоболи със старото.

Когато докараха товара и той видя как бе прибран, разбра и друго, че вече не можеше да гледа на кораба така, както по-рано. Варелите с рибено масло се изплъзваха от плещите на хората, защото бяха твърде големи; започваха да капят и всичко, о което човек се допреше, лепнеше от мазнина. И в екипажа се виждаха различия. Той се състоеше отчасти от неопитни хора, които още нищо не разбираха

от корабоплаване, и отчасти от хора с посивели коси, мудни и изморени, макар да изглеждаше, че когато потрябва, те ще имат здрави ръце. Капитанът, също застарял човек, от пестеливост бе назначил хора, на които трябваше да плаща малко, главно норвежци, но имаше и от други националности — всички бяха моряци, които вземаха каквото им се даваше; прилични хора, чиято съдба беше да плават на бедни кораби.

Всъщност капитан Нилсен беше капитан само за лице. Той уреждаше главно документацията, а всичко друго предоставяше на щурмана. Сутрин седеше на палубата, пушеше с лулата и надзираваше; на обед поспиваше; след вечеря правеше малка разходка, преди да си изпие грога, и след туй отиваше да спи. Понякога поканваше при себе си някого от хората си и разговаряше с него чистосърдечно, като го разпитваше за неговите частни работи, съветваше го и понякога му помагаше.

Три години Брауер прекара добре при него. Капитан Нилсен го бе оценил по достойнство: старателен човек, който си разбира работата и я върши с преданост; доволен, че можеше да служи на интересите на кораба така, както той ги разбира, без да му се пречи. На такъв човек той можеше да плаща повече, защото неговият труд му спестяваше не малко разноски. Той го видя и на щурвала и тук също оцени преимуществата на неговата работа. Брауер почти не получаваше заповеди от капитана и щурмана. А Нилсен, който се страхуваше от мъчнотии с митническите чиновници и бе казал на щурмана да внимава да не се върши контрабанда, вдигаше пръст — когато повтаряше това нещо пред всяко тръгване, — което означаваше за щурмана, че можеше да направи изключение само за едного.

Още при първия рейс след тримесечно търсене на товари в различните пристанища Брауер разбра, че корабът е изгубил много от своята инертност. Но се бе появило някакво търкане на части. Дори при един бриз той започна да се навежда доста силно под горните брамсели. На носа, под котвения клюз, дето бе ремонтиран след удара от сблъскването, се виждаше някакво издуване. Този дефект не пречеше, обаче Брауер се обезпокои: дали то не беше признак на небрежност при ремонта, от употреба на негодно дърво? Или пък можеше да бъде от застаряване? В Ливерпул настоя пред капитана да купят няколко готови дъбови дъски, за да има запас в случай на нужда;

и между разтоварване и натоварване на кораба той отдяла няколко парчета от външната страна, пригоди и нови и така премахна издуването. Изглеждаше малка работа, но трябваше да се направи прецизно от вън и отвътре. И когато беше вече готов и той излезе на кея да погледне, корабът засия с ново лице.

В Бискайския залив, на път за Лисабон с разнообразна стока, една сутрин корабът се оказа доста наведен с предната страна, така че започнаха да го връхлитат неприятни вълни. Макар че стоката беше добре наредена, оказа се, че някои тежки амбалажни конструкции се бяха разбили и тракаха. Изгубиха един ден с разместване и притягане в предния трюм. Същото се случи и при обратния рейс, от Лисабон към Бордо, и още веднъж — от Бордо към Лондон. Пренареждането на стоката се оказваше неподходящо и Брауер напразно търси причините. Знаеше, че корабът винаги е проявявал пристъпи на капризност, но никога не е имало лоши последствия от това, и той започна да подозира корабостроителницата в Драмен — че там са направили нещо, от което корабът тайно страдеше.

През един от следващите рейсове корабът им поднесе друга изненада. Макар че беше напълнен с руда в насипно състояние, при един слаб вятър задната страна започна неочаквано да се смъква надолу, като същевременно корабът се наклони встрани. За щастие, времето беше добро, така че пристигнаха благополучно на местоназначението. Обаче капитанът, страхувайки се, че ще загуби кораба, реши да се върне с малко баласт в Драмен. Строителят, който прегледа кораба, не намери никакъв дефект, но все пак посъветва горната кръстачна стена да бъде скъсена наполовина. И наистина след това „Ингрид“ пътува нормално дори и при лошо време.

И на Брауер му потръгна. В много европейски пристанища, от Рига до Палермо, и в някои американски, Ню Орлеан и Галвестън, откъдето прекарваха зърнени храни и памук, той намери благоприятна почва за контрабандна търговия. Припечеленото носеше в една кожена торбичка, пришита в пазвата му. Но понеже често се измокряше и освен туй торбичката набъбваше все повече и повече, трябваше да помисли за по-сигурно място. Тя съдържаше монети и банкноти от почти всички европейски страни. Когато — след като беше плавал три години под норвежко знаме — докараха един товар дървен материал в Амстердам и по този начин той отново видя своя град, имаше

чувството, че неговото имущество можеше да бъде добре съхранявано само тук. Посети предишните собственици на „Йохана-Мария“ и им разказа за своите затруднения. Те предложиха да инвестират парите му за него, след което той веднага извади торбичката. Но когато пресметнаха съдържанието ѝ, те го загледаха подозрително. Брауер им разказа откровено как е събрал тези пари от заплатата си и от други припечелвания, като добави, че било против съвестта му да контрабандира в Амстердам.

От предишните си другари-моряци той намери само Хендрик Принс, който имаше семейство и държеше магазин. Взе го със себе си заедно с най-голямото му момче, което искало да стане моряк — за да видят кораба. В малкото пристанище Хаутхавен „Ингрид“ се издигаше високо над шхуните, шлеповете и големите търговски кораби. Лекото блискане на вълните, набити със слънчева светлина, се отразяваше в стените на кораба и Брауер, възрадвайки се, пак можеше да поговори на холандски с един приятел, му показва всичко, което бе променено, и че през тези години корабът беше твърде малко пострадал, макар че сега той съвсем не беше кораб за богати господа и трябваше да върши груба работа. Той хвалеше „Йохана-Мария“, както отново го наричаше, казваше, че най-приятно се пътувало на товарен кораб, защото едва когато корабът бил грижливо поддържан и при положение, че това не се изисквало за показ, се разбирало доколко моряците са моряци и доколко държат на него. Принс не беше го чувал никога да говори тъй разпалено. След като се разделиха, Брауер остана на брега, предаден на мисли. От разговора изведнъж му бе станало ясно, че той копнееше да притежава именно този кораб, а не някой друг. Съзнаваше, че бе голямо дръзновение да робува на такова тщеславие — той, роден в изба, неходил на училище, да иска да стане собственик на голям кораб, на чиято предна страна той бе плавал вече двадесет години. Това щеше да му струва много пари, много повече, отколкото би могъл да спести за още двадесет години. Пък и ако му се удадеше, какво ли щеше да прави тогава с него, когато и самият той, и корабът щяха да бъдат доста стари, за да работят? Но каквото и да мислеше, колкото и да оглеждаше работата от всички страни, като преценяваше шансовете за и против, той винаги чуваше дълбоко в себе си един глас, който му казваше, че нищо няма да му попречи да придобие кораба — тъй както той вярваше още в началото.

През този следобед той излъска медните ленти на девиза на фигурата отпред и след туй се разходи из града с повишено настроение.

След един рейс до Саванах и обратно към Християния „Ингрид“ се облъска така много от продължителните бури, че му бяха нужни няколко месеца за възстановяване. Брауер нямаше защо да търси друг кораб, защото капитанът го задържа — да оправи старите платна и да направи нови. Сега той можеше да следи какво се върши и няколко пъти предупреди капитана, че тази или онази работа щяла да навреди, ако не се изменяла. В началото строителният майстор намираше това за нетърпимо, но когато видя, че Брауер дава на дърводелците правилни указания и работи така усърдно, както самите те, остави го да действа по свое усмотрение. По една или друга причина и собственикът, и строителният майстор мислеха, че неговата преданост към работата им пестеше пари. Всъщност най-голяма полза имаха корабът и Брауер.

Когато „Ингрид“ беше готов да отплава, капитанът предостави командването на Расмюсен, който досега беше щурман. Той беше внимателен към Брауер, защото знаеше колко много можеше да разчита на неговите умения и усърдие, и не само му предостави пълна свобода, но и се съветваше с него в интерес на кораба. В продължение на една година той прави редовни рейсове с дървен материал от Скандинавия до холандски и английски пристанища, като припечелваше малко, но спокойно и сигурно. Сега Брауер беше боцман и имаше помощници за дърводелската работа и за работата с платната.

Капитанът беше възприел навика да поема „кучешката“ вахта, защото щурманът имаше повредено зрение — което все повече се влошаваше, — и тогава всъщност управляваше Брауер. Наистина щурманът стоеше при него, но трябваше да си слага очилата, за да погледне компаса, и дори едва различаваше светлина от разстояние една миля. Но корабът не можеше да бъде в по-сигурни ръце през нощните часове. Всеки матрос знаеше това и спокойно си лягаше да спи, защото на юта стоеше едрата фигура на холандеца, който и в тъмнината виждаше всичко.

Но веднъж, когато всичко изглеждаше спокойно и Брауер беше вече сменен, корабът бе ударен, пак при английския бряг. Той се намираше пред устието на Темза и бе приел на борда си лоцман, когато

попадна в замъглен район. При звука на рога всички се спуснаха на палубата, обаче нещастieto стана така бързо и неочаквано, че още не всички бяха излезли горе. Един малък крайбрежен кораб, незабелязан от никого, изскочи от мъглата и с пълна сила се блъсна в лявата страна на носа, така че тя се разцъфна. Помпите едва задържаха кораба над водата. На сутринта един влекач дойде на помощ и го изтегли към Грейвсенд.

Повредата беше толкова голяма, че екипажът можеше да си отиде в къщи. Брауер остана за сметка на капитана, който пожела да го задържи, и ангажира място в една странноприемница, дето можеше да гледа от прозореца косо към корабостроителницата. Там седеше той почти по цял ден. По ударите на чуковете можеше да разбере какви гвоздеи се набиваха и колко — и не беше зает с нищо друго. И сетне, когато — като приятели и при пълно доверие — отидоха да прегледат работата заедно с капитана, който изчакваше привършването на работата в Лондон и от време на време прескачаше в Грейвсенд, той вече знаеше какво беше направено. Заедно приеха на борда новите хора — колкото беше възможно по-малко, според предварителния списък на капитана, но достатъчно, за да върнат кораба обратно в Драмен. Намери се само един щурман, който пожела да плава към Норвегия, млад човек — така че капитанът натовари Брауер със задълженията на втори щурман и му даде каюта. За своя изненада той забеляза, че Брауер може да борава с уредите. Понеже му беше трудно да се оправя с картите, той му показва набързо как става измерването и определянето на местоположението на кораба — защото смяташе, че един моряк, който не е ходил на училище, не може да разбере тази работа.

В Драмен, още преди да бяха пуснали котва, собственикът дойде на борда заедно с двама господа. Вечерта той покани капитан Расмюсен и Брауер на вечеря у него. А след вечерята, докато седяха около печката, той им съобщи, че бил продал „Ингрид“. Брауер подскочи, като изруга, и едва можа със заекване да запита за цената. Но не получи друг отговор освен вдигане на рамене. Върна се на борда с капитан Расмюсен и преди да отидат да спят, те мълчаливо си подадоха ръка.

XI

Със същия екипаж корабът бе откаран в Либау, където новите му собственици, една руска фирма, го приеха и наредиха да бъде изтеглен на корабостроителницата. Капитан Расмюсен напразно увещава Брауер да потърсят заедно някой норвежки кораб. Той остана в Либау, дето, след като разпита — и работници, и надзорници, — разбра какво ще стане с „Йохана-Мария“. Постоя опрян на релинга и след туй отиде при собствениците и запита дали — когато корабът бъде готов — ще може да остане на работа на борда му, защото го познавал по-добре от всеки друг. Отговориха му да дойде пак след три месеца. Той намери една малка шхуна, която правеше курсове до Рига, така че при всяко завръщане можеше да види колко е напреднала работата.

През лятото корабът с име „Феодора“ лежеше на котва. Имаше тромав вид, с разширен заден щевен, бордовете му бяха малко закръглени, на предната, голямата и задната мачта сега имаше по една рея по-малко, а такелажът беше скъсен. Все пак Брауер го гледаше с удоволствие, защото се виждаше ясно, че добре го поддържаха. Обикаляйки с една лодка с кърмово весло, той огледа и опипа калафатажа, новата медна обшивка на кила и закрепителните цилиндрични нитове, по които боята се държеше здраво. Позлатата на женската фигура отпред беше подновена. Брауер бе приет като майстор за платната с твърде ниска заплата наистина, но онова, което той печелеше от работата си на борда, отдавна не беше най-значителната част от всичко, което припечелваше. Мнозинството моряци бяха курландци или финландци, старателни хора, макар да имаха слаби познания за кораба и неговите нужди. И самият боцман, навивайки въжетата на палубата, правеше това безразлично, сякаш не бяха въжета. Капитанът, добродушен, не строг, не се месеше в работата на никого, стига да не му се пречеше; малко се интересуваше от нуждите на кораба и само когато влизаха в пристанище, той се втурваше към котвите, които повече го осигуряваха от митничарите, отколкото ако привържеха кораба на кея.

През първите месеци плаването вървеше нередовно до различни пристанища. Но когато по това време започнаха да строят много в Англия и Холандия, „Феодора“ започна да носи хубави доходи от превоз на дърва ту до Лондон или Хъл, ту до Делфзейл или Заандам. Корабът се движеше по-стабилно, отколкото под норвежки флаг, но и по-мудно, не вдигаше повече от осем или девет възла. И трябваше да страда от товара много, защото, макар че дървата не замърсяваха, те се издигаха така високо натрупани, че палубата и релингът не можеха да се поддържат, а това пречеше и на самия такелаж. При разтоварването винаги се причиняваха вреди на кораба. Нараняванията от дъските и гредите не бяха така сериозни, та да им се обръща внимание: тук някое одраскване, от което впоследствие се появяваше загниване, там някой изкривен болт, който през време на пътуването оставаше незабелязан, но с течение на времето водеше до разпукване на дървото. Колкото лесен беше капитанът, толкова труден беше боцманът, който викаше и се караше от сутрин до вечер, ходеше напред-назад, за да следи дали някой не бездействува. Той обаче щеше да бъде по-добър за надзирател на роби, отколкото като боцман, защото не познаваше и най-простата работа, и това се виждаше веднага, когато някой матрос, добре направил нещо, се принуждаваше под ругатни и викане да го измени. По такъв начин с голяма част от такелажа се боравеше лошо и затова се появяваха различни дребни повреди, така че за няколко месеца корабът доби съвсем занемарен вид.

Беше трудно време за Брауер. В началото той се изкачваше горе, когато видеше, че нещо не е в ред, но боцманът винаги му се скарваше и го заплашваше. Направи усилия — първо с капитана, а сетне с боцмана — да разбере дали след като познаваше кораба, не можеше да оправи нещо, което по нареждане на боцмана е било извършено неправилно; обаче не знаеше езика им и капитанът, който не знаеше нито норвежки, нито холандски и разбираше английски също толкова малко, колкото и Брауер, се засмя, не му отговори нищо и му даде знак да си излезе. Тогава Брауер започна да обръща внимание само на това, което можеше сам да оправи, и го оправяше скришно, стига боцмана да го нямаше на палубата или да беше зает някъде. В Либау той отиде веднъж да говори със собствениците, разправи им подробно как корабът се хаби поради некадърността на боцмана. Отговориха му, че, напротив, капитанът високо ценял боцмана, и го посъветваха да се

подчинява, защото в противен случай не щели да го наемат вече. И Брауер трябваше да гледа безредието, без да може да направи нещо. Започна да привиква, да не се ядосва, защото това, което го дразнеше, ставаше вече твърде много: недостатъчно насмолени въжета, ръждясало желязо, боядисано дърво, което е намазано със смола, навсякъде замърсено и занемарено. И когато в някое пристанище застанеха до някой добре поддържан кораб и той си спомняше за „Йохана-Мария“, обземаше го срам. Започнеха ли матроси на този друг кораб, заети с швабера или кутията със смазка, да се задяват с подигравки, той гневно им обръщаше гръб. Цялата вина носеше нехайният капитан и когато се стигна дотам, че той трябваше да напусне кораба, Брауер се зарадва. Капитан Полевой подобно на много други от нередовното плаване не припечелваше достатъчно, а пък харчеше много за пиене и ядене и затова се занимаваше с контрабанда, както впрочем всички на борда — само че в по-груба форма. Понеже винаги му се удаваше да измами бдителността на митничарите, той ставаше все по-дързък. В Хъл трябваше да предаде на сушата голяма партида каси с ликьор. И понеже щеше да стане дълга работа да ги изнася една по една, малко преди да свърши разтоварването, той повика една лодка. Капитанът смяташе, че митничарите, които бяха в бараката, няма да я забележат поради високия товар на палубата. Но те отдавна го следяха. Изчакаха, докато бе прехвърлена и последната каса, и тогава се показаха, придружени от двама полицаи. При разследването капитанът си усложни още повече положението, като предложи по една каса на всекиго. Арестуваха го и го отведоха. Митничарите претърсиха целия кораб, а също и личните сандъчета на моряците, където откриха контрабандна стока. Само Брауер имаше на кораба по-сигурни места за такива работи. Глобата, която трябваше да плати капитанът, възлизаше на сума, по-голяма от тази, която той получаваше за една година. И понеже той нямаше пари, трима полицаи дойдоха на борда. Единствен Брауер имаше право да слезе на сушата. Той отиде да иска помощ от консула. Глобата беше платена и корабът освободен, но капитанът остана под арест.

Английският капитан, който трябваше да върне „Феодора“ в Русия, нареди да се направи основно почистване преди тръгването и сам зорко следеше кой как си върши работата; и след като ги наблюдава още един ден, повика при себе си боцмана. Каза му, че няма

никаква полза да крещи и да кара работата си през куп за грош и затова ще плава като обикновен моряк! Тогава постави Брауер на негово място. Когато дойдоха в Либау и той отиде да говори със собствениците, посъветва ги, ако искат да имат полза от кораба, да задържат назначения от него боцман и да му предвидят заплата според заслугите. Брауер остана боцман при новия капитан Релев. Наистина — макар че бе прекарал две години сред руснаци — той не можеше да се обясни с матросите, но те разбираха всичко, което им се казваше и на холандски, и на норвежки, защото погледът и ръцете му показваха как да се извърши дадена работа. Никога не биваше весел или любезен, но го уважаваха, защото знаеха, че могат да му се доверят, и правеха за него всичко, което им беше по силите. Корабът се поддържаше добре, доколкото беше възможно при оскъдните средства, с които се разполагаше на борда. Този капитан, не по-малко безразличен от предишния, трябваше — тъй като щеше да плава до същите пристанища — да бъде много предпазлив с контрабандата, така че малко припечелваше от нея. Обаче той намери изгода за себе си във вреда на собствениците. Всичко, което беше необходимо за поддържането — въжета, платна, гвоздеи, смола, боя, — купуваше самият той. Не се съобразяваше с мнението на Брауер, който трябваше да приема закупените материали, когато бъдат донесени, при което капитанът винаги проявяваше необикновено голям интерес. Веднъж Брауер замоли да претеглят няколко пакета гвоздеи, защото се усъмни в отбелязаното тегло, а капитанът, като разбра, му забрани да се меси. Корабът беше ограбван, без Брауер да можеше да го докаже. Скоро корабът доби жалък вид в ония части, които изискваха периодично подновяване. Обаче корпусът му и големите мачти все още показваха, че е създаден солидно.

А Брауер постоянно богатееше. След арестуването на капитана в Хъл, когато само у него не намериха нищо, никой не го подозираше нито на борда, нито на брега. Контрабандата му беше противна. Съзнаваше, че е нечестна работа. Но, мислеше си той, има една разлика между контрабандата на другите, които са подтиквани само от алчност, и неговата, защото той я вършеше, за да може някога, когато остарее, да запази кораба. Беше убеден, че не прави нищо лошо, защото не го отдаваше на сребролюбие, и се срамуваше само защото за една по-добра цел трябваше да си служи със средствата на другите. И

когато отново се завърна в своя град след двегодишно отсъствие и пак посети предишните собственици на „Йохана-Мария“, той просто се уплаши от сметката, която му показаха — една много по-голяма сума от онова, което самият той беше пресмятал. И се продаваха кораби за едва двойно по-голяма сума от тази, с която той разполагаше; по-малки наистина, но не по-стари. Сега той чувствуваше, че осъществяването на мечтата му е само въпрос на време.

На тоя ден имаше някакво празненство в града, знамена и вимпели висяха по балконите, а улиците бяха пълни с глъч на хора, които се движеха, пощурели от веселие. От време на време Брауер спираше и гледаше усмихнат, а на сърцето му беше леко и топло от радост. Даде двадесет и пет цента на един латернаджия. На улица „Принс Хендрик“ почерпи няколко английски огняри, купи подаръци за сестра си и за децата ѝ. Тоя ден похарчи петдесет гулдена — един малък отдих от стиснатостта, която си беше наложил. И когато се върна на борда късно през нощта и се хвана за релинга, почувствува, че дървото в ръката му сега му принадлежеше по-интимно от други път. Руснаците, които хъркаха в койките си, бяха гости на борда, а той щеше да остане.

Брауер прекара сравнително добре с двамата руски капитани, с които бе плавал, но когато Релев бе сменен, работите се промениха. Капитан Браун му донесе нещастие.

Той дойде в Рига, дето корабът лежеше скован от суровата зима, и още преди да се бе явил, моряците знаеха какво ги чакаше. Беше буен човек и свадлив по природа. Назоваваше частите на такелажата с немски имена, така че само малцина го разбираха, и по тази причина лесно намираще повод да се кара. Особено много трябваше да понасят от него тия с по-снажно телосложение, защото макар че беше мускулист, той беше дребен на ръст, за което, очевидно, искаше да си отмъсти на тях. В един дълбок джоб носеше бич от въже с примка — за да го закрепва здраво за китката си; и когато не се задоволяваше да крещи, той го измъкваше с едно поривисто дръпване и започваше да удря, където попадне. В най-големия мраз той до късно задържаше моряците на палубата, караше ги да разнищват въжета или да разбиват лед, докато сам надничаше от каютата си. В продължение на два месеца, когато „Феодора“ лежеше здраво стегната от леда и той всеки ден им измисляше работа, която — понеже беше безполезна — се

вършеше без желание, на всекиго бе дошъл редът да опита бича. На Брауер, който веднага разбираше какво му се заповядваше и както винаги, го изпълняваше бързо и акуратно, капитанът не беше сторил нищо. Обаче очите му следяха най-много него: струваше му се, че се крие някаква опасност в този неприветлив тъмнокож човек. Когато беснееше и моряците гледаха към мястото, където някой получаваше удари, Брауер повдигаше глава, като я изпъваше малко назад, и си продължаваше работата, но чувствуваше, че в ръцете му напират някаква крепка сила. Той разбираше, че капитанът чака сгоден случай и за него. Но той, който беше прекарал толкова години на кораба, не можеше, естествено, да го напусне, защото заповедник на този кораб сега случайно беше един лош капитан, който утре щеше да си отиде. Той се вrechе да се владее, когато капитанът онеправдава другите, и ако се случи и с него, да понася, както другите, макар че щеше да бъде много трудно за човек на неговата възраст. Първото обаче се оказа много мъчително, защото се касаеше за един финландец — високо момче, което той винаги щадеше, защото го жалеше, — беше доста слаб за работата на борда — и когото виждаше сега всеки ден да малтретират. Не можеше нищо да промени, обаче държеше момчето обикновено при себе си и забележеше ли, че има мъчнотии, помагаше му.

Най-после през април, когато дойде ледоразбивачът, прекара път през ледовете и „Феодора“ можа да отплава, оказа се, че капитанът можел да бъде жесток и с кораба. Тъкмо излязоха в открито море и той го изложи на силен източен вятър — при който корабът би могъл да се движи достатъчно живо само с издуване на долните платна, — така че той сега, плавайки и под горните платна, от време на време получаваше кратки, но груби тласъци, от които се стрелваше ту на едната, ту на другата страна, а стенгите силно пукаха. За два дена по различните дървени части се появиха грозни пукнатини. Брауер предвиждаше, че при такъв капитан скоро щеше да стане авария.

Малко преди „Феодора“ да стигне до местоназначението си — Кьонингсберг — Брауер и младият финландец насмоляваха въжетата, когато капитанът дойде и започна да се кара, че това не било работа, а мързелуване. Измъкна бича и удари момчето така, че от носа му бликна кръв. Брауер, от желание да предотврати нещастие, протегна ръце да го запази, обаче капитанът продължи яростно да удря, като

засегна и Брауер. Изведнъж те застанаха един срещу друг неподвижни и се загледаха с остри погледи. И в същия миг се вкопчаха един в друг. За първи път се биеше Брауер и действуваше без заслепението на яростта, а с волята да налага силни и точни удари. Едва когато видя, че капитанът, все още приклепчен в ръцете му, се отпусна на люка с притворени очи, той го пусна. Дотичаха няколко моряци. Нищо не му сториха, а само гледаха наведени капитана, докато той се вдигна и повика щурмана, на когото заповяда да донесе револвер. Но когато му донесоха оръжието, той се опомни и сега поиска да донесат веригата, за да оковат Брауер.

В Кьонингсберг Брауер бе откаран в затвора, дето прекара два месеца, преди да бъде изправен пред съд за нарушение на моряшката дисциплина. Той си мислеше за любимия кораб, който сега за първи път бе отплавал без него. Тази беше най-голямата мъка в живота му — да знае, че „Йохана-Мария“ потегля без него, без никой, който честно да бди над него.

Осъдиха го на шестмесечно тъмнично наказание. През тия дълги дни през решетката той гледаше към облаците, които се носеха по небето, а през дългите нощи се вглеждаше в звездите. Но виждаше само кораба, разкъсани платна, разбити мачти; неспокойното небе, развълнуваното море. И нямаше кой да помогне на кораба. Броеше на пръсти всички пристанища, дето може би „Йохана-Мария“ е стоял на котва. Пресмяташе и си мислеше в какво ли състояние ще го намери. Понякога се страхуваше, че ще се побърка, защото все една и съща мисъл му се натрапваше: че корабът плава с неговото име „Якоб Брауер“ на задния щевен, в далечни краища, дето той никога няма да го види.

За първи път корабът плаваше така, сякаш беше само от дърво; с нехайни хора, които получаваха от него, а не му даваха нищо.

XII

Когато излезе от затвора, Брауер почувствува бремето на своите тревоги, но погледът му беше ясен, устремен далеко над хората и решителен. Струваше му се, че винаги е гладен, макар добре да знаеше, че никаква храна не можеше да го засити. Продължително и трудно щеше да бъде търсенето, защото докато оглеждаше и разпитваше в едно пристанище, корабът можеше да се намира в друго, за което той дори не е помислял, и ако отидеше там, може би щеше да е тъкмо заминал. Най-добре беше да отиде в Либау. Там трябваше и да се завърне. При консула намери сандъчето си с парите в него. И след като обикаля седем дъждовни дни по пристани и бараки, той узна, че един малък шведски кораб щял да отплава за Русия. Отиде на борда и замоли да му разрешат да пътува срещу заплащане на храната.

Когато слезе в Либау, той почувствува сигурност и увереност, каквато можеше да му вдъхне само Амстердам. През късите ноемврийски дни — та чак до февруари — той излизаше сутрин от моряшкия дом, зад зимното пристанище, още докато фенерите светеха; обикаляше по кея, откъдето най-добре се виждаше морето и вълноломите, гледаше настъпването на сивия ден и угасването на светлините, но не виждаше никакъв познат платноход. Това беше за него празно, безметежно време. Нямаше какво друго да прави, освен да скита из заснежения град до късно след запалването на фенерите. А пред очите му винаги стоеше корабът. И той постоянно пресмяташе: толкова пари има, толкова не достигат, още толкова години ще са нужни да печели. Трябваше да определи известен срок, до който още щеше да чака. Пък и когато дойдеше корабът, той, естествено, не можеше да се хване на работа на борда му при този капитан. Трябваше да плава на някой друг кораб за прехраната си, но да остане наблизо, за да изчака случая.

Когато изтече определеното време, а Брауер все още не бе видял „Феодора“, той скоро намери място като дърводелец на един руски шлеп, който превозваше дървен материал за Хъл. Макар че

изпълняваше работата си така акуратно, че капитанът понякога заставаще до него и го гледаше с удоволствие, самият той не беше доволен: добре знаеше, че работеха ръцете му, но не и повече. Умът му не вземаше участие. По-рано на „Йохана-Мария“ инструментите сякаш сами работеха, сякаш се наслаждаваха. А сега трябваше да ги принуждава с волята си, за да му служат добре, колкото беше възможно, а действуваше без желание. Гнетеше го тягостно чувство в гърдите. И доби навика от време на време да спира за малко, за да поглежда към един или друг кораб; съвсем за малко, защото, щом се покажеше някое платно, той веднага разбираше, че то не е онова, което той търсеше. В Хъл срещна едного, който някога бил плавал на „Феодора“, но сега нямал никакви сведения за него.

След това пътуване Брауер постъпи на един шведски кораб, който щял да плава към Заандам. След като и този път не откри никакви следи от „Феодора“ и можа да получи работа като дърводелец в корабостроителницата в Либау, той реши да остане там и да изчака.

Това беше дългият сезон на четиринадесетчасовия работен ден. Брауер можеше да ходи край брега само сутрин рано, вечер късно и понякога през обедната почивка. Повече от година не бе чул нищо за „Феодора“. Дори тук, дето беше базата на кораба, той доби само някои несигурни сведения. А не смееше да отиде да се осведоми при собствениците.

Ставаше му все по-тягостно. И когато съботен ден седнеше пред огледалото на бръснаря и видеше, че белите косъмчета по главата му и по кръглата му брада се увеличаваха, това му навяваше мрачни мисли. Една изминала година не беше малко за неговата възраст, когато не можеше още много да чака. Други вече имаха дом, семейство, спокойно и пълно с отрада съществуване, а той стоеше тук, в чужда страна, с една голяма цел, която може би щеше да остане непостигната. И тогава животът му щеше да бъде ни повече, ни по-малко от безполезен. Често си бе мислил, че няма полза от работа, която не се върши със сърце, колкото и усилия и безпокойства да струва тя. И сега виждаше, че всичко, което бе направил за „Йохана-Мария“ през по-голямата част от живота си, не бе донесло нищо повече от хляб за него, за другарите му и за собствениците. Хляб и облекло за жена и деца, тютюн, ракия, един хубав ден на сушата — беше наградата на този, който е работил само за това. Но какво

получаваше оня, който е работил с най-хубавото, което е запазил в сърцето си? Той, Якоб Брауер — една торбичка, пълна с пари в Амстердам, и тъга тук, в чуждата страна.

Чудни сънища може да сънува понякога човек! Веднъж Брауер се събуди много учуден и дълго мисли за съня си: „Йохана-Мария“ с две сини очи отпред, в едно бяло гладко море, на палубата стояха хора с разголени гърди, а той беше капитан. Бялото море и сините очи така го разчувствуваха, че го накараха да размисли за детството си и за единственото човешко същество, което бе обичал.

След като прекара около половин година в корабостроителницата, той срещна Расмюсен, който се зарадва, че го вижда, и настоя да отиде да плава с него. Отговори му, че познавал само един кораб, на който бил радостен да плава, и му разказа своите преживелици. Можел да приеме предложението само при едно условие: ще го напусне, ако срещне своя кораб, независимо къде ще се намират. Подадоха си ръка и след работа Брауер отиде на брига „Утринна звезда“ с база в Християния, дето вечеря заедно с капитана и щурмана.

Много пътувания направи той с капитан Расмюсен от Източно море към Англия и Холандия като боцман, макар че изпълняваше работата на щурман и получаваше заплата като такъв. Не беше весел другар, но никой не се оплакваше от него и корабът беше обслужван така, сякаш беше пътнически кораб, известен със своята спретнатост в пристанищата, където отиваше. Две години, денем и нощем, гледа Брауер към широкото море или в пристанищата. Всеки знаеше какво търси той и когато се появи някой кораб, всички матроси поглеждаха към устременото му натам лице, което вследствие на силното напрежение се покриваше с матов блясък. Понякога нощем Расмюсен се задържаше на разговор за това, което той мислеше да направи, когато види кораба. В началото Брауер премълчаваше своите тайни възжеления, обаче копнежът трябваше да се сподели и така той му каза, че искал да го държи под око, докато може да го купи. Расмюсен, който бе започнал на кораба от а-бе и бе достигнал до капитан, го разбра; станаха приятели и си помагаха, макар че малко си говореха.

Най-после след около пет години Брауер чу една новина. Тя беше неясна и неочаквана и изглеждаше, че му дава малко шансове. Но

никой не разбира по-добре от моряка, че в един свят, дето хиляди мили могат да имат една достижима крайна точка, не е случайност всичко онова, което наричат случайност. Докато един кораб не е загинал, може да се открие, дето и да се намира той. Брауер знаеше със сърцето си, че ще го открие.

В Заандам „Утринна звезда“ застана до един шведски кораб; там стоеше човек, който извика Брауер по име. Това беше Ян де Ройтер, с когото се бяха изгубили след сблъскването при Дънгенес. Пътувайки с лодка към Амстердам, те заговориха за предишния кораб и де Ройтер му каза, че го бил видял няколко пъти в Южна Америка. Името му не запомнил, но плавал под италиански флаг. В това бил сигурен, защото чул песента на матросите. Не можел да се заблуди, защото „Надеждата“ имала само ляво око, а самият той при една буря бил повредил дясното ѝ око. Ако някой друг му бе казал това, Брауер щеше да се усъмни, но той добре бе опознал де Ройтер. През същия този ден той разучи как биха могли да му изпратят парите, ако ги поиска. Обясни на капитана какво бе чул и Расмюсен му каза, че най-добре щяло да бъде, ако постъпи на работа на големия търговски кораб на неговия братовчед, който редовно превозвал селитра от Чили.

Силното желание изостря зрението, но може и да го притъпи. Брауер си бе представял кораба винаги такъв, какъвто го знаеше, и не бе помислял, че през тези години той можеше да се е променил и че можеше вече да не плава с руснаци и в Източно море. Упрекна се за тази глупост, защото ако си бе помислил за туй нещо по-рано, не щеше да остане в тази малка част на света.

Докато той беше в затвора, „Феодора“ бе заседнал близо до Специя и го бяха продали, защото изтеглянето му щяло да струва много скъпо. Новият собственик, един капитан от Ливорно, нареди да го ремонтират и боядисат и му даде името „Рафаела“. Изглеждаше много добре поддържан, макар че за вкуса на един моряк от Остенбург беше доста разкрасен: една лента от бяла боя около стенгите, цветни украси тук и там, което придаваше на кораба весел, но суетен вид. „Феодора“ беше облъскана от работа жена с неугледна външност, а „Рафаела“ — изрисувана кокетка.

Капитан Рекка беше най-големият контрабандист в Средиземно море, но обичаше кораба си и влагаше известна част от припечеленото за неговото поддържане и разхубавяване. Направи няколко рейса до

Галвестън със зърнени храни, от които освен това, което биваше насипвано в трюмовете, имаше и известно количество на палубата в чували, с които при разтоварването се отнасяха много внимателно. След всеки рейс „Рафаела“ получаваше нова мед за заменяне на старите халки, дръжки и нагели и понеже всичко се излъскваше старателно, в някой летен ден над Средиземно море по кораба можеше да се наблюдава ослепително искрене.

Но стана тъй, че в Неапол капитанът има неприятности с един митничар, който бързо откри контрабандна стока в такова количество, че му провали печалбата за цяла година. По-разумно беше сега временно да пътува честно и „Рафаела“ направи няколко рейса до Чили, за да закара селитра в Хамбург.

Там, на рейда в Антофагаста, де Ройтер бе видял два пъти „Рафаела“ с бяло боядисаната фигура, откъдето той веднъж едва ли не падна от въжето, повреждайки дясното ѝ око. Украсата и медните части му направиха малко странно впечатление, но си помисли, че така трябва да бъде на един весел кораб, дето матросите цял ден работят и пеят.

XIII

В моретата на Европа железният кораб напълно бе изместил дървения платноход и в пристанищата вече се виждаха само стари и малки, които още служеха. А големите, които със своята солидна конструкция надживяха времето си, вече нямаха друга работа освен слабо платените плавания до далечни страни. Техните моряци бяха стари бараби, които са се сраснали с такелажа; матроси, които можеха да се разболеят от машинно масло; островитяни, родени за водата и корабоплаването, или отритнати, понякога безименни хора от всякакъв сой, без приятели или роднини, без някаква специалност, но с добрата воля да си заслужат издръжката. Кораби, които са били гордостта на Лондон, Ливерпул, Сен Назер или Нийведип, бяха отхвърлени. Норвегия и Италия ги употребяваха известно време и тогава ония, които станаха излишни, се пръснаха по моретата, дето беше трудно да се намери почтена работа. Капитанът на даден платноход в Сингапур или Шанхай, в Сан Франциско или в Хонолулу не беше на първо място моряк и ако беше такъв, той се проявяваше като търговец-мошеник, или пък вербовач на туземци; и за самия кораб, макар и да имаше белези на културно съществуване, можеше да се каже, че е изпаднал. Мореплавателен съд, който на стари години отидеше между 130° на изток и запад, лесно изпаднаше от лошо в по-лошо и тия, които плаваха на неговия борд, се различаваха от предишните му моряци. Обаче повечето от големите кораби, построени в края на века, навярно бяха погинали, защото рядко се виждаха дори в убежищата на отречените. „Рафаела“ лежеше под италиански флаг в рейда на Антофагаста, когато един министър мина оттам и бе заплепен от ярките му цветове и проблясващи медни части. Правителството на Чили пожела да купи кораба. Капитанът, като чу предложената цена, не се поколеба и веднага подписа.

Корабът бе докаран при кея. Отново дойдоха дърводелци, които се занимаваха с него в продължение на няколко месеца. Но когато най-после чилийският флаг се развя отзад, той лежеше там като

старомодна фрегата с бяла ивица по борда, слепи отвори за оръдия и нови, бели платна. При музика от свирки, барабани и тръби няколкостотин младежи на фуражките с името на учебния кораб „Асунцион“ се изкачиха на борда. Издигнаха много знамена и вимпели, оръдието на форщевена даде изстрели. Музика се носеше през целия ден, а вечерта на рейда имаше фойерверки. След туй „Асунцион“ отплава с екипаж, в който само офицерите, квартирмайстерите^[1] и готвачите бяха възрастни.

Малкото пристанище Арика принадлежеше по това време към областта, която беше спорна между Чили и Перу. Понякога Перу изпращаше някой военен кораб, който след известно време биваше повикван обратно. Друг път Чили правеше същото, обаче военните кораби на едната и на другата страна имаха заповед да избягват среща в пристанището.

Когато „Асунцион“ се появи там на хоризонта, плавайки под всичките си платна по фона на едно огненочервено поради залеза небе, откъм север приближи малка канонерка, която се движеше близо до брега, но като видя другия кораб, спря пред един залив. Учебният кораб искаше да поздрави крепостта върху Морро и завивайки на рейда, даде изстрел. Канонерката сметна, че са се лошо прицелили в нея, и отговори с гранати. Бяха ранени много младежи и корабът получи пробив в носа. Откъм крепостта бе даден тежкокалибрен изстрел, обаче перуанецът бързо зави, пусна от комина си черни кълба дим, които бързо се понесоха над града, и изчезна в полумрака под планинските височини. На помощ на „Асунцион“ бързо бе изпратен един баркас. Потъвайки бавно с предната си страна, той бе изтеглен към сушата. И го оставиха там, под крепостта, с лошо привързани платна, а водата се прехвърляше през палубата отпред. И докато правителствата се занимаваха с инцидента, него го забравиха. Повредата в носа, близо до мястото, където външният корпус беше вече два пъти разрушаван, не беше голяма, но поради проявеното нехайство тя се влоши, макар че след всеки прилив предната страна се издигаше малко по-високо над водата.

Трима авантюристи — от ония, които търсят аварирани кораби, купуват ги, поизкърпват ги и впоследствие ги продават като редовни — чува, че в Арика имало нещо по техния вкус. Отидоха, огледаха го и срещу малка сума станаха съдружници. Бяха американци: Родригес,

Уин и Ивънс. Първият — търговец, а другите — капитани, които винаги бяха плавали по Южния Тихи океан и познаваха търговията по островите. С кораба, който купиха сега, те смятаха, че им е провървяло: той можеше да бъде постегнат с малко средства и беше така голям, че с плаване между Сан Франциско и островите можеха да припечелят не съвсем лошо. Решиха да плават в съдружие. Родригес, който пиеше по-малко, познаваше цените на стоките и пазара във Фриско, щеше да урежда сделките, а Уин и Ивънс щяха да се редуват като капитани и пътници.

Те взеха мерки за „Асунцион“ — да се обкове, да се изпомпа и да бъде изтеглен от един крайбрежен кораб към Икуике, където ремонтирането му бе възложено на един дърводелец-предприемач. Работата продължи два месеца и през това време Уин и Ивънс, макар да живееха на различни места, няколко пъти я докарваха до сбиване, а Родригес няколко пъти пресмята и им съобщава, че техният дял щял да бъде по-малък, отколкото мислели в началото. Но ето — корабът вече лежеше на котва, готов да отплава, сега под името „Лилиян Бърд“, в чест на съдържателката, която поднасяше най-хубавия ром в Икуике. Предстоеше да се прекара един товар месо от ламии, обаче не можеха да намерят достатъчно моряци.

Една сутрин откъм запад задуха силен бриз, поради което всички кораби, изплашени, че ще бъдат тласнати срещу брега, леко повдигнаха котвите, бързо приготвиха платната и излязоха в открито море. Капитан Уин, който не можа да излезе, си послужи с два котвени поплавка, за да стабилизира по-здраво „Лилиян Бърд“. Корабът, издигнат високо над водата, се обърна към морето, като се полюляваше силно и от време на време грубо дръпваше въжетата. И така, единственият плавателен съд на рейда, който искаше да излезе, а не можеше, бе забелязан от търговски кораб, който с голяма бързина се приближаваше откъм запад, и понеже за първи път влизаше в рейда при такъв вятър, не познаваше опасността. Но капитанът все пак на време схвана това нещо, когато видя, че много платноходи излизаха, и на половин миля разстояние от „Лилиян Бърд“ той успя с бързо боравене с платната да хване вятъра под нужния ъгъл и да се отправи в открито море. По обед, когато изглеждаше, че бурята се е поутоложила, той потегли обратно, обаче вятърът поде с нова сила и той още веднъж зави и пое курс на юг. На този кораб, принадлежащ на Олаф Сигурдсон

от Берген, Якоб Брауер плаваше като дърводелец. Когато се показва планинският бряг на Икуике, той стоеше на подветрената страна. И не знаеше дали си въобразяваше или действително гледаше с очите си: три точки, в които имаше нещо познато, три върха на мачти, които той виждаше не за първи път. Очите му започнаха да сълзят от виждане, а в главата си той почувствува някакъв хлад. След няколко минути видя реите и сега вече знаеше, че корабът, който чакаше там, беше „Йохана-Мария“. Брауер стоя там неподвижно, докато се даде заповед да се обърнат платната; но главата му беше обърната все към брега. Там носът бе повдигнат от една вълна и когато задният щевен се издигна, той видя пред себе си формата на палубата и тогава чу собствения си глас, който произнесе с въздишка: „Йохана-Мария“! През всичкото време, докато се отдалечаваха от брега, той стоя приведен на релинга и силно издаден навън, като все гледаше. И по обяд, щом се върнаха и отново наближиха, той стоеше отпред и се държеше здраво за фокцага. При разминаването пак видя в далечината как предната страна на кораба се издигаше и спущаше, сякаш правеше дълбоки поклони. Брауер стоеше с широко разтворени ръце между въжетата и гледаше, докато брегът отново се скри от погледа му. Имаше нужда да говори, но можа само съвсем кратко да съобщи на капитана, че в Икуике трябва да слезе от борда — както се бяха предварително уговорили.

На следния ден бурята престана и от всички страни се върнаха платноходите. Олаф Сигурдсон също можа вече да се доближи. Колкото по-продължително се вираше, Брауер все по-ясно виждаше как неговият кораб танцуваше по водата, навеждаше се ту на едната, ту на другата страна и сякаш го гледаше с клюзовете си. Другарите му мислеха, че е забелязал някой приятел на брега, защото бе започнал да маха с шапката си. Щом Сигурдсон хвърли котва, Брауер със своето сандъче на рамо дойде да се сбогува с капитана.

На брега той известно време се повъртя, за да огледа добре кораба. Всички части на такелажата бяха такива, каквито ги бе виждал последния път, но дори и от това разстояние забеляза, че много реи не бяха същите. Дори някои изглеждаха съвсем нови, от бял бор, а други от някакво дърво, което той не познаваше. И във въжетата откри разнообразие: старото, силно намолено конопено въже, съвършено ново манилено, някакъв съвсем бял вид, който той не беше виждал.

Искаше да го разучи по-добре, но понеже някой отдавна му даваше знаци да отиде в неговата лодка, той скочи вътре и каза да го закарат на кораба. При кормилото се хвана за веригата, като кимаше с глава и се усмихваше на весларя. По цялото протежение на кораба остави ръката си да гали борда му, докато един негър в светлосиня риза — както изглеждаше, единственият човек на борда, — приведен на релинга, мълчаливо го следеше. Като дойде под фигурата, той произнесе една по една буквите на девиза, след което се усмихна на весларя и каза, че той и корабът били стари познати. А от лявата страна на носа той показва на човека, който се усмихваше, макар че нищо не разбираше, мястото, където корабът е бил ударен два пъти. Тогава видя, че на същото място пак ще да е станало нещо лошо, защото имаше приковани дъски, които той не познаваше. И се скара по адрес на некадърника, който върху бялата ивица направил фугировка с един пръст широк пласт смола между ръбовете. „Но то ще се оправи“ — каза той. Малко по-нататък видя въжената стълба и погледна към негъра. Изкачи се горе, стъпи на палубата и с тиха усмивка дълго друса ръката на моряка. След туй огледа наоколо и понеже чувствуваше, че ще му се завие свят, отиде при голямата мачта и се хвана здраво за нея. Постоя така с усмивка на уста и със сведени очи, докато негърът го гледаше зачуден. А корабът ритмично се подръпваше на въжетата. Сетне Брауер вдигна глава нагоре и загледа мачтата, за която се държеше. И натисна с пръст на едно място, дето под боята трябваше да има чеп в дървото, като си мърмореше нещо.

След туй започна да души, като поемаше дълбоко навътре. Всеки товар, който корабът е превозил през дългите години, е оставил нещо от миризмата на Изтока и Запада: сурово кафе, бамбуков амбалаж, индийско орехче и сушена треска, пресни зърнени храни и смолисто дърво — и всички тия миризми съставляваха собственият дъх на кораба, силно пропит с дъха на смола, здравословен за моряка. Брауер почувствува, че му ставаше топло от наслада.

И изведнъж той откри до себе си един млад човек с къдрава коса, който му подаде ръка и си каза името. Брауер не го познаваше, но като чу името му, Хендрик Принс, син на Хендрик Принс, който беше при него на кораба като юнга, а по-късно като помощник, го тупна силно по рамото и го попита как тъй е попаднал на стария „Йохана-Мария“. Хендрик, който плавал на един кораб, пренасящ селитра, си счупил

ръката в Икуике. Прекарал известно време в болница и след това се наел на „Лилиян Бърд“. Като чу, че Брауер трябвало да плава на този кораб и на никой друг, каза, че по-хубаво от това не можело да се случи, защото хората доникъде не им стигали. И веднага сложи якето и обувките си, за да го заведе в странноприемницата при капитана.

Капитаните и Родригес играеха на карти под един сенник от палмови листа. Принс каза, че никъде не щели да намерят по-добър боцман и капитан. Уин веднага се съгласи, като натовари Брауер да намери колкото е възможно по-скоро още двамина, за да могат да отплават. През този следобед и вечерта Брауер и Принс обиколиха всички кръчми, ходиха до брега и се върнаха обратно, защото младият матрос смяташе, че в града ще имат повече шансове, докато Брауер, който никога не бе пил толкова много уиски, упорито искаше да се върнат на кея, за да види кораба. Най-после се задържаха в една оживена танцувалня, дето се пееше и свиреше на китара. Принс черпеше щедро с ром и заговорваше всекиго поред, като го довеждаше до Брауер, който държеше чаша в ръка и се заглеждаше в някаква светлина във водата. Най-после намери двамина, готови да плават — един мулат и един шотландец, — и тогава тримата заедно, хванати подръка, отидоха при боцмана и започнаха да пеят и подскачат. Брауер се смееше; никога не бе помислял, че в Икуике ще почувствува такава лекота на сърцето си. Извика на съдържателя да донесе най-голямата бутилка уиски, да дойде и китаристът; и започна да тананика заедно с другите. Олюляваше се и каза, че бил роден в Амстердам. Знаеше, че е пиян и че бе намерил отново своя кораб. Като си помисли това, той сграбчи и тримата и ги заблъска навън, защото беше време да отиват на борда. И докато ги караше пред себе си край бълбукащата вода под звездите, той запя: „Да живее кралицата!“ — както бе пял някога в родното си място на един празник.

[1] Подофицер на борда, натоварен с надзор на такелажа на предната част на кораба. — Б.пр. ↑

XIV

Платнарските и дърводелските инструменти намери в същото сандъче и веднага тръгна да прегледа какво трябва да се направи. Джек Евери, негърът, единственият, който бе останал на борда, вървеше подире му навсякъде, за да гледа — първо от нетърпение да разбере какво означава тази активност, а сетне — изненадан от сръчността му. Преди обед той отиде в кухнята, за да свари супа. След като обядваха заедно и като видя, че Брауер незабавно стана, за да продължи работата си, той плесна с ръце. Помогна му да закрепят една седалка отпред на носа, дето Брауер се залови да оправи лошо фугираните дъсчици — и остана да го наблюдава, като му подаваше инструменти и дъски. Обаче работата продължи повече от неговата изненада, та отиде да приготви чай и хляб, а след туй излезе на сушата с една малка лодка.

Брауер беше сам с кораба. Седеше вън от борда, като се полюляваше по вълнението, и с часове работи с чука и длетото при ритмичното скрибуцане на такелажа. Когато дъсчиците бяха фугирани, трябваше да се калафатят, но нямаше налице нито нови нишки, нито пък от разнищени стари въжа; та преди да отиде да ги потърси, той си даде една малка почивка. Загледа се във фокмачтата и започна да си пресмята от колко години вече познаваше кораба. Бяха застарели и двамата. Още десетина-петнадесет години вече и двамата ще трябва да почиват. И какво ще са постигнали тогава с труда на целия си живот, когато и двамата ще бъдат изхабени и ще подлежат на бракуване? Печелиха пари през всичкото време — корабът — за собствениците и екипажа, които с тези пари издържаха жени, деца, а той? — за да стане собственик. Естествено, човек притежава кораб, за да си изкарва хляба с него — също така, както мелничарят има мелница, а коларят — кола. Но той копнееше да има кораб, нищо друго, освен да го има, да бъде само негов. Най-напред работеше на него, за да го поддържа в добро състояние, без повреди, и така си изпълняваше дълга, защото корабът му даваше хляб и подслон. Труд — срещу хляб, това трябва да е било

достатъчно за един честен човек. Защо започна тогава да копнее за нещо повече? Сигурно не за да забогатее, защото добре знаеше, че когато вече щеше да притежава кораба, той щеше да бъде изхабен. А защо тогава? Не беше ли недостойно да иска повече от онова, което му се полага? Затуй ли извърши толкова измами с контрабандата — само за да стане собственик? Той не знаеше, но в душата си чувствуваше, че не го прави от лична корист. Мислеше си, че всеки си има някаква мисия в живота, че един я изпълнява по различни начини, а друг — по един-единствен, за който се държи здраво от начало до край. Неговата мисия беше да работи за кораба — който той видя в мига, когато го спущаха във водата — дори и тогава, когато той няма да има вече никаква стойност и ще бъде смятан за корабокрушенски останки. Знаеше, че някога корабът ще му принадлежи заедно с документа: „Йохана-Мария“ от Амстердам, собственик Якоб Брауер." Но дори ако е речено да стане другояче, той пак ще бъде негов, защото той — и никой друг — му е служил толкова дълго време. През последните години често си казваше, че е станал меланхоличен: през младостта си никога не е бил измъчван от такива тягостни мисли, но додето търсеше навсякъде „Йохана-Мария“, главата му беше пълна с мисли, най-лошата от които беше упрекът, че е прекарал живота си безполезно, понеже не е работил за жена и деца — които пък от своя страна щяха да могат да работят за други, — а за един кораб, който щеше да изгние, колкото и много да беше направил той за него. И не можеше да се промени, трябваше да работи за него. Въздишайки, той излезе горе и донесе каквото му беше нужно, за да продължи работата си.

А когато трябваше да спре поради смрачаването, той издигна котвената светлина, седна на форщевена и се загледа към мъглата и звездите. И се почувствува доволен сега, когато отново позна тръпките на кораба — ритмични и стабилни — по вълнението.

На следния ден люковете бяха отворени и три лодки започнаха да прекарват вълна. Изненадан, Брауер запита с толкова малко хора ли трябва да отпътуват: с готвача и юнгата той преброи осемнадесет души, така че — понеже имаше само един щурман и самият той получи командата над половината от хората, които изпълняваха дежурство — една вахта имаше седем души, а другата — седем с юнгата. Когато потеглиха, корабът — поради недостатъчния товар — се издигаше доста високо, което стана очевидно скоро, щом се наложи

да плават при силен бриз. Постоянно изпадаха в затруднения, защото капитанът и щурманът не разбираха от целотакелажен кораб, често пъти не навреме изискваха набиране на платната, а за тежката работа имаше едва петима опитни: Брауер, Евери, двамата канаки и французинът, които постоянно трябваше да отиват на помощ на другите. Преди да стигнат в Сан Франциско, три пъти потърсиха пристанище, дето биха могли да вземат още товар, а в Акапулко — да потегнат и въжетата. Брауер имаше в своята вахта четиримата най-добри моряци: негъра Евери, французинът Джон и двамата канаки, а щурманът познаваше професията си така лошо, че дори и това не знаеше.

Моряците работеха упорито и макар — с изключение на малцина — да бяха честни хора, които правеха всичко, корабът не получаваше каквото му беше нужно. Брауер се грижеше за платната и по цял ден оправяше ту това, ту онова, подпомаган от Хендрик и особено от Евери, които се възхищаваха от него като майстор; и изглеждаше, че корабът е в ред, но той разбираше, че не можеха да му дадат нужното, защото липсваше работна ръка.

„Лилиян Бърд“ прекара дълго време в Сан Франциско, където собствениците търсеха разнообразна стока за търговията по островите. Макар че през деня се караха, двамата капитани отиваха винаги заедно на сушата и се връщаха късно през нощта пияни. Спяха дълго и не знаеха, че Перен, щурманът, често се завръщаше едва към края на дневната вахта. Затова и Брауер поемаше командата в продължение на дванадесет часа. Двамина оставаха обикновено при него: Евери и Джон, които се бяха привързали към него и го уважаваха повече от капитаните. Докато корабът лежеше в залива на Сан Франциско, тримата станаха добри приятели. Негърът и французинът — двамата най-едри и силни мъже на борда — вечер седяха на люка от двете страни на боцмана и поред разправяха къде са били и какво са преживели а Брауер слушаше и кимаше. Той говореше малко, но понякога им разказваше нещо за кораба — когато бил още нов и Брауер плавал с него по други морета, — за платната, за въжетата и за скоростта, която можел да достигне. Това бяха прости неща, но Евери и Джон слушаха с интерес, защото чувствуваха, че в тези работи имаше повече мъдрост, отколкото те можеха да разберат. Виждаха ясно пред себе си всички платна и въжета такива, каквито са били по-рано

— нови и солидни, — и боцмана в младостта му, когато обслужвал кормилото така, сякаш било играчка за него. Понякога той им говореше и за тайните на кораба и как по едно леко пукане под форщевена можело да се разбере дали ще има буря, защото острият ръб на успоредните — отгоре, на кила — греди, които служат за разпределяне на тежестта на мачтите и за усилване на скелета и дето те се съединяват с кила, започвал да пука, когато под водната повърхност се появи вълнение; кога стенанията в долната част на голямата мачта сочели умора и предсказвали, че корабът ще изпадне в инертност. Брауер говореше на някаква езикова смесица, но те го разбираха, защото разказваното оживяваше пред очите им. Прекарваха заедно дълги спокойни часове. Върховете на мачтите се поклащаха, а вятърът от време на време донасяше звуци от песни и банджо^[1]. Когато „Лилиян Бърд“ напусна пристанището, Брауер имаше двама приятели, на които можеше да се осланя в работата — Евери му беше признателен, защото никой никога не бе го учил на истинско морячество, а Джон — защото поради неговата наивност никой другар на борда не бе говорил с него сериозно, макар че беше достатъчно силен да положи трима на палубата. Двамата канаки, които още не бяха покварени от парите и пиенето, естествено, разбираха от плавателен съд, море и вятър, помагаша му така, както той желаше, и старателно извършваха всичко, което им наредеше. Сетне той получи в помощ един младеж, на когото възлагаше по-леки задачи. Вахтата на Брауер можеше да обслужва кораба, но с много упорит труд, защото в мигове на по-големи изпитания трябваше да помага на другите, дето яките мъже бяха малко. Брауер биваше постоянно зает. Занемаряван и поддържан от хора, които не го познаваха, корабът навсякъде имаше недостатъци, които трябваше да бъдат отстранени. Но през почивката си той седеше угрижен и мислеше: корабът старееше, дефектите, които той виждаше, трябваше да се премахнат. Но той се страхуваше, че ще се появят и други, които сега бяха скрити за окото му. Корабът беше солидно изработен, но отслабна и вече не можеше да достига повече от седем или осем мили.

В Хонолулу една част от товара бе освободена и бе приет друг — каси с ром и уиски, оръжие, динамит. Брауер, който беше уговорил няколко квадратни метра в трюма за своя собствена търговия, закупи инструменти. Оттук корабът начена странствованията си през Тихия

океан, който щеше да изисква толкова много от неговите сили, че трябваше да се благодари не на некадърните капитани, ами на строителя и боцмана за това, че той издържа на трудностите. Когато капитан Уин в късно утро дойде на палубата вмирикан на ром и заговори с щурмана за курса, веднага излезе горе и капитан Ивънс, — който подигравателно подхвърли, че капитан Уин не знаел нищо. След туй те отново слязоха в каютата, дето през целия ден ги чуваха да се карат. Корабът се направляваше от Перен и Брауер посменно и през целия този първи рейс му вървеше. От Хонолулу към Великденските острови той се движеше по силен североизточен пасат, а от другата страна на екватора можеше да плава леко по широките вълни, ползвайки удобен вятър до Папаете. Тук собствениците удариха на камък. Когато шалупата с бурета ром дойде при вълнолома, там стояха въоръжени туземци, които поискаха да им покажат разрешително от губернатора за разтоварване на стоката. Родригес започна да ругае, заявявайки, че никъде по островите не бил чувал за такива мерки. И като видя двама протестантски мисионери, които стояха и гледаха заедно с другите туземци, започна да ги хока. Полицията му заповяда да се върне обратно на кораба. Надвечер Брауер излезе на сушата и получи разрешение да продаде една каса дърводелски сечива.

По пътя от Папаете към Тонга „Лилиян Бърд“ бе връхлетян от ураган. Капитаните, които нямаха никакъв опит с такъв висок такелаж, стояха безпомощни и се караха помежду си. Брауер заедно с хората си действуваше при долната страна на мачтите; и когато бе свършил, видя, че Ивънс, който стоеше при щурвала, бе изблъскан от Уин. Бързо се спусна и се хвана за щурвала. И тогава той командуваше, та дори и щурманът правеше това, което той му извикваше. Големи вълни се спущаха отзад, докато матросите успяха да сложат помощно платно. Брауер вече можеше да продължи с по-малко платна, като изпрати младия матрос в средата на кораба, за да повтаря заповедите му, защото гласът му се губеше по вятъра. Пред нозете му се търкаляха в гневна схватка Ивънс и Уин, ту ставаха, ту отново падаха, съвсем измокрени от водата, която се плискаше от единия борд към другия — докато Родригес сложи край на схватката, като ги заведе със себе си в каютата. На следния ден, когато слънцето отново блестеше и „Лилиян Бърд“ плаваше под малко платна, капитаните извикаха Брауер при себе

си, потупаха го по гърба с насърчителни похвални думи и му дадоха по десет долара.

Пред Нукуалофа корабът лежаше няколко дена. Трябваше да се работи много по него, а Брауер имаше малко хора да му помогнат. Но дори когато корабът беше готов, не тръгнаха, защото капитаните бяха намерили едно място по техен вкус. Там живеяха малко бели, но имаше три бара, от сутрин до вечер пълни с пияни търсачи на щастие, безработни чиновници от чужди търговски кантори, избягали от корабите моряци, хора, които очакваха онова, което може да им донесе нечестият или случайността. Седяха те там, играеха хазарт или се хвалеха високо със своите приключения или разочарования, а питието обилно се лееше.

Брауер, през целия ден господар на кораба, разполагаше с почти всички хора на борда и им възлагаше работа. Мачтите бяха покрити с предпазна смес срещу червей-дървояд, платната и въжетата — почистени и проветрени, желязото — изчукано от ръжда, излъскано, боядисано. Най-после, когато нямаше какво да се прави, „Лилиян Бърд“ лежеше почистен и спокоен, тъй както по-рано в неделен ден. Хората седяха под брезентова сянка и кърпеха облеклото си. Туземците се изкачваха по въжената стълба със своята стока: плодове, морски раковини, кошнички с разни джунджурии за украса — и сядаха при тях. И си пушеха лулите островитяните и моряците от всички части на света. Отдалеко се чуваше неясно пиянско викане, а от време на време през шума на прибоя проехтяваше револверен изстрел.

Нерядко „Лилиян Бърд“ лежеше също така бездеен и на други рейдове. Корабът, който по-рано биваше прилично наеман, сега трябваше да безделничи като собствениците си, които живеяха ден за ден и каквото изчукваха — изпукваха. Родригес разпродаде целия товар и зачака да му се предложи стока или прекарване на товари. И едва когато капитаните бяха пропилили парите си, бе закупена евтина стока: в Тонга — малко седеф и морски краставици, в Атия — малко кафе и захар — с която се върнаха обратно в Хонолулу. Бяха прахосали печалбата си за ром и игра на карти. Родригес беше недоволен. Корабът изглеждаше добре поддържан, но само Брауер знаеше колко слаби места имаше скрити под боята и смолата.

През следващото пътуване, което продължи десет месеца с Ивънс като капитан, „Лилиян Бърд“ постоянно имаше несполуки. Едва

бе потеглил, и попадна в упорита буря, която причини толкова много повреди, че капитанът бе принуден да хвърли котва в рифовете на остров Ярвис. Бяха отнесени гафели, а Брауер нямаше запасни, за да ги замени, ето защо трябваше да карат без тях. Докато беше зает заедно с неколцина при гротбрамреите, той забеляза за своя изненада, че Евери, винаги бърз, когато го повикваха, този път сякаш беше глух, се отдалечи. Малко по-сетне, когато Брауер седеше сам, негърът дойде горе, без да го викат. Каза, че безспорно чул, но си помислил, че не трябва да отиде, докато Фаулер, нов човек на борда, седял на реята. Повече не трябвало да каже.

Но Брауер го разбра. Случва се моряк, който много е плавал, нощем да вижда, че над кораба се спуща някакво сияние — понякога синьо, друг път червено, — като най-често се носи насам-натам по вятъра, но понякога се закрепва за известно време на нока на някоя рея. Това е поличба — в зависимост от цвета. Друго е онова, което ясно виждат очи, които рядко се лъжат — някаква илюзорна страна, дето могат да се различат дървета и къщи, а след няколко минути се оказва, че било върволици от облаци. Така и Брауер познаваше знаци, които сочат благополучие, но по-малко се доверяваше на тях, отколкото на небето и морето. Евери бил виждал този проклет дух, който дебнеше моряците и чието присъствие можело да се усети само когато никак не върви. Не му вярваха и все пак всички гледаха Фаулер подозрително.

В продължение на месеци корабът често случваше лошо време. Сякаш в този огромен океан му бе съдено да пътува винаги там, където има буря. Макар че никой не говореше за суеверието на негъра, Фаулер беше оня, който трябваше да пати от лошото настроение на облъсканите от много работа моряци, и веднъж, когато се оплака на боцмана, той го блъсна малко грубо и му каза да си върши работата, без много-много да приказва.

Когато „Лилиан Бърд“ — този път очистен от многото повреди, които не можаха да бъдат безупречно оправени през дългото пътуване — стоеше на котва пред Хонолулу и няколко матроси се готвеха да слизат на сушата, неочаквано стана сбиване. Фаулер — сякаш беше полудял — се спущаше с един дълъг нож срещу всеки, който го приближеше. Брауер, привлечен от виковете, притича и видя, че Евери и младият матрос лежаха окървавени на палубата. И преди да бе разбрал

какво става, падна и той. И почувствува, че палецът и показалецът му обхващаха три шева на палубата. Корабът отплава без него.

[1] Струнен инструмент на американските негри. — Б.пр. [↑](#)

XV

Лежаха си те в леглата — първо, учудени, че постоянно идва някой при тях и ги наглежда и, второ, чувствувайки се някак притеснени от толкова много грижи за моряци, които са свикнали сами да си вършат всичко. Евери не отговаряше на запитването на сестрата, а Брауер едва кимваше с глава. Евери пръв напусна болницата и макар да му бяха казали да не се претоварва, веднага си намери работа в пристанището. Всеки следобед идваше при Брауер, седеше до леглото му и му разправяше как и къде е питал за „Лилиян Бърд“. Дватамата пресмятаха, че корабът няма да се върне по-рано от шест месеца. Докато лежеше, Брауер се занимаваше с цифри. В тези морета той бе чул достатъчно приказки за цени и за стари шхуни, за възможностите да се припечелва с тях и реши, че спокойно може да поиска да му изпратят парите от Амстердам, та като се представи подходящ случай, веднага да плати. За „Лилиян Бърд“ той сигурно още нямаше достатъчно пари, но виждаше, че скоро ще може да придобие онова, което не му достигаше. Туземците искаха нещо по-хубаво от питиета, оръжие и дребни украшения. Проявяваха интерес към хубави инструменти, за да могат да работят като другите. Едва когато започна да става от леглото си, той се разтревожи за кораба. Ако имаше на борда си способни моряци, рано или късно сигурно щеше да се върне в Хонолулу, обаче капитанът и щурманът му не умееха да се оправят с пълен такелаж, а екипажът му беше малък и неопитен. Всеки ден той задължаваше Евери да узнае какъв боцман го е сменил, докато негърът намери младия матрос, който също беше ранен. Той видял боцмана, когато „Лилиян Бърд“ потеглял — един едър здравеняк с посивели къдрици, холандец. Брауер почувствува облекчение: един холандец в зряла възраст сигурно ще бъде човек, който си разбира работата.

Когато можеше да излиза, той постоянно се разхождаше по брега и миризмата на море и кораб скоро му възвърна силите. И твърдо вярваше, че чакането му няма да отиде напразно. Оглеждането на хоризонта се оказа лесно за него, защото там рядко се явяваше

тримачтов кораб. Най-после в една светла утрин той видя един, който не беше никой друг, а неговият стар кораб. Докато наблюдаваше как корабът наближава и търси място да хвърли котва, той пресмяташе колко ще предложи на другия боцман, за да му отстъпи мястото си. Беше си получил парите, бяха в банката. И закима доволен, когато видя как ловко едновременно с котвата спуснаха двата брамсела. Евери дотича да му каже, че оня, който се движел по голямата рея, сигурно е дългият Джон, французинът. Позна го по плъстената шапка, която бяха купили в Гуайякил. Брауер му посочи, че там имаше друг капитан, поширокоплещест от Ивънс и Уин. Отидоха чак на края на вълнолома, когато видяха, че лодката пристигаше — и научиха, че там действително стоеше друг капитан. Като чу от Принс, че това са стари моряци от „Лилиан Бърд“, той им каза, че можели да плават отново на кораба, защото бил изгубил трима моряци.

Стъпили на борда, Брауер и боцманът се спогледаха и си подадоха ръка така, сякаш не бяха се изминали двадесет години, откакто се сбогуваха на борда на „Йохана-Мария“ пред Дънгенес. Ако не се гледаше цветът на брадата и бръчките, Брауер и Меу не бяха се променили. След като въдвориха добър ред на борда, те слязоха на сушата заедно, защото Меу искаше да усети земя под нозете си, и преди още Брауер да го заразитва, той започна да разправя. Бяха от рождение приятели, още от Остенбург, и Брауер е бил винаги по-способният, така че ако пътуват заедно, то по право Якоб трябвало да бъде боцман, а Меу — матрос. Познавали се много добре, за да знаят, че за него това не е въпрос на пари — които така или иначе се изхарчват, — а за плаването. И впрочем той чувствувал по-голяма наслада от хармониката, отколкото от командването. По този въпрос се разбраха и в подкрепа се чукнаха с по чаша бира. И всеки от двамата разказа накратко какво е преживял след Дънгенес. Редовното плаване все до едни и същи места било дотегнало на Меу и затова се наел да плава към южните морета, където човек би могъл да пътува нередовно, без да вижда все същите пристанища. Но скоро забелязал, че остарял, защото сега познавал почти всички острови, и знаел, че няма да мине много време, и ще трябва да се оттегли завинаги на почивка в Амстердам; поне се надявал, че ще може да го направи. Във всеки случай той се утешавал с това, че е бил моряк — тъй както

младежите от по-старо време, когато отивали да плават „далеч оттук“, както се казвало в песента, която той пееше.

Брауер се качи на кораба, за да разгледа всичко. Насмоляването беше прилично, при въжетата се забелязваха малко нередности, но при форщевена той се уплаши. В лявата страна на носа — като че ли там лоша съдба дебнеше кораба — той видя едно малко място със захабена боя и дървото имаше нездрав цвят. Натисна с нокът и дървото се поддаде. Кой би могъл да прецени на каква дълбочина е проникнало загниването? Усещаше се някаква специфична миризма, сякаш на кила се бяха натрупали черупки, гниещи водорасли и други бурени, макар че в Либау му бяха направили добра медна обшивка. Той накара канаките да слязат долу, но те намериха слабо обрастване. И на кила съвсем нямаше застояла вода. Тази лоша миризма можеше да идва само от загнило дърво във вътрешните части. Той го съобщи на капитан Джералд и веднага получи разрешение да поправи каквото намери за добре.

Брауер и Меу работиха упорито и не забелязаха колко време беше изминало, без да се вземат мерки за натоварване и отплаване. От щурмана научиха, че капитанът бил в затруднение и не можел да се сдобие с пари, за да закупи стока.

Същата вечер, щом капитанът се прибра на борда, Брауер почука на каютата му. Още при първите му думи той бе поканен да седне, поднесоха му и отворена бутилка. Споразумяха се Брауер да участва в товара с пет хиляди долара, като му се подписваше полица и му се признаваше равно участие в печалбата. Освен това той щеше да плава като втори щурман, а Меу като боцман.

Капитан Джералд — повече търговец, отколкото моряк, — когато вече имаше пари, получи кредит за останалата част от товара си. Стоката дойде. „Лилиян Бърд“, освежен и весел с новото, което бе добил, особено с новото дърво на остарелите места, основно калафатен, боядисан и насмолен от същите ръце, които толкова пъти вече бяха вършили същата тази работа през миналите години, затанцува през приборя нататък, сякаш се подчиняваше на гласа, който познаваше. Брауер стоеше на юта с капитана и щурмана. В Сан Франциско товарът от ориз и кафе бе така бързо разпродаден, че можа да бъде закупена по-ценна стока за търгуване по островите.

Капитанът беше странен човек. Рядко излизаше от каютата, където го виждаха да седи под фенера с големи хартиени листа пред себе си и никой не разбираше какво правеше той. След вечеря набързо се опиваше и отиваше да спи. Кораба направляваха Перен и Брауер и когато щурманът забеляза, че Брауер оставаше на палубата и тогава, когато не беше на вахта, започна често да му прехвърля всичко, щом се случеше да има тежка работа. И често го правеше през време на това пътуване: първом в западна посока — към Джилбертовите острови, към островите Елиса и към Токелау. Когато се показва вече остров София, корабът попадна в ураган, наведе се силно в страни, голямата стенга бе избита и двама моряци паднаха зад борда. И тези, които помогнаха на кораба в тежките мигове, бяха двамата старши — Брауер и Меу, — капитанът само наблюдаваше, а Перен работеше като обикновен моряк. Между Елиса, Токелау, Апия, Хервей и Танги по-голямата част от стоката бе продадена и бе закупена нова стока. Преди да поеме обратния курс, капитанът насочи кораба на североизток, към Паумуту, макар че заобикаляше и там не можеше да се закупи друго освен седеф и морски краставици, а в самата островна група той заповядваше да хвърлят котва дори пред доста малки острови.

Щяха да потеглят от Такароа, нисък остров с няколко палмови дървета по средата. В момента, когато моряците бяха заети с рудана и едно платно бе отпуснато, капитанът заповяда на Брауер да откара йола на брега с един сандък инструменти, които той трябваше да достави за туземци. Мръкваше и Брауер започна бързо да гребе, но на брега не намери никакви туземци. Огледа се бързо и видя, че корабът се впускаше в морето и вече пресичаше прибоя. Загледа слисан, без да разбира намерението на капитана. Левобордовата светлина избледняваше в мъглата, но той все още можеше да различи, че бяха заети с големия брамсел. Сега Брауер разбра и изтръпна от изумление. Започна да вика и да тропа на място. Викаше така, че гласът му прегракна, и вдигаше юмруци нагоре към небето. И стоя така, докато корабът и хоризонтът изчезнаха и той се озова в мрака.

Разтовари сандъка и прехвърли лодката през един тесен риф. Водата беше тиха. Той седна в лодката, хвана главата си с двете ръце и така прекара цялата нощ.

На острова живееха десет туземци, тъмнокожи, силни мъже, които имаха малка барака от ламарина — бяха търсачи на бисери за

Ийстърън Пасифик Къмпани. Докарани тук от островите Юнион за едногодишна работа, те не знаеха докога ще продължи тази година: само веднъж бе дошъл един кораб на компанията и им остави малко храна, защото не били доволни от работата им.

След като се разсъмна, четиримата се прехвърлиха с едно кану по гладката водна повърхност и видяха един сандък на рифа, а зад него един приведен самотен човек. Брауер, забил поглед в дъното на лодката, не ги забеляза. Кануто наближи, трима минаха през рифа и се отправиха към него. Едва когато застанаха пред него, той вдигна глава. На тяхното запитване отговори, че е от кораба, но от устата му не излезе никакъв звук. Изправи се в лодката, напъна всички сили, за да извика, и най-после след като се удари няколко пъти по гърдите и си пое дълбоко дъх, възвърна гласа си, но глас дрезгав и приглушен — и можа да каже, че е щурман на „Лилиян Бърд“ и че имал нужда от вода, защото го измъчвала силна жажда. Помогнаха му да прекара лодката във водата и да натовари сандъка и тогава загребаха заедно към брега, дето беше жилището им. Дадоха му да яде и пие и след туй го оставиха сам пред бараката, дето лежаха камари бисерни миди.

XVI

Нямаше какво друго да прави, освен да търси яйца или с една мрежа да лови риба в лагуната, дето стоеше неподвижно пред отражението на своята фигура — в потник от червен фланелен плат — във водата. И събереше ли достатъчно за деня, ръцете му увисваха в безделие, защото тук нямаше дървен материал, нямаше конци и гранчета. Но тогава отиваше към мястото, където гмуркачите се спускаха във водата, и им помагаше да изсипят чувалите на сухо и да отбират черупките, като от време на време запяваше или започваше да вика, колкото сили имаше. Постоянно го измъчваше страхът да не изгуби пак гласа си, защото без глас нямаше да може да стане щурман. И пееше всички песни, които толкова години бе слушал от Меу — леки, шури песни, — обаче той трябваше да си упражнява гърлото с тях и в някои моменти му се струваше, че прегракването се оправяше.

Тъжно и еднообразно звучеше пеенето му и гмуркачите, които често трябваше да отпочиват, сядаха около него и го слушаха, загледани неподвижно в синкавата мъгла край прибоа.

Но понякога, когато на душата му ставаше тежко от тревоги и грижи, той се уединяваше. Такароа е коралово островче, равно и безплодно, с едно каменисто възвишение в средата, дето стърчаха палмови дървета. Там сядаше той и мислеше. Душата му беше смутена: малко разбираше от света — от онова, на което бяха способни хората, от онова, което сам бе преживял. Понякога той го наричаше свинщина, понякога жалка нескопосана работа, защото малцина правеха онова, което трябва да правят. Но това си е тяхна работа; а какво бе направил той? Имаше само няколко мига, откакто той се появи на света — там, в Остенбург, — и от тъй близкия час, когато — кой знае къде — ще трябва отново да заmine. Знаеше, че Аренд Бос, който дълго бе плавал на „Йохана-Мария“ и винаги споменаваше познатата дума „ближня“, имаше право. И той, Якоб, беше ли постъпвал според неговите думи? Той не бе обичал нищо — ни жена, ни дете, ни приятел. Още от младите си години бе заслепен от един

кораб. А що е кораб? — Дърво, платна и въжета — казват някои и може би е изобщо вярно. Обаче неговият кораб беше съвсем друг. Той имаше нещо, което те мами надалеч — дете трябва да отиде и сърцето ти, независимо дали иска или не иска. Какво беше то и накъде го мамеше, той не можеше да каже; нещо като скритите в морето духове. Водата е по-хубаво нещо от сушата, по-голямо, по-пространно; и се изменя: има го и го няма; днес то е някоя вълна през палубата, а утре — небесна дъга, под която никой не може да мине. Той не трябваше да мисли за това. Един познава водата, друг не я познава. И оня, който я познава, знае кое е най-хубавото, към което трябва да се стреми. Това бе научил той от своя кораб.

И все пак в самия кораб имаше нещо, което го бе държало здраво почти през целия му живот. Всичко, което му е било скъпо някога: Амстердам в неговите детски години, здрачът над водата в Остенбург, биенето на чуковете в корабостроителницата, малките товарни кораби, вдигнали платна по Ей, тишината на тръстиковите простори, дъждът и мокрите улици — всичко амстердамско. Всичко, което е извиквало у него сълзи: една мека ръка, един ясен поглед на онази, която беше негова сестра на света; всичката онази меланхолична радост, скрита през целия му живот, защото той не искаше да мисли за нея, не можеше и не смееше — всичко беше в кораба. Той го виждаше ясно изобразено на „Надеждата“ — едната ръка на гърдите, а другата държи котвата. Щеше ли да представлява нещо повече едно семейство? Жена, която стои до него, и деца, на чиито глави той е сложил ръце? Може би, кой знае. Но корабът, на който той служи почти четиридесет години и който разбираше тъжните му мисли, беше за него достатъчен. И с волята, която го подтикваше да запази гласа си, той стана и извика: „Йохана-Мария-я-я-я!“ — като протягаше ръце към морето.

Постепенно той започна да помага при миенето, изстъргването и пресяването на стридите. Малко от тях съдържаха бисери — освен многото малки зрънца, които биваха хвърляни. Когато намереха хубави, мъжът, който ръководеше групата, ги слагаше в една торбичка, привързана за колана му. Брауер забелязваше, че го гледат недоверчиво, и направи усилие да ги успокои на развален канакско-английски, като им показва облеклото си, дете не се виждаше никакво оръжие, при което те се засмяха. Но след като работиха на една нова колония от стриди и намериха големи бисери, ръководителят го

заговори. С думи, които не разбираше нито единият, нито другият, с жестове, на които се придаваше едно или друго значение, и с разни гримаси, и с думите „Токелау“ и „Хавай“, при които се сочеше на запад или на север — те се разбраха.

Островитяните, докарани да работят тук от един кораб, който те наричаха „Къмпани“, знаеха какво е ставало с други: докато се предават бисери, корабът идва с храна, но щом колонииите биват изчерпани и търсачите могат да предадат само малоценни — като малките зрънца, — той престава да идва и те биват обречени на глад. Затова предаваха част от хубавите бисери и задържаха най-хубавите, та когато се натрупат повече и дойде някой друг кораб, да могат да си платят прехвърлянето на някой обитаван остров. Показаха на Брауер какво бяха събрали — пълна торбичка, която изсипаха на земята — червеникави и сиви, бели и тъмноцветни. Той не разбираше нищо от това и наричаше глупави хората, които ги купуваха, за да ги имат като украшения. Но пък беше чувал колко се плащало в Хонолулу за бисери с определена големина. Пред тях имаше бисери, с които сигурно можеха да се купят три или четири големи кораба. Брауер се замисли. Ако те предложеха бисери на някой капитан, за да ги прехвърли, сигурно щяха да бъдат измамани. Ако му дадяха една част от онова, което бяха намерили на последната колония, то той щеше да се погрижи за прехвърлянето им и щеше да се отнесе честно. Но те не трябваше да видят, че той имаше шестстотин долара в джоба си. И тогава той започна да им обяснява. Към края на деня те се бяха разбрали и условили.

Брауер помагаше в работата и получаваше своя дял, който си запазваше. След няколко месеца пресметна и каза на ръководителя отново да изсипе торбичката. Неговата голяма шепя бе напълнена няколко пъти. И тогава им каза, че вече няма защо да се занимават с тази нездравословна работа.

Хората, които го гледаха, видяха, че лицето му изведнъж се промени. Стана бляскавоматово, очите му засвяткаха, сякаш слънцето беше влязло в тях, и той широко разтвори ръце. Те скочиха и заничайки с длан над очите, най-после видяха една черна точка на пурпурната ивица на хоризонта. Брауер прибра длани на гърдите си в един нежен жест и се усмихна към далечината, отдето „Йохана-Мария“ идеше да го вземе. Той продължи да гледа нататък. Най-после

видя, че левобордовата котва — малко накриво, както винаги — се спусна от борда. Спуснаха лодката и тия, които започнаха да гребат, бяха: Евери, Джон, канаките — негови хора, — а на кормилото беше Меу.

Корабът беше преминал у други собственици. Никой не бе видял капитан Джералд, след като бе стъпил на сушата в Хонолулу, освен негъра и французина, но мълчаха и Меу разбра каквото трябваше да разбере. Когато „Лилиян Бърд“ кръстосваше в островната група Общество, той каза на новия капитан, че предишният втори щурман, забравен на един от Нощните острови, можел да плати богато, ако го прехвърлят.

Брауер се погрижи и туземците от Токелау да пътуват с него. В Хонолулу, след като си уредиха работите, той заговори на собствениците, Мерик и капитан Щраус, и ги запита дали биха искали да продадат кораба. Но те отклониха, казвайки, че имали пред очи твърде доходна търговия. Обаче Брауер настоя, защото бе чакал дълги години и сега — ако те се съгласяха — можеше да постигне целите си. И тогава се споразумяха той да плава като втори щурман, а на следващата година ще прехвърлят кораба само на него. На края крепко си стиснаха ръцете.

Той излезе горе и опрян на релинга, загледа кораба по цялата му дължина. Целта беше близко, оставаха още няколко месеца. И това нямаше да стане благодарение на неговия труд, защото една част от придобитите пари беше открадната, а с щастието, което осеня ту едного, ту другиго. Той искаше да обмисли какво още можеха да извършат сега, когато беше късничко и за него, и за кораба; обаче едно пукане и едно скърцане при полюляването започваха да звучат поред в ушите му, сякаш му казваха, че е още рано за такива тревоги.

Плаваха в западна посока до Джилбертовите острови в продължение на месеци. Корабът служеше и за честно плаване — редовно и нередовно — със скъп и с евтин товар, за търговия и за контрабанда, за измама и за кражба. Сега от един остров до друг той пренасяше туземци, докарани на борда с измама или насила, и то така, сякаш бяха роби. Пред Сан Кристобал стана тъй, че Меу и всички матроси се събраха на задната страна на кораба и заявиха на собствениците, че не можели да гледат хладнокръвно това нечовешко отношение и че щели да напуснат кораба, ако четиринадесетте души,

затворени в предния трюм и от два дни без никакво ядене, не получат веднага въздух и храна. Капитан Щраус измъкна револвера си, но Мерик — неговият съдружник — и Брауер го хванаха за ръката и му внушиха, че корабът не може да се лиши от никого. Вдигна се голяма кавга и Мерик и Брауер му казаха, че по-скоро капитанът ще напусне кораба, нежели екипажът. Щраус се видя принуден да заповяда да се нахранят туземците и да им се отвори люкът. Обаче всички туземци скочиха зад борда, докато матросите гледаха, а той започна да вика, че Мерик и Брауер били виновни за понесените щети. В Изабел натовариха нова партида туземци, които бяха държани на борда с повече хитрост, додето корабът излезе в открито море. Щраус не беше много ощетен. Малко след това той нареди да търсят навсякъде Мерик, но никъде не можаха да го намерят; моряците си намигваха и някой посочи две акули, които следваха кораба.

След като — на път към Фиджи — между капитана и Брауер произлезе още една кавга заради третирането на кулитата, Евери и французинът всякога оставаха при Брауер през „кучешката“ вахта. Никой не искаше обяснения — на островите, където корабните документи не се преглеждаха, — когато някой моряк е изчезнал. Брауер можеше да се грижи сам за себе си и нямаше нужда от охрана. Обаче не възрази, когато през една нощ видя, че капитанът се прикриваше под стълбата. Но зад Брауер пееше Евери, а едрият Джон стоеше до него.

Понеже капитанът започна да се отнася прекалено любезно, Брауер разбра, че не трябва повече да плава с него; рано или късно щяха да докарат работите до сбиване, което би могло да му струва напускането на кораба, както в Източно море. И сега, когато корабът лежеше пред Апия, той му предложи една сума за кораба. Но капитанът не се съгласи.

Няколко месеца прекараха времето си в бездействие на рейда. Брауер излизаше всеки ден на брега — защото раната в хълбока започна отново да го измъчва и той си мислеше, че за разнообразие е добре да се разхожда. Веднъж, когато се разхождаше с Принс и Евери между града на белите и квартала на туземците, той застана на моста на една малка река и се загледа. И видя, че капитан Щраус минаваше по този път с едно непознато за него лице. Капитанът се спря и го

запита колко е предлагал за кораба. Брауер каза сумата, на което капитанът отговори, че получил сто долара повече.

Продад ли беше кораба на някой друг? Ами уговорката? Ами тържественото друсане на ръцете? Той чу своя пресипнал глас, наведе очи и се замисли: беше минал шестдесетте, а корабът беше почти на четиридесет години. Докога още щяха да го стопанисват лошо и докога самият той щеше да бъде лъган? Вдигна очи и видя, че Щраус понечи да продължи пътя си. Стовари му един юмрук по главата и парапетът на моста изпраця. И в следващия миг Щраус лежеше върху камъните във водата. Брауер изтри потта си, а Евери се спусна да види дали капитанът ще се надигне.

XVII

Беше син, ясен следобед. Те седяха един до друг на предния люк, всеки със своите мисли. Пръв заговори Меу — за някакъв случай през младежките му години. След като отново помълчаха, той запита Брауер дали не иска отново да види Амстердам. Често си помислял, че е вече стар за морето и къде би могъл да се чувства човек по-добре, отколкото сред хората, при които се е родил? Той нямал роднини, но ако все пак нямал какво да прави, освен да мисли за миналото, то за това нещо щял да бъде най-удобен Ейнант, дето поне се виждали холандски кораби. Бил разчитал, че Брауер ще стане собственик и че щели да пътуват заедно към родината си. Гласът му звучеше меко.

Тогава заговори Брауер с дълбок, дрезгав глас. И той мислел за това. Но имало малко шансове. А сега щял да му каже какво бил видял. През следобедната вахта един матрос едва ли не паднал от реята на марсела на предната мачта; столчето под краката му се счупило. Брауер знаел, че усуканото в няколко ката въже е от лошо качество — тридуюмово, било ново в Икуике, но сега вече добило кафяв цвят. И Меу бил видял, че той през целия ден се занимавал с преглеждане на въжетата. А те били от различни времена — някои въжета и тросове били дори от Амстердам. Те били служили много време и все пак били по-надеждни от всички други, които след някоя друга буря се похабявали. Тоя сорт собственици не отделяли никакви пари за кораба. Но той се страхувал от нещо по-лошо. Голямата горна брамстенга, която била останала от Драмен, имала пукнатина, дълга два лакътя. Той нямал никаква смола, нямал и достатъчно масло, за да приготви смес против дървоядния червей. На другия ден щял да купи със свои пари. Стига само това да оправело нещата. Единственото годно платно, което употребявали, било амстердамско или норвежко, а всичко останало било долнокачествено, памучни конци. Горният брамсел, който сутринта се веел за проветряване, при един слаб вятър се бил разпрал; чудно, че издържал толкова дълго време — от Либау. Това бил стар кораб. Самият Меу можел да каже доколко бил здрав дъхът на

вътрешните дървени части. Макар че работели ден и нощ, за да потегнат всичко, все пак изгледите били малки; корабът бил стар, не щял да издържи дълго време.

Меу каза, че когато работите стигнали дотам, те щели заедно да лежат на дъното на океана — и си донесе хармониката. Изсвири една стара мелодийка и погледаха звездите над Апийската планина.

Скоро след туй новият капитан се изкачи на борда. Меу, който му светеше да се изкачи по въжената стълба, каза, че това било една грозна фигура и че го бил виждал и друг път. На сутринта Брауер го позна и го заговори на холандски, но капитан Няш му отговори на английски, макар че го разбра. На въпроса на Меу, дали той не е ван Нес, който бе плавал като трети щурман на „Йохана-Мария“, той отговори, че като щурман се казвал така, но не си спомнял всички кораби, които е познавал. И ако това било същият кораб, на който той плавал като младеж, той трябвало да бъде вече стар скелет — което и самият той виждал — и много скъпо платен; и щял да го продаде при първия представил се случай. Щраус го бил излъгал; бил дошъл да го види и платил в пияно състояние, но щял да го пробута на някого по същия начин. Когато Брауер каза, че няма да могат да излязат в морето с тия негодни въжета, той започна да ругае, че бил платил предостатъчно за него и че щели да плават, па ако ще и да станат плячка на акулите. И тропна с тока си на палубата така, че отхвъркна една голяма треска. Брауер знаеше, че там е било винаги слабо място, ремонтирано в Драмен при капитан Нилсен. Но много му се искаше да отпори на Няш една хубава плесница за неговата всегашна злост.

Хендрик Меу си спомни какви работи бяха станали по време на плаванията с ван Нес като трети щурман на борда. В Индийския океан той бе пребил един млад матрос заради една маймуна и защото всички го презираха. А веднъж бе причинена повреда на грота по негова вина, а друг понесе последствията. Той говори на Брауер за тези работи и каза, че бил много любопитен дали не се е поправил; но погледът му не му харесвал: уж гледал нагоре, към един ролков блок, а едновременно оглеждал косо щурмана.

Когато „Лилиян Бърд“ получи товар за Сува и беше готов да отплава, Брауер отиде в каютата на капитана да му каже, че е готов да купи кораба за същите пари, които той платил за него. Няш го запита не е ли той оня, който така много бил утежнил живота на холандския

капитан, и откъде е взел пари. На първия въпрос той не получи никакъв отговор, а на втория — че туй не го засягало, но че парите се намирали в Хонолулу. Няш щял да си помисли.

Корабът, плавайки тромаво, вече няколко пъти бе взел разстоянието Апия — Сува за пет дни при страничен вятър — пасат. Обаче Няш предпочете да се мъкне с дълги зигзаги така, че след шест дни пристигнаха западно от островната група Тонга. Правел го, за да пази кораба — каза той. Брауер се питаше дали той не умее да направлява кораба по-добре. При всяко ново завиване реите пращяха, особено на фокмачтата. Когато един от шкотите на предния марсел се скъса, Меу видя, че Няш загледа някак със задоволство, сякаш е искал да види само доколко ще издържи такелажът. Брауер усети същото; стори му се, че е виждал тези погледи отдавна, когато ван Нес беше трети щурман и гротът се бе разпилял на парчета. Стана му горещо, като си спомни този случай. След като възстанови шкота, той каза на капитана само, че един нов шкот струвал толкова и толкова долара.

Но корабът не издържа на това жестоко блъскане. Нямаше злощастие, нямаше прояви на капризност, но все пак той плаваше лошо. При един внезапен бриз, когато закъсняха да намалят платната, горната брамстенга на голямата мачта падна напред, увисна разцепена на две части заедно с платното, което се развя на ленти и парцали. Стенгата започна да се люлее и да се удря във фокбрамсела, който едва бе закърпен и отново бе раздран. Всички трябваше да излязат горе. Брауер чу, че носът стенеше срещу вълните — ту откъм наветрената страна, ту откъм подветрената. Капитанът се разпореждаше с безразличие — може би от неразбиране, може би от злоба. Но корабът беше стар, нищо не можеше да помогне срещу това. „Лилиян Бърд“ пристигна пред Сува с обединени мускулни сили вместо стенга и хвърли котва като някой, когото е сполетяло нещастие. Няш каза, че нямал пари за ново обло дърво, пък и впрочем нямаше откъде да се набави.

Тогава Брауер отиде още веднъж да говори с него: бил готов да купи кораб — каза той, — а не развалина. И поиска отговор: да или не. Ако отговорът бѐдел отрицателен, щял да напусне работата на борда. Капитанът се съгласи да продаде кораба, но поиска предварително да види пред себе си парите, така че това можеше да стане само в Хонолулу. Брауер настоя за писмено потвърждение и в това отношение

той също постигна целта си. Когато излезе от каютата с документа в джоба си, трябваше да спре, за да огледа гротмачтата — дефектна, временно закрепена, — както и целия кораб. Но най-после той щеше да му даде онова, което искаше.

Пристигна един товар копра, достатъчен за един директен рейс. Въпреки това понякога капитанът се отбиваше на някой остров вън от курса — в Токелау и Манихики, — за да вземе дребно количество мидени черупки. Той забеляза, че Брауер го наблюдаваше.

Няш, който бе живял по свой начин — шпионирал, долагал, мамил и това и намерил — тормозен, лъган, бит, — винаги се виждаше заобиколен от злоба, за която трябваше да се отплаща. Да е плавал по-рано с Брауер и да е имало тогава вражда помежду им, това нещо той не си спомняше, и то не беше много важно. Но беше заплатил много и трябваше и много да получи обратно. Това беше единственото, за което мислеше сега. „Развалина“ — бе казал Брауер. Не за пръв път щеше да отмъсти той на капитан или на собственик, причинявайки повреди на кораба. Но когато излезеше горе дори при лошо време, Брауер стоеше там неподвижен: и когато дадеше и хитра заповед, тоест когато вятърът можеше да задуха и от друга посока, различна от тази, която той показва, то заповедта му се изпълняваше правилно, а той си даваше вид, сякаш единствен виждаше, че е странно това — и нямаше повреди. При многото вдигнати платна той нареди да се изпъне и платното при фокмачтата чрез обтягащото дърво, което беше ново, от Антофагаста, и рядко се употребяваше. Във въжетата не се чу нищо освен едно свистене; корабът се издигна и пое по-стабилно. След туй той просто започна да обикаля навсякъде, като вземаше в ръка ту едно, ту друго нещо и го разглеждаше. Брауер забеляза, че той търсеше слаби места. Тогава отиде при него, кимна с глава и каза, че самият капитан можел да види какво струва корабът. Меу се грижеше със слабите части на такелажа да се борава по-внимателно. И все пак, още преди да бяха стигнали пред Хонолулу, удължението на бушприта се откачи. Но макар че беше повече от двадесетгодишно, от Драмен, можеха да го приберат невредимо.

Когато „Лилиян Бърд“ лежеше на котва, Брауер отиде при началника на пристанището, който по негова молба нареди да се оформи свидетелство за собственост. Сега Няш постави като условие за продажбата пътуването си на „Лилиян Бърд“ до Апия. Брауер

бързаше, не запита защо и се съгласи, понеже така или иначе Перен щеше да се разпорежда на кораба като капитан. Документът бе подписан и скрепен с американски клейма. Отдавна не беше се подписвал Брауер, подписа бавно и с големи букви. В тишината, пред очите на всички той наброи банкнотите. Връщайки се на кораба, той купи три бутилки портвайн, тютюн и ананаси. Беше събота следобед. Само Евери и Джон стояха на борда и гледаха. Брауер, вече собственик, каза на Меу да се изкачи по стълбата пред него. Почувствува някакво прималяване и поиска чаша вино. Докато отваряха бутилката, той се опита да прочете свидетелството, обаче текстът му се стори дълъг, а ръцете му трепереха. И отново го прибра, като проявяваше видима почит към хартията. След туй огледа кораба — от левия до десния борд, от бизана до бушприта — и не видя нищо, което да му е непознато. Когато Меу вдигна чаша и пи за здравето на собственика, Брауер си спомни за един ден в Нийведип — как бе отекнала стъпката му, когато стъпи на борда на новия кораб „Йохана-Мария“ — свеж и солиден, току-що излязъл от корабостроителницата. Ето го него — непроменен, само че стар. Но не искаше да мисли за това, защото предстоеше много работа. Чукна се и пи с приятелите си и след туй ги покани в каютата на гощавка. „Ще плават към Апия, а сетне?“ — запита Меу. „Перен ще бъде капитан — а кой ще бъде щурман?“ — запита Евери. Брауер отговори, че първом ще трябва да купи въжета и една нова стенга; всичко щял да набави още същия ден следобед. Заповяда на Евери да постави в ред капитанската каюта за Перен и щурманската — за него.

По време на разтоварването на борда пристигна запас от нови материали за потягане на кораба: платно, различни видове въжета, големи и малки гредички; сетне — колофон, масло, восък, смола, катран, щифтове, нагели, винтове, скоби — от желязо и мед. Всичко — с щедра ръка, както по-рано за един рейс от Холандия до Ява. Екипажът бе подсилен с трима канаки, но втори щурман не можа да се намери.

Дойде товар за Сува, но беше малко и Брауер се колебаеше дали да вземе и баласт. Но не взе, защото предпочиташе да плава бързо и леко.

На Перен се бе удало да плава на същия кораб в продължение на шест години — благодарение на своята търпеливост и добросърдечие.

Обаче разум и способности той имаше малко. Брауер забеляза, че той често се съветваше с Няш, който сега плаваше като пътник, и му забрани туй нещо. Но скоро го видя наведен над една карта заедно с Няш и го предупреди, че ще го лиши от командния пост, ако против волята на собственика търси съвет от страничен човек. Обаче злото беше вече сторено. Брауер не можеше да види на картата и не можеше да изчисли разликата от няколко секунди. Наистина беше започнал да мисли, че корабът държи курс много на запад, обаче не беше сигурен.

Самият той изпълняваше „кучешката“ вахта, а Меу — дневната. Една вечер, преди залез слънце, той забеляза, че Няш продължително оглеждаше хоризонта със своя далекоглед отпред, на десния борд. И като слизаше от стълбата, видя, че той говореше с Перен. Задуха капризен вятър и се усили така, че на „кучешката“ вахта, при плътен мрак, макар че луната беше изгряла в последния четвърт час — той каза да приберат горните платна.

Когато Меу дойде да го смени, Няш също се появи на палубата в яки и непромокаеми ботуши. Защо Брауер потърси своите ботуши в каютата под леглото и ги obu, самият той не знаеше. Отдавна не беше ги обувал, кожата беше твърда, токовете му се сториха тежки. Свещта димеше, фитилът ѝ се наклони. Той я угаси. Някакво силно изскриптяване отекна в гърдите му. Той политна назад. Корабът се бе дръпнал. Меу и още някой извикаха. Отново се усети блъсване и същевременно се чу звук като от рязане на кост. Той знаеше, че кормилото е счупено. Изскочи горе и застана. И видя Няш заедно с рулевия при щурвала. Чу го, че каза нещо — за първи път на холандски: две дупки в кораба. Перен дотича задъхан, бос и се хвърли срещу Няш. Но Брауер видя пред очите си един трети щурман, който бе повредил един грот, като при това се смееше; той вече го бе хванал за гушата с лявата си ръка, когато някой каза: „Тоя човек ще отиде зад борда!“ Докара го срещу релинга, повдигна десния си крак и му стовари един ритник на бакборда, срещу кормилото. Когато оня беше вече изчезнал, на Брауер му мина през ума, че неговият крак е по-голям от оня, с който баща му можеше да рита другите.

XVIII

Но Брауер беше господар на борда на един кораб без кормило и с цепнатина в носа. Когато слезе долу с фенер, той видя, че беше цяло щастие, че не бе взел баласт. Заповяда да се пренареди товарът и същата утрин отворът бе лесно запушен. Големи трудности и грижи им причини кормилото, което сега висеше на една-единствена запасна верига. Корабът безпомощно дрейфуваше с лодката и шалупата отзад, хората работиха през целия ден — следени отблизо от две акули, — за да закрепят кормилото на нови въжета, обаче единственото нещо, което им се удаде да направят преди настъпването на мрака, беше да го осигурят срещу по-нататъшно смъкване. Тази вечер Брауер поиска да види на картата къде се намираха. Не вярваше на думите на Перен. Според него трябваше да се намират вдясно от поставената с молив чертичка под думите „Уич риф“, триста мили северозападно от Апия. Откъде се беше взела тази чертичка там? Щяха да разберат на следващото утро, когато Перен щеше отново да засече местоположението на кораба. И Брауер имаше право. Французинът каза, че видял, когато тази чертичка я направил с молив капитанът, който „паднал“ във водата.

„Йохана-Мария“ дрейфуваше по течението в западна посока. Меу работеше с най-тежките хора, полагайки всички усилия да намести кормилото. Показа се някакъв остров, една стръмна скала, обаче не можаха да променят посоката, за да го наближат, и още преди да бяха отминали, далеко пред тях се показва една бързо плаваща шхуна. Макар че разстоянието беше твърде голямо, Брауер нареди да вдигнат флага за бедствено положение, който продължи да се вее до настъпването на вечерта. Сега вече кормилото стоеше така здраво, че нямаше опасност да го изгубят.

Обаче на следващата сутрин то стоеше по-накриво, отколкото беше в началото; трябваше отново да го завържат и да теглят, а Брауер триеше потта си не само от напрежението, но и защото чуваше пращане в кърмата и знаеше, че във вътрешността нещо не беше в ред.

На хоризонта не се виждаше никакво платно, никакъв остров, а хората само теглеха, усукваха, притисваха, връзваха — ту леко, ту с всички сили на ръцете и плещите, — докато корабът продължаваше да дрейфува по вълните.

Беше топло и тихо — и денем и нощем. Морето лъщеше бяло от слънцето, хората се движеха голи до кръста; и Брауер беше съблякъл своя потник от червен вълнен плат. След петия ден той реши все пак да се направи временно кормило, по възможност по-леко, за да се щадят кърмата и да могат бързо да го приберат, щом барометърът започне да сочи промени. Съединиха здраво две солидни шестнадесет лакти дълги дървчета, като на единия край приковаха напречно друго обработено дървено парче; и спуснаха така направеното кормило да виси във водата на един кран, между кръстосаните крака на едно дървено магаре. Двамина трябваше да движат румпела с помощта на полиспасти. Корабът лежеше високо и леко и когато Брауер каза да прекарат въжетата през полиспаста, той се подчини и зави и при малко платна се спусна в една широка дъга. От радост Меу тупна шапката си о палубата и поиска да донесат вода и ром, за да уталожат жаждата си, казвайки, че въпреки всичко щели да стигнат в Амстердам.

Перен можеше да уточни курса. Брауер нареди корабът да се направлява при колкото е възможно по-грижливо отчитане на въздействието на вятъра и течението. Той не спеше. Когато вече не можеше да се държи на крака, полягваше, като гледаше към ветропоказателя и указваше посоката на човека, комуто бе възложил управлението на кормилото. Едва в островната група Фиджи настъпи лошо време и той с болка в душата си нареди да приберат временното кормило. Четири денонощия корабът се блъска безпомощно при снет горен такелаж, като ту забиваше дълбоко глава, ту се накланяше встрани. Това беше един корпус, понесен от вълните, блъскан, заливан, тласкан насам-натам в плен на урагана, разтърсван, втурван, каран напред. Не изгуби нито дърво, нито въже: всичко беше сигурно прибрано. Под сивото небе хората виждаха островчета, дето дърветата бяха изпочупени, светли равнинни площи, дето морето се бореше само със себе си на един коралов риф; черни вулканични възвишения, които смътно се мярваха и отново се скриваха. Дрехите им бяха мокри и отново, и отново ги заливаше вода, чиято соленост те усещаха чак в гърлата си. Понякога морето не се виждаше от дъжд и град. Брауер и

Меу не правеха нищо: гледаха и чакаха — колко ли можеше да издържи дървото? И дали не щяха да налетят на някой риф или на пясъчна плитчина? Един корпус не може да понесе всичко това, макар и да е така солидно построен. В бурята акулите се задържат надълбоко; преди да се доберат до някого, той ще бъде вече мъртъв.

Но преди петия следобед слънцето направи пробив. За един час всичко утихна и навсякъде стана ясно и синьо. Обядваха с топло ядене, облякоха сухи дрехи и сега трябваше отново да се заловят за работа, за да помогнат на кораба. И в същия този ден временното кормило бе възстановено. Брауер не запитва къде се намираше; искаше да се насочи към първия бряг, който щеше да види.

Когато хвърлиха котва пред една зелена ивица земя, под една скала, той се замисли, че корабът бе извършил нещо повече от допустимото. Но трябваше да бъде изследван. Освен пукнатината в носа, която бе плътно закована, не откриха нищо опасно във външния корпус. Щастие беше, че той бе осигурил на борда голямо количество колофон, масло, восък и смола, защото не можеше да продължи плаването, ако целият корпус не се калафатеше и отвън, и отвътре. Четирима получиха задачата да разнищват въжета, друг вареше сместа в котли, а останалите калафатеха, докато можеше да се използва дневната светлина. Малко хора живееха на островчето: снажни рибари, които завиха около кораба със своите канута, за да го разгледат.

Работеха упорито. Но една сутрин на Брауер му стана някак тягостно на душата. И предостави на Перен и Меу задачата да контролират, а той влезе в каютата, заключи се и седна. Отвори корабния сандък, дето още лежах всички книжа, които се намираха там при първото отплаване от Нийведип. Корабният дневник с името в златоцветни букви „Йохана-Мария“. Хартията беше жълта и покрита с петна, а мастилото — избледняло. След първия рейс там стоеше написано името на капитан Вилкенс. Библията, с една къдрица коса между листата. Гражданският кодекс на Нидерландия. Писмото-декларация на корабостроителя, че корабът е завършен; собственици и разпоредители — господата тен Хопе. Свидетелство за товароподемността на кораба, гербът на Амстердам. Имаше много за четене, книжа на различни езици, клейма и подписи. В една цилиндрична кутия той намери навито на руло холандското знаме —

копринено, блестящо, ново. Та човек може да се поддаде и на чувства. Той повика Евери и му каза да му пригответи кафе.

Менгбоа се казваше островчето, само на четиридесет мили източно от Сува. Когато корабът бе вече калафатен и боядисан, със своето собствено име „Йохана-Мария“ на носа и на задния щевен и девиза *Nil desperandum*, който бе излъскан до светване, Брауер все още се намираше пред най-голямото затруднение. Кормилото беше разбито от бурята; частите му бяха налице, но счупени, извити, разпукнати между металическите планки. Нямаха подходящо дърво за кормилото. Затуй Меу трябваше да отиде заедно с рибарите в Сува, за да купи желязо и мед, което щеше да им послужи временно. Върна се едва след десет дена, но с тежки парчета теково дърво, изковани по мярка шини, нитове, болтове и вериги — най-доброто, което бе намерил.

Повече от месец лежа корабът на котва и когато тръгна да закара товара в Сува, имаше солиден и чист вид. Холандският флаг, съшит от други флагове от един от канаките, се вееше изпънат на бизанмачтата. Меу ходеше весел, обаче Брауер гледаше сериозно напред, отдаден на мисли и пресмятания. Не би трябвало да предприема дълъг рейс с така недостатъчен екипаж, че да се принуждава да прибира горното платно при появата и на най-малкото облаче. Положително имаше нужда от още шест човека, плюс капитан и още един шурман. Той имаше пари за това. От Сува за Австралия сигурно щеше да бъде приет товар, но там застрахователите щяха да му създадат затруднения поради стария кораб. Трябваше да си преброи парите, за да види какво можеше да направи за своя сметка.

Пред Сува корабът остана закотвен, докато той направи за него всичко, каквото можеше. Всяко въже — от най-тежкото до най-лекото — мина през ръка по цялата си дължина; бе преценено от самия него или от Меу и бе намазано и навито в кръг или — ако се сметнеше неблагонадеждно — заменено с ново. Всяко платно бе поставено на палубата и всяка ширина бе огледана и изпитана. Много платна се оказаха нездрави и понеже Брауер обичаше платното, не го къrpеше, но и не щадеше никакви сили, за да му сложи нови ширини, тъй че очите започнаха да го смъдят от острото слънце. Постоянно одумваше, че сега вече не можели да изработват никакво друго платно освен измамно, защото понякога не можел да види каква прежда е вложена. Все пак корабът бе доволен с това, което се намираше и което

можеше да се намери на място — и то повече, отколкото при другите капитани, — за да плава спокойно.

Той познаваше Перен като човек с добра воля, който влагаше нужното старание в работата си. Затова му каза, че макар да не можел да го задържи като капитан поради аварията, той можел да остане като щурман, защото бил добре запознат с кораба. И Перен, като чу, че крайният пункт на плаването е Холандия, прие с благодарност. След туй Брауер отиде в пивницата да търси капитан и откри двамина, обаче не можа да ги види в трезво състояние. За подсилване на екипажа той нае двама англичани, един норвежец и тримата от островите Фиджи, всички едри, солидни моряци.

Дните минаваха, а „Йохана-Мария“ бездействаше на котва, защото не можеше да си намери капитан. По веригите не можеше да се види вече и най-малкото петно ръжда, палубата приличаше на палуба на военен кораб — излъскана до светване, така че фладерите лъщяха в дървото, а шевове бяха гладко засмолени. Хората си бяха изкърпили облеклото. Нямаха вече какво да правят. Седяха с лула в уста и слушаха хармониката на Меу, а наоколо се събираха туземци.

Най-после Брауер доведе капитан на борда, Ивънс, с когото той бе плавал от Икуике. Познаваше го; знаеше, че е неспособен да плава на пълнотакелажен кораб и че много пие, но можеше да уточнява курса и беше сговорчив човек, а това беше достатъчно за Брауер. Когато не е пил, капитанът направо затъпяваше, но след няколко чашки умът му отново се избистряше и тогава правеше изчисленията добре. Няколкото думи, които изговаряше, бяха отправени към самия него: „Ивънс, пак много пиеш, какво ще каже жена ти?“ Той пое задачата да закара кораба в Европа, защото имаше там жена и деца, но заяви чистосърдечно, че не щял да може да свърши тази работа, ако нямало известно количество ром и уиски като всекидневна дажба. Брауер нареди да се достави питие на борда и натовари Евери да обслужва капитана с него — както сутрин, за да бъде в състояние да определи местоположението, така и разпределяно за през деня, за да се успокоява.

С неголям товар и лек баласт най-после можаха да вдигнат платната. Весело и бързо заплава корабът с вятъра, сякаш идеше от някоя корабостроителница, която му е възвърнала здравето. По липса на достатъчно работна ръка за него се правеше отдавна само най-

необходимото, но сега Брауер се погрижи за неговата спретнатост, тъй както „Йохана-Мария“ беше свикнал от най-напред. Той държеше и заповедите да се дават правилно: подготвителна заповед и заповед за изпълнение — и изглеждаше, сякаш самият кораб разбираше познатите звуци, като че ли и той изчакваше между първата заповед и втората, и покорно се подчиняваше. Моряците разбираха, че корабът нямаше нищо общо със занемарените кораби-скиталци из Тихия океан, които вършеха малко търговия и много измами, и дето никой не го беше еня, че нещо в такелажата се било повредило или че някой бил паднал зад борда. Едно е да ходиш по палуба, която редовно се почиства и измива, друго е да ходиш по нечиста палуба; едно е да ядеш чист и пазен на сухо хляб, друго е да ядеш мокър и мухлясал; Брауер знаеше на какво имат право хората, а те от своя страна се грижеха за кораба и го поддържаха в добър ред. По дрехите им и по косите им можеше да се разбере какво дължаха те на кораба.

Единственият човек на борда с непристойно държане беше Ивънс, но никой не го назоваваше капитан, а и той не говореше с никого освен с Брауер, щурмана и Евери. Малко преди края на предобедната вахта Брауер нареждаше на негъра да го доведе и понякога той трябваше да преодолява съпротивата му и със силните си ръце да го домъква на юта. Тогава Ивънс започваше гневно да крещи и да заплашва, че не щял да даде курс, и по този начин получаваше каквото искаше. Но Перен стоеше готов с картата и с молив, докато Евери отваряше бутилката в каютата и звънтеше с една чаша. И Ивънс млъкваше, правеше нужното и отново слизаше долу.

На рейда пред Сидней корабът пак лежало няколко седмици — за да се почисти килът. И дойде един кран, който го повдигна отстрани. Брауер мина с фенер по всички вътрешни дървени части, като ги проверяваше с чук и шило. След като беше свършил и тази работа, една вечер той седна и загрижено се замисли. Беше му предложен товар кожи за Лондон. „Йохана-Мария“ щеше да припечели добри пари, но трябваше да гази дълбоко. Брауер трябваше да бъде благоразумен: и двамата бяха достатъчно стари, за да имат нужда от пари още дълго време. Един рейс от Сидней до Лондон щеше да продължи месеци и кой знае дали щеше да завърши благополучно. Не трябваше да дава на кораба тежък товар за рейс, който — макар че щеше да бъде последният не трябваше да им отнема възможността да

работят, докато могат. Перен получи нареждане да получи толкова и толкова товар, не повече. Товарът дойде и самият Брауер контролираше нареждането му, за да може корабът да лежи удобно и стабилно. Вдигнаха котва и корабът пое дългия път към родината. Веднага след като отминаха Австралия, корабът получи благоприятен вятър в платната, който държа много дни. Беше така, сякаш „Йохана-Мария“ си спомняше от младите години пяната в Индийския океан; форщевенът се забиваше със сила във високите вълни и отново се издигаше, като блестеше с мокротата си. Отпред хората чуваха пукането на шпантите. Брауер можеше спокойно да даде вятър на всички платна, всичките нови въжета бяха силно изпънати. Виждаха го навсякъде — едър, изправен — денем и нощем. Наблюдаваше разгъването на някое платно, понякога сам вземаше шилото, като мъчително се навеждаше поради вдървеност в кръста. Меу го виждаше на марса, където големите му ръце бяха заети с въжета — тъй както го беше виждал там от много отдавна, с искри в присвитите очи. Евери, който изпълняваше „кучешката“ вахта и бе разбрал от него как корабът се подчинява най-покорно на щурвала, обикновено го виждаше облегнат на кърмата до края на вахтата. След три часа и половина Брауер поглеждаше компаса и започваше сам да направлява кораба. „Йохана-Мария“ удобно се накланяше встрани, а водата при носа произвеждаше лек шум. Но най-често той отново предоставяше колелото, заставаеше със скръстени ръце и се заглеждаше нагоре, където небето блестеше със звездите си, и колкото по-далеко отиваха, толкова по-дълго време оставаше той нощем на палубата. И когато отминаха географската ширина на бурите, дето вятърът стана по-топъл и корабът започна съвсем леко да се полюлява, той показва на Евери как — когато бил млад — един боцман го научил да гледа, с пръсти покрай върховете и на трите мачти, дали линията остава права — едно забавно упражнение на очите.

А понякога той говореше, без да държи сметка, че Евери или някой друг рулеви не разбира холандски; но това биваха само думи за нещо, което той виждаше в спомените си. Капитан Вилкенс, който често бе стоял тук, под същото небе, беше добър човек, който повече страдеше, отколкото вършеше зло; нямаше сърце за своя кораб, но го стопанисваше сносно, не по-зле от всеки друг след него. И защо трябва да излиза човек с кораба, ако не се чувствава готов да му служи с

всички средства, които има на разположение? Корабът съществува за нас — туй е лесно да се каже, но сигурно ли е то? Дърво, желязо и платно — съчетано и стъкмено — още не представлява кораб. Защо се вълнува морякът, когато трябва да отсече някоя мачта? Защо притихва и се натъжава, когато види дрейфувачи останки от кораб? И няма ли всеки кораб свой характер? За „Йохана-Мария“ Брауер би могъл да свидетелствува — той, който можа да го опознае: честен, верен, добросърдечен, солиден; един добродетелен кораб, който работи през целия си живот, макар че с него се отнасяха лошо; работи, макар че трябваше да понася много и от вълни, и от вятър; работи за хляба на хората, които бяха на борда му, и за хората на сушата. И Брауер работи — „Йохана-Мария“ знаеше това, — и положително не само за да стане собственик. Но той нямаше защо да го казва, то не засягаше никого.

Рулевиат го чуваше да говори нещо и спокойно поглеждаше към компаса; Брауер заничаше към мрачното море, докато утринната светлина започваше да просветва, докато забележеше, че нещо трябва да се направи. В бурите корабът показваше, че е още силен, с едно-единствено платно плаваше бързо по високите вълни и лесно се направляваше. Меу казваше, че при същото такова време по-рано са плавали по-трудно.

На нос Добра надежда намериха един стар колега. Брауер и Меу бяха излезли на сушата, за да закупят провизии, и преди да се върнат, влязоха в един бар да изпият по чаша бира. Един мъж с пълна бяла, кръгла брада, пълнейки чашите, ги запита не го ли познават вече — седемнадесет години били плавали заедно на „Йохана-Мария“. Това беше Полвейк от Остенбург. И когато той — след повторно напълване на чашите — чу, че същият „Йохана-Мария“, със собственик Якоб Брауер, лежи в пристанището на път за Амстердам, показва липсата на едната си ръка и каза, че иначе с удоволствие щял да се качи на борда на „Йохана-Мария“, за да си отпътува в къщи, защото ако трябвало да остане на сушата поради своя недъг, то би желал да си бъде в родния край. Можел спокойно да отплава с тях — каза Меу. — И Брауер го посъветва веднага да донесе сандъка си на борда, Полвейк си наложи шапката и излезе; и когато се върна, беше продал бара и парите бяха в джоба му. Същия следобед той дойде на борда заедно с дванадесетгодишния си син.

„Йохана-Мария“ изпъна платна и запори водите в северна посока. Още на първото утро морякът, който боравеше със скоростомера, няколко пъти извика десет, един път дори четиринадесет възла. Отдавна вече корабът можеше пак да плава с тази скорост. Разсичаната вода се издигаше високо от двете страни на носа, разпиляваната пяна долиташе чак край кормилото. Но под екватора вятърът отслабна и водата се успокои до такава степен, че не се виждаше никаква бръчка. Старите моряци се спогледаха: на туй място капитан Вилкенс излизаше всяка нощ на палубата по потник, със свити юмруци срещу безветреното небе. Тогава бяха млади, а сега — застарели и не бързаха. Никога не щяха вече да видят безветрието при екватора. Вечерно време Меу свиреше на лунната светлина, хората седяха тихо, а един англичанин им показваше танцови стъпки. И когато най-последно платната отново поеха вятър, корабът заплава така бързо, както рядко се бе случвало. Веднъж Полвейк запитва Меу защо той винаги поклаща глава, когато се съобщеше за висока скорост, докато в младите си години се радвал на това нещо. Това било, защото самият той бил доста вдървен, за да може да върви бързо — отговори Меу и Полвейк можеше да разбере по самия цвят на брадата му, че този път, щом се прибере в къщи, той щеше да се прости с морето. „Йохана-Мария“ можеше да плава така, като че ли беше млад, но един моряк, който плава за последен път, трябваше спокойно да огледа онова, на което щеше да каже „сбогом завинаги“.

В Ламанш всички се заловиха да почистят кораба.

Един ден, през месец юни, стигнаха пред Грейвсенд, Разтовариха стоката и взеха баласт. Един влекач изтегли кораба навън. През този следобед капитан Ивънс нямаше защо да прави измервания за местоположението на кораба.

През нощта задуха югозападен вятър, но на разсъмване се поуталожиха. Небето беше силно покрито с тежки и леки облаци. Имаше силно вълнение. „Йохана-Мария“ плаваше бързо с издути платна, с кипяща пяна високо над носа, като оставяше по тъмноцветното море зад себе си бяла бразда от килватера. В ранния следобед извикаха, че се показва земя. Брауер видя със своя далекоглед брега в сива мъгла и заповяда да вдигнат флага. „Холандия“ — каза Полвейк на синчето си и замълча, продължавайки да гледа нататък. Малко по-сетне Брауер посочи Шевенинген зад един разбунен прибой. След туй пое

кормилото, нареди да обърнат платната и се впусна в широкото море, като каза, че искал да пристигне в пристанището на дневна светлина.

На следващото утро облаците лежаха ниско над едно оловнотежко развълнувано море, но духаше умерен, свеж югозападен вятър. След като палубата бе добре почистена, Брауер пожела „Йохана-Мария“ да заплава с всички платна. И понеже вятърът оставаше благоприятен, можаха да вдигнат на предната мачта допълнителните странични платна. Той видя, че сега корабът можеше да се покаже пред бреговете с достойнство: беше последният от пълнотакелажните кораби под холандски флаг.

Меу беше този, който на предобедната вахта посочи към фара на Еймауден, като каза, че в момента там валило дъжд. Брауер стоеше смълчан, висок над колелото, с устремен напред поглед.

След един час „Йохана-Мария“ лежеше между вълноломите с прибрани платна. Димът на един влекач се пилееше над палубата му.

В Северноморския канал Меу в дъжда седна с хармониката си на предния люк и засвири тъжната песен за моряка, който плавал по далечните морета. Канаките гледаха потъналите в мокрота зелени площи и кравите. Брауер стоеше пред своя щурвал, а над тях се вееше флагът.

Та това се показва иззад хоризонта, който го бе блазнил през целия му живот; едно място в амстердамското пристанище, дето ще лежи неговият кораб.

XIX

Със снети реи и стенги корабът лежеше привързан в Дейксрахт, близо до мястото, където на времето бе спуснат във водата. Момчета от учебния кораб и от морското училище, които идваха да гребат, спираха и го оглеждаха от бушприта до задния щевен. Всеки ден идваха с лодки момчета от Катенбург, деца на моряци, подочули това-онова за кораба, например че бил плавал по всички морета, че по-рано бил пиратски кораб, че пренасял роби.

Хората, които минаваха по флотския мостик, спираха, сочеха с пръст и казваха: старовремешен кораб. Рядко се виждаше някой на борда му. Само двамина с посивели коси и един негър, а понякога вечерно време се чуваше и музика.

Хората наоколо знаеха, че корабът принадлежи на Брауер, богат уединен човек, който рядко излизаше на брега. Другият, който живееше там, беше един любезен човек, който, излезеше ли на покупки, умееше да разказва за далечни плавания и за страни, където рядко отиваха холандци. Понякога негърът отиваше сам с гребна лодка близо до корабостроителницата, където по цял ден се чуваше чукането на стотици чукове по някой железен кораб на скелята.

В първите месеци, докато беше още лято, в неделни дни Брауер имаше гости — децата на сестра му, стари съкорабници и приятели на Меу. И тогава в каютата се приказваше дълго, пушеше се при чашка и нещо друго, приготвено от Евери, и се опресняваха стари спомени. Брауер беше щедър домакин, но не твърде разговорлив. Когато някой го запиташе защо през целия си живот е останал в платноходството, докато всичките му предишни колеги предпочели параходството, той само вдигаше рамене. Ако някой го запиташе направо как тъй е успял да спечели много пари, та да купи кораб, той свиваше вежди. Беше саможив човек и го оставиха сам въпреки колегиалните чувства.

През есента тишината на борда започна да не се нрави на Меу. Забавяше се много, когато излезеше на покупки, и Евери дълго го чакаше в кухнята. Една вечер каза на Брауер, че спокойно лежащ кораб

не му харесвал и че предпочитал да отиде да живее на сушата; и без туй вече не принадлежал на морето. И си отиде и хармониката вече не се чуваше на борда на „Йохана-Мария“.

Брауер и Евери заживяха сами с плъховете. И нямаха друга работа, освен да мият палубата, а понякога да ринат снега.

Момчетата от морското училище не идваха вече с шалупата в Дейксрахт, защото нямаше какво да гледат. Момчетата от Остенбург гребяха към Търговския кей, към големите параходи, където се чуваше дрънкането на вериги и кранове.

Един пролетен ден, когато беше доста студено, Брауер видя, че при вантата нещо не беше в ред; изкачи се горе, но падна от марса, дето имаше поледица. Два дена Евери му носи храна в каютата. Но той започна да отказва да яде и само повтаряше: „Йохана-Мария“. Отнесоха го в болницата.

Евери остана сам. В продължение на месец и повече всеки ден поглеждаше дали не се връща Брауер, Тогава дойдоха неколцина и му казаха, че трябва да напусне кораба, и го насочиха да отиде при консула.

„Йохана-Мария“ остана сам. Вечерно време там не светваше никаква светлина. На корабостроителниците чуковете по цял ден чукаха в някакъв свой ритъм. Там пристигаха и заминаваха параходите.

Под белите облаци на яркото лято, под сивото небе на зимата, през мъгливата есен и през ветровитата пролет корабът си лежеше тихо и спокойно. Корпусът и мачтите се оглеждаха във водата — при дъжд и вятър, и слънце.

ЙЕФ ЛАСТ „ДВАМАТА БРАТЯ“

*Те си имат свой малък свят:
палуба и жилище в стоманения кораб.
И светлини на левия борд.*

Та чуйте чудната история на матроса Херит, който плаваше на „Двамата братя“ заедно с брат си Ян, огняря.

И който нямаше чувство за греховност — като бик или конче, — нещо много особено в това общество, дето отбелязваме всичките си грехове със същата точност, с която записваме в домакинския си бележник поръчките за бакалина или месаря.

И който би могъл сам да закара един конвой от шлепове срещу течението на Рейн цели шест години, преди да е достигнал нужната възраст, за да се яви на изпит; който беше гъвкав като клоун и силен като докер; който можеше така да се смее със своето черноомаслено лице, че и най-киселият човек трябваше да се тресе от смях, и чийто труп на края измъкнаха от реката с помощта на желязна кука за приставане, чийто остър край промушиха право през гърлото му.

Когато искаме да прекосим реката от единия бряг до другия, възженият ферибот трябва да изчака, докато дългият рейнски конвой от шлепове се източи пред очите ни.

През спуснатата платформа за товарене и разтоварване четвъртитият бак се изпълва с автомобили, каруци, велосипеди и хора. Колелетата почти се вбиват едно в друго; наблъскани човек до човек срещу ниския фалшборд, ние стоим и гледаме към широката река, слушайки шумния плясък на водата, и после скоро напускаме ферибота по спуснатата на другия бряг платформа.

Бързо, сякаш избягвайки някаква опасност, фериботът прекосява реката по стоманения кабел между два конвоя и на другата страна ние

отново хващаме сигурния път, който сякаш с някаква скрита злонамереност е бил овладян от течащата вода.

Пътят се възстановява като някой, който със стеснителна усмивка неволно за миг се е отбил встрани пред друг по-важен от самия него, и ние отново се мятаме на велосипедите и поемаме по добре познатите завои. Но запазваме като някоя екзотична мелодийка спомена за нещо чуждо и могъщо: за реката, която следва своето течение.

Реката е за нас като чуждестранен приятел. Понякога търсим нейната компания, хвърляме се лете във водите ѝ, плуваме нагоре-надолу между буните, кръстосваме я и дори се оставяме да бъдем влачени на известно разстояние, като се хващаме за някой плавателен съд. А в същото време дрехите ни лежат на брега и чакат — една малка, добре позната бяла купчинка.

През някои вечери се разхождаме към моста на Маас и гледаме сменящите се светлини, които се отразяват във водата, вдигаме яките на якетата си и казваме в къщи, в спокойната, уютна стая: „Реката пак беше великолепна!“

Понякога правим малка разходка с лодка — от един пристан до друг. И понякога може би в някоя къща край реката нощем се събуждаме внезапно и с известна уплаха слушаме как водата тече непрекъснато, неспокойно, но равномерно, подръпваме завивката нагоре и отново заспиваме.

Реката нахлува в мислите ни тъй, както нахлува през сушата и през пътищата, които за миг изчезват пред нея, като почтително се скриват под сивите ѝ води.

По реката винаги има лихтери^[1], дълги рейнски конвои — влекачи с разпиляващи се димни облаци, които излизат от комините им; по нататък — колесни кораби, чийто заден щевен^[2] изглежда смъкнат надолу като гърба на великан, приведен под тежестта на безкрайното носене на чували. На корабите винаги има капитани и палубни работници, матроси и огняри, тоест нещо, различно от онова, което е на брега, и затова хората от сушата трудно могат да го разберат.

Да вземем например Херит!

Когато се качите на борда на „Двамата братя“, от само себе си се разбира, че той ще изскочи пред вас от някой люк в работна риза, целият в мазни петна, с усмихнато черно лице, с гащи, вързани с връв

през кръста. Нито за миг няма да помислите, че той е нехаен. И всяка крачка с дървените му обувки, които лъщят от масло и въглищен прах, е напълно съгласувана с нуждите на влекача.

Немислимо е той да се препъне о малкия люк на въглищния бункер при охладителя.

Немислимо е той да не застане точно на време отпред, за да спусне кранците между влекача и оня лихтер, който се движи успоредно с него.

Щом кофата цопне във водата през борда, тя веднага отново полита нагоре през сигурните му ръце, които с един замах я плисват върху палубата.

Всяко негово движение — навеждането на тялото му, хвърлянето на кофата долу, без да засегне борда, отскачането ѝ нагоре като пружина и широкият замах на ръката му — трябва да стане именно така, а не иначе.

Но е абсолютно невъзможно да си представим Херит с двойна колосана яка, с велурени ръкавици на сватба или зад някое гише, или зад луксозно бюро с речник до него, или пък с бръчки на челото.

Да вземем и Ян!

Ян е по-обикновен.

Бихме могли да си го представим и през обедната почивка — пред някоя фабрика — излегнат, подпрян на лакът, с дървени обувки, от които едната е наполовина изута.

Можем да си представим Ян сред други младежи — когато се връща в къщи от мините, със синята манерка през рамо. Но ако сте били поне веднъж долу на плочата, в четвъртитата мрачна дупка пред огромния котел с неговите две ръждивоогнени гърла, никога вече няма да направите грешка относно неговото призвание.

В очите му винаги ще съзрете следи от самотността вследствие на дългото чакане в тесния ход между бункерите към машинното отделение, с поглед, насочен към прашния манометър, чиято стрелка не бива да пада под четиринадесет. Никога няма да сбъркате, ако погледнете в тези очи, които на всеки пет минути се срещат с жарта на полуоткритите огньове.

Няма да сгрешите също така и ако видите неговата привично изморена стойка, с която той, опрян срещу охладителя, гледа към отминаващите в обратна посока диги.

Херит и Ян и корабите и реката.

Техните думи не са думите, които се пишат в книгите.

Техните движения ги няма във вашето тяло.

Техният живот само пресича нашия, тъй както понякога реката пресича пътя, когато сме на излет с велосипедите и трябва да се прехвърлим с въжения ферибот.

Пътят се гмурва отдолу.

Какво значат за тях например нашите разбирания за благоприличие и греховност?

Не сте ли забелязали как хубавите огради от бодлива тел около пасище при реката завършват несигурно с някое колче във водата?

Мислите ли, че Херит — лятно време, когато корабът лежи на котва в реката — никога не се отправя, плувайки, към брега, дето отпочива в ограденото, но отворено откъм реката пасище, и скоро след това отново поема плаването с влекача нагоре, като просто забравя това местенце между многото други? А при това тази земя е собственост на някой селянин, който от години насам живее там, някъде наблизо — който може би е водил дела за владееенето на мястото, който знае на пръсти наесен колко сено за кравата ще му донесе тази ливада.

Мислите ли, че Херит никога няма да заръкомаха несдържано и няма да завика на някое момиче на брега, макар и то да е „далеч над неговото положение“ и да е зорко наблюдавано откъм сушата от годеника си, от родителите си, от собственото си чувство за благоприличие?

— Ако метнеш рокля на някоя коза, туй момче ще почне да вика и срещу нея — казва капитанът. И корабът продължава пътя си.

Мислите ли, че Херит и Ян, и Ари, и Вилем и както и да се наричат още там, на борда на „Двамата братя“, познават законите повече, отколкото те са свързани с водния транспорт и с изплащането на възнагражденията им?

Ако корабът вечер хвърли котва някъде по реката: черният комин на някоя тухларница наднича през дигата, фенерите горят — значи, над водата се е спуснала мъгла, а долу, в жилищното помещение, всеки си живее свой живот.

Карел лежи в койката си и чете — измъкнал се е наполовина от леглото си, за да може да хваща светлината на петролната лампа —

един стар вестник „Новини“, покрит с петна от краве масло.

Машинистът, подпрял глава на двата си юмрука, смуче празната лула и примлясква. Полуседнал-полулегнал на края на тясната скамейка, така че единият му крак виси наполовина от пейката, Ян пуши своята пиратка. А през това време Херит си приготвя вечеря на печката — четири яйца на очи, които той скоро ще смеле с белите си зъби между два дебели резена хляб, който е купил същия ден следобед.

Херит готви — изкуствено подсилва огъня с късове мазна хартия, смачкана на топчета и хвърлена в кофата за отпадъци, — дебелите парчета маргарин жално цвъртят, а по края на белтъка загарят кафяви корички. Той бърше потта от лицето си с помощта на черното си кепе и между това приказва, приказва каквото му дойде на устата, тъй че думите шляпат по стените на помещението, сякаш са хвърлени шепи кал.

Херит не може да мълчи. Когато е на палубата, гласът му проехтява над водата към момичетата, които стоят на брега, или към други млади юначаги по влекачите и шлеповете.

Когато боядисва, всички шлагери от последните десет години ще се източат като непрекъсната процесия от панаирджии. И дори когато мие и кофите една след друга плющят по палубата, той трябва да спира от време на време, та през пролуката на вратата да хвърли на рулевия в кормилната рубка някоя острога или обидна закачка.

Херит поръсва с пипер готовите яйца, слага ги между дебелите резени бял хляб и захапва.

Сетне си увива цигара, заема огън от Ян и отмества по-далеко от себе си опразнения тиган.

Когато е тих, той разказва за своите юношески години там, на сушата, в Брабант — чудната земя, която лежи като остров в неговата памет, — докато другите, почти задрямали, го слушат с отпуснати глави.

Когато Херит е тих, от блясъка на котешки сивите смълчани очи на Ян като по вълшебство изникват замъглените картини на неговите спомени. И бог е свидетел, че забавеният тазвечерен поток на картини от затихнали възпоминания все пак е достатъчно буен и мътен, за да осигури тръпки от страх у мнозина сладководни моряци.

Този поток достига далеко в миналото — до бой, при който токата на бащиния му колан се забиваше в плътта му: „... ама си беше

заслужено, защото бях голям обесник!“

До разпалени боричкания с момиченца далеч преди половото им събуждане.

До жестокости с котки, които те са хващали за опашките и запокитвали през високата дъсчена ограда.

До забранен лов в полето през мразовитите нощи — къртици, които бързо одирали и чиито кожички скривали в гащите си, като ги забождали с безопасни игли; порове, които ги опръсквали в лицето със своята вонеща мокрота; диви котки, които задушавали, като сядали на главите им, при което трябвало да внимават да не бъдат наранени от зъбите или ноктите им.

Докато Херит разказва, Ян лекичко му прехвърля през масата цигара след цигара, за да не спира. Това са единствените движения, които той прави от време на време, и би било трудно да се установи дали неговите сиви очи сега, при светлината на лампата, виждат нещо друго освен бледия манометър и двата големи черни котела, към които той е заничал през всичкото време на дежурството си в тесния проход между двата бункера.

И когато вече времето полека-лека е напреднало и капитанът вече си е легнал, Херит почти сигурно започва да приказва за втората си майка:

— Едно добре развито момиче, пъргаво селянче — как ли можа да се омъжи за стария?!... — Макар че и баща му далеч не бил лош...

— И разбирате как са се развили работите, нали? Една жадна за живот женичка, а той — млад синковец с неспокойна кръв — някое друго плясване по задника, както се е навела над коритото, задирвания, някоя целувка в сушинката.

Че сетне тя изведнъж отказала да отиде по-нататък, че започнала упорито да го отблъсва от себе си — тази е всъщност голямата обида, заради която той не искал да се върне в къщи; това е нещо, което той никога не можел да разбере: единственото унижително поражение при всичките многобройни леки победи на неговото младо тяло: едно слугинче от Ден Бос, което той напоил на панаира във Фухт, друго едно в Елст, едно селянче в Капеле — а да не говорим за всички ония момичища в Ротердам и Рурската област, които били способни да себият за него, когато влезел в пивницата и хвърлел на тезгяха няколко сребърни гулдена.

Това, дето вече не иска да се върне в къщи, е заради жената, на която той се инати да каже „майко“, както тя изисквала тогава, а не заради баща си, който е много добър и когото той ни най-малко не искал да срами.

Както самият той често казвал, когато баща му се вайкал, защото той сутрин се завръщал в къщи изнурен от целонощно браконьерство и преследван по петите от селските пазачи:

— Няма защо да се страхуваш, че ще отида в затвора; по-скоро ще си прережа гърлото, отколкото да се оставя да ме тикнат в дранголника. Туй го казах и на мама, когато умираше.

Машинистът е заспал на масата — Карел сгъва „Новините“, които е изсричал до последната буква, а и Ян е станал, за да се приготови за спане.

— И все пак ти си щур де — казва му той, — защото мама не би имала нищо против да те вижда; и аз се обзалагам срещу заплатата си, че ти би дошъл с мене, ако твоето старо куче не беше умряло.

Тогава Херит прави неопределено движение с нечистото черно яке пред лицето си, нещо, което му спестява мъката да отговори, смъква си чорапите и се мушва под завивките, защото добре знае, че Ян има право, че той винаги трябва да си спомня за такова едно старо куче, което само за две минути може да изрови заека от дупката му и което самият той реши да удави, когато то беше вече старо и полусляпо. Натика го в една риза заедно с малко камъни и здраво го завърза с връв отгоре и отдолу, а после го хвърли във водата и докато пляскаше във водата полузашеметено, гледаше го така укорно с полуслепите си очи, че той, поддавайки се на нервите, хвърли срещу него желязната вила и единият ѝ рог го промуши право през шията.

Вода!

Кофата плъосва долу — за кратко повлечена от течението, — дръпва я с един замах на лявата ръка, тя полита, пълна догоре, хваща дръжката в дясната си ръка — и пляс! — по палубата.

Четката с дългата дръжка се размахва насам и натам.

Отново — „плъос!“ — долу.

Отново — „пляс!“ — водата потича по палубата.

По малките люкове на бункерите, по стоманените плочи на черната палуба, по ръба на охладителя, по железните крикове.

Навеждане.

Изпъване назад.

Жжж-т! — профучава кофата покрай борда — изскача горе и дясната ръка безпогрешно я поема.

— Вода — вода — вода!

„Двамата братя“ със седем шлепа; черният дим от комина му, водата, която клоkochи и се пени срещу острия щевен, срещу грубите носове на дългите шлепове, водата по малките люкове на бункерите и по черните плочи на палубата, водата (пълни кофи по вързилата), която леко се процежда през решетките над тясното помещение на огняря.

Четката се размахва насам и натам.

— Вода — вода — вода!

Слънцето се сипе и проблясва по водата — зеленеещи се диги се плъзгат в обратна посока, ниски къщурки; един щъркел се спуща към гнездото си, зелени крайречни низини, издигащи се напред буни^[3]. И когато празната кофа с остър звук се чукне о стоманената палуба, когато четката спре за миг и последната вода се процежда в тънка струйка под кормилната кабина — Херит се изправя, размахва ръце, изсвирва с пръсти и сетне, когато буната е отминала, той се усмихва срещу капитана в щурвалната кабина с цялото си лице, черно под мизерното изтъркано моряшко кепе.

Черни облаци дим изригват от мощния комин на „Двамата братя“, от медната тръба пред комина излизат леки крилца бяла пара, манометърът сочи малко над четиринадесет.

Носът реже водата.

Ян стои долу в малкия проход, който, минавайки между бункерите, свързва машинното отделение с плочата пред котела.

Светлината на двете огнени гърла наднича ръждивочервено през решетките; като си обърне главата наляво, Ян може веднага да види бледия манометър, който регулира работата на котела.

Върху решетките на палубата над него за кратко спират нечий дървени обувки или налъмите на Ари. Ян се навежда малко напред и вижда, че от медната тръба вече не излиза бяла пара — грабва лопатата

и с метален звън отваря вратичката пред огнището. Въглищата лежат от двете страни на плочата, пред капациите на бункерите — всяко движение на тялото му е отмерено, пестеливо, естествено.

Без да срещне съпротивление, лопатата се плъзва под въглищата — тялото леко се извива, лопатата отскача нагоре като пружина, спира пред самото отворстие, едно последно тласкащо движение на ръката разсейва въглищата далеч навътре в бяло нажежените пламъци. След туй разблъсква с лопатата два пъти право напред, сетне наляво и надясно, забива я в нажежените въглища, заседнали пред отвора, и дръпва назад със своя огнен товар — чак до тялото си, — ловко вдига нагоре и безпогрешно хвърля разбитите буци до дъното на огнената паст. Едно отекващо движение на лопатата отново затваря вратичката, а след туй открива втората паст. Когато и двете гърла се заситят, Ян грабва метлата и с няколко замаха почиства плочата така, че бляскавият метален под в средата отново се открива; след туй се дръпва в малкия коридор между бункерите и изтрива потта, която се лее по лицето му.

Своеобразно умален изглежда оттук, отдолу, коминът над големите кръгли котли с техните две огнени дупки. Своеобразно е умалена фигурата на капитана, който току над главата му пристъпя напред-назад върху решетката.

В даден момент стрелката на манометъра започва да трепти над чертичката на четиринадесет; капакът пред левобордовата пещ отново се отваря с метален звън на лопатата и въглищата политат дълбоко в ръждивочервено пламтящия цилиндър.

„Пин-н“ — чува се телеграфът.

„Пин-н, пин-н“ — отговаря телеграфът на машиниста в машинното отделение.

Верижката се дръпва с три звена, с което демперът в комина се затваря — парата се изключва под решетките.

„Пин-н, пин-н — половин мощност — спиране.“ И се чуват дървените обувки на Херит, който изтичва по палубата напред, за да спусне котвата.

Веднага излязъл на палубата, прикрит зад охладителя, Ян вижда кулите на град Емерих и седемте шлепа на конвоя, които, също както „Двамата братя“, са пуснали котва в очакване на митничарите.

— Шест котлета, четири пакета бърбечна тлъстина, кафе, чай и мога ли, капитане, от твое име леко да щипна по задника апетитната женичка при Янсен?

Двамата важни митнически чиновници се усмихват широко, като поглеждат към Херит, който с един скок се озовава в лодката и с резки, бързи удари връзва йола в мощното течение.

— Да, той може — казва капитанът. — Това е в природата му. Ще стане щурман и капитан, без сам да разбере какво става с него. И сега той може да изведе сам един конвой по Рейн. Но няма да забогатее. Ако във вторник е в Рур, още в сряда ще дойде да си иска в аванс парите за събота!

Йолът се носи бързо по водата, ставайки все по-малък и по-малък, и устремен право към целта си, се стрелва непосредствено пред един конвой.

Двамата митничари се смеят: „Schöne Mädchen an der Ruhr, nicht?“^[4]

А Ян слиза долу, за да почисти огъня.

Долу, на плочата, между четирите високи, черни стени, пред мощните котли с техните две огнени утробы Ян грабва железния лост — четири метра дълъг и около пет сантиметра дебел, — отваря и блъсва лоста дълбоко в пламтящата нажежена пещ.

С цялата сила на тялото си, сам в своето задушно-горещо помещенище, той се бори упорито с жилавата шлакова маса, която трябва да бъде разбита на парчета.

Пламъците политат нагоре от черните загари, очите му се заслепват от блясъка на жарта, потта на челото му се изпарява.

Железният лост се мята нагоре-надолу така горещ, че трябва да го държи с помощта на кърпа; жарта на освободените от решетките буци от време на време обгаря дървените му обувки; а когато горещината стане непоносима, една кофа вода със съскане загася въглените, които изпълват мястото със своя задушаващ дим. Когато борбата свърши и огънят е почистен, Ян, потънал в пот, се отдръпва в своето прохладно скривалище между бункерите.

Междувременно манометърът е паднал на осем. С изключително бързо темпо на зареждане налягането трябва да бъде докарано до предишната му висота.

„Пин-н, пин-н — обажда се телеграфът, — половин мощност.“

„Пин-н, пин-н — пълен напред!“

Черни облаци дим изригват от мощния комин на „Двамата братя“; от медната тръба пред комина се показват леки флагчета бяла пара. Манометърът сочи малко над четиринадесет.

Носът цепи вълните.

Когато „Двамата братя“ минава край Везел, течението става по-бързо и конвойт започва да пълзи по-бавно.

Неделно време бреговете са пълни с почиващи — Рейн е пълен с плувци, които се хващат, за да бъдат влачени на известно разстояние, и след туй отново се гмурват във водата.

Тежки димни кълба изригват от черната тръба — витлото се върти, носът реже водата. Подобно на мокър пудел корабът се отърсва от кичурите плувци. По-усърдно откогато и да било Херит е зает на палубата с кофата и швабрата^[5] — той пее и вика, и маха с ръка към брега, към хората, които също му махат и остават назад.

Към свечеряване от водата се издигат сиви мъгли.

Халките на котвената верига подрънкват в клюза.

Котвената светлина се издига...

Оня, който стъпва на брега до голям град, знае, че има места, дето водата и пясъкът си оспорват нечисто-сивата дневна светлина.

Полегата пясъчна площ някъде между два завода с кейове и кранове, дето след всеки минаващ кораб към пясъчната крайбрежна ивица се търкалят мазно замърсени вълни и оставят след себе си в лъкатушни гирлянди една тънка утайка от гниещо дърво, камъчета и друга нечистотия.

Места, по които се движат само матроси, за да закрепят някое кабелно въже — бурлаци, запрегнати в своите въжета; места, по които се плъзва килът на някоя лодка, откарваща към брега посредници, чиновници или хора от корабния екипаж.

Късчета земя, които не представляват друго освен предни постове на реката, един вид външни владения, суша, която не е включена в плановете за разширение на градовете или за прекарване на пътища, земя, за която не може да се установи ничие право на собственост.

Когато конвоят е пътувал цял ден между сивите заводи на Рурската област — те изглеждат като грамадни прокажени руини на изчезнала култура, овладяна от някакъв призрачен живот, подобно на железни скелети, които са се задвижили от само себе си — когато под сивия дим, сякаш зарадвана, че се е освободила от товара си, лодката бързо поема обратния си път към Дюисбург, екипажът вече се радва на тази вечер в матроския квартал, който не е нищо друго освен един подобен къс земя в грубо и варварско увеличение.

Сив — мрачен като тайна пътека за престъпници, която само за миг боязливо пресича широката улица с ярко осветените трамвайни коли, минаващи с трясък по тежкия мост, — сив е още в началото пътят, който, започвайки от разпределителния железопътен район, дето случайно приставя йолът, ги отвежда по-нататък.

С един скок от лодката, през чакъл, ръждясали релси, разхвърляни траверси, ями, въглищна пепел — към полегато спускащия се терен, към шосето и по виадукта, който със своите извисени железни пръти прилича на преддверие на грамаден масивен мост или на верига пруски чиновници, които стоят широко разкрасени над реката.

Но ние не минаваме по него. Преди да достигнем входа му, напомнящ входа на замък, завиваме надясно по една забравена пътека, към тъмната бурлашка пътека, която лежи между реката и кея. На връщане, в тъмното, тук трябва добре да се внимава, да не би швабите да ти пуснат някой камък по главата, или пък при евентуално боричкане да не се преметнеш във водата.

А ако на някое особено тъмно място стане тъй, че се окажеш без часовник и портмоне, то ти няма да си първият, на когото се е случило такова нещо.

Тук се намира също, подобно на някой топъл светлинен източник, малката сладкарница, дето ние, сякаш извършвайки тиха церемония пред настъпващия празник, си купуваме цигари, които сетне натикваме в джобовете си в насипно състояние, защото една цяла кутия би възбудила прекомерно остро апетита и алчността на момичетата. Бавно и спокойно продължаваме нататък, с вялата крачка на моряци, които не бързат, защото работата им е след тях, а цялата вечер е пред тях.

Кварталът ни посреща с газовото осветление на сиви улички, с проглушено-фалшивите звуци на пианола и с приятното съзнание за привична опасност, която може би ни дебне зад някой ъгъл или сред враждебната групичка на скапаните сводници при онази пивница там.

Кварталът ни посреща със сърдечното ръкуване на един приятелен мошеник, който тази вечер е в добро настроение и с когото може би ще трябва да се ступаме в края на тази вечер.

Кварталът е открит пред нас с всичката примамливост на осветените пивници, чийто многолик шум прониква през пердето пред отворената врата, и от които ние трябва да изберем само една, за да хвърлим на тезгяха гулдените, които парят в джобовете ни.

Никак не бързае.

Бавно се предаваме във властта на опиянението, тъй както вечерно време, когато сме привършили работата си, се отдаваме на уюта на нашето малко помещение с неговите тесни, твърди дървени седалки.

Междувременно си поръчваме първата чаша бира и като добре настроени и сплотени в групичка хора си оставаме пред тезгяха и през шума на разговорите слушаме нежните звуци, които една вдовица от войната изтръгва от цитра.

С бавна крачка се вмъкваме в „град Ротердам“ и застанали с чаша бира в ръка, се заглеждаме към тромавите движения на запотените танцуващи двойки.

Бродим от пивница в пивница и спокойно разменяме с тоя или оня по някоя незначителна фраза — и оставяме приятното възбуждение от бирата спокойно да се изкачи в главите ни, преди да сме се настанили окончателно за до края на вечерта в нашето постоянно заведение.

По-рано Херит обичаше да казва, че една вечер в Рур можела да донесе повече забавления, отколкото ако прекараш три седмици в Ротердам, с което искаше да каже тогава, че имало много по-голям шанс за някое порядъчно сбиване, при което чашите стават на парчета и трябва да тичаш по криволичещите улици, за да избягаш от полицията, като при това в разгара на боя ти се струва, че тялото ти е еластично като пружина.

По-рано в това кафененце Херит обичаше да поръчва да му свирят едновременно пианолата, акордеонът и един ксилофон от бирени чаши и да черпи наред, докато всички се докарат на градус, и само киселият съдържател, който никога не се е забравял, колкото и да е бил насилван, знае точно колко трябва да запише.

По-рано Херит умееше да се дърпа между столовете и масите ту с едно момиче, ту с друго, докато накрай те истерично увисваха на якето му, а той, усмихнат, милостиво за кратко излизаше с една от тях в тъмната уличка.

Но от известно време туй нещо вече го нямаше.

След като Херит миналата зима прекара няколко месеца в болницата — най-после човек не може всичко да съзре в тъмното, в някой затрупан с всякакви боклуци строителен терен или под дърветата, особено когато е превишил дозата с няколко чашки, той стана по-предпазлив. Макар че това било инаяк болница, дето болните свободно си излизали из града следобед, за да се приберат вечер в леглото с бутилки джин под ризата — той нямаше никакво желание да се върне отново там.

И колкото и мъчително да е, ако човек вече е започнал редовно да пие, да не се отдаде напълно на насладата от едно опиване, той направи усилия и за известно време се ограничаваше с определен брой бирички, които всеки може сам да запомни, а особено жените — като се смееше — държеше от себе си на разстояние една протегната ръка.

Но можете да разберете, нали, че такъв един живот може да бъде само половин живот, защото Херит няма да бъде вече Херит, ако трябва да налага на щенията си разни спирачки и запрещения.

И тогава Ян — обикновено той спокойно седеше на високото столче пред тезгяха и се намесваше само в случай че на Херит действително му идеше много нанагорно, когато трябваше да се оправя с цяла тайфа шваби — в един хубав ден казал на Херит: защо не тръгнеш с Лена? Лена е почтена.

Нека да посочим най-напред, че по-рано Херит беше мислил съвсем малко за Лена.

Лена не беше хубава като Берта или Ани и не беше шик като кокетките от Дюисбург, които понякога, когато не можеха нищо да припечелят, залитаха с единия крак.

Лена не беше така пламенна, както „Испанската Грета“, или угодливо любезна, каквато е Йет, или префинена като френските хавелки, които идваха тук от Елзас и които Херит въпреки след един-единствен пробен опит можеше да преотстъпва на други.

Лена беше измежду всички може би оная, която правеше най-малко впечатление и очевидно най-много принадлежеше към постоянния инвентар на кафенето, сигурната резерва, която той отдавна познаваше, макар че едва ли беше запазил какъвто и да е спомен от няколкото пъти, когато случайно е бивал с нея.

Но е вярно, че Лена беше добро момиче. При нея няма да ти се случи тя да офейка с твоите вече платени пари, а нейният сводник да изскочи иззад някое дърво и да те удостои с хласване с прът за евентуалните ти рекламации.

Тя дори — доколкото се знаеше — нямаше никакъв сводник. И както добре си спомняме, миналия път бе хвърлила в краката на един младеж предварително дадените пари, защото отпосле той бе започнал да увърта, додето приятелите му го държаха за якето:

— Wenn du nicht mitgehst, dann behalte ich auch das Geld nicht; denn wenn ich das Geld nehme, liefere ich auch die Ware!^[6]

Тогави стана тъй, че Херит седна на масата при Лена, за която Ян му беше казал, че човек може да ѝ има доверие — и се впуснаха в разговор. И скоро работите стигнаха дотам, че, изглежда, вечерните разходки станаха случайно обстоятелство, което е неизбежно свързано с всичко друго — и разговора, и главно общото пушене, и това, че когато един неделен ден били на Рур, той дори прекарал цял ден с нея на разходка с наети велосипеди.

Обаче не трябва да си въобразяваме, че тези разговори са били кой знае колко важни; ако Херит не може да разказва груби вицове — та това и не отива пред момиче, — той всъщност няма какво много-много да приказва.

А Лена и без туй не казва почти нищо за себе си.

Но е приятно да седиш срещу нея и да ѝ поръчваш нова чаша бира, когато предишната е изпразнена, и да гледаш как тя лекичко подръпва от цигарата си, и с приближени глави да си правите такива шегички по адрес на тоя или она клиент, че Лена изведнъж да се изсмива високо, и едновременно с известна боязън да те замолва да си затваряш устата, а сетне да прочетеш все пак удивление в очите ѝ, когато ти с

един сковаващ поглед заставяш ядосаното човече да си стои на мястото.

Приятно е след някоя друга седмица отново да влезеш там неочаквано и да видиш как тя изведнъж скача изненадана и искрено зарадвана, след което усещаш под масата топлата ѝ ръка в твоята.

На борда от време на време му подмятаха, че очевидно не е избрал най-красивата, но в края на краищата все пак му отдадоха право и всички започнаха да изпитват известно уважение към Лена.

— Ама туй момиче е по-умно от тебе — каза му машинистът — и ако те замоли да оставиш в къщи това стоманено изделие, то ще бъде същото нещо, за което аз сто пъти съм те съветвал. Когато и да е ще направиш голяма беля с него.

Общо известно е, че Лена се страхуваше до смърт от камата, която Херит винаги криеше в панталона си и чието острие той понякога нарочно поглаждаше с пръстите си.

— Няма защо да се стряскаш — казал ѝ тогава спокойно Ян, — тази кама той си я носи още откак сме започнали да плаваме, нали, Херит? А когато работата дойде до бой, той бъхти с лапите.

Херит кимнал утвърдително, но все пак шеговито поддържал, че такова едно стоманено изделие винаги можело да влезе в работа, защото нямал намерение да се остави да го претрепе някоя банда от двадесет шваби например. В такъв случай по-скоро би им разпрал коремите.

Както и да е, лесно е да се разбере, че Лена не можеше да живее от един-единствен клиент, който идва веднъж на четиринадесет дена и отгоре на всичко плаща само четири марки — точно толкова, колкото плащат и другите.

Освен това мисля, че тя не приемаше тези пари с удоволствие и е твърде възможно копринената връзка, която бе купила за Херит миналия път, и кутията цигари, и блузата, за която той казал, че щяла да ѝ стои много добре — да са ѝ стрували много повече от онова, което той ѝ плащаше.

И затова не е за учудване, че в такива вечери тя трябваше по няколко пъти да оставя Херит за малко сам. Не можеш да оскърбяваш хора, които могат утре да ти бъдат нужни.

И Херит ще бъде последният, който би погледнал лошо на това нещо. Та той още от малък знаеше как живеят тези момичета —

откогато неговият първи капитан го беше взел със себе си горе, във Вайнщубе, защото искал да си направи малко смях с него, пък и не искал да плава с новаци.

Херит, който никога не мислеше — както правят други понякога — да я вземе при себе си в койката на път за Ротердам, защото над всичко друго поставяше свободата си, казал на Ян, че напълно ѝ забравял образа веднага щом корабът преминел под кабела с високо напрежение...

Това се дължеше, мисля аз, на обстоятелството, че да стои мирно и в продължение на един час да гледа едно и също момиче всъщност не беше в природата на Херит.

Мисля, че бирата е всъщност по-опасна, когато така — спокойно, чаша след чаша, почти незабелязано — я наливаш в гърлото си, отколкото по начин, при който тя може веднага да се превърне в шум и движение.

Мисля, че тази неподвижност, която обземаше Херит, когато звуците на органа и хармониката ставаха все по-неопределени и стените и хората в кафенето се сливаха в един смътен фон зад главата на Лена, прилича на съвсем бавното изпъване на спиралната кука, която изведнъж се свива, щом лихтерът бива откачен.

Във всеки случай беше една вечер, когато Лена седеше до него на празната скамейка зад една малка кръгла маса, когато животът в кръчмата бавно замираще и когато той знаеше само това, че Лена седеше до него и че тя е за него нещо различно от Ана и Грета и от всички други момичета, които той познаваше там.

Тази беше третата вечер в Рурската област, парите му се бяха свършили и съдържателят нямаше съображения да го гледа особено любезно.

И Лена беше повикана.

Докато седеше без нея там, на празната скамейка, той се почувствува самотен и с учудване си даде сметка, че всъщност винаги е бил сам, че това беше навярно някаква празнота, която той не можеше да измери, и че дори Ян, който седеше близо до него на високото столче пред тезгяха, беше всъщност много далече от него.

И Лена се върна.

Тя се върна твърде скоро, след като едва бе успяла да натика в чорапа си една смачкана банкнота.

Лена се върна и отново седна до него на празната скамейка, която беше запазила отпечатъка от тялото ѝ; и когато тя вече седеше до него, той усети, че празнотата беше по чуден начин запълнена.

Но след туй Лена бе отново повикана.

Той не я задържа; задържа само ръката ѝ в своята и усети, че тя се колебаеше; главата ѝ се притисна силно о рамото му.

Той почувствува колебанието ѝ и отвращението ѝ, и страха ѝ от съдържателя, който все пак щеше да я накара да стане.

Чу смеха на младежа и гласа на съдържателя — първом неясно, като в полусън, — а сетне изведнъж съвсем ясно и разбираемо.

Така изведнъж, както мъглата от опиянението му сякаш с едно дръпване се вдигна, и всички масички, рекламни афиши, чашите в бюфета и разните украшения зад тезгяха с един скок, като войници, застанаха в стоеж „мирно“.

Така изведнъж, както той почувствува, че тялото му поради продължителното седене беше сякаш схванато и че кръвта му неудържимо пулсираше на вълни към мозъка му.

Така изведнъж, както той осъзна, че ръката му конвулсивно стискаше дръжката на камата.

Така изведнъж, както той видя, че тлъстото отблъскващо лице на съдържателя и дългият младеж, който се смееше, идеха към Лена...

Така измъкна камата и удари...

В пет часа сутринта „Двамата братя“ трябваше да вдигне котва.

В пет и половина сутринта, когато корабът беше отвързан, Херит — с разбъркана коса и костюм, измачкан и деформиран от дъжда, — без да каже нещо, скочи на борда и потъна в жилищното помещение. И след още пет минути полицейската лодка ги настигна и поиска „Двамата братя“ да спре. И когато „Двамата братя“ беше в паралел, оказа се, че Херит бе намерил време да облече работните си дрехи и бе застанал отпред при бушприта, като гледаше с престорено безразличие.

В момента, когато полицейската лодка минаваше встрани, Херит прекара по челото си една червена кърпа.

И когато първото служебно лице се прехвърли откъм левия борд, Херит се спусна към десния борд и както беше облечен, скочи от кораба в Рейн.

Какво е станало след туй, никой не би могъл точно да каже: смущението беше твърде голямо, крещеше се твърде високо и служебните лица бяха твърде много възбудени.

Сигурно е само, че минаха няколко мига, преди всички да се върнат отново в полицейската лодка и тя да потегли, също и това, че в туй време Ян намери възможност да се прехвърли в лодката.

Знае се още, че Херит се възползва от този момент, за да отплува към един конвой, който минаваше от дясната страна.

Но дали после е попаднал пред вълнореза и е бил прегазен, дали е бил всмукан под кораба, дали го е засегнал удар от витлото — това никой не би могъл точно да каже.

Сигурно е само, че той се показал над водата близо до полицейската лодка, с очи, които гледали с притъпен и зашеметен поглед, и че тогава Ян взел една дълга кука за приставане и острият край на куката минал право през гърлото му.

Не искам да приказваме колко проклетия изригнаха през този следобед устата на капитана и на търговския посредник, защото поради разследването корабът трябваше цял час да чака в Рур. Няма да говорим и за самия разпит в полицията, който беше строго служебен и отегчителен, какъвто трябва да бъде един такъв разпит.

Искам само да кажа, че вечерта на оня ден Ян пак седял в кафенето — тих, на високото си столче пред тезгяха, зад което съдържателят с двойна превръзка на тлъстата си тиква изглеждал по-кисел от всеки друг път.

И знаем, че Ян дълго и неотлъчно гледал към съдържателя със своите стоманеносиви очи, без да допре до устните си чашата бира, която стояла готова пред него: но не бихме могли със сигурност да твърдим дали той е видял нещо друго освен прашнобелия манометър и двата черни котела.

Знаем също, че най-после той се извил на другата страна и че при това извиване погледът му паднал на Лена.

Защото Лена била там — тъй като животът неизменно предявява своите неумолими изисквания, а предния ден тя не беше припечелила почти нищо.

Само че аз се съмнявам дали нейното лице, по което белилото и червилото напразно са се опитвали да прикрият следите от сълзите ѝ, тази вечер е могло да привлече другиго освен някой пиян-залян клиент.

И тогава Ян, който все още не бил изпил чашата бира, която стояла готова пред него, се смъкнал от високото си столче при тезгяха, хвърлил четири марки пред нея на масичката и казал:

— Лена, я ела с мене.

И докато се разхождали вън по тесния тротоар, дето трябвало от време на време да струват път на други двойки, тя изведнъж облегла глава на рамото му и той усетил с ръката, с която я бил прихванал през кръста, потрепванията на разхълцаното ѝ тяло.

Внимателно, сякаш се страхувал да не ѝ причини болка, той държал ръката ѝ в своята.

Когато стигнали до пустеещата строителна площадка, те спрели за малко. И докато тя с едно спазматично усилие задържала хлипанията, изглеждало така, като че ли те въпреки мрака се гледали един друг в очите.

Тогава устните им за момент се намерили и Лена, въздъхвайки, казала:

— Du bist sehr lieb für mich, Jan!...^[7]

[1] Плоскодъжни плавателни съдове, използвани за товарене и разтоварване на параходи, които не могат да пристанат на кея поради плитки води. Бел.ред. ↑

[2] Щевен — отвесна дебела греда, която е основа на кърма (задна част) или нос на кораб. Бел.ред. ↑

[3] Леки заграждения край брега на голяма река, които задържат течението. Бел.ред. ↑

[4] „Хубави момичета има в Рур, нали?“ (нем.). — Б.пр. ↑

[5] Специално приспособена изтривалка за почистване на палубите, направена от въжета, нарязани на ресни. Бел.ред. ↑

[6] Ако не дойдеш, няма да ти задържам и парите; защото ако взема парите, то трябва да доставя и стоката! (нем.) — Б.пр. ↑

[7] — Много си добър с мене, Ян!... (нем.). — Б.пр. ↑

ЯН Й. СЛАУЕРХОФ

ПОСЛЕДНИЯТ РЕЙС НА „НИБОРГ“

На запад небесният свод грееше с леко помрачен блясък; неподвижни пурпурни пламъци проникваха през ниско увисналите сиви облаци. Слънцето залязваше матовочервено, рано угасващо, зад хоризонта на Южното море, дето не се виждаше нищо друго освен един голям платноход. Той бе излязъл през Голдън Гейт при свечеряване и сега бавно поемаше курс на запад. Беше един четиримачтов кораб с помощни парни машини. Между тежките мачти, полускрити в бъркотията от реи, платна, щагове и талии, димеше тънката тръба подобно на въглищарски комин в Шварцвалд. Вятърът откъм сушата беше поутихнал, но все пак корабът леко се накланяше встрани; изглеждаше да е почти празен; недоодяланата форма на корпуса му се откриваше: приличаше на грамаден сандък, на който са придали преден и заден щевен, за да стане кораб. Нямаше нищо от красивите черти, които са по-малко или повече присъщи на всички кораби, строени в европейските корабостроителници. Той беше роден в Сийтъл — от мозъка на един янки, за когото един кораб представлява мъртво създание — в една корабостроителница без традиции за строене и оборудване. Екипажът, в мнозинството си норвежци, привикнал на дълбокогазеци кораби с високи товари на палубата, се чувствуваше неудобно на тази празна палуба, дето стърчаха само капаците на люковете и един малък илюминатор. Фалшбордът беше нисък и на ония, които бяха навикнали на дванадесет крачки от борд до борд, тази палуба напомняше пуста степ. И всички трюмове оставаха заключени. Само офицерите имаха достъп до тях за своите контролни обиколки. Ключовете оставяха при капитана, в сандъка над леглото му, дето се намираха и корабните документи.

Сега слънцето залязваше зад хоризонта; една неизмеримо дълга сянка падаше върху водата зад кораба и не за дълго я свързваше с оставащата отзад суша. Едновременно с изчезването на червеникавия диск изчезна и този мимолетен мост; корабът навлизаше в здрача,

който бързо се сгъстяваше и издигаше нагоре. Вълните ставаха все по-високи. Свърши „плоската“ вахта. Едновременно със смяната ѝ капитанът дойде на мостика, даде заповед да се изключи парата, да се закрепят брамселите и да се поеме курс четири румба по на север. Кутията с ключовете той даде на Соден, първия щурман:

— Направи две обиколки; събуди ме, ако забележиш или чуеш нещо особено.

— Или ако помириша — каза щурманът.

— В такъв случай по-добре не. Обаче те са плътно заковани, добре калафатени и завързани. За да усетиш миризмата, трябва да имаш, значи, дяволски остър нос. Аз ще поема „кучешката“ вахта. Нека вторият спи; до утре сутринта махмурлукът му сигурно ще се изпари. Напиването преди тръгване се наказва строго. Приятна вахта!

Той изчезна в навигационната рубка, дето начерта линията на курса, като си свирукаше и потропваше в една стара танцова стъпка и едновременно тактуваше с юмрук по масата. В каютата си той си наложи кратка пауза, като надигна една кана с бира, а после продължи, като се зачете отново в своето религиозно-философско четиво „Небе и ад“ от Сведенборг. Не беше верующ, макар че изискваше да се провежда неделното четене на библията. Но математическата сигурност, с която налудничавият учен-прорицател разграничаваше небето и света на духовете и сочеше мястото на едното и на другото, му приличаше на някакво свръхземно определяне на местоположението на кораб, озадачаваше неговия трезвен ум и същевременно засягаше скрити нишки в душата му.

В девет часа свирукането престана и веднага след това светлината угасна. Излизащата пара свистя още някое време и след туй на кораба се установи мъртва тишина. Чуваше се само лекото плискане на вълните край корпуса и пукането и скриптенето на реите, които се търкаха о мачтата. Саден се поразходи напред-назад, после пак надникна в навигационната рубка. Всичко беше тихо. Той пое дебела глътка от една консервна кутия, марка „Кабестан“, която стоеше съвсем невинно в един ъгъл на навигационната рубка, и излезе навън. Там застана в един ъгъл и се загледа разсеяно към звездите, така че не забележа как някой се изкачи на мостика и застана до прожектора. Беше малка, съсухрена фигура, с плешива глава и виолетовосини бузи и нос. Беше Киргаард, машинист на кораба, обаче пропаднал човек.

Капитанът му бе забранил всякаква употреба на алкохол и преди всяко отплаване нареждаше да се претърси кабината му и машинното отделение. Но този застарял човек винаги съумяваше да се напие. Къде? — Никой не знаеше, но междувременно, когато биваха в открито море, той биваше опиянен, и то не от любов или от радост. Сега той изпразни консервната кутийка, но в бързината се закашля и щурманът се спусна, та го хвана за мършавата китка, преди да бе успял да се измъкне от мостика.

— Крадлив пияницо, искаш ли сега да те заведе при капитана?!

— Смили се, не мога без това! Умирам от срам, че плавам на тоя сандък с платна! Когато бях главен машинист в компанията Долар Лайн...

— Престани с тия долни лъжи! Трябва да съм идиот, за да ти вярвам! Не си виждал нищо друго освен таратайки без класа и без разписание!

— И то би било десет пъти по-добро от това подобие на кораб с неговите ръждясали железарии!

— Тогава какво правиш тук?

— Почакай де. Още едно-две плавания, и след туй ще бъда там, дето трябва да бъда. О-о, този отровен въздух тук, на борда! Задушavam се! Кабината ми...

— Дръж вратата си отворена, ти си на подветрената страна. А може би и самият ти вонииш като разложен труп! И не си далеч от туй нещо, дърта мършо! Може би ще трябва да наемем още един кораб, да те откараме в аархуските гробища!

Старият изскимтя, като съгледа в другия ъгъл на мостика изображението на смъртта с нейната безпощадна коса.

— С-с-с-т! Не говори тъй! Тя ме забрави, прескочи ме. Когато холерата покоси всичко на „Драмен“, останах единствен аз; и тайно избягах от кораба. В дневника за умиранията е вписано: „„Драмен“, целият екипаж.“ Не ме издавай. Това е последният ми рейс. След него ще се прибера при внуците. Там тя няма да ме намери.

— Да не мислиш, че там размитат за тебе! Откога не си ги виждал?

— Девет години. Но всяка година им пращам сто крони и имам още хиляда.

— Тогава можеш предварително да им изпратиш завещанието си, като приложиш към него писмено обещание за скорошна умирачка. Иначе няма да те приемат, макар че като те видят... Хайде сега, чисти се отгук и иди да хленчиш при възглавницата си. Вземи със себе си моите „приспивателни капки“.

Той видя, че консервната кутия беше вече празна. Старият се запрепъва надолу по стълбичката, изпратен с проклятие.

Соден се разходи някое време напред-назад като преследван, за да отпъди напълно от себе си мисълта за този полутруп. Вятърът се усиливаше. Надзърна към барометъра: за тези няколко минути той бе паднал с две деления.

Сигнализира на вахтата да прибере отново брамселите. Корабът тежко се накланяше; лежеше неустойчиво върху кила.

Защо ли не сложиха долу малко захар или селитра? Лесно можеха да я набавят, а щяха и да припечелят. В един от долните трюмове се зачу късо барабанно думкане. В началото Соден не му обръщаше внимание, но то започна да се отделя от бумтенето на кораба; понякога изведнъж спираше, а след туй отново започваше с кратки пристъпи. Соден се почувствува неспокоен: „Някой вече се вампиряса там. Защо ли не ги вързаха здраво, или пък горе, на палубата, да си имаше приличен товар, както му е редът? Шефът смята, че ще си лежат мирно, защото това било тяхната професия, а още първата нощ някой започна!“ Соден имаше доста работа, за да може веднага да слезе долу. Прибирането на платната и променянето на курса му отнеха четвърт час. След туй вече корабът лежеше поустойчиво. Обаче думкането долу не беше твърде намаляло. Третият щурман дойде да поеме вахтата. Соден тръгна на обиколка, като остави този трюм на последно място. Слезе по стълбата, но една отвратителна миризма го удари в носа, лампата му затрепка и веднага угасна. Той веднага се изкачи обратно по стълбата. Сърцето му подскачаше; зловещо ехо се носеше по тъмните кухни на трюма. Той вдигна лампениста от леглото, за да приготви по-сигурен фенер, и отиде да доложи на капитана.

— Какво има? — запита последният с лошо настроение, защото бе стреснат в съня си.

— Депресия и бунт на пасажерите.

— Невъзможно е и двете едновременно. Почакай с твоите шегии, докато съмне.

— Слушай — каза Соден. Вятърът духаше по-силно във вашите, но думкането се чуваше и тук.

— Какво може да бъде това? Може би някой откачен ковчег.

— Корабът си лежи винаги устойчиво. Как би могъл тогава един откачен ковчег да блъска по такъв начин?!

Фрьобом обу ботушите си, облече дебело яке и бутна Соден да върви напред:

— Слизай де!

Лампенистът вече чакаше с една голяма газена лампа, която, макар и да трепкаше, този път не угасна. Тя хвърли бледа светлина в първия трюм. Като в някоя голяма катакомба лежаха ковчезите, наредени в етажерки по четири във височина. Странните буквени знаци върху лицевата им страна приличаха в полумрака на големи дупки на червеи-дървояди. Тук-там блясваше някоя металическа обшивка. Всички ковчези си лежаха мирно и тихо, като че ли земята ги беше вече погълнала.

Във втория трюм светлината сякаш се разтвори в мрака. Те вървяха между редиците. Нито един ковчег не се подаваше напред, нито се бе дръпнал назад. Но думкането долу се чуваше все по-силно. Слязоха и в третия трюм и още при входа се вслушаха.

Соден следваше колебливо капитана, но не се случи нищо; нямаше падащи ковчези, които да задръстят пътя за връщане. Само че ето там, от един спокойно лежащ ковчег, изведнъж се чува силни думкания. Соден хвана Фрьобом за ръката: „Ето там! Искате да излезе! Не отваряйте, защото всички ще искат да излязат от трюмовете, да се движат по коридорите, да лежат в койките, навсякъде, по целия кораб! Ние ще се изкачим по мачтите, те ще се юрнат подир нас; ние ще скочим, те ще ни хванат отдолу; ще ни прехвърлят един на друг и ще ни натикат в ковчезите! Да не отваряме! Люковете да се затворят! Капаците да се притегнат с въжета!“

Накрай той започна да крещи и да залита. Фрьобом го хвана отзад, но той се дръпна. „Въжета на люковете! Да бягаме в лодките!“ И хукна нагоре, като продължаваше да вика. Обаче Фрьобом задуши паниката му, като го хвана за врата и за гушата, измъкна го чак горе и го пусна; той се свлече в припадък. Капитанът постави при него пазач

с кофа вода и му заповяда да задушава всеки негов звук. След туй взе брадва и кози крак от инструменталния сандък и отново се спусна, сега сам, в долния трюм.

Фенерът продължаваше да свети самотно пред ковчега. И лампенистът беше избягал. Фрьобом се изсмя с гримаса, закачи фенера на най-горната подпорна дъска и търпеливо зачака. Дълго време не се случи нищо. Той продължи да чака. Когато най-послед думкането отново започна, той замахна и заби брадвата в ковчега, при което капакът отскочи и се разпиля на трески. Наведе се над разтворения ковчег: в една дълга разтворена дреха от черна коприна лежаха сиви камъни с най-различни форми. Един по-голям, почти объл, се търкаляше по другите.

Фрьобом започна да се смее със задоволство. Такава тревога заради една купчина камъни! Но как ли са дошли те в ковчега?! Това трябва да знаят експедиторите. Той взе в ръка облия камък; беше тежичък. Палецът му хлътна в една дупка; пръстите му едва можеха да го обхванат. В един момент на вътрешен порив той го завъртя няколко пъти, сякаш това беше кеглова топка, и го запрати към другия край на трюма. Той бухна и с трясък се затъркаля по пода така, че от тишината в трюма не остана ни помен.

След туй Фрьобом отново пое нагоре, но по средата на стълбата спря, замисли се за нещо и се върна обратно.

Трябваше да запази този камък. В противен случай можеше да стане тъй, че всяка нощ да го будят да гони вампири.

Обаче камъкът не можа да се намери никъде. „Остатъкът от тази купчинка също би могъл да ми отвари работа, но не като големия камък“ — помисли си той, недоволен от необмислената си постъпка.

Не можа да накара Соден да слезе отново в трюма, преди да се беше напълно развиделило. Бледен и разтреперан, с един дървен лост в ръка, той се спусна надолу след шефа. Ковчегът беше празен; нямаше никакъв камък нито вътре, нито в треските на капака. Налице беше само черната копринена дреха. Соден се оглеждаше неспокойно на всички страни. Капитанът дълго се навежда и търси, докато го заболя гърбът, но намери само няколко дребни камъчета, съвсем недостатъчни, за да могат да произведат нощен шум. Това потвърдиха и уплашените очи на Соден.

Фрьобом мърмореше, ругаеше и привеждаше доводи:

„Та нали нощес го държах в собствените си ръце този дебел камък! Откъде другаде можеше да дойде този шум?! Камъкът си е камък, умрелият си е умрял. Луд е оня, който мисли другояче. Хора като тебе трябва да умрат, за да повярват, че няма нищо, но и тогава няма да разберат, защото самите те няма да представляват нищо. И така никога няма да я разберат тази работа!“

Едва през късното утро дойде бурята, която очакваха през нощта, но я бяха забравили. Един малък тъмен облак висеше ниско над хоризонта, а от него се спущаха мрачни дъждовни ленти. Буен вятър духаше над вълните, които се спущаха все по-злобно и по-злобно — повличаше ги със себе си, като им придаваше причудливи форми. Така той терзаеше, колкото си искаше, единствения кораб, който се намираше в неговия обсег.

Все пак първоначално „Ниборг“ се държеше; плавайки само с набран марсел и фок, той малко се отклони от курса си. И сега, при тези силни надлъжни поклащания, от трюма не се чуваше никакъв шум. Само мачтите пукаха обезпокоително, а на палубата постоянно имаше вода.

Соден каза на капитана, че той все пак предпочитал шума на палубата. А другият му отвърна кратко: „Почакай до довечера.“ И когато Соден пое „кучешката“ вахта, намери го на мостика: „Та ти ме разбуждаш при най-малкия шум.“ Но при настояванията, дори молбите на засрадения първи щурман той все пак се оттегли на почивка. Всъщност много му се спеше. Предната нощ бе прекарал в голямо напрежение. И с удоволствие се мушна в леглото.

Соден непрекъснато се разхождаше от борд до борд. Можеше да свърши някоя работа, например да направи измервания, но не можеше да види на две крачки пред себе си. Все пак там, между облаците, святкаха няколко звезди, които бяха достатъчни, за да се определи местонахождението на кораба. Искаше да се залови с изчисления, но мозъкът му беше просто безпомощен, изцяло зает с онова, което трябваше неизбежно да дойде. Отпуснат, без воля, той чакаше и се надяваше, дано само дойде по-скоро. Звездите бяха отново изчезнали. Искаше му се по-скоро корабът да загине, отколкото да настъпи другото.

И то скоро настъпи, с гръмовит рев и скърцане: той не знаеше дали беше от стихията или от духовете. Дали всичките вълни се

разбиха едновременно о кораба или долу разбиха стените отвътре! Шефът дойде на мостика бледен и разсъблечен. Изведнъж угаснаха всички светлини.

Капитанът извика на Соден да остане на мостика и да поеме кормилото, а самият той припълзя на палубата и скоро попадна в една хаотична маса от дърво, платно, ванти; нищо не можеше да се различи. Продължаваха да падат разни части; той направи усилие да се измъкне от този хаос, но не знаеше накъде да поеме, и когато най-после си подаде главата навън, кракът му се оказа притиснат и трябваше да чака до разсъмване.

Междувременно Соден се държеше, макар и смъртно изплашен. Но нямаше смелост да слезе долу. Нямаше нужда да се дават заповеди: корабът дрейфуваше, оставен на божията милост.

Така настъпи сивият бурен ден. Тогава капитанът успя, с помощта на цялата вахта, да се освободи от развалините на фокмачтата и отново да поеме командата на кораба. Мачтата не лежеше на палубата, а висеше наполовина вън от кораба като някое прекършено, но непрекъснато тръстиково стъбло. Реи и въжета висяха между небето и палубата. Заловиха се всички да секат и което биваше отделяно, биваше грабвано от налитащите вълни. Към обед мачтата бе разкрита; оказа се, че се беше прекършила под палубата и тогава я отсякоха на два фута над палубата. И корабът веднага се изправи. Ха! Още имало живот в него! Обаче мачтата се крепеше на бушприта и сега застрашаваше да разбие стената на кораба, защото постоянно се блъскаше отстрани. И ето там, на мачтата, вече имаше някой, който започна юнашки да сече. Това беше Соден. Дали се бе излекувал от страха или още се съмняваше в спасението — това нямаше значение. Един последен удар отдели от кораба поразената му част. Фрьобом заповяда да се направи бърз завой и опасната руина скоро задрейфува отстрани. Впрочем не можеше да става дума да се държи курс. Първото нещо, което Фрьобом нареди, беше да се направи оглед под палубата. Долу, във втория трюм, мачтата беше напълно прогнила. Боцманът, повикан и отрупан с ругатни, твърдеше, че една седмица преди да отплават, дървото било напълно здраво.

— Никакъв червей-дървояд, господине, всеки месец се покрива с катран.

Вече нямаше време. Корабът дрейфуваше напреки на вятъра и все повече и повече се накланяше встрани. Единствената възможност, за да се спаси положението, беше да се издигне помощен фок от носа на кораба до голямата стенга. Три пъти той беше почти готов, обаче някой яростен пристъп на вятъра го блъсваше. Соден извърши чудеса; напусна мястото си на големия щаг^[1] едва надвечер, когато платното бе най-последно здраво закрепено, и корабът, жестоко изтерзан, отново можеше да се справя с вълните. Дали това беше героизъм или силно желание да остане на палубата колкото е възможно по-далеч и по-дълго време? Фрьобом го отпрати в койката с едно: „Безспорно, ти се измори“, и самият той пое „кучешката“ вахта. И след туй направи обиколка. Движеше се спокойно между ковчезите, като тук-там повдигаше лампата или изчукваше лулата си о някоя преградка. Но все още се надяваше да намери камъка, макар че не искаше да признае това в себе си. Когато съгледа в един ъгъл някакъв стар чувал и се спусна към него, той се изруга сам, като започна да се уверява, че търсел уж само за да успокои Соден. Вълните блъскаха от всички страни, стените и реите пукаха и скърцаха, като че корабната кухня се свиваше под мощния напор и щеше да се продъни. Той излезе горе и в продължение на часове остана зад щурвалната кабина, та дано вятърът издуха просмукалата се в дрехите му отвратителна миризма.

Когато след два дена бурята поприестана, той реши да поеме предишния курс с помощта на парата и същевременно да изправи аварийната мачта. Откак мачтата се бе прекършила, не беше виждал Киргаард и сега тръгна да го търси.

Под страх от строго наказание Фрьобом бе забранил на първия щурман и на лампениста да казват на когото и да било за станалото през нощта. Но само един поглед в мрачната душна кабина му подсказва, че старият знаеше всичко. Една празна бутилка се търкаляше на пейката, една библия лежеше отворена на масата, а Киргаард беше в леглото с някаква религиозна статуйка в ръце, която той вдигна срещу влизащия, като почна да надава горестни вопли — най-сетне разбра че това беше капитанът, който му заповяда кратко и грубо да изхвърли през вратата „тези боклуци“. Киргаард тикна статуйката под възглавницата си, нахлузи си чехлите и хвана Фрьобом за ръкава, като го загледа с кучешко покорство.

— За тези работи, капитане, зная повече, отколкото цялата ученост на Сведенборг. Във Фриско^[2] плъховете излязоха от кораба, когато мъртвите влязоха. Да се качим в лодките, в такъв случай все още ще имаме шанс да оцелеем.

— Лъжеш! Плъховете просто нахлуха на групи.

— Естествено, но и те бяха вампири. Настъпих един. Знаете ли...

— Знаеш ли, че лудите ги оковават и ги поставят в усмирителна ризница?! И че като ти я наденем, няма да имаш никакъв шанс да се измъкнеш от нея? А сега веднага отивай в твоята ръждавелница, скоро!

Той го хвана за врата, помъкна го и с ритник отзад го тласна във вратата на машинното отделение.

Последва тишина, но Фрьобом надникна и като видя, че Киргаард се занимаваше, остави го да работи. Вечерта той се яви смъртно бледен, изморен и докладва: „Машината е готова.“ Витлото започна бавно да се върти и за първи път от пет дена насам „Ниборг“ отново беше редовно управляван кораб. Той пак пое пътя си, като се заблъска срещу все още високите вълни. Но тогава отдолу се понесе един трясък и едно хриптене, като че ли корабът умираше. И в този миг той отново започна да дрейфува, блъскан странично от вятъра.

Фрьобом изтича долу и видя няколко изкривени греди, а под тях — машинистът в работното си облекло, стенещ от силна уплаха.

Беше леко контузен в лявата ръка. Фрьобом искаше да го разпита, но от устата му не можеше да изкопчи друго освен несвързано мънкане. „Спря! Счупи се!“ — повтаряше той с паузи. Работата беше достатъчно ясна: машината можеше да бъде отписана. Тук-там лежеше по малко сив прах от чакъл, от сажди или от камък. Парата започна да изпълва помещението. Фрьобом заповяда на огнярите да изгасят огъня и да изпуснат пара. В продължение на цял час пищя „Ниборг“ над пустите океански простори, заглушавайки бурята, сякаш беше смъртно изтерзан, и накрай бавно затихна. Възцари се мъртва тишина; чуваше се само шумът на вълните, които се разбиваха о корпуса, вятърът в платната и пукането на дърветата.

Фрьобом добре знаеше какво трябваше да се направи. За формалност той проведе съвещание с шурманите, предложи да се констатира, че машината по неизвестни причини се оказала неизправна; след туй постави някои въпроси и отговори на други, с което всички се съгласиха. Трябва ли да се изхвърли товара? — Не. Да

се държи курс? — Не, невъзможно. В продължение на няколко дена не се знаеше местоположението на кораба.

Решено бе, че ще дрейфуват, докато слънцето се покаже през облаците, а след туй ще опитат да стигнат най-близките острови. Там ще извадят машината, ще я поправят и ще продължат рейса.

Капитанът оформи един документ, всички го подписаха и тогава той извади от стенното шкафче коняк и цигари; всички запушиха и мълчаха, а след туй излязоха, преди да бяха преполовили цигарите си. Капитанът продължи да мисли над чашата си. Кой по ред беше този рейс? — Четиринадесетият. Фриско — Фуджоу — директно. На Хонолулу вече нямаха право да се отбиват. И по този дълъг маршрут всичко беше против тях: на едната страна — тихоокеански бури, а на другата — тайфуни. На тази страна — Фриско със своите барове и дансинги, а на другата страна — Фуджоу със своите гробища, с хълмове наоколо, които са осеяни с гробове, камъни, ями, пълни с костни урни, музеи с градинки отпред, порцеланови лъвове, издълбани в камъка сентенции, великолепни вази. Гробища, гробища... А сетне откъм водата — чаени складове, емигрантски хотели, публични домове, митничарският клуб, мисионерската сграда, а непосредствено след тях — лабиринтът на тесните улици, дето купища смет и вонещи от мръсотия просяци лежат наред улиците! И какво пътуване сетне! От едни мрачни гробища и застарял град — към един американско-китайски град с буйна растителност, дето се работи упорито и се убива, за да се живее. И между тях — най-големите водни пространства на света. — Фрьобом изпразни бутилката в една чаша за уиски. Но каква печалба! Пет долара за всеки труп, който трябва да бъде прехвърлен „жив“, т.е. невредим. В противен случай роднините правят рекламации.

Защо ли им беше нужно на тия жълтури да пестят, та въпреки всичко да се приберат в своята страна, за да легнат там, дето е вече претъпкано и дето едва има място за живите?! Та Скалистите планини имат достатъчно място, щом тъй много държат да лежат отделно. Но хайде, няма значение. Той имаше лесен товар и високи премии и в края на краищата това беше най-важното. Така или иначе той възнамеряваше да продължи, стига само този рейс да завършеше благополучно. Тайно в себе си той не вярваше много в своето собствено решение. — Изпразни чашата си недоволен и продължи да

се унася. Чудно: корабът се движеше все по-бавно и по-бавно. Над задния щевен той погледна морето, което лежеше там долу, в своята бездънна дълбочина. Луната бе изгряла със зеленикав оттенък. Една дълга върволица ковчези се точеше след кораба, като пресичаше хоризонта. „Ниборг“ не можеше да я мъкне; той трябваше да пререже кабела, иначе не можеше. И го преряза и хвана в ръцете си края на една дълга плитка; на нея увисна гола жълта глава, която започна да се върти пред очите му също като географски глобус, само че тук нямаше никакви географски разграничения. Глобусът започна да расте застрашително и той трябваше да го държи здраво, защото иначе всичко щеше да бъде потрошено... Той се събуди. Ръцете му бяха обхванали бутилката, главата го болеше силно, вратът му изпъкваше над яката, която си бе сложил за съвещанието. Той я дръпна и я хвърли срещу огледалото; натопа си главата в мивката и с ужас си спомни предупреждението на стария д-р Крейн: „Ни кога вече да не пиеш, ако искаш да не получиш апоплексия!“ Беше му пускал кръв. Ха, кръв имаше достатъчно, премного. Той погледна издутите вени на главата си. Ръцете му напипаха подскачащото сърце. Той почувствува болезнено желание сам да си пусне кръв. Един бръснарски нож, едно порязване, още едно, но няма нищо; тогава по-дълбоко, косо на дебелата вена — и кръвта започна да пръска в чашата за уиски, която той успя бързо да подложи. Чашата преля и кръвта тръгна по покривката на масата — не можеше да се спре! „Соден!“ — Щурманът дойде забързан, но припадна пред кървавата гледка. Обаче капитанът го свести с ритници, след което той несръчно го превърза под лакътя.

След като свърши тази работа, той застана и загледа шефа си с уплаха. Дали не е искал да се самоубие?!

— Марш оттука! — изхока го той.

— Но какво се случи, капитане? Да не бяха дошли при вас? Няма да правите опит втори път, нали?

— Тогава той разбра какво искаше да каже щурманът и избухна в подигравателен смях:

— Да не мислиш, че всички са страхливи като тебе, та да виждат духове? Ако някога ми дойдат в кошмар, ще ги хвана за гушите и ще ги издуша!

— По-скоро изглежда, че те почти ви бяха удушили.

— По дявол...

Обаче си помисли, че щеше да бъде по-добре да освободи страхливеца от страха му; бръкна в едно чекмедже и извади една претъркана на прегъвките бележка.

— Ха прочети това, че да се съвземеш.

Соден прочете: „Two bleedings, \$ 25 each. Dr. Cran.“^[3]

— Тези пари бихме могли и ние да ги спечелим; не е кой знае какво изкуство, както виждаш. Иди да си легнеш; изглеждаш като мъртвец.

Той остана сам и пак си наля питие.

Още много дни се изнизваха без слънце и без звезди. Ураганът бушуваше с неотслабваща сила под ниските, тежки облаци. Корабът продължаваше да дрейфува в югозападна посока с триста мили в денонощие. Последното измерване беше направено преди девет дена, преди да се счупи мачтата. Предполагаха, че ще минат между южноокеанските острови, но тайно се надяваха да попаднат на някоя островна група и там да се оправят. Ден след ден минаваха, без да зърнат дори нещо прилично на земя. По такъв начин те можеха да отминат всичко и да се залутат чак към Южния полюс.

Откритите простори бяха неизмеримо широки. Дано „Ниборг“ не се натъкне внезапно на някой риф!

Беше мрачно. Под яростта на урагана морето ставаше все по-диво и по-диво, а тези, които бяха на кораба, понесени през пустата водна шир, си вършеха работата, без да се оплакват, без да пеят, без да приказват, сякаш вече не принадлежаха към света на живите. Напразно Фрьобом отпусна по две чаши ром на ден и повиши дажбите; те си оставаха тихи и безразлични; едва го поздравяваха, когато излизаше на юта^[4] и минаваше по празния бак^[5], отивайки към изтерзаната предна страна на кораба. Той оставаше там, отделен от средната част на кораба чрез едно празно пространство. Голямата мачта изглеждаше далечна и висока, вече открита, като някоя мрачна завеса, издигната над задната част на кораба, дето се бе оттеглил животът. Стоейки така на открито сред безкрайната шир, той губеше усет за времето: откога дрейфуваха така под ниските облаци, изтезавани от високите вълни, без слънце, отклонени от курса, тласкани от все по-засилващия се вятър, който сякаш идеше от недрата на Космоса?

Струваше му се, че става по-студено, и от време на време скрито пиеше нещо против студа. Машинистът не се показваше никъде.

Матросите в кубрика, т.е. тези, които в даден момент не бяха на вахта на палубата, стояха мокри и мълчаливи в някой ъгъл, изпълнени с желание да дойде смяната, та да получат от кухнята топло кафе; и докато го поднесяха до устата си, половината биваше грабвано от вятъра. На пода в помещението им имаше вода, понякога стигаща до колене, те скачаха от сандък на сандък към койките, за да полежат все пак, макар и изморени и зъзнеци, очаквайки следващата вахта. Всеки се беше затворил в собственото си мълчание и отчаяние, но един и същ копнеж за спокойна почивка на сухо — нищо друго, освен това — още ги гризеше — единственият осъзнат копнеж. Храна, жени — всичко беше останало далеч зад границата на онова, на което те още можеха да се надяват като на някакъв изход, един бряг, дето вятърът ще спре, а също и корабът — да, и той — един залив, дето да хвърлят котва, па макар и да заседнат — и спокойно да си легнат, па макар и завинаги.

Соден беше отново на вахта. Той, който само преди няколко седмици беше съвсем не на себе си, сега беше най-добър от всички. Докато бушува ураганът, не може нищо да се случи в трюма — беше непоклатимата му увереност. Те знаеха добре и това, че ураганът, мощният вятър, беше по-силен от всички духове.

Трябваше да се разсъмва, а все още беше тъмно. Най-после една бледа ивица, хоризонтът, раздели мрака на две половини, от които горната бавно доби сива багра, а долната — зелена. Но след няколко часа на границата между сивото и зеленото се появиха черни точки — не по-големи от плаващи морски птици. Соден се загледа нататък мълчаливо, като си мислеше само за това, че освобождението от непоносимия ад наближаваше. След няколко минути наблюдателят горе нададе вик:

— Пред нас земя! — и всички се спуснаха към палубата.

Единствено Фрьобом и Соден запазиха спокойствие. Първият държеше бинокъла и прелистваше профилната карта на южноокеанските острови така, че когато по същото време слънцето проникна — за първи път от три седмици насам — Соден беше единственият, който вдигна секстанта. Капитанът също грабна своя, но беше късно и той с проклетие запита щурмана за неговите данни. Последният спокойно пресметна и му подаде листчето си: 19° 45' 4" южна ширина.

Дължина нямаха. Хронометрите бяха спрели при удара от падащата мачта и никой не бе помислил да ги навие отново. Според картата и доста грубо предполагаемата дължина трябваше да се намират пред южните острови Паумуту или северните острови Кук.

Мореплавателните лоции за Южния Тихи океан не сочеха друго освен коралови острови: Рона-роа — вулканичен, фарватер — опасен, но без карта. Безплодни острови, обикновено обитавани, население — канибали. На Нюа-хива една църква, изгоряла в 51-ва година^[6]. На Таналоа — каучукова плантация и питейна вода.

За островите Кук не беше посочено нищо.

Към свечеряване обаче зад първите три, сега ясно видими, се показаха толкова много точки, че стана ясно: имаха работа с многобройните острови Паумуту. След около два часа, ако плават със същата скорост, щяха да стигнат до първите острови. А колко време преди това „Ниборг“ щеше да стои върху някой риф, не можеше да се прецени дори с приблизителност. Фрьобом добре знаеше, че ако променеше курса открито, това щеше да предизвика бунт; хората искаха на всяка цена, дори с цената на корабокрушение, да слязат на суша. Обаче на него му беше свиден корабът, пък не по-малко му беше мил и животът. Той отново пое вахтата на Соден, даде на рулевия да пие толкова много, че той заспа, и тогава капитанът промени курса толкова на запад, колкото можа. То не беше много, защото наполовина обезмачтеният кораб трудно се поддаваше на управление. Към края на вахтата той започна да чака съдбоносния удар на някой риф.

Но всичко мина благополучно и когато третият щурман дойде да поеме вахтата, той знаеше, че корабът беше във от опасност, но че самият той можеше да бъде награден за спасяването на кораба и на всички с някой лост или нож. И все пак отиде да спи — почти като осъден на смърт. И когато — може би след два часа — силни викове го събудиха, той не се уплаши. Стана спокойно, въоръжи се и отиде на палубата. Никой не започна да го заплашва, но около масата с бутилки се бяха събрали всички, а боцманът, един холщайнец, замахна със силен удар на брадвата и наоколо полетяха трески.

Зад кораба, едва видими вече, на хоризонта изчезваха последните върхове. Фрьобом извика на боцмана да престане; свити юмруци посочваха към изчезващата земя. Боцманът продължи спокойно да разбива касата. Фрьобом стреля над главите им, но бе веднага хванат,

поставен в една каца и издигнат на мачтата. Извикаха му, че трябва добре да наблюдава, за да види отново сушата. Ако това не му се удаде до вечерта, щяло да му струва живота. Насядали по ръбовете на люка, те пиха, пяха и реваха като животни. От време на време някой се покачваше с нож между зъбите, но скоро се преместваше долу или забравяйки, че е искал да отмъсти, променяше нещо при платната. Фрьобом беше напълно спокоен.

Все пак той зорко следеше какво ставаше долу, а и в далечината. На здрачаване мнозинството вече лежаха по палубата. Понякога някой започваше да се търкаля насам-натам, търсейки да напипа някоя бутилка. Когато вече напълно се стъмни, Фрьобом предпазливо се смъкна долу и след дълго търсене намери Соден, Йенсен — втория щурман — и готвача, които се бяха заврели в кабелното помещение; цял час се мъчи да ги убеди. Особено трудно му беше със Соден, който се страхуваше от работата, която им предстоеше. Стълбата от трюма бе извадена, а на мястото ѝ бе поставена една гладка дъска. Соден мислеше за пиратския обичай да спущат пленените по гладка дъска долу сред вълните и реши, че би предпочел да поеме този път. Бързо и с достойнство Йенсен и готвачът започнаха да пренасят пияните към ручбана. Като стигнеха долу, те изреваваха като животни, но не изтрезняваха. Но последните се натъртиха доста силно, защото стълбата ставаше все по-стръмна, и започваха силно да викат. Скоро захлупиха люка. Сега Соден започна да помага, но изведнъж усети, че някой го хвана изотзад: бяха забравили боцмана. Борбата им продължи кратко, Фрьобом реши нейния изход. Докато другите отваряха люка, той го спусна в трюма с глух удар. Боцманът се друсна долу върху телата. Соден легна на палубата, за да си поеме дъх. Обаче остър вик откъм трюма го накара да скочи и да хукне към юта — сякаш бягаше от ада. Фрьобом не направи опит да го задържи; отново притегна люка с помощта на другите двама и след туй всички се строполиха и заспаха. Виковете отдолу не ги събудиха, още по-малко воплите на Соден. На края целият кораб утихна и продължи да си дрейфува на провала.

Съмна се и слънцето започна да се катери по небето. Пробивайки облаците и газейки през яносиния пробив, то огря един малък остров

с палмови дървета по една бяла площ току над хоризонта. „Ниборг“ продължаваше да дрейфува; нямаше кой да го направлява, да държи курс, да го насочи натам, накъдето се бяха стремили в продължение на седмици. Това беше един мъртъв кораб.

От залива на острова изскочи една дълга гребна лодка; двадесет чифта весла стремително удряха по водата, за да отрежат пътя на изоставения кораб — упорита борба между бързащите весла и вятъра. Отзад в лодката един груб глас разпалваше гребците, късите весла блъскаха водата — още стотина сажена... Изведнъж вятърът грабна кораба и за миг го отнесе далече от обсега на лодката. Грубият глас премина в проклетия; насърчаваше, заплашваше, удряше. Обаче капналите от умора гребци вече не бяха в състояние да предприемат такива безнадеждни напъни.

Соден бе събуден от далечен писък. Помисли си, че адът се бе отново разтворил, и избяга чак горе на мачтата. Но като погледна надолу, видя, че кабелите, с които бяха затегнали капаците на люковете, още си стояха там; видя и острова, и лодката, и освобождението. Спусна се по фордуна и разбута Фрьобом. Той не сподели неговата радост, защото веднага съзря новата опасност: ще загуби кораба си, ако продължава да дрейфува на произвол. Без да се колебае, той отвори люка, спусна стълбата и извика да излизат на палубата; неколцина веднага се възползваха от дадената им възможност и излязоха горе. Тогава Фрьобом реши, че повече не му са нужни, и затвори люка въпреки рева на другите, които останаха долу. Тези на палубата стояха, примигвайки на светлината, безучастни, сякаш бяха попаднали тук от друг свят. Фрьобом трябваше да повтаря и потрета заповедите си; ругаеше, защото лодката приближаваше и маневрата почти закъсняваше. Освободените стояха накуп при фалшборда, без да показват каквито и да е признаци на съпротива; изглеждаха така безопасни, че Фрьобом освободи и другите. Тези наплашени, зашеметени същества, които бяха принадлежали на царството на мъртвите, вече не бяха способни за бунт. Но и той никога вече нямаше да има свестен екипаж. Във всеки случай „Ниборг“ засега беше спасен, а това беше най-важното.

Какво направи войнствената лодка? — През бинокъла Фрьобом видя, че отзад имаше една тлъста фигура със зачервена глава, която размахваше бяла кърпа, а мнозинството от гребците стояха свити на дъното. Гребяха само тия, които бяха при носа. Сега ролите бяха разменени; той остави лодката да наближи и зачака. Заповяда нещо на Соден, който първом отрицателно заклати глава, но на края се съгласи. Дебелият продължаваше да размахва кърпата. Фрьобом нареди да спуснат една въжена стълба и двамина от белите с мъка се изкачиха горе.

Той ги покани в каютата си и им предложи уиски. Те се нахвърлиха на питието; примлясваха и хвалеха марката, заявявайки, че не били допускали такова нещо в един авариал кораб с такъв печален вид. Фрьобом не каза нищо. Най-послед по-главният от тях откри разговора:

— Well, capitain, you had a narrowescape^[7].

— No, you — прекъсна го Фрьобом — have a look outside.^[8]

Той ги поведе към левия борд, дето лодката им, наполовина потънала, висеше на три въжета, а последният канак се изкачваше по стълбата. Фрьобом, съобразявайки всичко — за да им отнеме всякаква претенция за завладяване на кораба, — беше наредил да пробият лодката им. Дебелият изтърва серия проклетия.

— Нещата можеха да се развият другояче. Но нека пристъпим към работа. Джеферсън, администратор. Плантацията съществува от шест години, създадена от мене. Тази година за първи път имаме голяма реколта каучук. Искаме да наемем вашия кораб сега, след като не можахме да го завладеем, а и вие можете да припечелите. В Южна Австралия, на пазара, един хубав товар донася няколкостотин хиляди. В срок от три дена ще оправим вашия стар скелет. Няма да ви струва нищо. Ще ви прибавя пет хиляди, ако в разстояние на две седмици стигнете Аделаида; за всеки ден закъснение — по петстотин долара по-малко.

Фрьобом се изсмя презрително:

— Две седмици?! В този сезон? Това може да продължи повече от месец! И би значило да пътуваш for love...^[9] И нашият собствен товар ни осигурява двойно повече.

— Товар ли? В тази гола развалина? Де да не съм виждал натоварен кораб!

— Китайски мъртъвци от Фриско. Предназначение — Фуджоу. Ако трябва да пътуваме и към Аделаида, всичко това можем да го разчистим.

Джеферсън излезе навън, за да поговори с другаря си. Но скоро се върна и предложи за последно десет хиляди долара.

— Временно сложете вашите трупове под вар. Ако откажете, няма да ви помогнем.

— Тогава ние сами ще си помогнем. На бърза ръка отсичаме едно дърво и напълваме десетина варела с вода.

— Мислите ли, че в такъв случай ще ви допуснем на сушата?

— Една тълпа туземци могат лесно да се разбунтуват и на неколцина янки още по-лесно могат да им се извият вратовете. Двадесет и пет хиляди долара. Ако не, нищо няма да стане.

Господата отново излязоха навън. Сега Соден хвана капитана за якето:

— Не се залавяй. Курсът за една глава тук е най-малко петдесет долара. Ако закараме обезглавени трупове, знаете ли какво ни чака? Изхвърли ги през борда и закарай каучука на пазара. Или пък продай главите тук, закарай каучука в Аделаида и след туй се върни право в Трондхейм.

— Можеш да бъдеш добър моряк, но не знаеш какви са задълженията на капитана към собствениците на товара. Да се закара това там, дето трябва да бъде, въпреки всички мъчнотии, ако не мине без такива. А с покойниците трябва да се отнасяме с благоговение.

Соден го загледа слисан; а той отново се върна при Джеферсън да преговаря. Хитрост ли беше това? Лицемерно благочестие или искреност?

— Няма да оставим тук труповете. Американската власт тук е твърде слаба, за да може да ги запази от осквернение. Дайте ни дърво и вода. Ще си платим и ще си заминем.

Обаче Джеферсън се държеше:

— Съберете ги в единия трюм, а останалите ще напълним с каучук. От Аделаида — право към Фуджоу. Един чек за двадесет хиляди в банката. Четиринадесет дена. Вие и без туй сте вече закъснели.

Той замълча, като се задъхваше вече от тези мъчителни преговори. Соден, обезумял от страх, започна да протестира срещу

преместването на труповите. Но Фрьобом нареди да донесат още питие. Опита да измъкне още няколко долара, обаче изгуби борбата срещу алчния Джеферсън. Подписа договор в пияно състояние. И така — от покойнишки кораб „Ниборг“ се превърна в каучукопреносвач.

На следващия ден „Ниборг“ лежеше в сините, леко набръчкани води на залива, зад един щит от поклащани от вятъра палмови дървета. През тънките, но гъсто наредени стъбла морето вече едвам се виждаше. Бурята, дългата сива нощ, разкъсана от преживелици, сега изглеждаше далечна, принадлежаща на друг живот. На предната част на палубата се издигаше нова, гладка фокмачта, старателно бяха закрепени нови ванти. Една дълга процесия от ковчези се източваше от люковете и се спущаше в предния трюм. Соден и шест матроси стояха на стража с револвери в ръка, но диваците мирно и тихо изнасяха товара си и изглеждаше, че не питаят никакво влечение към главите на себеподобните. Навсякъде се трупаше каучук. Корабът бе натоварен над определения знак.

При здрачаване лодките се оттеглиха. Но на стотина метра от кораба ритмичната трудова песен на гребците премина в остри провиквания и Соден с ужас видя как няколко глави, хванати за плитките, по един триумфален начин се движеха кръгообразно във въздуха. Как беше възможно туй нещо?! Повикан за свидетел, Фрьобом заплаши с отказ от сделката, ако Джеферсън не съумее веднага да съедини главите с труповите; обаче скоро се опомни. По-добре няколко трупа по-малко, отколкото да се доставят на опечалените роднини отрязани от труповите глави. А и невъзможно беше да ги получат обратно. Тази нощ те щяха да бъдат положени в съкровищницата при вътрешната стена на стръмния кратер, достъпен само за пътешественици, навикнали да висят над пропастта на кокосови въжета. Фрьобом и Джеферсън имаха по-скоро предразположение към аполексия, отколкото заложби за подобна акробатика. Ако Соден има такова желание, нека да заповяда да си ги възвърне. Но и той нямаше. През нощта — за щастие тя беше безлунна, — когато нареди да изхвърлят през борда десет ковчега, той се чувствуваше така, сякаш погребваше сам себе си. И скоро изпод водата започна да се чува едно зловещо прашене: чупеха се кости и дърво. Откъм горичката, която се намираще недалеко от брега, се зачува звуци на тамтам и виенето на канаките. Фрьобом, пиян, бе

седнал на пейката при каютата си и слушаше, като се хилеше и гримасничеше. Какво го интересуваше вече положението му на попечител на трупове? Каучукът решаваше въпроса. Скоро щеше да каже „сбогом“ на цялата работа, да си купи една шхуна и да започне да циркулира край фьордите, близо до дома си. С тази перспектива той се опита да ободри и Соден. Но последният повтаряше с наведена глава: „Ако не ги получим обратно, всичко ще тръгне наопаки.“ Обаче жълтите глави не се върнаха. Останаха като бисери в съкровищницата на „царството“ Рона-роа.

След три дни корабът беше отново съоръжен, а моторът поправен — поне дотолкова, доколкото имаше възможност. Корабът доби предишния си вид, само че бушпритът му беше значително покъс, газеше по-дълбоко и имаше по-внушителен товар на палубата си. Чувствуваха се в празнично настроение, когато го обикаляха с лодка и го оглеждаха в целия му такелаж. Казаха си, че това е отново кораб. Всички бяха доволни. Палубата не беше вече така гола и трюмовете не бяха така кухи, както преди.

Вечерта Джеферсън дойде на борда с туземни музиканти, конгаи^[10] и един голям сандък „Олд скоч“^[11], за да отпразнуват събитието. Всички бяха весели освен Соден, който все изпадале в своите тъпоумни размисли. Киргаард беше облякъл най-хубавия си костюм. С червена кърпа около шията той пиеше неуморно и се хилеше самодоволно пред себе си. Към зазоряване Джеферсън поиска да си отиде, обаче Фрьобом го запитва — за кой ли път вече? — дали не е добре да направят още една проба, преди да отплават. Човек не може никога да бъде сигурен. „Ако не върви, то по-добре да го махнем още сега.“ Тогава Киргаард скочи, сякаш бе очаквал нещо. И Джеферсън стана, готов да слезе в лодката, и загледа стария машинист, който стоеше разтреперан до стола си.

— Моторът ще върви, но аз не! Напускам службата!

— Дезертираш — искаш да кажеш — рече Фрьобом и сложи тежка ръка на рамото му. Обаче Джеферсън му отблъсна ръката с неочаквана твърдост.

— Джеферсън е тук американски консул, не върша нищо наказуемо. Не искам вече да имам работа с кораба. Тук ще дочакам края си. Джеферсън може да има нужда от машинист.

Сега разгневеният капитан пристъпи към Джеферсън.

— Какъв е този подъл заговор? — извика той. Обаче другият го отблъсна от себе си, като се изсмя късо.

— Какво има в това? — каза той. — Ще получиш човек от плантацията, който също познава тази работа. Киргаард се интересува от нашето предприятие.

— По-напред ще му приложим кривата процедура, па тогава нека си прави планове за плантацията!

— Тук той ще бъде по-полезен. Предлагам двеста долара откуп.

— Не — каза Фрьобом презрително, — ще го получите гратис. И то веднага! — изрева той, грабна стария за врата и го преметна през релинга във водата. Последната лодка на Джеферсън го прибра. Самият Джеферсън се сбогува набързо, опасявайки се, че и него може да го сполети една утринна хладна баня. Той връчи на капитана връзка книжа и го помоли да почака още четвърт час. Щяло да пристигне едно подаръче като реванш за „the generous gift of the engineer“^[12]. Фрьобом му стисна ръката с безразличие, отпрати го и загледа към лодката, която отплава към сушата. Червената връзка на машиниста му действуваше така, както червеният плащ действа на бик. Той им пусна един куршум, който можеше да се схване и като прощален салют.

След половин час пристигна една малка лодка с плодове и един голям варел — „Parfum, with many compliments“^[13]. Не уврежда дървото, не прави пода хлъзгав, не буди лошите духове. Това беше формалин. Фрьобом нареди да го отворят в предния трюм и плътно да затворят люка. Надяваше се, че вече няма да бъде тормозен с тези работи. Беше признателен на Джеферсън за добрите му намерения, но и Джеферсън не искаше каучука да се набие с отвратителната миризма.

Когато новият машинист беше готов с пробата, Фрьобом заповяда да вдигнат котва. Само под фок и надиплен марсел „Ниборг“ лесно излезе от залива и без мъка маневрира по тесния и криволичещ фарватер. Фрьобом ценеше парата, но когато най-сетне излезе отново в открито море при изпънати платна, за първи път от месеци насам не можеше да се нарадва. Усещаше под себе си треперенето на палубата. Напрежението, което носеха платната, се предаде и на него. Чувствуваше нужда да сподели и затуй застана до Соден.

— Виж само как се носи. Спокойно взема дванадесет мили. Значи, спокойно може и без пара.

— По-спокойно, отколкото при редовни документи.

— Какво искаш да кажеш?

— Корабът е нает, за да закара товара от Фриско право във Фуджоу. В документите не е посочено нищо за Аделаида или за каучуков товар.

— И какво може да означава това? Никой няма да узнае тази работа. Закъснели сме поради бурно време и авария.

— Правите сметка без кръчмар.

— Кой ще разбере във Фуджоу къде сме скитали?

— За това нещо има грижа пресата. Корабоплавателните известия и борсовите сводки. „Расте търсенето на каучук въпреки голямата доставка с «Ниборг»“. Ще прочетат туй нещо във Фриско, ще телефонираат във Фуджоу.

— Тия мерзавци, дето не могат да си държат устата затворени! Би трябвало да им откъснем главите! Защо не сигнализира по-рано? Защо Джеферсън не се погрижи за тази работа!

— Какво го интересува него? Стига само каучукът му да пристигне в Аделаида. Останалото не е важно за него.

— Този мошеник! Ако беше тук, щях да го окова във вериги!

— Свободнороден янки никога не се оковава.

Обаче зад тях стоеше самият Джеферсън; той започна да се смее така, че шкембето му се затресе. Предложи им любезно по една черна „манила“, каквато самият той пушеше в момента. Обаче Фрьобом не пожела да запали; беше слисан така, както не бе се слисвал може би никога през живота си. Поиска му обяснение.

— И без туй трябва веднага да отида в борсата. И много бих искал да видя, че каучукът е пристигнал там, дето трябва да бъде. Може да ви се прииска да го освободите някъде другаде и да го продадете. Знаех, че регистърът ви е вече попълнен, и затуй рекох да пътувам поне контрабанда.

— На това основание ще бъдеш и окован, па ако ще да си хиляда пъти свободнороден! Марш от мостика! — И Фрьобом го хвана за яката и отзад за чатала. Обаче Джеферсън беше масивен синковец, не можеше да бъде вдигнат; той се освободи и застана непоклатимо, като потърси опора в дървото на един заслон. И продължи спокойно да говори:

— Но аз ще взема първа класа. Ще се погрижа и за документите. Не веднъж са попадали кораби по нашите рифове. И някои са оставали тук. Понякога сме имали нужда от хора, понякога от дърва за горене. А този път — товарна вместимост. Това беше късмет. Excuse me^[14].

— Къде са хората, които са останали тук?

— Поработиха известно време при нас и след туй мирно и тихо отидоха да живеят по други места. Рона-роа не е здравословен. Чакайте да видя нещо в книжата.

Фрьобом го остави на мира. Скоро той се върна с тържествуващ вид.

— Тези са подходящи. Поизменете такелажа, аз ще променя годината и още някои незначителни работи и всичко ще бъде готово. Хората на пристанището не оглеждат много-много, когато ме видят. Познават ме. Важното, вие да бъдете спокоен.

Фрьобом не каза нищо. Но го болеше сърцето за това, че трябваше да върши мошеничество и да дегизира кораба си. Но след един ден задната мачта имаше гафел, а на задния щевен се издигаше ново име: „Aarhus, Copenhagen“. Устроиха малка кръщелна церемония. Джеферсън беше весел кръстник, а другите изглеждаха по-скоро така, сякаш присъстваха на панихида.

Но след няколко месеца „Аархюс“ не можеше да се намери в никое море на земното кълбо. Затова пък „Ниборг“ се бе появил отново в предишния си вид на горд платноход. Машината беше излязла от строя завинаги. Няколко дена след като бяха напуснали Аделаида, при един „пълен назад“ оста на витлото се бе счупила, така че едва бе избягнато сблъскване. Фрьобом извика Джеферсън от кабината му и гневно запротестира за лошия материал, който му беше доставил. Обаче чувствуваше в себе си тайно задоволство, защото парата отново имаше на съвестта си една авария, която никога не можеше да сполети един платноход. Сега, доколкото това зависеше от него, „Ниборг“ щеше да си остане докрай платноход. На Джеферсън той внуши, че сега можело да се окаже много трудно да стигнат до островите Паумуту. Мусонът нещо не бил склонен. Но Джеферсън имал — така каза той — пълно доверие в моряшките качества на капитана и още повече в неговото силно желание да се освободи от него. „Все ще се

намери някаква възможност“ — заяви Фрьобом лаконично и се завъртя на петите си. От този ден Джеферсън не се чувствуваше съвсем спокоен за своето безопасно завръщане. Особено когато забеляза, че капитанът спокойно изостави машината да се хаби. Веднъж той дори слезе долу, за да види как изглежда повредата. Тежката ос беше изцяло преполовена; той веднага видя, че работата е безнадеждна, обаче как е могла солидната стомана да се поддаде така лесно?! Излезе горе обзет от една потиснатост, каквато неговият делови дух никога не бе изпитвал. И това чувство не го напусна вече — не помагаше нито алкохолът, нито приспивателните средства.

Фрьобом все по-рядко вече му правеше компания. Самият капитан стана тих и мрачен и се затвори в себе си. Но със Соден говореше повече, отколкото преди. Сподели с него решението си този рейс да бъде последен за него, а след това да отиде да плава в скандинавски води на собствена нога. Соден можел да отиде при него, но ако не вижда вече никакви духове. Соден нямал нищо против, но перспективата му се струвала непостижимо далечна. Сега той отново изпълняваше „кучешката“ вахта без страх. Не трепереше вече, когато корабът пукаше, или пък някое остро виене — подобно на зловец писък на някой отдавна умрял — се понесеше през вантата, завиеше покрай мостика, покрай мачтите, прошумяваше в най-горните платна и накрай заглъхваше в предния трюм. То биваше заглушавано от успокоителния шум на морето край корпуса на кораба, който плавно се носеше през вълните. Страхът му от мъртвите беше доста притъпен, откак те лежаха в предния трюм като обикновен, малоценен товар. Страшното, което идеше от тези дълги, тихи редици и витаеше между тях, беше изчезнало. Фрьобом имаше голямо желание да ги подредят в предишния им „боен“ ред, обаче никой не искаше да се докосва до тях, пък и най-добре си беше предният трюм да си остане затворен. Един ден преди да пристигнат във Фуджоу, щяха да направят пробойна в задната част на кораба, за да оправдаят прехвърлянето на труповете.

Когато приближиха Паумутските острови, наистина настана лошо време. Сякаш Фрьобом го беше поръчал. Джеферсън гледаше морето и сам се проклинаше, задето не остана в Аделаида да дочака друг кораб. Щеше да прекара приятно, знаеше и пътя. Обаче се тревожеше за каучуковата реколта, пък и нямаше пълно доверие на Дейви. Но сега може би повече се бе отдалечил от къщи. В едно мъгливо утро той се

изкачи на мостика, дето повече не бе идвал, и направо запита шефа колко отдалечени са от Рона-роа. Фрьобом посочи с палец през рамото си.

— Какво означава това?

— Нощес го подминахме на четиридесет мили в западна посока.

— Ами нашата уговорка?!

— Навярно добре разбираш, че в тази мъгла не мога да мина през рифовете. Или ще ми дадеш може би някой лоцман на разположение.

— Не лоцман, но хиляда долара.

— И за хиляда стерлинги не, сър. По-добре — карай с нас, да видиш Амой. Там сигурно ще се намери някой добър лоцман — може би дори от Щатите, — който добре познава пътя.

— Но там се намира и американският консул, който може да ви посочи пътя към съдията.

— Тогава ще те оставя някъде във Филипините. Там все пак имаш шанс да попаднеш на сънародници. Те безспорно ще повярват на приказките за твоите каучукови плавания особено като видят почтената ти пианска мутра.

Но в този миг Джеферсън не приличаше толкова на пианица, а много повече на смъртно болен. Цветът на лицето му беше пепелносив, а краката му трепереха. Видът му не беше по-добър и три дена по-късно, когато корабът се насочваше срещу един хубав остров, наистина малко оголен тук-таме, но все пак с няколко стройни палмови дървета. И дори тук-там се виеше тънък димен стълб. Джеферсън мигновено разбра, че това щеше да бъде неговото бъдеще, докато няколко матроси спущаха една малка лодка, а Фрьобом се разхождаше със скръстени отзад ръце. Той потърси опора при мачтата и извади два револвера. Всичко стана бързо и тихо. Фрьобом продължи да стои и като на шега взе лулата си в ръка така, сякаш беше револвер.

— Хубава работа! Не си доволен, а?! Пък аз тъй грижливо го избрах за тебе. Виж — вече и огънят е запален.

Той посочи към пушека. Джеферсън държеше пръста си на спусъка, но тялото му бе обхванато от една примка, която веднага се затегна. Двама матроси, които бяха застанали зад него, започнаха да го изтеглят нагоре и го оставиха да виси във въздуха на половината път към реята. Той все пак гръмна, но двамината горе го поддържаха във

въртеливо движение, а след туй започнаха да го спущат и го докараха на такава висота, че на Фрьобом се даде възможност да го обезоръжи, като му нанесе няколко добре насочени удара с дървен лост. След туй го спуснаха долу и той се свлече на пода.

— Ставай! — заповяда му Фрьобом.

„Кралят на каучука“ изстена и се подчини на заповедта.

— Виждаш ли сега доколко можеш да заповядваш тук? Това беше само шега. Ще те вземем по-нататък, макар че всъщност с удоволствие бих оставил тлъста порция на тия хора на сушата. Обаче ще подпишеш един документ, че си дошъл на кораба контрабанда; ще ни предадеш документите си и парите си. Парите ще си ги получиш по-късно. Съгласен ли си?

— Ол райт — простена полузадушеният Джеферсън. Лодката бе вдигната обратно горе. Джеферсън бе освободен от примката. „Ниборг“ наду платна в малък ъгъл срещу вятъра и скоро островът отново изчезна. Сега Фрьобом ускори движението, защото искаше най-после да се освободи от тази миризма на гнило и формалин, която вече толкова време го съпътствуваше. Хаосът в предния трюм също го тормозеше: той беше така привикнал на хубаво подреден товар! И едно глухо бумкане в предния трюм — винаги, когато „Ниборг“ лавираше — го безпокоеше.

Курсът зави далеч зад Филипините. Най-после, един ден преди да заобиколят нос Боядор, той нареди да смъкнат една брамрея, да разбият един люк и да направят и други повреди, за да оправдаят безпорядъка в предния трюм. Скоро „Ниборг“ доби доста изтерзан вид. Фрьобом го бе прерязал през сърцето. Трябваше ли той, като честен моряк, да върши такива работи, за да се измъкне от отговорност?! „Проклета буря!“ — гърмеше той.

Слънцето залязваше, а „Ниборг“ започна да дрейфува като безпомощен крушенец, осакатен от своя собствен капитан. Той не можеше да гледа това нещо. Извика щурмана да пият заедно и след четвъртата чаша уиски заспа. Главата му хлопна на масата, но той продължи да спи. Навън вятърът се усилваше, корабът започна да се люлее надлъжно и напречно. За първи път в живота си Фрьобом не се събуди от това, макар че главата му се лашкаше насам-натам. Засънува, че се търкаля по някаква безкрайна стръмнина; нищо не спъва все по-бързото му движение, докато го поема някаква купчина камъни...

Лежеше вече на пода. Един матрос го разтърси и го помъкна навън. Той веднага се опомни и видя повредения такелаж, отворения люк, водата, която вече нахлуваше вътре, връхлитащата кораба буря, на която той можеше спокойно да предостави разрушителното дело. Но буря в този сезон, на тази географска ширина — кой можеше да я очаква? Фрьобом разбра, че това ще бъде смъртна борба и че самият той бе подложил кораба на съдбоносния удар.

Нямаше време да се покае, нямаше време да се напие до забрава. Бутилката бе паднала и се бе разбила, стълбата към склада беше пречупена през средата. Матросите навън бяха по-щастливи. Всички пиеха. Те поне не знаеха, че се намираха пред гибел. Люковете бяха издънени, вълните нахлуха в трюмовете и понесоха ковчезите навън. Те тръгнаха по наводнената палуба като някаква странна флотилия от малки, четириъгълни спасителни лодки, които обаче търпяха крушение, преди корабът да бе потънал: блъскаха се срещу мачтите и фалшборда и се разбиваха на парчета. Капаците отхвъркваха и трупове — някои цели, като живи, а други размекнати, като мекотели — изскочиха от местата, си и се понесоха навред. Някои отскочиха нагоре в такелажа и се люляха там, докато въжетата ги прерязаха, след което започнаха да падат надолу на парцали. Отвориха си път цели гробища, обаче не към светлия свят на живите, а към мрака и разбунените води. Палубата на един полупотънал кораб се оказа малка, за да ги побере. Морето ги уплаши и те успяха ловко да маневрират, за да останат във фалшборда. Най-размекнатите се опитваха да се залепят като пиявици по матросите, но те не забелязваха това, защото лежаха безчувствени от магмата. А по-запазените увисваха по вантите или се разполагаха в лодките.

С Фрьобом стана друго нещо. Той беше забравил бурята; с помощта на един багор^[15] той отблъсваше от себе си трупове, които, тласкани от водата, се спущаха срещу него; а от падащите се пазеше, като се прикриваше под издаващия се над щурвалната кабина малък заслон. Те бяха твърде много и от време на време някое торсо го блъсваше в краката или някоя скапана ръка го докосваше мимоходом по лицето. Обаче не можеха да се заловят за него. И как стана тъй, че някой го хвана изотзад?!

Джеферсън беше полудял: с рев той се хвърли срещу капитана, обхвана раменете му и заби зъби във врата му. Впи се така силно, че

капитанът започна да се гърчи от болки и не можеше да се изтръгне. Така словени, те паднаха на палубата. Безпомощната ръка на Фрьобом пусна багора и труповете се замятаха през тях.

Ами Соден? — Когато люковете се продъниха и първите ковчези се показаха, той се хвърли през борда. Не дочака най-лошото. То беше запазено за Фрьобом.

Вятърът духаше към гробищния остров, така че някои все пак стигнаха до предназначението си. През следващите дни крайбрежните обитатели намериха дванадесет ковчега, които бяха все още затворени — най-богатите имаха най-солидно дърво, — и крушенски останки, на които се бяха закрепили трупове през време на последната борба. Не разделиха онова, което смъртта беше съединила, а изкопаха една голяма яма и там хвърлиха всичко.

По такъв начин и Фрьобом заедно с една част от корабния товар легна в тучната земя, вместо да се упокои в скелета на кораба, който, облъскан жестоко от вятъра и водата, намери края си в глъбините при японското крайбрежие, дето никакъв лот още не е достигал дъното...

[1] Въжета от стърчащия такелаж, разположен в диаметрална плоскост, и поддържащи мачти, стенги, бушприт и др. ↑

[2] Сан Франциско. Бел.пр. ↑

[3] „Две кръвопускания, по 25 долара едното. Д-р Крейн“ (англ.). Б.пр. ↑

[4] Ют — задната най-горна палуба. ↑

[5] Бак — предната най-горна палуба. ↑

[6] Погрешно преведено в българското издание като 1951 година. Бел.ел.коректор ↑

[7] И така, капитане, не ви се удаде да се измъкнете (англ.). Б.прев. ↑

[8] Не, на вас — елате да видите какво става вън (англ.). Б.прев. ↑

[9] От любов. (англ.). — Б.пр. ↑

[10] Конга — ударен музикален инструмент от лат. американски произход. — Б.пр. ↑

[11] Уиски. — Б.пр. ↑

[12] „Щедрото подаряване на машиниста“ (англ.). — Б.пр. ↑

[13] „Парфюм, с много поздравии“ (англ.). — Б.пр. ↑

[14] Извинете (англ.). — Б.пр. ↑

[15] Прът с железен наконечник, използван при отблъсване или приставане на кораба. ↑

ХЕЙН ФАБЕР

МОРЕТО С МАЛКО НЕ СЕ ПРИМИРЯВА

Залязващото слънце бе увиснало ниско над морето. Сега то наподобяваше нажежен до червено капак на дъбилен котел, застанал там без цел и смисъл, в плен на ледено студения югоизточен вятър, който сякаш му отнемаше всякаква топлина и светлина. Вълните бяха прогизнали и посърнали, а червеното студено сияние на падащата вечер бавно се разпиляваше по тях на безброй искрящи прашинки.

На фона на вечерния пурпур прелитаха ято диви патици, като надаваха плачливи звуци. Точно в средата отпред летеше водачът им, а другите, които идеха отзад, сключваха при него един мастиленачеръгъл срещу смътно блестящия слънчев диск. Техният крясък унило се носеше през пустите простори.

Таке ван Теде стоеше горе на морската дига. Тъй, както стоеше там, извисен и сам срещу червената светлина на залязващото слънце, той изглеждаше много едър, по-едър, отколкото беше в действителност. Сините му очи бяха чудно ясни, а взорът му поемаше в себе си картината на морето и слънцето заедно със звучния полет на патиците. С ръце в джобовете на късото си яке той стоя там известно време в пълна неподвижност, докато най-последно се спусна по стръмнината на дигата по посока на лодката си. Такъв му беше навикът: да огледа оттук, от тази височина, морето — неговата голяма любов — и добре да го поеме в себе си.

Зад прозорците на запазената от ветровете къща, която се намираше точно на извивката, там, в подножието на дигата, стоеше дребната му женичка и гледаше към едрият си мъж, към Дългия Таке ван Теде. Неговата мощна фигура се открояваше в черно срещу бавно чезнещата светлина на гаснещото слънце и също тъй в черно стърчеше като предупреждаващ показалец, сочещ нагоре, цевта на пушката, която се издигаше над рамото му. Само влакнцата на вълненото му кепе и помпонът отгоре поемаха едно леко оцветяване. Погледът ѝ бе привлечен от него и тя си каза неволно: „Какво ли му е скимнало на

тоя човек да излиза в такъв студ?“ Каза го само на себе си, защото, уви, тя знаеше, че е безсмислено да го казва пред него, тъй като нищо не можеше да го задържи, когато слънцето се спуснеше ниско и патиците започнеха да прелитат.

Водата в петролния самовар започна да шушне и това за миг ѝ отвлече вниманието. Но сетне, когато отново погледна нататък, не се виждаше вече нищо. Там, зад прозореца, лежеше дигата, зад която бяха изчезнали мъжът ѝ и слънцето — самотна, мълчалива, необозримо висока и отблъсваща.

Таке ван Теде влезе в малката лодка и я отблъсна с гика^[1] право по цветната пътечка, която слънцето образуваше върху водата с последните си лъчи. Заблъска я със силни тласъци тъй, че водата отпред започна да се разплисква и разбива във високо политащи пръски. Плавно се плъзгаше дървото през ръцете му. Всеки път, когато го издигнеше нагоре, няколко капки бързо капваха в ръкавите на якето му. Ледено-студено беше и дървото в незащитените му ръце. Но когато стана твърде дълбоко за пръта, той грабна веслата. След мократа студенина на дървото сухите весла му причиниха почти приятни усещания. Но това не продължи дълго. Вятърът, който се бе усилил, духаше с леден хлад срещу ръцете му.

„Не е твърде топло“ — установи Таке. Веднага отпусна веслата и започна да се удря по ребрата с кръстосващи се ръце. Блъска се, докато по върховете на пръстите започна силно да го бодне. Тогава извади накитниците си и бързо ги нахлу. Ха така, значи, това е по-приятно и мускулите ще се изпънат отново; защото ако не прави нищо, няма никога да стигне до плитчината на водораслите, която беше целта на неговия рейс. „При такова време там се трупат купища патици“ — надяваше се Таке ван Теде.

„Изглежда, че вятърът завива откъм изток — установи той, след като бе гребал до едно време. — Стана по-студеничко.“

Вече бе минало известно време, откак слънцето се бе скрило и вечерта бързо напредваше. Когато се стъмни, студът започна да реже още по-остро. Но това все още не му пречеше много. Гребането го топлеше сега, когато вятърът все повече се усилваше и морето започваше нещо да се бунтува. Беше вече така тъмно, че не се виждаше никакъв бряг. Но той знаеше пътя.

Дълго греба Дългия Таке: сам-самичък, в малка лодка, в едно огромно море. Само звездите трепкаха отгоре. Не съществуваха вече никакви измерения, нямаше вече никаква околност, имаше само височина. Таке гребеше. „По дяволите! — мислеше си той. — Как бавно се напредва тази вечер! Да взема да се разкърша още веднъж. Студено е. Сигурно ще свие мраз.“

Върховете на пръстите му бяха станали вече съвсем безчувствени и трябваше да мине доста време, докато усети, че в тях отново се бе появил живот. Но започна да го реже така силно, че почти се превиваше от болки.

Студено, страшно студено беше! Сега, когато вече не гребеше, той усети, че студът проникваше до кожата му, макар че се бе облякъл нарочно по-дебело. Острият вятър проникваше през вълненото кепе и просто му режеше ушите от главата. Краката му, увити във вестници в ботушите, сякаш бяха парчета лед. Това беше най-лошото. Той опита да се разтъпче по дъното на лодката, но и това не помогна много. Не му оставаше друго, освен да гребе, защото лодката започваше да дрейфува.

Едва сега той си даде сметка за тази опасност. Боже мой, какъв силен отлив, и то още отсега! Значи, вятърът идеше положително от още по-източна посока, отколкото той си мислеше.

Таке отново грабна веслата и започна силно да тласка — хем да скъсява разстоянието, хем да се топли. Обаче веслата срещаха толкова слабо съпротивление във водата, че той почти падаше назад. За момент задържа дишането си и остана неподвижен. Вълните, които сега се издигаха все по-нависоко, започнаха да блъскат лодката странично и изведнъж в нея нахлу вода. Таке се огледа и разбра, че онова, от което се страхуваше, беше станало. Белите ръбове на лодката, дето бе блиснала водата, бяха останали влажни само за миг. Сетне всичко се бе превърнало в лед. Таке си даваше добра сметка за станалото. Веслата вече не можела да загребват вода. Ледът, който се беше натрупал по тях, ги бе направил кръгли и гладки. Сега той разбираше защо тъй малко напредваше. Доскоро не беше забелязал туй нещо, защото то не бе станало изведнъж, а постепенно. Но вече му беше ясно: спущаше се мраз, и то силен мраз. Трябваше да се действа. С един тласък той прибра веслата и опита да стигне дъното с гика. Но колкото и дълбоко

да се навеждаше от лодката надолу във водата, той не усети никакво дъно. Водата пъплеше по ръката му нагоре ледено студена.

Внимавай, Таке! Мразът сковава всичко, а мокрите дрехи също представляват опасност! — Таке знаеше туй нещо, но същевременно знаеше и другото — трябва да се направи нещо. Напиращият отлив и вятърът, който вече духаше много силно, блъскаха и тласкаха лодката и я намъкваша в посока, в която той не биваше да се движи — към открито море. Водата по пръта замръзваше веднага, щом го оставеше в лодката; а го оставяше, защото с него не можеше да си помогне. Той се бе превърнал в една голяма ледена висулка в ръцете му. Таке започна бързо да очуква леда от веслата, като ги удряше о борда на лодката.

„Значи, ще трябва да опитам да се върна на дигата — помисли си той. — А с водораслите и без туй няма да стане нищо тази нощ.“

Един силен тласък с едното весло — и лодката се оправи. Сега трябваше да продължи с всички сили, за да се измъкне оттам. Той изтягаше напред раменете си, здраво опрял о скобите крака, и тогава прекарваше веслата дълбоко през водата, като силно изпъваше назад четвъртите си рамене. Силен беше той, Таке ван Теде, и лодката се стрелкаше през вълните така, че пред нея се вдигаха разпенени струи.

Ах, ето ви го сега Таке, който овладява своята съпротивляваща се любов, морето! Той не обръщаше никакво внимание на ръкава, който доскоро беше така силно измокрен, а сега висеше твърдо замръзнал над китката му и ледът пукаше и пращеше при прегъването на ръката му. Безброй пъти бе водил той борба с тази любовница, но никога не бе се чувствувал по-силен и никога не бе живял по-пълно и по-буйно, отколкото в миговете, когато е трябвало да я убеди във властта си над нея. Ти, море, го откърми и отгледа и той обрече душата си на тебе и тя е твоя, но господарят си остава той! Ти го заплени с кроткия приплясък на твоите летни вълни и с жестоките зимни бури, но не можа да го покориш!

Но любовта на морето е бездънно дълбока и неизмеримо голяма. И който иска да я има, не трябва да се явява пред него с дребни подаяния, трябва да заложи всичко! Морето не се примирява с малко.

И Таке се нахвърли на веслата и затласка лодката срещу мощната съпротива на отлива и вятъра. От недрата на мрака белоглави вълни настъпваха срещу лодката и я връхлитаха с такава сила, че в своята ярост сами се разбиваха, като се раздробяваха на ситни капчици.

Тогава вятърът поемаше тази ситно разбита водна маса и я втурваше срещу гребца така, че нейните капки се вливаха в шията му като рога на вилица. Тази дива борба, тези мощни удари на вълните не бяха нищо ново за Таке и той можеше да издържи, ако не дойдеше нещо лошо. Но ето че се появиха вълни, които едва ли не повличаха лодката по своя път. Таке се бореше, напрягаше сетни сили, но веслата отново отказваха да му служат; те се плъзгаха по водата с такава лекота, сякаш той гребеше във въздуха. А дигата беше все още доста далеко.

Той отново очука леда от веслата и отново напредна малко нещо. Можеше да гребе, докато веслата отново не добиваха обла форма. Той още еднъж разби леда, но периодите на гребане ставаха все по-кратки, а отливът и вятърът постепенно го отнасяха все по на запад.

„Работата отива на зло, Таке!“ — каза на себе си той. Ако не се появи никаква помощ, отливът и бризът ще го замъкнат навътре. Ако не се появи никаква помощ... Дългия Таке вече не беше господар на положението. Сега той не знаеше къде точно се намираше, но сигурно не беше близо до селото при дигата, иначе щеше да вижда светлините. Оттам, от селото, трябваше да дойде помощта. За първи път в живота си Таке ван Теде имаше нужда от чужда помощ срещу морето.

Отпред в лодката лежеше пушката, с която можеше да сигнализира за помощ. Той я погледна и тогава насили ръцете си да вземат „вестителката“, която трябваше да извести със силен глас, че Таке бе изгубил борбата. Пръстите му поеха пушката, но ръцете му бяха така премръзнали, че не почувствуваха стоманата на цвета. Той намести чифтето на навикналото място срещу рамото си и изпразни двете цеви. И тогава вкочанясалите му пръсти, които бяха станали съвсем безчувствени, опитаха да изчовъркат празните гилзи. Но това не ставаше по желанието му и пръстите трябваше да направят многократни и търпеливи усилия, докато най-после той чу звука от падането на гилзите. Тогава бръкна в джоба си за други патрони. Но и това му се удаваше трудно, защото пръстите не бяха годни за нищо. Пребърка малко с пръсти, но не успя. Ядоса се: „По дяволите! Ще ги изкарам ли, или не?!“ — промърмори той на себе си и силно дръпна вътрешната част на джоба си. По такъв начин извади целия си запас от патрони. Те се разпиляха по седалката. Повечето се оттърколиха и паднаха с тънък звук долу в плискащата се вода. Няколко патрона се полюляха напред-назад по дървото, но преди да успеят да паднат,

голямата ръка на Таке ги сграбчи така, както котката сграбчва мятеща се риба. Не биваше да ги разпилява, имаше нужда от тях, защото пушката без патрони е няма и не ще може да извести на хората в селото, че Таке има нужда от помощ. Таке стискаше зъби и с мъка вкарваше патрони в цевите. И тъкмо когато забеляза светлинките на селото, два тревожни изстрела изтрещяха над разбунената водна шир.

„Тъкмо навреме — помисли си Таке със задоволство. — Трябва да чуят, защото вятърът духа почти в тази посока.“ Незабавно ще спуснат една лодчица, ще вдигнат платненцето и скоро ще го изтеглят на пристанчето. Оттам ще може да си отиде в къщи пеша, защото разстоянието не е голямо, хем и ще се позатопли...

Но не било писано на Таке ван Теде да измине това разстояние. Някои рибари на пристанището чуха изстрелите и си казаха помежду си:

— Не бих се наел да се впусна в морето в тоя студ. Не завиждам на Таке за удоволствието да тича подир патиците. Бих предпочел да се прибера в къщи при булката.

— Да — каза друг един, като тропаше на място с дървените си обувки, — по-скоро бих си отишъл в къщи, поне да се погреея на печицата; защото тук студът прониква до мозъка на костите.

— И аз ще си тръгна — каза трети. — Много духа тук. Просто ме пронизва. Струва ми се, сякаш стоя гол.

И дървените обувки изтропаха с глухо кънтене, когато те минаваха между къщите на път към своите запазени от ветровете жилища.

Лодката продължаваше да дрейфува; очакваната „лодчица“ не се появи. Светлинките на селото се приближиха, но сетне отново се отдалечиха. Лодката продължи да дрейфува в западна посока, към безкрая на морската шир. Светлинките ставаха все по-малки, докато най-последно съвсем изчезнаха. Около лодката се мятаха белите гребени на вълните. Малко по-нататък тази белота се разтваряше в мрака на нощта. Таке гледаше към просветващите талази и се оставяше на прищевките на дрейфа. Но изведнъж волята за живот отново се надигна в него с цялата си остра настойчивост. Трябваше ли да чака тук смъртта със скръстени ръце?! Трябваше да се бори и да победи. Та дигата все още си стоеше там! Той силно заудря веслата о ръба на лодката, а сетне, като се наведе напред, за да загребе, даде силен

тласък и лодката зави и се насочи срещу вълните. А сега — към дигата!

Той отново наближи. Но когато се наведе по-далеко напред през борда на лодката, за да измери дълбочината на водата, не можа да достигне никакво дъно. Още не беше дошъл между вълнорезите, дето отливът вече не би могъл да го засегне. Таке гребеше и гребеше и вече не си предвиждаше време, за да освобождава веслата от натрупания лед. Вместо това той гребеше по-силно. Това сигурно щеше да помогне малко, пък и не можеше вече да бъде далеко от дигата. Започна да атакува морето с веслата и фарбома така, сякаш се бранеше от някое диво животно. Но водата непрестанно клопочеше и намъкваше лодката навътре. Вълните постоянно се прехвърляха в нея. Ледени кори се трупаха по скобите и седалките, ръбовете бяха обли и гладки. Таке заблъска с юмруци по лодката, започна да скача и да крещи, като с дива ярост удряше с фарбома по вълните. Но отливният порой непрестанно го завличаше навътре.

Човекът в лодката се бе преуморил. Трябваше да си отдъхне за миг, пък след туй ще продължи борбата. Тежко задъхан, той седна на седалката. Но го налегна непреодолима дрямка, а това е много опасно нещо. То беше приятно усещане. Всичко около него започна да се променя. Лодката вече не подскачаше така диво, той си легеше спокойно... Но не, това не беше лодката! Това беше уютната стая в запазената от ветровете къща, там, долу, при извивката на дигата. Беше пролет и той току-що беше довел малката си женичка в дома, който щеше да бъде отсега нататък техен общ дом. А залязващото слънце висеше червено над морето — като нажежен капак на дъбилен котел, изправен отгоре на дигата. Той излезе от къщи заедно с женичката си и там, зад дигата, те се вслушаха в мамещия зов на вълните. Как силен се чувствуваше сега той, Дългия Таке ван Теде! Той повдигна на ръце своята малка женичка и леко-леко я изнесе горе, на дигата, и ѝ посочи онова, което се намираше зад дигата: морето, неговото море.

Но морето не се примирява с малко. И дадеш ли му сърцето си, то ще те грабне цял...

Дребната женичка там, зад прозореца на запазената от ветровете къща, няколко пъти излезе на дигата и огледа морето — дали не се завръща нейният едър мъж? Тя се заслушваше в чудната песен на

вълните, които се плъзгаха по камъните на наклона, а плачевният крясък на патиците навяваше толкова тъга!

И когато си помислеше за човека, за когото хората все още разказваха, че бил толкова силен, че изнесъл жена си на ръце чак горе на дигата, тя винаги виждаше едрата му фигура да се откроява в черно срещу бавно чезнещата светлина на гаснещото слънце, с цевта на пушката, щръкнала над рамото като черен показалец, който сочи предупредително нагоре, а влакънката на вълненото кепе и помпонът отгоре леко се багреха от бледнеещата светлина.

[1] Гик — хоризонтално дърво (прът), на което се закрепва долният край на платното на платноходката. ↑

АНА БЛАМАН ПЛУВЕЦЪТ

Нито се бяхме уговорили, нито си бяхме поставили някаква определена цел, но на — така стана. Тя отпред, аз непосредствено след нея, вървахме, препъвайки се по острите камъни на запустялата плажна ивица, все по-нататък и по-нататък — дотам, дето вече не се виждаше никакъв човек. Това беше един извънредно изморителен поход, за който не малка вина носеше и морето, което бучеше така силно, че трябваше да викаме, за да се чуваме и разбираме. Духаше силен, бурен вятър, нямаше абсолютно никакво слънце и аз вече се упреквах, че не бяхме си останали на спокойствие в селото; какво друго можехме да преживеем освен това, че тук обстановката беше още по-мрачна и по-тъжна, отколкото там. Но ние спряхме и двете запъхтени като бегълци, и докато аз, изгубила настроение, загрижено се заоглеждах наоколо, първо към морето, а сетне към скалистите простори, тя заговори:

— Тук ще полегнем, тук ще отпочинем. — И се простря надлъж върху тесния каменист плаж, отправяйки поглед право нагоре. — Тук — продължи тя — ще можем да забравим, че съществуват и други хора освен тебе и мене; тук аз се чувствавам определено между сушата и морето, един вид в ничия земя. Не мисли за нищо сега. Заслушай се в морето и забий поглед в Космоса; няма нищо по-благодатно от това.

Но аз не легнах. Останах седнала, неподатлива, упорита, като че ли всеки миг можех да скоча и да продължа нататък. И й отвърнах:

— Благодатно, а? Така казваш, нали?

Вълните беснееха насреща, а Космосът беше плътно затворен. Но когато се извих и я погледнах в лицето, видях, че тя се подсмиваше: беше сигурна, че беше по-умна от мене. Та защо ли не полегнех тук, под ниските скали, защитена от вятъра, на едно такова усамотено място, дето животът със своите добрини и злини изглеждаше отдалечен по време с цяло едно човешко съществуване? Защо не го сторех за мое самосъхранение? Щяхме ли да бъдем тогава наистина

сами на това така усамотено място? Аз се заоглеждах и тогава изведнъж открих, че може би на стотина метра по-нататък имаше още някой. Впрочем не можех по никакъв начин да го забележа по-рано, защото той ще да се е разсъблякъл зад някоя от острите скали, и сега аз го видях да се спуща към водата, за да плува.

— Там има още някой — казах аз.

Тя не се помръдна и продължи да рее поглед нагоре с една ленива, спокойна усмивка.

— Тогава те съветвам да не гледаш — отвърна тя и продължи: — Впрочем аз не мога да погледна нататък; лежа тук като камък сред камъните на крайбрежието, като една прашинка на дъното на Космоса. — И без дори да ме погледне, потърси ръката ми с едно сляпо движение и каза: — Та прави като мене де! Така е чудесно: нищо да не вършиш, за нищо да не мислиш, само да съществуващ... И като държеше ръката ми, добави: — Затова и няма вече нищо, което да ме засегне, и нищо, което да мога аз да проявя... Освен едно: бъди камък сред камъните и прашинка в Космоса.

Макар това да бе прозвучало като повеля или като освобождаващо заклинание, идещо от тайните на околната природа, то все пак никак не ми въздействува: аз си оставах тази, която бях, и това, което бях; оставах си убийствено сама със себе си и гледах разсеяно към плажа и морето. И видях, че плувецът беше почти достигнал водата. Движеше се много предпазливо: навярно скалният терен и камъните му причиняваха болки и затова той застана на едно място разколебан. Водата беше, естествено, ледено студена и освен това вълните при изтеглянето си имаха огромна смукателна сила. С режещ звук те повличаха със себе си огромни количества дребен камънак, цели товари. Това всъщност беше луда работа — да се впуснеш да плуваш сега!...

— Но ти не можеш — чух гласа до мене — да продължаваш да седиш и да гледаш. Докато все още може да се надуши присъствието на човек в близост, ти не можеш да останеш спокойна. — Тя погали ръката ми.

— Би могло да се помисли, че ти безумно много обичаш хората — каза тя.

— О, аз не съм сигурна в това.

— Тази сутрин например в магазина, а сетне в ресторанта аз си мислех нещо такова.

— Така ли? Защо?

— Ах, ти знаеш много добре защо — каза тя и ръката ѝ престана да гали моята.

Естествено, ние бяхме разменили разбиращи погледи първо относно жената зад тезгяха, която правеше грешки и в тегленето, и в смятането, защото — о! — тя тъй много се страхува от този неин съпруг, който стоеше до нея и с ледено студена насмешливост и дребнава омраза в очите гледа как лошо тя въртеше работата в магазина му... И сетне — относно момчето в салона на ресторанта, което изпълняваше заповедите на майка си така, сякаш животът му зависеше от това, и — о! — този твърд французки глас и това паническо послушание! Като куче, което знае, че иначе камшикът ще заплющи. Е добре де, един разбиращ поглед. Но какво означава той всъщност? Сигурно не това, че ние изобщо се разбираме. И тя — тази, която лежеше до мене — е така различна от мене, просто — мой антипод! Тя би могла дори да се смее там, дето всеки друг би плакал.

— Но ти — каза ненадейно тя, — ти винаги си жертва на своята фантазия; зад една незначителна случка ти виждаш цял живот; жената на бакалина и момчето ти виждаш в лагера на безсърдечието, виждаш как ги изтезават душевно и физически, виждаш как биват докарани до състояние на лудост и как най-после умират като животни.

Аз гледах към морето.

— Не — отвърнах и, без да отклонявам поглед от морето, — не е така. Този мелодраматичен разказ би могъл да отговаря на една действителност, но във всеки случай аз не съм проявила никаква склонност да фантазирам около тези случаи. Не това е същността на работата. А кое е в действителност, трудно е да се каже.

Междувременно видях как плувецът се бореше с прибой — борба решителна и целеустремена. Той се мушваше под бързо приближаващата висока вълна, нанасяше три-четири удара и отново се мушваше. Това беше красиво състезание между хитростта и силата. Скоро той щеше да се промъкне през опасния прибой и да навлезе в един район, дето морето едва ли можеше да се нарече море. То приличаше по-скоро на едно огромно вихрено гърчене и мятане на мощни влечуги, отровназелени, с глави от пяна...

Почувствувах, че тази до мене отново започна да ми гали ръката, и я чух да говори:

— И греша ли аз тогава? Какво преживяваше ти все пак в ония моменти?

Освободих ръката си, защото можеше да стане тъй, че тя да започне да се смее, та затова и не погледнах към нея, когато казах:

— Онова, което ме занимаваше повече тогава, беше по-скоро манталитетът на другите двама, отколкото съдбата на техните жертви... Не зная дали добре ме разбираш... — Тя се изсмя високо:

— Разбира се, Ана, че така кажи де! Не се страхувай от една дума, с която цял свят кокетира: Любов! Би трябвало да има повече любов! Тогава жената на бакалина веднага би се почувствувала сигурна и би теглила и смятала отлично; тогава и момченцето не би живяло вече в своя концентрационен лагер, а би играло на плажа заедно с другите деца като обикновено, свободно момченце!

И пак започна да се смее — не саркастично, но самоуверено, самодоволно, защото бе приведено още едно доказателство за това, колко добре ме познавала тя — по-добре, отколкото аз самата се познавам, ако трябваше да ѝ вярвам. Обърнах се към нея и ѝ казах рязко:

— Ти ме смяташ за идиот, но пак грешиш. Не ми е била мисълта за любов, опазил ме господ. Мисля само и единствено за мъничкото надлежно внимание не от любов към другия (това би значило да се изисква много, прекалено много), но само толкова, колкото е нужно, за да бъде възможен животът на другия. Слушай — аз промених тона, защото мислех, че сега ще мога действително да кажа точно онова, което исках, — мъничко внимание към другия, в рамките на културното поведение, култивирано като навик — само това. И как би изглеждал тогава светът според тебе?

Гледах я в упор и виждах много добре, че ѝ беше трудно да не избухне в смях, но все пак се владееше. В края на краищата тя ме уважаваше. Затова и досегна лицето ми с галеща ръка, казвайки с треперещ глас, треперещ от сдържан смях:

— О, светът би бил рай! Никой смъртен не би се чувствувал вече като овца сред вълци, никой смъртен не би погинал нахалост. — Тя бързо притегли лицето ми към себе си, притисна бузата си о моята и прошепна: — Но знаеш ли, това не може да стане никога, никога?!

Нещастно и пресамонадеяно същество! Какво си въобразяваш ти? Та то би значило да се разхвърля между хората това: „Бог се грижи за нас“... Би значило по-нататък: „Ние се грижим един за друг.“ Помисли си само!

Всичко беше вече много силно за нея и тя избухна в смях. Аз се осмелих да направя още едно усилие, като ѝ казах:

— И защо не? Няма ли да стане тогава именно онова, което човешкият дух трябва да унаследи с течение на времето?

Но тя продължи да се смее без сарказъм наистина, дори малко затрогната, но все пак аз не можех да понеса смеха ѝ. Касаше се в края на краищата за една от моите възвишени идеи. И станах. И щом се изправих на крака, вятърът ме връхлетя с устрем, сякаш ме бе чакал, и аз изведнъж се почувствувах грабната от една виеща като звяр буря. Изпънах мускулите си, за да противодействувам, и се впуснах да тичам, а тя скочи и хукна след мене с вик:

— Ана, щура, скъпа Ана, не ми се сърдиш, нали?

Аз завъртях глава:

— Не, не ти се сърдя; но защо продължаваше да се смееш? Нима бях смешна?

— Естествено, не, но знаеш ли какво, мила Ана, аз съм много цинична, а ти си много добра, повярвай ми, това е...

И така, аз тичах по края на плажа, високите вълни злобно беснееха отстрани, а зад вълните морето пак кипеше в неудържимо мятане на съскащи влечуги. Пробягах около сто метра нататък и тогава изведнъж спрях и тя също спря зад мене. Пред нозете ми лежаха дрехите на плувеца. И дори преди да бях започнала да оглеждам морето, тази забравена водна пустиня в бурята, аз вече знаех всичко. Той не се виждаше никъде. Сигурно отдавна беше прекратил плуването и сега вече дрейфуваше дълбоко под ревящата вода, в покой, който ние наричаме абсолютен или вечен.

Но тази, която беше до мене, не вдигна поглед. Стоеше неподвижно, като хипнотизирана, додето гледаше продължително печалната купчинка дрехи... Аз казах:

— Трябва веднага да съобщим за това нещо.

Едва тогава тя отново се раздвижи, но без да ме погледне. Навярно много ме жалеше, та старателно отбягваше да види моята разстроеност. И затова, естествено, тя остана вън, когато аз се явих, за

да съобщя, че бях видяла един мъж да плува, но че самият миг, когато се е удавил, беше се изплъзнал от вниманието ми.

АНА БЛАМАН КРЪСТОНОСЕЦЪТ

Решителност ли беше това, или само малодушие? Вземаше ли най-после съдбата си в собствени ръце, или — напротив — сега тя започваше да я тиранизира повече, откогато и да е било преди? Самата тя не знаеше това, положително не го знаеше, когато корабът се отдръпваше от кея и изпращачите махаха с ръце. В този миг тя не беше в състояние да мисли. Напълно обезличена, стоеше на релинга^[1] и махаше с ръка в отговор. Ръката и се движеше вяло, а погледът ѝ оставаше насочен към майка ѝ, брат ѝ Карел и неговата съпруга. Те я гледаха устремено и лицата им оставаха сериозни: значи, тя заминава! Тя видя също, че майка ѝ със свободната си ръка притискаше носна кърпичка към очите си. Ако можеше да я запита сега защо плаче. „Ами че ето, тя заминава, нашата Виргиния, нашата бедна Виргиния. — Имаше нещо, напомнящо изнасяне на покойник: — Никога няма да я видим вече!“ — Виргиния отпусна махащата си ръка и се облегна на релинга. Те стояха там: майка ѝ с нейното широко, обградено с посивяла коса лице, една грозна жена — недостатъчно грозна, за да извика отвращение, и все пак достатъчно грозна, щом е изтърсила на бял свят това отвратително нещо, което беше Виргиния; и Карел, един незначителен човек, един вързанак. След малко, когато вече нямаше да гледа сестра си, той, слава богу, щеше веднага да я забрави, това беше сигурно; и жена му, изпечена хитруша. Те образуваха една неразбиваема тройка, единогодушна в дребнавото си самодоволство, единогодушна особено в своята критика срещу бедната Виргиния, която те и жалеха, и осъждаха: „Така си отива животът, когато човек не си знае мястото в него! — Но сега, при това изпращане, те можеха да ѝ спестят лошите приказки, за да не завикат от кея към релинга: — Ето докъде стигнаха работите!“ — Ръцете ѝ се отлепиха от релинга и очите ѝ се откъснаха от трите фигури там, на кея. Тя направи една несигурна крачка назад и се огледа. Махащи ръце и изкуствено усмихващи се хора с треперещи уста и насълзени погледи. Хубави ръце, хубави лица.

Тя наведе глава и боязливо се спусна по стълбата, която водеше към кабините.

В списъка на пътниците бе прочела, че ще дели кабината си с някоя си госпожа Стерefeld. Но тя положително беше още на палубата. И защо Виргиния все пак почука на вратата? Две легла, два стола, един умивалник и до него една маса с подвижна горна част. Тя леко затвори вратата зад себе си и отиде при един куфар, който лежеше до умивалника. Взе в ръка етикета, който висеше на него, и прочете с развълнувано любопитство: „Стерefeld“ — първата нова фигура в новия ѝ живот. След туй седна на края на леглото. Така, значи, и това мина. Но в гърдите си усещаше биенето на сърцето и нервното му потрепване. И като изпъна ръцете си напред — те също започнаха да потрепват.

Но не беше ли равносилно на убийство това, че тя изгони всичките си близки роднини и от сърцето си, и от мислите си? Заради единственото зло, което ѝ бяха сторили — че я съжаляваха и укоряваха.

Междувременно корабът се плъзгаше по гладката повърхност на реката. Фигурите на изпращачите ставаха все по-неясни; скоро щеше да се замъгли и самият кей. Няма ли да погледне Виргиния още веднъж натам? Не, тя продължи да лежи в леглото. „Сбогом — помисли си тя. — Отсега нататък за мене не съществува вече никой и нищо от онова, което е било досега. Ликвидирах света, който остана зад мене, и отивам към нов свят; един свят, за който предварително зная, че не му принадлежа, и затуй няма значение какво ще стане с мене там.“ Не, това не беше малодушие, а решителност. И тя се закле да си остане решителна.

Но тогава вратата се отвори и тя видя госпожа Стерefeld. Едно много русо лице, сини очи и сивееща коса; лице на любезна сантиментална жена. Тя влезе, за неопределено кратък миг се стъписа назад. Но след туй тръгна решително към Виргиния. Усмихна се с предразполагаща любезност, „защото — помисли си тя — любезността е паспорт, който срива много граници“. И затуй каза живо и с въпросителен тон: „Виргиния ван Лоон?“ — и ѝ протегна ръка. Уви, на Виргиния не ѝ убягна нейният жест на самоовладяване. И така валидността на паспорта пропадна. Тя пое подадената ръка, за да я пусне колкото може по-скоро, с чувство на боязън. Усети, че очите ѝ

пламтяха, и неочаквано за самата себе си закри лицето си с ръце, при което изтърва една трепкаща въздишка. Госпожа Стерефелд щеше да го отдаде на раздялата, която, естествено, е свързана с известна мъка. Обаче в закриващите си шепи Виргиния не оплакваше нищо друго освен едно разочаровано очакване. На враждебност бе разчитала тя в новия свят, който търсеше. Никакво оскърбително съчувствие, а вече открита враждебност, срещу която тя можеше да се брани. Никаква проява на тактичност вече, никакви опити да я утешават; срещу тях тя не можеше да издържа. „Хайде, хайде — каза тогава госпожа Стерефелд, — не отиваме на заточение!“ И тогава тя отдръпна ръце от лицето си. И загледа пред себе си с поглед, който изразяваше упорство и ненавист. Впрочем госпожа Стерефелд вече тактично се беше обърнала на друга страна и се занимаваше с куфара си. „Такъв един куфар — каза тя — винаги може да получи драскотини.“ И провери дали е заключен. А междувременно си мислеше: „Ах, какво лице! Опазил ме бог!“ И същевременно срещна в огледалото на умивалника собственото си стареещо лице. „И в какво се състои грозотата й? Дали в тези тежки клепачи, като печални навеси? Или в устата и — една покрита с вертикални бръчки жълта, прекалено голяма горна устна — маймунска уста, маймунска мутра! Всичко това е тъжно и животински грозно!“ После тя отново се погледна в огледалото и се замисли за покойния си съпруг — как той притискаше лявата си буза до нейната дясна, а после дясната — до нейната лява: „Ох, милото ми личице!“ „Бог да ме опази!“ Лицето рядко лъже. Колкото Виргиния беше намръщена и враждебна, толкова лицето на госпожа Стерефелд пък сочеше сантименталност. Но докато първоначално тази сантименталност е била егоистична, впоследствие благодарение на своите човеколюбиви занимания тя е съумяла да я облагороди. Зад любезността й се криеше фантастична идеологическа убеденост и нейните вълнения, свързани с личното у нея, все повече и повече добиваха една укорна черта. И сега тя си мислеше така: „Защо господ е така безогледен в своята творческа стихия? Как допуска той толкова много грозота, че самата окаяница да не може да създаде една компенсираща вътрешна красота? Не, тук господ е отишел много далеко, както впрочем го прави много често. Колкото по-отблизо разглежда човек творението, толкова по-ясно се разкрива то като незавършено изделие, паднало от ръцете на бога и поверено на

човека.“ Тя се обърна към Виргиния: „Нали те изпратиха? Не те видях на палубата.“ Виргиния гледаше упорито пред себе си; клепачите ѝ тежко клопнаха. Долната ѝ устна висеше безсрамно надолу. „И какво ще правиш в Индонезия?“ Долната ѝ устна се изпъна и се раздвижи: „Учителка съм.“ „Виж какво сега — реши тя, сякаш цялата утеха се криеше в това, което щеше да каже. Но след туй поясни философски: — Каквото и да имаш, дете, зад себе си, бъдещето е единственото, към което вървиш и в което трябва да съсредоточиш своите интереси. Особено — в Индонезия.“ Последното тя каза с натъртване. А след туй добави: „Пооправи се и ела в бара, ще пийнем нещо.“ Тръгна към вратата и преди да я затвори подире си, полита: „Идеш ли?“

Виргиния не се самозалъгваше. В гласа на другата тя все още долавяше нотки на състрадание. Така ли щеше да остане туй нещо? И в новия ѝ живот? И тук ли всички жени щяха да се отнасят с нея по мъжки покровителствено, а всички мъже — унизително любезно — поне дотолкова, доколкото си дават вид, че имат някакво благоразположение към нея? И дали и тук щяха зад длан да си шепнат за нея с някаква погнуса и подигравка? Но междувременно тя подсуши сълзите и си вчеса косата. „Ако остана тук — мислеше си тя, — ще значи, че съм преживяла първото си поражение, а ако отида, може би ще спечеля нещо, ще си възвърна нещо.“ Погледна се сериозно в огледалото, но с такава устременост, че сериозността далеч превишаваше грозотата. „И така, трябва да отида, трябва да поема тази тежест; спрямо хората трябва да действам така, сякаш имам работа с лоши деца, а пред децата, колкото и да са диви и разпуснати някои от тях, аз имам голямо влияние.“ Действително, тя ръководеше детския живот, като го благославяше и изкусяваше като богиня: движеше се между чиновете и срещаше погледи, които изразяваха страх или привързаност — в зависимост от това, дали тя се караше или хвалеше. Нито едно хлапе не смееше да прояви неподчинение; нито едно хлапе, което да не я обичаше. И никакви конфликти. И ако направим сравнение с Мариана в това отношение — какво постигаше Мариана със своята работа? Резултатите бяха незначителни, обаче в друга, определена област тя беше рафинирана... но да не мислим за това... „Дано пукнеш ти, Мариано... бих искала наистина да те порази омразата, с която произнасям твоето име; и ти, Ехберт, безхарактерен тип, лицемер... или не, все пак не... но... дано пукнете вие и двамата!

Да не си мислиш ти, Ехберт, че още съществуваш за мене?! Не, ти си обявен за мъртъв, точно тъй, както и моята собствена майка — не мога другояче! — която винаги се е чувствувала виновна пред мене, и не го криеше, туй беше най-лошото! Но отсега нататък аз съм самотнородена, сама съм и свободна и всеки, който отсега нататък пристъпи към мене — и аз ще пристъпя към него и вече не боязливо, но готова и за състрадание, и за критика, но без страх и с открит поглед. Могат да ме мразят, но няма да ме покорят вече!“ И тогава тя се спусна по тесните ходове към бара. Влезе с агресивен вид и огледа наоколо. Хич не я беше еня, че при нейното влизане може би тук е заглъхнал някой разговор, а там някой я е загледал с оскърбително внимание: „Я виж, я виж!“ — Тя носеше тъмносиня рокля с бяло коланче, найлонови чорапи и черни деколте-пантофи, а на шията ѝ висеше златна верижка с медальон, в който може би се криеше портретче. Фигурата ѝ положително не беше лоша. Не твърдеше ли и Ехберт туй нещо? Тя прекоси бара и отиде право при госпожа Стерефелд, която беше седнала и разговаряше с едного. Да, Ехберт също потвърди туй нещо еднъж. Ехберт се смееше и през пролуката на вратата, която свързваше нейната класна стая с тази на Мариана, тя подслуша една малка сценка, която сетне ѝ струва няколко безсънни нощи. Ехберт имаше дълго, бледо лице и в очите на влюбената можеше да изглежда като лице на мечтател. Когато се смееше, лицето на този мекушав мечтател напомняше груба имитация на главата на сатир. Но не на сатир, който се е родил в гората, а на такъв, който иска да се движи между хората, доказателство за което е неговата поквареност; и който не познава никаква лудешка веселост, а само празно фанфаронство. „Аз ли? Аз да имам някакви чувства към Виргиния ван Лоон?! Защото не намирам фигурата ѝ съвсем лоша? Но, съкровище мое, та тогава би трябвало предварително да метна някой вестник на тиквата ѝ, разбираш ли, тогава може би, и то все пак от състрадание.“ Той се изсмя, а Мариана му каза закачливо: „Ти, мошенико!“ А Виргиния беше вярвала, че той има рицарски приятелски чувства към нея и че по тази причина е била на сигурно място и покровителствувана в неговите мисли. Когато откри туй нещо, единственият мост, по който тя можеше да стигне до хората, бе унищожително бомбардиран. И тогава тя отново се озова пред най-дълбоката пропаст на дълбокото недоверие, когато ставаше въпрос не

за дете, а за възрастен човек. Единственото, което ѝ оставаше да опита, беше да гледа на хората като на деца, покварени деца, които нямат никакво понятие от душевно страдание и затова са жестоки.

„Така, дете“ — каза госпожа Стерефелд, а господинът, който седеше до нея, стана, назова името си и притегли един стол. Втората фигура в новия ѝ живот. Но дете ли беше той? Трябваше ли да бъде побеждаван с влиянието, което тя носеше в себе си? Господин Крайман отново седеше на стола си, без да прояви нещо, което би издало принудително състрадание или насмешливост. На пръв поглед той беше, значи, спокоен и добродушен и отгоре на това показваше една евтина, дружелюбна усмивка, сякаш беше заключена между линиите на устата и гънките на бузите му. Зад очилата му обаче блестеше един колкото боязлив, толкова и разсъдлив поглед и може би толкова недоброжелателен, колкото интелигентен. Присмехът беше далеч от него, както изглеждаше, а още по-далеч беше състраданието. „Господин Крайман — започна госпожа Стерефелд — е правителствен чиновник с бог знай колко голямо влияние.“ След тези думи оня вдигна ръце високо, като че искаше да се защитава. „Хо, хо“ — каза той. Това бяха лениво изкривени ръце. „А госпожица ван Лоон — подзе госпожа Стерефелд — е учителка. — И го погледна съвсем невинно. — Може би никога не си давате труд да се занимавате с образователни въпроси.“ Той поклати глава и се усмихна още по-дружелюбно отпреди. „Това женско любопитство!“ — каза той. Госпожа Стерефелд започна да кокетничи. В отговор тя се усмихна с едно изящно изпъване на устните към зъбите и след туй каза загадъчно: „И все пак, Виргиния ван Лоон, човек не винаги може да бъде сигурен, но във всеки случай той по един или друг начин принадлежи към твоите висши началници в Индонезия.“ В даден момент изглеждаше, сякаш мълнии просветваха зад очилата му, но това не се отрази на неговата дружелюбна усмивка. „В Индонезия — отвърна той с добродушен тон, обръщайки се към Виргиния — аз съм на административна служба. Но — което е по-лошо — нямам никакви симпатии към революционерите и по тази причина в очите на госпожа Стерефелд аз съм човек, на когото не може да се гласува никакво доверие. — Той се усмихна. — Но докато сме на борда, ние сме още в отпуск и, значи, сме инкогнито. — Той отново вдигна ръце, сякаш за да се брани. — Никаква служба, никаква политика; инкогнито.“

Междувременно той се питаше: „Дали е случаен този контакт между двете?“ Знаеше, че госпожа Стерефелд има много особени връзки, което ѝ даваше възможност да пътува към Холандия и пак да се връща в Индонезия, и че освен това тя флиртуваше с индонезийските освободителни идеали и симпатизираше на революционерите. Но само това ли? „Опасните за държавата фигури в настоящето — мислеше си господин Крайман — може би ненапразно ги търсят измежду любезните — и при по-близко опознаване — малко завеяни дами от типа на госпожа Стерефелд.“

И сега той спря поглед на Виргиния и я запита неочаквано и с един сполучливо закачлив тон на стар господин: „Може би ще узная по коя от двете възможни причини пътувате за Индонезия — от идеализъм ли като госпожа Стерефелд, или поради свада в Холандия, и то с Амур?“ Виргиния се изчерви така неочаквано и силно, че тъмните ѝ очи започнаха да блестят, сякаш бяха пълни със сълзи. Той се усмихна почти развълнуван и пак вдигна нагоре своите отпуснати ръце: „Не ми се сърдете. Та аз познавам живота и също съм бил млад.“ Той знаеше много добре, че това беше грубо, но зад тази грубост се криеше една преднамереност. Като начало той знаеше вече, че тя нямаше нищо общо с фанатизма на госпожа Стерефелд. И на кой мъж тук, на борда, би му дошло на ум да приписва на тази грозна жена любов и любовни терзания? Само един бивш бонвиван, какъвто беше той, можеше да го направи и действително го направи. И Виргиния, най-грозната жена на света, сигурно нямаше да го намрази за това нещо.

В този миг съдбата, на която е угодно да събира противоположностите и да ги противопоставя една на друга, въведе в бара най-красивата жена на света. Крайман беше първият, който я видя. „Ох, леле! — каза той и започна някак морно да я следи и дебне. — Познавам я. Това е Луиза Рифефорд.“ Докато Виргиния се загледа да я види, той вдигна и изпи чашата си, сложи я отново пред себе си и посочи към нея мълчаливо, със заповядващ показалец. И с цялото си същество почувствува едно раздразнение. Даде си сметка, че се развличаше с две жени, от които нито едната, нито другата беше достойна за вниманието на мъж. И тук лежеше доказателството за това, че той вече не беше бонвиван. Един индонезийски сервитьор взе празната му чаша и с някакво благоговение сложи на мястото ѝ пълна.

През време на вечерята Виргиния седеше косо срещу Луиза Рифефорд. Кое именно беше у нея така красиво, та човек — изпаднал веднъж под обаянието на красотата ѝ — не можеше да ѝ се нагледа? Дали погледът ѝ? Очните ѝ кухини имаха твърде благородна форма; ирисите ѝ, зеленосиви, плуваха в една много нежна белота. Но това се налагаше на вниманието едва тогава, когато човек е възприел самия ѝ поглед като безусловно красив. Значи, преди това имаше още нещо, което непосредствено вълнуваше, онова, което определяше блясъка на погледа, някакво вътрешно съотношение между силата на плахостта и познаването на света. Но то можеше да бъде и усмивката, която за някои хора засенчваше погледа. Забележително беше това, че красивата, добре оформена сладострастна уста, леко извита нагоре в ъгълчетата, и съвършените зъбни редици правеха впечатление едва когато ги съзерцаваш по-отблизо и, значи, пак тогава, когато първом откритата усмивка е посочила едно съотношение в силата — този път между чувството за хумор и чувствеността.

„Лицето ѝ — мислеше си младият щурман, който, макар че това по правило не се практикува, участвуваше заедно с другите в тази вечеря, и то до Виргиния, — лицето ѝ много прилича на образа на Йоан Кръстителя на да Винчи.“ Но той преувеличаваше; то беше по-малко тайнствено и повече човешки чувствено. И все пак това беше едно сполучливо сравнение. Също и Луиза Рифефорд изглеждаше, че благодарение на своята красота е любимка на един бог, която представя едва ли убягна на някого от сътрапезниците. Както и да протичаше разговорът, всичкото внимание се насочваше — отчасти явно, отчасти тайно — към това отличено от един бог същество. Младият щурман, който имаше известни разбирания за живописца, а също и по психология, виждаше и разбираше как вдъхновяващо действа нейното присъствие и това го изпълваше с тъга. Той погледна към нея с това разбиране и с тази тъга в очите. И в същия този миг нейният поглед се задържа в неговия. Стана единственото чудо, което смъртен може да открие на друг смъртен: изведнъж и двамата добиха религиозна убеденост за единственото и незаменимото, което щеше да означава единият за другия, и доказателствена сила за тази убеденост беше силата на тяхната увереност. И двамата вярваха също така, че тази вечеря на борда на този кораб беше мигът, към който неосъщественият живот и на единия, и на другия трябваше да се

насочи към окончателното си осъществяване. Така вярваха те, значи — и един в друг, и всеки в себе си, — и макар че трябваше да величаят обстоятелствата, които служеха само на тяхната любов и на нищо друго, стана така, сякаш изведнъж бе изгубил смисъл и корабът, дори и морето, и Холандия, и Индонезия. Онова, което още съществуваше там, бяха само Луиза Рифефорд и щурманът Вингс. Никой не забелязваше туй нещо. Луиза Рифефорд го гледаше с известна боязън и от предпазливост погледът ѝ се плъзваше край него и спираше на Виргиния. Но не я виждаше, макар че гледаше към нея. Не виждаше, че това беше най-грозната жена на света, тъй както тя беше най-красивата. Може би по същата причина тя не видя това нещо и по-късно. Виргиния ѝ се виждаше — отсетне де — грозна жена, но с такава една възвишена измъченост във всяка черта на лицето си, че по тази причина тя все пак трябваше да открие нещо определено красиво у нея. И така, тя гледаше Виргиния с този боязлив, но все пак познаващ света поглед, който отгоре на туй беше по-бляскав откогато и да било. И тогава тя за миг заприлича на тайнствения и прелестен Йоан.

„Аз съм Луиза Рифефорд“ — каза тя и се усмихна с усмивката на Йоан. Вингс чувствуваше, че нейното име изпълваше цялото му същество. И всичко, което го е изпълвало преди, се изпаряваше от него. „Любовта — сега разбирам това — мислеше си той — е прераждане с непокътната душа и запазени сетива. Моряците са най-често «les poètes maudits»^[2] на любовната действителност. Те линеят в пивници и публични домове и пишат стиховете си във вакуум. Но това е факт и действителност... — И той си позволяваше да изгони от своето зрително поле дори самата Луиза Рифефорд. — Аз я открих — мислеше си той, — тя съществува и трябва винаги да съществува; и когато не я виждам, то това с още по-голяма сила изтъква нейното съществуване в мене.“

„Аз съм Луиза Рифефорд“ — бе казала тя. И щурманът Вингс отвърна поглед от нея и го насочи към оная, към която тези думи видимо бяха отправени — към неговата дама-сътрапезница — Виргиния ван Лоон. „Виж ти — помисли си той, — колко хубави стават дори и грозните хора, когато любовната омая като невидима муза ги погали и им духне. Колкото неприветлива и сериозна изглеждаше тя в началото, толкова обезоръжена и меко признателна е

сега.“ „Гледай ти“ — помисли си на свой ред госпожа Стерefeld, — тя също откри това великолепно създание на един бог в едно от редките му хрумвания за абсолютна хармония. Самата Виргиния не можа да си даде сметка дали това, което я вълнуваше, беше духването на една муза, или пък хрумването на един бог. Обзе я непознато и неопределимо чувство на надежда. Сигурно по такъв начин е можела и музика или някое стихотворение да я извиси над собствената ѝ душевна мизерия и да я въодушеви за възхищение и признателност. Така тя гледаше в самозабрава към Луиза Рифефорд и не забеляза как се разви един разговор за значенията на имената. Та никой ли не знае какво значи името „Луиза“? Не, никой. Крайман обеща, че щял да потърси в някаква книга и щял да ѝ пише. Луиза Рифефорд му подари една благодарствена усмивчица, а той каза: „Защо не се казвате «Йохана»? Това значи «любов»“. И я загледа закачливо. На времето си той бил любимец на жените, така че сега с удоволствие се сочеше и като познавач на жените. Той предвиждал вече, че Луиза Рифефорд щяла да бъде сърдечно приключение за мнозина около тази маса. Не за него, уви; той трябвало да се ограничи само да гледа и да пуца шеги и с това трябвало да се примири. Но все пак това не му пречеше да казва тук най-прелестните неща. „А другите дами?“ — запита той съвсем лоялно. Сега всяка дама трябваше да каже собственото си име. Има ли някой, който да се учудва, че госпожа Стерefeld се казва София? „София“ значи „мъдрост“. И можело ли да си помисли човек за по-мъдра жена? В себе си Крайман я считаше по-скоро завейна, с такава завейност, която, докато не е станала опасна, съдържа известен чар. Всъщност това било особено женствено — да симпатизираш на потиснатите и т.н. Той се надявал, че ще продължава да се надсмива, че не е влязъл в дирите на интриги, които биха направили това нещо невъзможно за него. И затова той ѝ изпрати една добродушна усмивка, тъй както един превъзхождащ съпругата си мъж би могъл да се смее срещу нея, когато тя забавно-сериозно защитава някоя несъстоятелна теза. „София“ — мъдрост! Чудно е наистина, че едно име може така да приляга на една жена! „Ами как беше вашето име, госпожице ван Лоон?“ От притеснение тя отговори беззвучно: „Виргиния“. „Какво казахте? Как се казвате?“ „Виргиния“ — „девица“ — каза някой с престорен глас. Всички погледи се отвърнаха бързо от Виргиния и внезапно настъпи тишина. Но тогава друг глас вметна неочаквано: „Та

буквално всеки знае това значение — от английски, от френски, от латински.“ Луиза Рифефорд гледаше със засрамен поглед към чинията си, обаче ъглите на устата ѝ се изкривиха подозрително. Тя се бореше срещу силен пристъп на смях не заради нещастната Виргиния, то се разбираше от само себе си, но заради това безпомощно млъкване на цяла една маса и заради грубата нетактичност. Ако Крайман си бе държал устата, може би все пак не щеше да се случи нищо. Обаче той повиши глас и с грубия намек на бивш бонвиван, който мислеше, че при разговор с жени винаги съумява да заобиколи опасните рифове, каза: „Хо-хо, госпожа Луиза, имам идеята, че вашето име означава нещо много закачливо.“ Луиза Рифефорд плесна нервно с ръце пред лицето си и избухна в смях и всички се разсмяха свободно заедно с нея. Един залп от смях, който засегна Виргиния така, сякаш беше смъртният залп на нечия екзекуция.

Тя стоеше опряна на релинга и гледаше с устремен напред поглед. Морският вятър я смразяваше, но тя не го усещаше. Пред нея — чак до отдръпващия се хоризонт — лежеше оловносивата морска шир, мрачна, силно раздвигена, сякаш горчивото разочарование и отчаянието се бяха слели в една стихия. Зад нея, по палубата, отекваха стъпки, но тя не ги чуваше. Беше в плен на някакво замайване, паради което беше невъзприемчива и към студа, и към извикващия гадене противоестествен ритъм; по който корабът започна да се люлее и поклаща — почти незабележимо, но все пак достатъчно ефективно. Тя не забелязваше нищо от тичането на хората, които, сякаш в състезание, се юрнаха към палубата, страшно зажаднали за пресен въздух, и сетне искаха отново да се върнат към койките си, обаче по стълбите и ходовете губеха състезанието. Хващаха се здраво за парапетите в коридорите или притискаха ръце към стомасите си, сякаш ги бяха пронизали куршуми, превиваха се от отвратително гадене и охкаха с насълзени очи. Индонезийска прислуга следваше по петите тези явления, веднага се намесваше и с известен респект към европейския бълвоч бързо почистваше с парцали и вода. А тя стоеше неподвижно при релинга и не забелязваше нищо. Сякаш бе окаменяла там в поза на самоотбрана и символизираше отвращението от човека и човешката бълвоч. Това окаменение беше проникнало дълбоко в душата ѝ. И тя напразно се опитваше да пусне дълбоко в себе си един лот, който да измери дълбочината на нейната горест и да ѝ помогне да обмисли

своето положение. Защото единственото нещо, за което можеше да се запита, беше: „Защо ли живея аз всъщност, щом няма да мога да издържа? Защо ли не се хвърля във водата?“ Чувствуваше се осмяна и изгонена. И как би могла да се върне някога обратно? Но тогава, т.е. ако се върнеше — тя знаеше много добре, — положително никой не щеше вече да я осмива и тогава, начевайки отново от този миг, тя, както някога по-рано, щеше да съществува чрез благодатта на състраданието.

Хората са като чакали. Ще дебнат за твой труп и щом еднъж са го докопали с лапите си, ще ти излечат лакомо кръвта. Така мислеше, значи, Виргиния. Ако можеше да измери малко по-дълбоко собствената си душа, щеше да разбере може би, че наистина се страхуваше от хората, но сега ѝ беше тежко единствено заради Луиза Рифефорд. „Луизо Рифефорд, защо се смя ти? С твой смях ти разруши съоръженията на един нов мост, минаващ над опасна пропаст. Та не видя ли — когато пристъпи така любезно към мене, — че това плахо лице грееше с нова надежда?“ Цялото човечество може да се състои от чакали, стига да имаше един-единствен човек, който не се е домогвал до твой труп. Всички хора да бяха се смели, само Луиза Рифефорд да не беше предвождала този вражески взвод! Но Виргиния не можеше да мисли така дълбоко. На нея ѝ убягваха големите истини, които претендират, че обясняват всички тайни, или пък временно могат да ни помирят с тайните. Те останаха непонятни за нейните скромни разсъдъчни възможности и още по-малко можеха да бъдат доловени от нейния огорчен, тесен сетивен мир.

Оловносиво се простираше морето пред нея, мрачно в своето бурно вълнение. „Защо ли живея аз всъщност, щом няма да мога да издържа?“ В този миг тя мислеше за смъртта с такъв копнеж, с какъвто всяка друга млада жена може да мисли за любов. И тогава някой застана до нея. „Виргиния ван Лоон — чу тя нечий глас, — чуйте ме за малко, Виргиния ван Лоон.“ Тя погледна встрани и видя хубавото лице на Луиза Рифефорд. Макар че погледът ѝ се задържа може би за по-малко от секунда, в душата ѝ се запечата един неизличим образ, образът на човек, който я умоляваше; и този образ, освен че беше красив, беше присмехулно невероятен със своето появяване. Луиза Рифефорд не можа да се сети за първите думи, които искаше да ѝ каже,

и Виргиния изведнъж се дръпна от релинга и хукна като преследвано и изтерзано диво животно.

Ако и този миг не беше станало така тихо на палубата, Крайман и София Стерефелд може би никак не щяха да усетят това уплашено изтичане. Но сега те и двамата застанаха за миг и загледаха след нея.

— Едно нещастно същество — каза Крайман, след което София Стерефелд го загледа със сантиментално приповдигнат поглед. Тя беше жена, за която благият характер, особено при мъжете, беше нещо очарователно. Благостта в характера, която се движи между личната уязвимост и състраданието към другите — не беше ли това, което на времето решително повлия и на нейните чувства към съпруга ѝ? Тя каза:

— Това би казал и моят съпруг: нещастно същество.

Продължиха да се движат — до края на палубата и сетне обратно. Вятърът ги блъскаше в лицата и почти отвяваше думите им. Вървяха толкова близо един до друг, че от време на време се блъсваха, и когато говореха, държаха лицата си обърнати едно към друго. Крайман запита:

— Имахте ли щастлив брак?

— О, невероятно хубав!

— Тогава аз ще мълча.

— Защо?

— През време на вечерята ми хрумна една мисъл, която обаче не би трябвало да споделям.

— Хайде, хайде — щом вече започнахте така, естествено, трябва да продължите.

— Е добре, първо бих искал да ви запитам — вярно ли е, че и вие отивате в Батавия и че там и ще си останете.

— Може би — отговори София кокетно.

— От какво зависи това?

— От дъщеря ми и зет ми — каза тя само за да затрудни откриването на нейното местонахождение. — Ако те се преместят, и аз тръгвам с тях.

Крайман винаги се е гордеел с чудесна памет за станалите служебни промени. От двете страни на екватора^[3] по-рано нямало никакви служебни промени или повишения, за които той да не е знаел. Той запита с любопитство:

— Та как се казваше вашият зет?

Но когато чу името му — то не му казваше нищо. Навярно беше някой с леви разбирания, изпратен от Хага, защото там вече мислеха, че трябва да заговорят с друг тон. И какво можеше да произлезе от това с течение на времето?

Те вървяха — всеки заплетен в своите мисли — и от време на време се блъсваха един о друг.

— Пардон — каза той.

— И през това време — подзе София Стерефелд — са напълно възможни промени.

Той я загледа с проникателен поглед:

— За кого? За вашия зет или за мене?

Тя го хвана леко за ръката.

— За вас — каза тя убедително. — Вашите схващания са твърде много остарели наистина, вие имате твърде колониалистически дух. И не разбирам защо все още трябва да се връщате там и особено — защо искате да се върнете; наистина не разбирам.

Крайман се усмихна с досада.

— Трябва да ме опознаете по-добре — каза той, като клатеше глава. — И тогава сигурно ще си промените мнението за мене. И затова аз си мислех на масата, че трябва да продължим да се опознаваме. Мислите ли, че е безсмислено?

София Стерефелд се обърна с лице към него. Устните ѝ се бяха схванали от студ и не ѝ се удаде да се усмихне. Тя каза със сдържано кокетство:

— И каква цел може да има това?

Обаче Крайман продължи да гледа с досада пред себе си и накрай каза бавно:

— Е добре, София Стерефелд, аз ви намирам симпатична въпреки всичко.

Тогава Стерефелд избухна във висок смях, така че на лигавицата на долната ѝ устна цъфна една пукнатинка.

— Въпреки всичко — извика тя малко грубо и доста шумно. — Да, да, не е лошо. — Но веднага тонът ѝ стана добродушно-дразнещ, сякаш той ѝ е бил приятел вече в продължение на години — не такъв приятел наистина, на когото всичко може да се повери, но с маниери

на стар женолюбец. — Да, да — каза тя, — мога да го повярвам, поне докато наблизю не се мярка никаква Луиза Рифефорд.

В този миг те видяха, че Луиза Рифефорд хвърли последен поглед на палубата, преди да слезе долу. Шалът ѝ се вееше отзад по вятъра като пъстър флаг.

На стълбата тя срещна щурмана Вингс. И първом го загледа отгоре надолу — офицерската му фуражка, раменете му, украсени с пагони — и тогава застана все още с едно стъпало по-високо от него, очи в очи с него. Преродени души, непокътнати сетива! Нито тя, нито той са чувствували по-рано така силно изпълването на съдбата в една проста среща. Толкова чувство и толкова взаимно измерване изживяха те в този кратък миг, че по-късно — в случай че бъдещето щеше да им принадлежи — те нямаше да могат да се наприказват за него.

— Здравейте — каза той и нищо повече. Ако някой беше запитал в този миг: „Луизо Рифефорд или щурман Вингс, вярваш ли в смисъла на живота, в предопределението, в доброто, в правдата?“ „Да, да, от сърце, естествено; не се ли доказва това от факта, че се срещнахме сега?“

Понякога незначителният човек толкова много се смята за важен обект на внимание от страна на бога, възлов пункт в тайната на живота, цар в грандиозния шах, в който много рядко съдбата изгубва някоя партия срещу възжеленията на човешкото сърце! Толкова далеко отива незначителният човек и макар и други — тъй както Виргиния — да го смятат по-скоро за чакал, това, за щастие, не намалява дързостта му.

— Казвам се Артур — каза той след туй.

Тя не отреагира с нищо и зачака какво ще каже той по-нататък.

— Тази вечер — каза той най-после в пълно съгласие с нейните очаквания — ще се танцува. — И я загледа с остър въпросителен поглед. Видя нейната усмивка и чу отговора и:

— Ще дойда.

Той се дръпна встрани, поздрави церемониално и радостно забърза по стълбата нагоре.

„Виргиния ван Лоон, когато Ви видях застанала на релинга самотна и натъжена, едва тогава разбрах как ужасно ще да Ви е наскърбил този случай на масата. Но повярвайте ми, Виргиния ван Лоон, макар че бях първата, която започна да се смее, не на Вас се

смеех. А защо се смеех, бих искала да Ви обясня. Бих искала да Ви обясня и — имам особени причини за това нещо — защо аз решително не бих могла да понеса да ми се сърдите. И затуй бих искала утре да поговоря с Вас.“

Тя се погрижи за предаването на писъмцето. Дали беше постъпила разумно, тя не беше сигурна. Бе се подчинила на един импулс, който възникна у нея, след като се бе срещнала с Артур на стълбата. Пък и винаги, при всички случаи, когато е преживявала някакво щастие независимо от неговото естество, на нея ѝ се е натрапвало това обезпокоително чувство, че е някаква любимка на боговете, която обаче би могла прекрасно да стане и плячка на демони, които биха искали да се опълчат срещу тази привилегированост. Защото кой я заслужава в действителност? Справедливо погледнато — никой. Няма значение дали вече си направил всички усилия, за да се окажеш сега достоен за нея, или не. Нито външна, нито вътрешна красота гарантира правото да обладаваш щастието или да го задържиш. Не, би трябвало по-скоро да съумееш да го обградиш по някакъв магически начин и зорко да следиш недоброжелателните демони да бъдат държани вън от този кръг, макар и с цената на жертви. Това нещо бе станало проблем за нея още от детството ѝ. Когато виждаше в перспектива някоя радост, тя се чудеше какво да прави, в какви благоразумни граници да държи своя детски живот, та да я отминат злите сили на разрушението. И далеч не всякога — и още по-малко впоследствие — и се е удавало да открие точните магически хитрости за отбрана и заслепяване. Сега — с Артур — тя трябваше да се пази заради Виргиния. Трябваше да закълне тази злост у нея, да укроти тази конвулсивна настръхналост и да се погрижи тя да не мисли лошо за нея. Виргиния беше могъщата ключова фигура, от която щеше да зависи нейното щастие с Артур. И ако трябваше да действа съгласно своята склонност, тя трябваше бързо да отиде при Виргиния и смирено да я замоли за нейното приятелство. Ами ако я напуши смях, както неотдавна на масата, като някой разнежен демон... Но беше ли сигурна тя, че голямата любов за нея беше Артур и че тя беше същото за Артур? Абсолютно сигурна. Тук, на този кораб, всичко даваше да се разбере, че ще се случат много важни неща, които щяха с пристъп да издигнат живота ѝ над всички досегашни колебания. Както корабът без никакви колебания разрязваше океанските води, така тя чувствуваше

своите копнежи без никакви колебания устремени към Артур. Беше много умно, значи, че тя все пак написа това писъмце на Виргиния. Без съмнение то беше засега единствената крачка, която тя можеше да направи за създаване на магически заслон. Все пак тя още веднъж прецени в себе си възможността, нейната фантазия — както често се бе случвало — да се окаже залитнала много напред и по такъв начин самата тя да си обърка живота при условията на една твърде бедна действителност. Но не, тя напразно правеше усилия да развенчае Артур Вингс в своите представи за него. Стараеше се да го огледа с окото на ежедневието, на скуката. Но напразно. Той се явяваше в нейното въображение такъв, какъвто си беше: млад човек, с широки плещи, прибрани бедра, с мек глас, който проникваше в цялото й същество, и особено с този неопределен ореол на житейско изкуство и непорочност. Това сочеше, че той е осенен от силата на някаква муза, която обаче е тясно свързана с непосредствения му жизнен нагон, така че, слава богу, не се изливаше във високопарни стихове, а му придаваше непосредствено осезаема вдъхновеност и блясък.

Тя, Луиза Рифефорд, разбираше много добре, че той, Артур Вингс, без съмнение излъчваше голям чар за много жени, но въпреки това съумява да съхрани вътрешната си чистота — също както едно стихотворение, което, макар и да му правят пародии, запазва своята ненакърненост за оня, който го разбира. Тя се усмихна самодоволно при мисълта, че тя беше оная, която щеше да го разбира. Дори ако той имаше сега очи само за външната й красота, все пак скоро щеше да забележи, че тази среща е означавала нещо много и много повече; тя ставаше негова муза, а той — нейна. „Какво щастие все пак — мислеше си тя тогава, — че не съм Виргиния, грозната Виргиния.“ Обаче такива мисли тъкмо в този миг бяха забранени. Те причиняваха пукнатина в магическия обръч! Тя побърза да анулира тази опасна мисъл с непосредствено следващата я. И се закле: „Ако трябва да стане така, Виргиния ван Лоон, че аз да придобия Артур Вингс, то тогава правдата ще осени и тебе.“

Какво искаше да каже, какво възлагаше сама на себе си или какво обещаваше на Виргиния с това, тя не знаеше. Но отново се почувствува сигурна зад това заклеване, което просто избликна у нея, и което приличаше на някакво тайнствено загатване за важните събития, които я очакваха... Сетне отиде да се облече.

Бяла копринена блуза с ниско деколте, черна копринена пола, дълга почти до пода, черни обувчици с копринени горнища и с високи токове. Тя със задоволство плъзна поглед по плавните извивки на своята стройна фигура. Знаеше, че съвсем семплото ѝ отиваше много добре, и то тъкмо защото не целеше нищо повече от очертаването на линията на снагата ѝ. След туй метна върху раменете си специалната предпазна кърпа и си среса косата. Тя беше тъмноруса и се спущаше на къдрици по шията ѝ. Сетне си начерви устните и приглади с четчица миглите си. Както винаги, когато отново се оглеждаше критически в някое ръчно огледало, тя поставяше под съмнение тази или онази страна на своята красота. Търсеше да съзерцава онова, което е относително и преходно, и то пак не толкова от ум, колкото от магическия страх, че и без туй — поради преждевременно остаряване или, представете си, поради някакво увреждане — щеше да бъде принудена да привикне с тези размисли. Сега тя се замисли: „Кога ли съм се огледала съзнателно за първи път? Трябва да е било след замирането на детската невинност.“ Значи, било е време — доста отдавна, — когато не е знаела как изглеждат очите ѝ и какви гънки се образуват около устата ѝ, когато се усмихва. Не, тя положително не би могла да твърди, че такъв вид невежество би я красило и сега. И тогава насочи към себе си невинния невежествен поглед, какъвто трябва да е бил детският ѝ поглед, но след туй се засмя с разбиране и премала, която обземаше цялото ѝ същество. Но не, не трябваше да прави така. Никаква игра, защото и това можеше да означава провокация спрямо съдбата. С един небрежен жест тя подхвърли ръчното огледало на масата така, че то падна на обратната си страна. Не, тя не трябваше да бъде само невинна по отношение на себеподобните; Виргиния беше за нея символ на всички себеподобни. Но самата Луиза трябваше да открие онази чистота, която у всеки човек — колкото и покварен да е той — остава запазена за една действително голяма любов. И продължавайки да размишлява, тя взе чантичката си, извади едно флаконче парфюм, намокри пръсти и ги прекара зад ушите си. Трепчайки с клепките, за да провери дали миглите ѝ не лепнат, на нея ѝ хрумна следното предположение: „Представи си, че не се лъжеш, че това сега е действително любовта, към която си се стремила при кратките приключения — какво може да произлезе тогава?“ „Тогава — замисли се тя, — тогава действително ще направя каквото съм длъжна

да направя при такъв случай и за което ще имам право; тогава ще напусна Чарлз.“ А Чарлз беше нейният съпруг, който беше отпътувал преди нея за Индонезия и я чакаше. Откога вече тя търсеше мотиви, за да може да го напусне! Защото хората се изоставят не единствено защото не се обичат. Особено когато няма никаква причина да не обичаш другия. И освен това той все още я обичаше много повече, отколкото тя — поне досега — е обичала когото и да било друг. Затова защо би трябвало да го натъжава, без да е имало наложителна причина? Но междувременно тя живееше като креещо растение на неплодна почва. И то ѝ вдъхваше известна неувереност, поради което бе съхранила чувствения копнеж на младо момиче. Това обаче я правеше по-самотна, отколкото би искала да го осъзнае. Оттам идеше тази маска на познаваща живота и този раздалечаващ хумор. Обична по природа, тя съзнаваше, че подхожда към хората много топло, почти лъчезарно, което тя пак правеше усилия да анулира — винаги в зависимост от настроението си — с някакъв почти язвителен тон, или пък с този хумор, който отново създаваше дистанция. Причина за всичко беше нейното много самотно сърце. Все пак без Чарлз тя вече не се чувствуваше самотна, в смисъл на развенчаване, но по-скоро свободна, изтръгнала се и тичаща подир мечти като дете, което скита из тайните дебри на своята фантазия. Никой не знаеше, че тя се намираше в такива затънтени места, и никакъв глас не я викаше да се върне обратно. Вървеше като замаяна и изпълнена с любопитство срещу събитията, които можеха да настъпят. Бе избрала пътя, който така често си бе представлявала. Пред нея се бяха проточили горски пътеки, залети с лунна светлина, музика бе звучала, стихове ѝ бяха шепнати, беше минала през празнично шумни градове, бе участвувала в разговори, бе се замисляла върху остроумни, поетични и дълбокомислени забележки и ги бе запомнила също така, както многобройните намеци за богатия живот, към който тя се стремеше. И най-после се бе завърнала от това блуждаене в собствения си душевен свят и дойде на този кораб, който трябваше отново да я върне при Чарлз. Изолда на път към цар Марк. При масата тя срещна Тристан, когото терзаеше същата жажда; и самата среща представляваше вече ни повече, ни по-малко магическо питие.

Но този Тристан ще отиде по-далеко от средновековния Тристан от Пинтагел; никакви тайни срещи, никакво бягство, никакъв цар

Марк, който да ги заплашва, и сигурно никаква *Iseult aux blanches mains*^[4], с която той впрочем напразно би се опитвал да я забрави.

И тогава тя започна да се губи във фантасмагории, които имаха непосредствено отношение към предстоящата среща. Видя го и зачака — какво ще й каже. Танцуваха двамата, но мълчаха. А след туй той й каза точно онова, което тя искаше да чуе. Говори й с оня тих и напрегнат тон, който изцяло принадлежи на любовта. Прегърна я и при това прегръщане тя забрави завинаги, че някога преди е познавала друг мъж, и за първи път позна любовта на мъж като естествена реализация на копнежа и едновременно с това нещо, което ставаше все по-примамно — като тайната, която остава тайна на нейната женска природа, макар че щеше да се окаже за нея по-познато от каквото и да е друго на света.

Така фантазираше Луиза Рифефорд далеко преди самите факти. Опомни се с уплаха. Боже мой, как можеше да мисли, че някога действителността ще догони тези мечти?! Как можеше тя да очаква такова нещо в един свят, дето всеки полет на копнежите водеше само до усамотяване?! Щеше ли да може сега да се извиси Артур Вингс заедно с нея и щеше ли сега тяхната любов да означава и освобождение, и продължителна трайност на един съзвучен копнеж?!... За щастие, времето за това нещо бе почти дошло. Ако мечтаенето продължеше още, би могло да се развие едно съмнение, което би я възпряло не малко. Тя взе още еднъж огледалото: гледай ти, тя има поглед на дете, което се страхува от разочарование, и това не беше играчка-работа. Погледът ѝ се откъсна и се спусна по-нататък по собствения ѝ огледален образ — по носа, устата и шията. В ниско разрязаната блуза се виждаше началото на гърдите ѝ с матовата ѝ, с цвят на слонова кост междинна трапчинка. Беше хубава. И щеше ли да може само да осъзнае това, ако се касаеше за игра? И защо не, ако беше сериозно, ако се касаеше за живот или смърт? В този миг тя чу музиката, която идеше от дансига и достигаше до нея: свирещи цигулки, тактуващи тъпани. Трябваше да върви; и изведнъж възстанови вътрешната си увереност. Напусна кабината си; знаеше, че ще преживее всичко, за което някога е мечтала. Тръгна най-послед по тесния ходник, но спря в колебание. Замисли се за миг и се върна по стъпките си. Бе решила да се подчини на едно внушение. И този път отмина своята каюта и продължи, докато най-послед намери каютата на

Виргиния ван Лоон. Почука, но друг глас, не на Виргиния, я покани да влезе. Отвори вратата и застана на прага. Виргиния седеше на края на леглото си, а госпожа Стерефелд — на един стол срещу нея. И двете се загледаха в Луиза Рифефорд, която стоеше на прага. Тя чувствуваше у себе си и смущение, и възторг. И двете знаеха, че нямаше нищо особено, че сигурно нямаше никакво празненство на борда, макар видът на Луиза да сочеше такова нещо. Танцовата музика от салона до бара, изглежда, беше съгласна с Луиза. Цигулките и тъпаните правеха усилия да проникнат чак тук. Това бяха сякаш далечни гласове, които я зовяха, и все пак тя продължаваше да стои на прага, за да може веднага да се отзове на повика на увеселението. Погледна само за миг към госпожа Стерефелд и след туй погледът ѝ спря на Виргиния ван Лоон. „Виргиния ван Лоон — каза тя с умоляващ глас, — много бих искала тази вечер да няма никой, който да ми се сърди.“ И продължи да стои на прага, за да може да изтича веднага след опрощението на Виргиния. Обаче Виргиния не реагираше. И тогава от красивото лице на Луиза Рифефорд изчезна възторгът и нейният умоляващ поглед конвулсивно трепна от страх. Да се сърди? — каза тогава госпожа Стерефелд. — Но кой би се сърдил? Ти ли, Виргиния? Виргиния погледна безмълвно към тази, която я умоляваше на прага, и сърцето ѝ започна да бие тежко и бавно. Как беше възможно това? Какво искаше тази жена от нея? Първом я заговори на палубата, а сетне ѝ изпрати писмо. Толкова лошо ли ѝ бе подействувало станалото на масата? Тя заклати глава. „Не — каза тя с дрезгав глас, — не съм сърдита.“ На Луиза Рифефорд ѝ олекна, сякаш камък бе паднал от плещите ѝ. „Не е сърдита — каза си тя, — слава богу!“ И се усмихна с облекчение. „Но и утре ще си поприказваме двете?“ — каза тя с въпросителен тон и се задържа още малко на прага. Отправи към Виргиния един лъчезарен поглед и след туй отстъпи назад; тихо затвори вратата на каютата и изчезна — феята. Не се виждаше вече това лъчезарно същество, сякаш беше някакво видение и нейното тихо, с походка на сърна заминаване на увеселението беше също така феерично и не можеше да се догони.

Виргиния ван Лоон се обърна към госпожа Стерефелд и каза с несигурен глас: „Какво ли означава това? Защо ли държи тя на мене?“ В отговор госпожа Стерефелд само се усмихна с вид на опитен в живота човек и вдигна рамене. „Нищо, дете — каза тя лаконично, — вероятно нищо. Но има хора, които не могат да се отдадат спокойно на

никакво удоволствие, ако отношенията им с другите не са в ред. Дошла е да измоли от тебе «добра сполука!» Нали видя, че отиваше да танцува и прочее. Само че бих искала да зная с кого.“ Това ли било? Тогава Виргиния плесна с длани пред лицето си и почна горчиво да се окайва. Чувствуваше се обезкуражена до дъното на душата си и заблудена от постъпката на Луиза. „Гледай ти, гледай ти — мислеше си тя, — значи, така правят; ще те оскърбят до смърт и сетне ще те попитат дали не би искала да им се усмихнеш, за да им върви в техните глупави повърхностни развлечения.“ Сълзите се спущаха между пръстите ѝ. „Ох, ох — стенеше тя, — туй нещо не мога да го разбера.“ Държеше си ръцете плътно притиснати към лицето, като седеше с приведен гръб. „Как може тя — мислеше си Виргиния с въздишка, — тази Луиза Рифефорд, жената, която докара всички около масата във възбуждение и преклонение пред собствената ѝ личност, как можа тя да бъде първом така безсърдечна и след туй още еднъж така безсърдечна?! Най-напред да поведе цялата маса за едно оскърбително удоволствие, а сетне да дойде тук за своя угода — като някой, който побутва с пръст гърбицата на гърбав с уж приятелско чувство, но с тайната надежда, че това ще му донесе щастие! Добра сполука, Луиза Рифефорд, приятни забавления!“ И продължи да плаче, дълбоко наранена.

Но как пък можеше да си помисли тя, че Луиза Рифефорд е непременно човек, способен на дълбоки чувства? Не беше ли Луиза нещо съвсем друго — една хубава жена? В мрака на нейните заслепени жалби пред духовния ѝ поглед се извиси образът на Луиза Рифефорд. И плачът ѝ стана някак несигурен. Видя Луиза Рифефорд сякаш в ореол, видя я в едно мигновено светкавично проблясване, както я бе видяла при масата, красота и миловидност, които ѝ бяха вдъхнали една непозната радост. И при второ проблясване тя разбра тенденцията на това радостно чувство: в едно красиво човешко същество тя бе възжелала да види отражението на съвършенството; това ѝ бе вдъхнало щастие и за един кратък миг я бе обнадежило. Бе повярвала, значи, че животът — освен в облика на Луиза Рифефорд — щеше още веднъж да се появи в едно такова отражение и следователно щеше да бъде похубав, отколкото тя е можела някога да си го помисли.

Обаче веднага след туй тя бе излекувана от тази суетна надежда. При едно трето проблясване тя чу залпа от смях — толкова по-

оскърбителен, защото избухна, без да бъде открито насочен към нея, и толкова по-смъртно болезнен, защото искаше да я щади.

Сега тя седеше съвсем приведена, с лице в ръцете си, но вече не плачеше. Седеше неподвижно, сякаш беше наистина смъртно засегната.

— Виргиния — каза тогава госпожа Стерefeld със строг и принуждаващ тон, — какво си въобразяваш ти така? Та Луиза Рифефорд може да е имала в ума си нещо съвсем друго! Запитай я утре и ако сметнеш, че действително те е оскърбила, кажи й го.

Виргиния, която бе останала неподвижна и не поглеждаше нагоре, сега повдигна глава и загледа с мрачен, гневен поглед. Нямаше никаква представа за туй нещо, но в този миг се показва в такава една възвишена грозота, която я правеше трогателно хубава. Натъженият орангутан бе станал много човечен. Във всяка черта, във всяко местенце на това лице с подути от плач клепачи лежеше човешка мъка.

— Какво казвате вие — започна тя, — трябва ли да й дам да разбере на Луиза Рифефорд? Та как би могло да стане това? — И междувременно започна да изучава госпожа Стерefeld с гневна изпитателност: — Виж я — една малка, нежна женица с кръгло лице, ситно накъдрена коса и сини очи. Когато е била млада, сигурно е проявявала склонност да изпада във възторг. А навярно все още има тази склонност. Но, естествено, отдавна вече е разбрала тайно в себе си, че няма за какво да изпада във възторг. Дали още вярваше тя в отстъпчивостта и в стремежа към разбирателство? Не. Животът прилича по-скоро на борба със зверове в арената и при трибуните ехти ревят на възбудата от кървавата победа, както и от кървавото поражение, ако изобщо то трябва да бъде кърваво, защото тази силно вълнуваща борба вече далеч не винаги стига дотам. Има начини за предпазване от звяра, и то различни по вид. Едно кръгло лице, ситно къдрава коса и сини очи например са вече достатъчни. И какво знаеше, значи, госпожа Стерefeld за пълната беззащитност на Виргиния? Също така и един дух, опасно смел в отбрана и нападение, сякаш се биеш с меч в ръка, с намазан с отрова връх — и това гарантира сигурност и неуязвимост. Обаче Виргиния, освен една муцуна, на която, според Ехберт, трябва да метнеш вестник, имаше дух, който никога не е могъл да й осигури безопасност. А душата й — каква душа имаше тя? Защото и една душа може да те осигури напълно срещу

звяра. Уви, Виргиния не беше светица, която би могла да укроти звяра само със своята дълготърпелива любов към всичко, което живее. Погледът ѝ издаваше всичко това. Тя загледа госпожа Стерефелд с огорчение.

— Луиза Рифефорд — каза тя язвително — никога не съзнава, че оскърбява някого. И как би могла да го съзнава? Като дете, естествено, тя е била хвалена за нейната любезност към всички — и към добри и лоши, и към богати и бедни, и към хубави и грозни. Като момиче тя не е знаела с колко такт трябва да отклонява своите обожатели. А сега, като госпожа Рифефорд, тя има, естествено, съпруг, който благоговее пред нея, макар че нейната вяроност може да се постави под съмнение. Но положително за нея се приказва по-лошо, отколкото заслужава, и то само за туй, защото е хубава. Но ако говорим сериозно за нея, то би трябвало да добавим, че тя, освен че е хубава, е и любезна и великодушна и преди всичко — много, много чувствителна. — Тя се усмихна кратко и с присмех; скръсти ръце на врата си и се изпъна на леглото. — Но може би вие сега никак не разбирате — заключи тя — как ужасно различни са хората, за които аз мисля. И може би не можете да го разберете поради вашия собствен живот, и не можете и нищо да промените.

Лежейки, тя гледаше високо към тавана. От лицето ѝ бе изчезнало всякакво огорчение. Грозното ѝ лице се бе успокоило в един израз на голяма самота. Госпожа Стерефелд не правеше сега сравнение с орангутан, а мислеше за плачевния вид на някой опустошен ландшафт. Какви ли картини от своя самотен и мъчителен живот виждаше сега пред себе си Виргиния, като гледаше към тавана?

Госпожа Стерефелд каза с известна боязън:

— Като дете бях много щастлива. Но в по-сетнешния си живот никой не остава пощаден от мъчнотиите.

Лицето на Виргиния не трепна и запази израза на голяма самотност. Тя каза:

— Като дете, казвате вие. Като дете веднъж се бях разболяла. Когато се пооправих, чух майка ми да казва: „Тя ще издържи, но по-късно ще ме проклина: едно грозно момиче навсякъде бива отхвърлено.“

Госпожа Стерефелд примъкна стола си малко по-близо до леглото.

— Чуй какво — каза тя, — това е старомодна мисъл.

Виргиния продължи да гледа към тавана. И продължи:

— Когато бях момиче, баща ми каза: „Виргиния трябва да усвои някаква специалност; трябва да може да живее на собствена нога.“ Така аз трябваше да стана учителка. Естествено, имаше си вечерни училищни увеселения, на които аз нито смеех да присъствувам, нито да отсъствувам. На тези увеселения никой не ми обръщаше внимание. Естествено, аз вече си знаех, че съм сама — навсякъде и винаги, — преди баща ми да бе сметнал за нужно да уча. Вечерните увеселения протичаха за мене винаги еднакво. Правех всички усилия да се държа така, сякаш беше напълно обикновено, че аз бивах забравена и излишна. Но когато най-после отново се приберях в къщи, в леглото, най-напред си поплаквах порядъчно, а сетне правех дълъг преглед на мъките и униженията, които е трябвало да изпитам и изтърпя. Докато другите си прекарваха младостта в увеселения, аз оставах прицел на подигравки и зложелателство. Най-сетне се предадох. Не исках да зная вече за никакви празненства и след туй решение започнах да търся собствен път. Дълго се разхождах из полдерите^[5] вън от града. Когато имаше буря, тичах срещу нея в продължение на часове. Едва тогава разбрах колко злоба и отчаяние имаше у мене и че никъде не можех да се освободя от тях. Защото е ужасно човек да не може да живее сам. И с течение на времето пропадаш непоправимо...

Тя отново преживя смъртта на неудържимата си жажда за живот и на своя бунт. Очите ѝ бяха сега здраво притворени, а лицето ѝ беше свободно от всякакво напрежение: мъртвешка маска!

„Мъртвешката маска на някой средновековен герой — си помисли госпожа Стерefeld. — Той не е бил хубав; едно грубо изваяно лице, обгърнато от тъмно-руса отпусната коса. Той е принадлежал към самотниците, които са пропъждали отчаянието с пиянствуване из кръчмите и са били призовани в боя, за да предизвикат смъртта. Устата му е притисната в безсърдечие и тъга. Той е принадлежал към отхвърлените от живота и затова е станал герой и в смъртта — по-красив откогато и да било в живота.“

В такива размисли госпожа Стерefeld гледаше, наведена над това неподвижно и уталожено лице, и сама се питаше как ли би могла да му възвърне живота.

— Чуй какво — каза тя. — Като момиче аз имах известен успех, но едно от последствията беше една нещастна любов, от която и аз мислех, че пропадам. — Това не беше вярно, но можеше да бъде вярно. Важното беше, че в него се съдържаше може би известна утеха за Виргиния. Наистина, тя била прехвърляна от ръцете на един танцьор в ръцете на друг. На едно празненство, когато била момиче, тя се запознала с вече десет години по-възрастния господин Стерефелд. Онова, което той намерил привлекателно у нея, било впрочем привидното противоречие между нейната екзалтация пред всичко велико и благородно и фантастичното и дори лъжовно боравене с реалните факти. Той танцувал с нея цялата вечер и дори още същата вечер ѝ направил предложение. Но тя не можела току-тъй да даде положителен отговор, защото трябвало още веднъж да провери сърцето си за чувства към другиго. На следващото утро той ѝ позвънил и казал: „Представете си, че бих могъл скоропостижно да умра през времето, когато сте можели да ме направите щастлив.“ След туй тя бързо се обещала на него, толкова повече че чувствата ѝ към другия били по-скоро въображаеми.

Междувременно животът действително се бе възвърнал в мъртвешката маска. Оказа се, че Виргиния много добре е изслушала онова, което госпожа Стерефелд ѝ привеждаше като доводи. Клепките ѝ потрепваха. За момент изглеждаше, че ще извърне лицето си, за да я погледне. Но не го направи, а запита:

— И какво стана сетне?

Госпожа Стерефелд отговори:

— Нещастната любов, с която почти щях да погина ли? Ах, дете. — Тя тъжно поклати глава и се загледа в празното пространство със син блестящ поглед. И тогава нейното въображение изобрети една великолепно преработка на фактите. Комбинира две истории — своето запознаване със Стерефелд и нещо друго. — Та срещнах го на едно празненство — започна тя замечтана. — Той беше офицер. Беше страшно хубав на вид. И ме покани на танц... — Дотук беше нейната собствена история. — Мислех си — продължи тя, — че той има някакви чувства към мене, защото се беше представител на родителите ми, които ме придружаваха... — А това беше историята на някоя друга. — Той танцува с мене не веднъж, а четири-пет пъти. Когато отново седнах при родителите си, започнах да го държа непрекъснато

под око, доколкото това можеше да остане незабелязано от него. Тогава той танцува с едно смешно леконравно момиче... — Това беше пак самата София. — Докато танцуваше с този страшно хубав офицер Стерефелд, тя му каза: „Ей там седи едно пренебрегнато момиче. Трябва поне веднъж да го поканите след мене.“ И Стерефелд след един влюбен поглед към блестящите от възторг очи на момичето София погледна пренебрегнатото момиче. То беше грозно и сигурно скоро щеше да завехне. Седеше там забравено и отхвърлено точно както Виргиния на училищните вечерни забави. На това грозно лице стоеше една сгърчена усмивка; то се чувствуваше смъртно нещастно, но се държеше естествено, сякаш и то се забавляваше. Стерефелд беше чувствителен човек. Той каза: „Естествено, ще я покана.“ Но — продължи тя да разказва на Виргиния — след като танцува с това смешно леконравно момиче, той отново дойде за мене. И ме загледа с така топло и вярно лице! Танцуваше така коректно и все пак така щуро! И през време на танцуването започна: „Дали добре съм чул? Тук, в града, ли живеете? Не е ли баща ви този познат член на общинския съвет? Радостен съм, че се запознах с вас и с вашите родители.“ Отведе ме на мястото ми и пак танцува с това смешно леконравно момиче. Но видях, че от време на време търсеше моя поглед, докато майка ми ми каза нещо като: „Ти с този офицер?“ И след последното ни танцуване той ме изведе от танцувалния салон и отидохме на бюфета, дето пихме нещо... — Това беше, значи, пак историята на самата София. — Стояхме двама — продължи тя — с чаши шампанско в ръце. Когато вдигнахме чаши един срещу друг, той каза: „За вас и мене, за двамата заедно!“ Трябваше да видите какъв израз доби лицето му тогава — така, съвсем убеден и настойчив. Аз казах: „Много далеко отивате.“ А той отговори: „Не много далеко. Зная какво искам, а същото искате и вие.“ И след туй отново танцува със смешното леконравно момиче. — Тук, значи, е пак другата история. — И аз не знаех какво да мисля. Но после, когато си излизах заедно с родителите ми, той ми пришепна: „Сега ви освобождавам, разбира се, за няколко часа, но утре ще ви позвъня“... В къщи, в моята стаичка — и тук София говореше пак за себе си, — трябваше дълго да премислям станалото. Струваше ми се, че е сън. Застанах пред огледалото и се огледах. Не бях некрасиво момиче, но как можех да си въобразявам, че такъв един мъж, като... хм, този офицер, гледа на мене сериозно?!

Тогава записах всичко, което ми бе казал, и си помислих: „Все пак това е ни повече, ни по-малко от предложение.“ На следващото утро или не, през следобеда, след като той, естествено, не ми позвъни, аз дадох на майка ми да прочете написаното, а тя ми каза: „Дете, ти си съвсем пощуряла! Не разбра ли, че той танцува с тебе само от уважение към татко ти и че с едното си око все поглеждаше към онова, хм... леконравно момиче?“ И скоро след туй той се ожени за леконравното момиче...

Разказът — колкото сладък, толкова и тъжен — свърши. София Стерелефелд си помечта още малко по тези неща, обзета от печал и разнеженост. Но внезапно нейният поглед срещна погледа на Виргиния, която междувременно все пак бе обърнала лицето си към нея.

— Всичко това така ли стана в действителност? — запита тя недоверчиво. — И тъжно ли ви е?

София Стерелефелд вдигна ръце с един драматичен жест:

— Бог да ме накаже, ако не е вярно! Като, естествено, се вземе под внимание — добави тя с известно натъртване, — че едно такова момиче, каквото аз бях тогава, може да е почувствувало погрешно всичко и погрешно да го е изтълкувало.

Виргиния лежеше и гледаше пред себе си, а на лицето ѝ се четеше отражението на някаква вътрешна мъка. Изглеждаше, че нещо размисляше, някаква вътрешна борба я раздвояваше.

— Слушайте — каза тя най-после. — Ще ви разкажа нещо. По време на окупацията имах един приятел. Никаква любов, а истински приятел — поне аз си мислех така.

Работехме заедно в съпротивата. Един ден се случи нещо, поради което той мислеше, че трябва да му бъде признателна; и така най-после дойде приятелството.

Стерелефелд я прекъсна:

— Какво стана тогава?

Виргиния отвърна:

— Трябваше да се направи нещо, което беше много по-опасно за него, отколкото за мене. И аз го направих, естествено. Никога не съм се страхувала. Мислех си: „За мене няма значение.“ Но за него имаше значение, защото искаше да продължи образованието си и мечтаеше за хубаво бъдеще. След туй той често идваше да говори с мене —

приятелски, доверително. И аз го чувствавах и си го обяснявах именно така, а не в някакъв друг смисъл. Тъй много вярвах в неговото приятелство, че най-после му разказах всичко, което ми тегнеше на душата...

Когато завърши, Виргиния повдигна едната си ръка и я сложи на лицето си. Задържа си ръката на очите в някакво притеснение и започна да диша тежко.

Ехберт казал:

— Виргиния, не съм влюбен в тебе, но съм ти приятел за цял живот.

— Че не си влюбен в мене, няма нужда да ми го казваш; то се разбира от само себе си.

— А защо се разбира от само себе си? — запитал Ехберт с несигурен глас.

— Нима мислиш, че не зная как изглеждам — каза Виргиния малко грубо.

Тогава Ехберт неочаквано сложил ръце на раменете ѝ с един топъл жест и ѝ казал:

— Виргиния, ти си грозна и хубава. — Загледал нейните блестящи от възлание, очи и повторил с блестящ глас: — Грозна и хубава — и още веднъж: — ... грозна и хубава.

И тогава тя за пръв път в живота си разкрила своята изтерзана душа — слепешката, с диво отчаяние. Нищо не скрила от него. Не знаела вече никакво целомъдрие, нито мярка. Разкрила си душата в цялата голота на едно затрогващо и срамно страдание:

— Та ето, такава беше работата! Самотна и отблъсната като прокажена бях аз. Майка ми се чувства виновна, защото ме е родила, и се страхува, че ще я проклинам за това. Още когато бях съвсем младо момиче, баща ми каза, че трябва да завърша нещо, защото иначе винаги ще бъда отхвърлена и самотна. В училището никой не се занимаваше с мене. Когато се появявах, ставаше така, сякаш предупреждавах за себе си — както правят прокажените, за да се пазят от тях. Даже никое момиче не желаше да завърже училищно приятелство с мене. На вечерните увеселения се случваше най-много да ме покани някой състрадателен учител. След такова едно увеселение аз си отивах в къщи и поглеждах собствения си образ в огледалото. Трябваше да свиквам: навред, дето животът надаваше

своята музика и празнуващите образуваха двойки, аз не фигурирах. И се озовавах пред собствения си огледален образ — едно насочване като смъртна присъда, присмехулно като револверен изстрел в средата на челото ми. — И тя си притиснала ръцете пред очите, сякаш това трябвало да я защити от револверния изстрел. Ехберт гледал безмълвно нейните късички лопатковидни пръсти. Той не бил лош човек, обаче безхарактерен, което изобщо може да се смята за човешко. Той бил дълбоко под влиянието на нейната изповед и накрай с несигурен от възмущение глас ѝ се заклел във вярно приятелство. Но едновременно с това той почувствувал тогава и известна боязнь от нея. Не му било лесно да бъде единственият човек, на когото се е доверило едно самотно сърце. Не можел да асимилира в себе си туй нещо, макар че когато говорел за нея с други, той я покровителствувал с някакво благородно великодушие.

Тогава отново се случило така, че трябвало да се изпълнят някакви опасни задачи, и Виргиния ги поела от него, доколкото било по силите ѝ. Той отново и отново и се кълнял в своето приятелство, като ѝ изказвал възхищенията си от нея. И по такъв начин той станал нещо като паж за една нелегална Жана д'Арк, като при това много добре разбирал, че той в действителност бил неин бог, един бог, който в известен смисъл ѝ възложил същата велика мисия, каквато е получила истинската Жана д'Арк: освобождението на родината. И преди всичко бог, който вече освободил самата нея вътрешно, като ѝ вдъхнал безстрашие и я окрилил. Един-единствен поглед към нея бил достатъчен, за да се види как цялата ѝ фигура сияела от това. Тя напомняла някой одухотворен демон. Била в състояние да извърши големи дела, дела, които не се измерват с обикновена човешка мярка. Но какво можело да стане с нея или с него, ако тя изгубела въодушевлението си? Когато премислял тези неща през безсънни нощи, Ехберт неспокойно се мятал в леглото ту на една страна, ту на друга. Той не бил определено безсъвестен човек, макар че бил малодушен. И не бил глупав, макар че малко лекомислено се предоставил на нейното възхищение и всеотдайност.

В своите безсънни нощи, в часовете на размисли, той се страхувал от нея като от ученик на магьосник, който би могъл веднага да го измами с някоя своя магия. Но на края се оказало, че работата съвсем не била такава. След освобождението всеки отхвърлил от себе

си всяка потиснатост, всяка тегота. Било така, сякаш си играл във филм, в някоя пълна с напрежение история и сякаш едновременно с това си седял и гледал, държейки се ръка за ръка с други зрители. След щастливия край отново си върн, на свежия въздух, и тогава чувствуваш, че е било само игра — тъжна, опасна, съдбоносна и жестока, — но все пак игра. Ехберт започнал отново да си преподава своите урочета в училището, също както Виргиния, неговата филмова героиня, и вече не се интересувал за нея. Може би си мислел, че трябва просто така, от само себе си, и то колкото е възможно по-решително да се откаже от нея, и че тя тогава щяла да го приеме като съвсем нормален акт на освобождение. При такъв един исторически повратен момент е имало, естествено, мнозина, които са се възползвали от случая, за да пренесат освобождението дори и на почвата на най-личните си отношения. Освен това той бил влюбен в Мариана, също колежка, приятно момиче, непритесняващо... Първом Виргиния се движела с такъв израз на лицето, който говорел за страдание, и това нещо всяка минута ставало все по-явно, но без някога да му поиска сметка, или пък да му направи и най-малкия упрек. В определен ден изглеждало обаче, че тя вече не чувствувала тази мъка; изглеждало така, сякаш била умряла за това нещо, а иначе все още стояла пред класа си. На този именно ден тя получила разрешение за Индонезия.

— Все пак — каза тя на госпожа Стерefeld — не бих се махнала никога само заради него. Това беше по-скоро заради семейството, което просто не ми позволяваше да страдам от тези работи. — Особено майка й била ужасна. От страх да не би Виргиния да вземе всичко премного присърце, тя току я критикувала ядосано: „Аз не те разбирам. Що за страдания са това? Казвал ли ти е някога, че те обича? Не, нали? Беше ли ти влюбена в него? Не, нали? Тогава защо си се отчаяла толкова? Че един такъв младеж се заловил с едно момиче — не можеш да го осъждаш за това! Трябва по-добре да разбираш хората и по-малко да очакваш от тях. Трябва да си знаеш мястото. В това приятелство ти не си знаеш мястото; иначе не щеше да изпаднеш в положение, че да се чудиш какво да правиш със себе си. Действително изглеждаш така, сякаш имаш право над него.“

Виргиния погледна госпожа Стерefeld така, както поглеждала към майка си — замислена и изморена. И тогава каза с огорчен тон:

— Има два вида хора: едни като мене, които трябва да разберат всичко за другите; и други, които макар и да не изпитват никаква обич, трябва да бъдат разбрани.

Тук настъпи известно мълчание. София Стерефелд гледаше към Виргиния, а Виргиния гледаше пред себе си тъжно и морно. София Стерефелд чувствуваше не само като свой дълг да ѝ каже нещо утешително, но и нейното майчинско чувство я подтикваше към това. Но какво? В това, което Виргиния бе споделила с такова огорчение, безспорно имаше истина. Обаче тази двойна разновидност на хората е на туй отгоре така разнообразна, че се простира върху всички мислими противоположности: обичащи и необичащи, богати и бедни, красавици и грозотии и още колкото щеш. Госпожа Стерефелд си пое дъх.

— Мила Виргиния — каза тя, — би трябвало да познаваш моя съпруг. Той можеше да ти стане приятел и можеше да те разбере. Аз все още добре си спомням как той на този празник — или по-скоро на един от празниците, които съм прекарала с него — беше все така внимателен към, хм... жени, които случайно не се оказваха хубави, както прелестната Луиза Рифефорд. Но той можеше да бъде такъв, защото вероятно виждаше хората съвсем различно от начина, по който сте свикнали да ги виждате ти и твоята среда. Вярваш ли в бога, Виргиния? Не? Това е добре. Вярно е, че нравите, обичаите и законите за един съвместен живот също така не ни се налагат отгоре, но винаги произлизат от обстоятелствата, при които протича самият съвместен живот. Дали е логично или не, това беше неговото убеждение, това е все още и моето. Помисли си сега за другото общество, което се основава на принципите на едно по-чисто и по-логично преценяване на хората. И какво мислиш — кой ще бъде тогава по-значим и по-зачитан — една жена като Луиза Рифефорд или ти? Ти, като учителка...

В този миг на вратата се почука. София Стерефелд, в чийто поглед още сияеше един възторжен блясък поради излаганата от нея аргументация, се обърна към вратата и я отвори. Един прислужник ѝ връчи някакво писъмце. Тя го прочете и погледът ѝ стана ироничен, дори презрителен.

— Крайман — каза тя — пита дали съм можела да му правя компания за около час.

Когато Крайман биваше сам в някое помещение, там винаги имаше точно един излишен и той беше самият Крайман. Там, в своята кабина, той току-що бе разбрал как пречеше сам на себе си и затова бе отишъл в салона, дето имаше музика и се танцуваше. Обстановката беше празнична. Наистина тук той беше още сам, но докато в кабината му самотата го измъчваше все по-силно, подобно на болка, след като упойката е престанала да действа, то сега, бидейки между хората, той виждаше и пътя, който водеше към тях. Тук той можеше да оглежда наоколо с добродушна усмивка, да очаква някоя размлъвка, която би го освободила от изолацията, да пие и да слуша музика. А оркестърчето превъзхождаше всичко, което бе срещал при предишните си пътувания. Цигуларят, който същевременно дирижираше, не беше по-лош от циганина, когото бе слушал в посолството през време на отпуска си. И трябваше да внимава, да не би след няколко чаши уиски в негово лице да започне да вижда циганина. Барабанчикът въпреки също не беше лош; той отмерваше великолепен силен ритъм, независимо дали танцуването беше великолепно или не. С тайно неодобрение той гледаше двойките, които се въртяха. Така той си седеше там — сам, при една всъщност твърде назад изтеглена масичка — и показваше своята познавачески добродушна усмивка, която трябваше да внуши, че що се отнася до него, не можеше да се случи нищо, което да му развали настроението. А всъщност той беше в твърде лошо настроение и никой не предполагаше, че очите му зад огледалните стъкла на очилата съвсем не се усмихваха. Бе го обзела потиснатост, която той трябваше да успокоява като болка. Гледаше усмихнат около себе си — наляво, надясно, с въпиюща потребност от компания, — но никой не му обръщаше внимание. Усмивката му не се уталожваше. Взе чашата си и я изпразни. В него запламтя една тиха ободрителна топлина и той започна тихо да си тананика в унисон с музиката и да гледа към танцуващите. „На празник прилича това — помисли си той, — но всъщност те всички танцуват над пропастта на собствения си ад.“ Вдигна ръка в знак да му донесат още уиски. Индонезиецът, който го обслужваше, изглежда, беше единственият, който знаеше, че той съществува. Крайман пиеше с лакомо бързане. За щастие, той познаваше своите депресии, както други познават периодичните си заболявания от грип, сенна хрема или криза в жлъчката. Дребни поводи можеха да бъдат вече печални за него. В

Индонезия по-рано бе се борил успешно срещу тях с помощта на уискито точно както сега. В японския концлагер нямаше уиски, но омразата му към японците и индонезийските предатели беше за него тогава достатъчно противоядие. След туй, през време на отпуска в Холандия, онова, с помощта на което се бореше срещу депресията, отново не беше само уискито; той правеше усилия да им се съпротивява с трезвост, в двоякия смисъл на думата. Но това не му се удаде и затуй направи всичко, за да се върне пак в Индонезия. И му се удаде, слава богу. Връщаше се там като невропат, който иска още веднъж да се убеди, че е затворил всички врати зад себе си. „По-късно — мислеше си той мрачно — ще отида да живея в Хага или в Баарн, или в Хилверсум, или където и да е — и какво тогава? — Погледът към изминалия живот го изпълваше с отвращение и отчаяние. — Когато вече няма да има какво друго да правя, освен да се задълбочавам в него — мислеше си той, — то надявам се поне...“ Взе чашата си и я изпи. И след туй отново се загледа в танцуващите. Влюбени в живота бяха те. Когато музиката престанеше, те ръкопляскаха, а след туй отново протягаха бързо и жадно ръцете си един към друг. „Над пропастта на собствения си ад — мислеше си той, — но те не знаят това. — И пак посегна към чашата си и я изпразни. — Но почакайте — помисли си тогава, — животът ще ви научи вас. Всичко се проваля. Това е закон на съществуването. — Усмивката му, обградена от меките бръчки на бузите му, бе станала малко по-вяла, а погледът му зад очилата пламтеше. — Дори когато мислиш, че всички обстоятелства са благоприятни за тебе, все пак идва провал.“

И тук той се замисли за своя живот, който бе започнал някак грандиозно, но скоро крилата му бяха подрязани до средна мярка. Какво не беше той в състояние да постигне със своята голяма интелигентност? И със своите дарования на обществен човек? Представи си, че обществото му бе предоставило тъкмо полагащото му се място. Представи си сега, че вместо една административна длъжност при една техническа служба му възложат някаква друга задача. Някаква мисия, в която биха могли да се оползотворят неговите знания за съвсем особени страни на значими фигури от най-различни среди. Една мисия в интерес на много по-твърда политика и военна тактика срещу подстрекателите. — Той взе чашата си, но видя, че е празна и я остави обезкуражен. — Но не, новатори дойдоха да оправят

работите! Да даде бог да се провалят напълно според неизменно действащия закон на съществуването!

Тук вниманието му бе отново привлечено от оркестъра. Я виж — цигуларят, който стоеше отпред, беше циганин, който бе свирил и в посолството. Той държеше цигулката ласкаво притисната към тъмното си лице, а на устата му лежеше усмивка, изразяваща възторг и триумф. Барабанчикът със своите стоманени метлички произвеждаше лек шум по барабана. Двойки се готвеха за нов танц. Посягаха един към друг така, сякаш искаха да се прегърнат, замисляха се за миг и започваха да се разхождат с полюлявания, а след туй потрепваха като в някаква конвулсия и подскачаха на двойки по огледално гладкия паркет. Такъв е светът — разхождания с полюлявания и подскачания и междувременно забравяне, че изпод краката ти изчезва всякаква почва.

Тогава той неочаквано откри на другия край на залата щурмана Вингс. И той беше сам като него. Но положително не беше пил. Стоеше прав като свещ и с интерес гледаше пред себе си, към входа на салона. Чакаше. И му показва своя неподвижно чакащ профил, който образуваше тъмна камей срещу светлия фон на стената и напомняше азиатско спокойствие. В първия миг Крайман изпита желание да стане и да отиде при него. Но не стана. Сметна, че е под достойнството му, пък и доста беше пил. Постави ръцете си пред себе си върху плочата на масата и ги загледа. Когато препиеше, ръцете му ставаха отпуснати и тежки, а погледът му — неясен. Беше вече време да разрези с нещо стомашното съдържание и той вдигна ръка с жест на заповядващ индонезийски господин и си поръча ледена вода. Междувременно следеше иззад очилата тъмната камей на другата страна на салона. „Бих се заклел — помисли си той, — че този Вингс има смесена кръв въпреки русата си глава. — И в този миг почувствува силна антипатия към него. — Този Вингс — помисли си той по-нататък, — полукръвен или не — във всеки случай принадлежи към празноглавците; външно привлекателен, но иначе глупав, от вида на хората с малко мозък и голяма потентност.“ Тогава Вингс на свой ред погледна към него, откри го и го поздрави. Оня му отвърна със светска любезност, която трябваше да внуши, че няма неприязнени чувства към нищо и към никого. И след туй изпи ледената вода. Тя му подействува добре: бързо изтрезня. Ръцете му станаха по-леки, а възприятията му — по-отчетливи. Видя Вингс като камееен профил, тих и неподвижен; руса

глава, мургава кожа, ниска гърбица на носа и пълни устни. „Малко мозък и много потентност — повтори той на себе си. — Законът за провала няма да го хване; няма никога да очаква нещо повече от това, което може да хване — било що се отнася до жени, било до други успехи.“

Успоредно с изтрезняването умът му се избистряше все повече и повече. Сложи ръце пред себе си, като ги остави да лежат лениво, и наведе глава. Маската на любезност излиня и падна. Мислеше си: „Животът винаги ми е изменял, и то по един рафиниран начин.“ Всичките му начинания се бяха обърнали дори срещу него. Бе следвал например инженерство, но малко преди финала стана нещо, поради което не получи инженерска титла. И така бе вървяло с всичко в живота му. Пред финала ставаше нещо, което объркваше работите му като във възел. Единственият му успех беше, че външният свят не виждаше неблагополучията му. За външния свят той беше и си остана винаги пъргавият юначага, на времето си голям бонвиван, но с когото шеги не минават — и преди не, и сега още не.

Сякаш бе получил някакъв тайнствен знак: изведнъж вдигна глава и погледна към входа на салона. Там стоеше Луиза Рифефорд. Той се бе излъгал; очевидно с него можеше да се направи смях. Тя, Луиза Рифефорд, съвсем не отдавна, а на същата вечер бе плеснала с ръце пред лицето си и нейното обидно удоволствие не засягаше грозната Виргиния ван Лоон, тази малко щура девойка, а него... Как беше възможно, щото оная Луиза Рифефорд да бъде същото боязливо същество, което се показва там, на прага на увеселителния салон?! Оркестърът започна отново да свири. Цигуларят, който приличаше на циганин, се обърна към нея, сякаш за да я приветствува с музиката си, и след туй я проследи с поглед, докато тя се движеше през салона. Танцуващите двойки се обърнаха към нея и зашушукаха: „Ето я Луиза Рифефорд.“ Циганинът, танцуващите двойки и зрителите край стените изведнъж проявиха интерес, раздвижиха се — всеки по своему. „Погледни, това е Луиза Рифефорд. Хубава е.“ „Погледни, това е Луиза Рифефорд и сякаш този е първият ѝ бал.“ „Погледни, Луиза Рифефорд; кой ли ще бъде нейният галеник?“ „Погледни, Луиза Рифефорд; кой ли ще бъде жертвата ѝ?“ „Не, погледни, касае се за Вингс!“ „Кой можеше да забележи такова нещо?“ „Значи, Вингс!“ Те тръгнаха един срещу друг и в следващия миг застанаха безмълвно един срещу друг. След

туй се прихванаха с известна боязън, но без колебание и се размесиха с танцуващите. Циганинът пристъпи малко напред и започна да свири по-вдъхновено откогато и да било. Танцуващите скрито стрелкаха погледи към тях и след туй се споглеждаха несигурни и зачудени, с романтична печал или със задоволство от направеното откритие — всеки по своему, всеки според състоянието на сърдечните си работи. Тя, Луиза Рифефорд, гледаше право пред себе си, през рамото му, край шията му. Не се усмихваше. На лицето ѝ сияеше блясъкът на нежността и на осъзнатото щастие. „Сега танцувам с него“ — мислеше си тя. През рамото му гледаше към другите участници в увеселението, които се въртяха край тях весели, зачудени, замислени, любопитни.

Празник беше това: тя не знаеше дали те бяха там като гости или самите те го бяха устроили. Той, Артур Вингс, незабелязано плъзна поглед край главата ѝ и край профила ѝ. На ръката му леко почиваше нейната ръка. Той не се усмихваше. На лицето му се бе загатнала една маска на затвореност. И си мислеше: „Сега танцувам с нея и никой, може би и самата тя, не може да предположи, че това означава началото или края на всичко, за което някога съм копнял.“ Танцуващи двойки се въртяха около тях и той видя, че ги гледаха — първом малко предпазливо, но скоро вече по-свободно. А след туй започна шушукането — възбудено, по целия салон, с преувеличения или с принизения — в зависимост от това, кой имаше думата. „Видя ли? Изглеждат като влюбени. Великолепна двойка! Бог да ги благослови!“ „Как можеш да говориш така? Тя е омъжена!“ „Бог ги вижда и ги обича. Не виждаш ли?“ „Видя ли? Изглеждат като влюбени. Вероятно той не е първият ѝ любовник, но все пак може да се каже, че тя гледа на работата сериозно. А той, той си има «по едно хавелче във всяко морско заселче», тъй както се твърди впрочем за всички моряци. Обаче сега работата изглежда сериозна!“

Когато оркестърът направи по-продължителна пауза, те седнаха на една маса един срещу друг и проведоха първия си разговор. Артур Вингс се бе навел с бюста си напред и профилът му отново образуваше тъмната камей. Повече той говореше, тя слушаше. По всичко изглеждаше, че ѝ говореше за своята любов. Профилът му, ниската гърбица на носа, пълните устни бяха облъхнати от голяма нежност. Изглеждаше освен всичко друго, че това беше някаква тъжна нежност, която не се проявяваше от никаква усмивка. Истината беше, че Артур

Вингс, очи срещу очи с нея, бе добил такова чувство, сякаш в този миг за него се бе сляло в едно и миналото, и бъдещето, и копнежът, и неговото осъществяване. И се питаше с известна печал дали това не е признакът на съвършенството. Дали не се покриваше с едно пълно щастие всичко онова, което бе изстрадал и което беше вече в забвение? Но дали едновременно с това не губеше смисъл и онова, което идеше? Изглеждаше, че Луиза Рифефорд го окуражаваше. Защото в даден момент Крайман, който ги следеше така, сякаш това беше за него жизнено важна задача, видя, че тя му подаде ръка през масата с един жест, който изразяваше обещание и преданост. И тогава той се поклони над масата. На хубавото лице на Луиза Рифефорд се появи усмивка. Това беше Йоановата усмивка, пълна със смисъл, тайнственост... Крайман стана и отиде към бара.

Щом влезе на свой ред в бара, София Стерефелд знаеше, че ще трябва да отхвърли двете си предположения относно разговора, който щеше да последва. Крайман нямаше да ѝ предложи женитба; и все пак щеше да опита по хитър начин да я накара да го изслуша. Това нещо не само ѝ обещавахе разочарование, но я и обиждаше. Та какво си мислеше той? Само затуй ли я канеше — да му прогони скуката? Да не му беше тя платено момиче за компания? Но в такъв случай той грубо я принижаваше и това нямаше да му се размине лесно. Тя го поздрави скромно и издевателски зачака да чуе какво има да ѝ каже. Крайман сложи вяло ръце пред себе си върху масата и се усмихна без настроение.

— Каква чест — започна той с известен оттенък на ирония, — че взехте молбата ми на сериозно и дойдохте.

София Стерефелд го загледа доста хладно.

— Защо да не дойда? — запита тя. — Та кажете ми какво имате на сърцето си. — В действителност тя беше вече склонна да му съчувствува. Какво ли го бе направило така мрачен, така угнетен? Къде остана неговата дразнещо-самодоволна усмивка? Какво ли го измъчваше? Но за миг тя щеше да бъде все пак бдителна, за да не изостави своето недоверие. Той започна със същата ироничност:

— Бих ви разкрил цялото си сърце, ако поне ви интересува това.

Тя го прекъсна:

— И защо не?

Той продължи:

— Тази вечер, на масата... — Възнамеряваше да засегне една мисъл, която го бе обзела вечерта, но тя отново го прекъсна:

— Този разговор, да, мъчителен за Виргиния и ако трябва да бъдем откровени, доста нетактичен от ваша страна.

Крайман запремига и се стъписа:

— Ето ви сега... Стана лошо и работата досади, признавам. Но сега не става въпрос за това. След туй на палубата, не, вие се държахте така, сякаш аз съм някой глупак, стар глупак!

София Стерefeld го прекъсна за трети път:

— Съвсем не ви смятам за глупак; напротив, отнасям се ужасно сериозно, и то тъкмо за туй, защото в много отношения не съм съгласна с вашите разбирания. Впрочем днес аз ви го изтъкнах по един съвсем приятелски начин.

Крайман отново отпусна ръце върху масата. Погледна я изморено и каза:

— Да, зная. Този мой твърде колониалистичен дух. И какво ви отговорих тогава? Че би трябвало да ме опознаете по-добре.

София Стерefeld се засмя иронично:

— Ако не продължи повече от един разговор, нямам нищо против. Но преди да започнем — добави тя веднага колкото подчертано, толкова и злобно, — аз ще ви кажа онова, което вече зная за вас. Вероятно това нещо ще скъси значително вашите обяснения. — И след туй го загледа строго. — Вие поддържате връзки с всички фигури, които са за безотговорен терор и които биха разстреляли всеки осъзнал се индонезиец само и единствено за да останете вие самите големите господари, каквито бяхте. Дори в Хага, дето има такава силна поддръжка на исканията на индонезийците, вас ви сочат като опасност.

Крайман отново се стъписа и тъжно заклати глава.

— Какво грубо тълкуване! — каза той. — Не, София Стерefeld, ако аз съм противник, то може да бъде най-много за туй, защото аз — пак според вас — ниско ценя индонезийците, морално и интелектуално. Освен това вие знаете, че моята съпротива в крайна сметка е насочена към нещо съвсем друго, именно срещу проникването на вашите идеи, срещу които Индонезия без нашата помощ не би била достатъчно защитена. — Той отново постави ръцете си на масата и от своя страна я загледа строго и проникателно. — Вашите идеи — повтори той с наблягане.

София Стерефелд започна да се смее предизвикателно.

— Моите идеи ли? — запита тя. — Та кои са те?

Той продължи да я гледа и каза:

— Това са идеите, според които всеки дръвник от простолюдието трябва да стане важен господар и според които аз трябва да бъда тогава разстрелян.

Сега София Стерефелд заклати тъжно глава.

— Какво грубо тълкуване! — каза тя. — Не, господин Крайман, ако аз бях привърженик на това, то вие би трябвало първом да го заслужите с нещо. Бих наредила да ви застрелят — ако аз бих могла да заповядам — ако се окаже, че вие не си знаете мястото и по такъв начин спъвате естественото и логично развитие на едно ново общество.

Крайман се засмя тъжно.

— Какви безразсъдни приказки! — каза той. — И особено какъв език за една жена! И аз се питам дали една така наречена политически школувана жена може да мисли непредубедено и да има усет за отсенки. Онова, което чух от вас, ме кара да се чувствам още по-зле, отколкото досега.

Обаче София Стерефелд не го щадеше. Каза му с присмех:

— Откъде да зная какво сте искали да чуете.

Но той продължи:

— И се питам още дали този преднамерен начин на мислене не е по-неестествен и по-нелогичен за жена, отколкото за мъж. Не е ли била винаги жената, която е проявявала многостранно разбиране за нещата чрез своята интуиция, чрез силата на своето въображение?

Сега София Стерефелд се изсмя явно презрително, а очите ѝ изразяваха студенина.

— Да — каза тя, — жените и робите са могли и досега всичко да разбират. Нямаше как. А сега иде ред на господарите. Но защо говоря това? — заключи тя. — То няма абсолютно никакъв смисъл.

Но Крайман вдигна ръце, сякаш да я закълне:

— Не, не, не си отивайте сега, останете още за малко! Ах, София Стерефелд — каза той успокоително, — днес вие трябваше да се посмеете, задето аз въпреки всичко ви намирах симпатична, въпреки всичко. И продължавам да твърдя същото. Де да можехте и вие да мислите така за мене! — С учуден и умолителен жест той си протегна

ръката на масата. — Ако останете сега — каза той, — ще ви кажа колко много трябва да разбере един господар.

Но София Стерефелд бутна стола си назад с тласък и каза с присмех:

— Благодаря ви. И това го зная отдавна. Вие не сте оценен. Не постигнахте онова, което искахте и което можехте да постигнете. Трябваше да разберете, че щяха да бъдат много глупави, ако ви направеха главен губернатор. До това се свежда цялата работа. Или може би не, а?

За Крайман това беше вече много. Той изпъна гръб, сви юмруци и я загледа с очи, които мяхаха мълнии.

— Не — каза той с неестествено тих глас, — не-не! Ако само бихте искали да ме изслушате! Онова, което трябваше да разбере, е нещо по-тънко. — Той се бе запъхтял. Толкова усилия му струваше да се владее. С най-голямо удоволствие би я изругал и напляскал.

— Но въпросът е — продължи той — дали добре ще ме разберете. Защото тук се касае за един вид трагедия на интелегента. Да, смейте се. Аз върша фактически повече от онова, което се изисква от мене. Всеки личен проект на интелегентния човек се проваля. Това е закон, който важи сигурно и в деловия свят. И какво има насреща за компенсация? Нищо, абсолютно нищо! Дори никаква сваятна идеологическа мисъл за някакъв по-добър свят в бъдещето. Разбирате ли ме? — Той се изсмя язвително, загледа се замислено пред себе си и започна да си търка челото морно и продължително. Когато погледна отново към нея, беше се успокоил и каза вяло: — Има два вида хора, които преуспяват в живота. Първо, това са простаците, защото при тях липсват условията за провал, и те живеят чрез своите страсти и своите мускули. Погледнете само тоя Вингс: само страсти и мускули! Не може да става и дума за мозък. А другият вид са тези, които тъкмо от неблагоприятията черпят своите задачи в живота. Това са хората на изкуството. А за всекиго, който се намира вън от тия две категории, животът е математическа задача, чието решение никога не се получава. При една жена, например София Стерефелд, максималното, което може да се постигне според мене, е един по-голям или по-малък интелектуален компромис — и затова ви питам и друго, дали ще можем още да се срещаме в бъдеще, но не и в рая, който тия двамата мислят, че са намерили.

И тогава София Стерefeld запитва напълно спокойно:

— Кои двамата?

— Този Вингс — един Адам, съставен само от страсти и мускули — и Луиза Рифефорд — една Ева, която, естествено, лесно го държи под своя власт. Обаче, София Стерefeld, един интелектуален компромис. Действително аз не съм така глупав и така отвратителен, както може би вие в един повърхностен разговор... — Почувствува несигурност и замълча.

Сините очи на София Стерefeld веднага го загледаха с искрящ поглед. И нейното лице, с хубавата бяла кожа, сега отново доби мекостта си от времето на вечерята, когато той я намираще завеяна, но приятна.

— Та, значи, София Стерefeld — подзе той отново с известна колебливост...

— Луиза Рифефорд с Вингс? — прекъсна го тя, като го изгледа доволна и с искрящи очи. — Сигурен ли сте? Ах, така било, значи, с Вингс!...

След като тя си отиде, той остана не по-малко от час в бара. Често вдигаше ръка с повелителен жест и пиеше толкова бързо и много, колкото можеше. Седеше с подпряна на гърди брадичка и гледаше пред себе си с размътен поглед. От време на време промърморваше нещо и се изсмиваше кратко и презрително. Беше дълбоко огорчен и с удоволствие би започнал високо и грубо да ругае. „Сган, която измерва твоята човешка стойност от гледището на химери и която намира рая в една зала за танцуване! Но ако похлопаш на вратата им с твоите душевни страдания?! Няма ги в къщи, макар и да умираш!“ Най-после той стана и напусна бара. „Викай до преграждане, ако искаш, няма да те чуят. — Пое нагоре към палубата — мъчително, с препъване. — Ако се предадеш, тъкмо тогава ще те оставят да пукнеш.“ Излезе на палубата и отиде при релинга. Там, опрян с две ръце на ръба, той се наведе напред и се загледа в дълбочината. Така, отворен от света, той заоплакваше своята слабост, своите чувства. И си мислеше: „Никога вече, никога вече, ще пукна, бога ми!“

Под него лежеше водата, мрачно вълнуваща се сивоцветна стихия. Стената на кораба се губеше под него в една вдлъбната линия. От всички илюминатори, които се намираха там, но не можеха да се виждат отгоре, струеше светлина. Светлината обгръщаше кораба в

една сива овална линия, зад която се намираше непроницаемият мрак. Той загледа нагоре. На небесния свод нямаше ни една светлинка. Навред — същата безпросветна чернота. Само че ако се загледаш по-продължително, докато ти самият бъдеш проникнат от мрака и погълнат от него, небето ще се открие и тук-таме ще заблещука някоя малка звезда. При тая върховна залутаност в мрака светлинката започва да мъждука — бледа като въгленче, неуловимо просветваща като късче кристал. Така беше; едва при тази върховна залутаност се отвориха небесата, но високо и недостижимо: върховна отреченост — можеш да си пукнеш! После той отново загледа водите край кораба, след което се обърна и се опита да обгърне с поглед целия кораб, този движещ се дворец. Колкото и солиден да беше този движещ се дворец, той беше една малка къщурка в безкрая на мрака. И голяма работа ли ще е, ако рече да се затрие с всичката човешка паплач в него?! Той се опря с гръб на релинга и загледа втренчено пред себе си. И вече не оплакваше нищо — нито слабостта си, нито емоционалните си несрети. „Животът — помисли си той колкото мрачно, толкова и философски — е като жена, хубава жена, която може да ти причини и сълзи, така е. А всички други са твои любовни съперници. И ако заплашват да ти отнемат любимата, разбий им черепите или ги застреляй без пардон...“ В този миг непосредствено пред него изведнъж се изправи една фигура. Беше Вингс. Той стоеше обърнат с гръб към светлината. Главата му се наведе към него в сянката. И Крайман видя едно месесто, пълнокръвно лице, в което беше издълбана тъпа и безсърдечна усмивка, и очила, които прикриваха душата на образа.

— Щурман Вингс, нали? — Гласът му прозвуча дрезгаво. — Възвърнахте ли си рая? — Вингс го загледа неподвижно. — Едно ново „В начале“, нали? — И се разсмя дрезгаво, след което вдигна ръце: — Но внимавай, момче, да не ти го отнеме отново бог! — И пак се разсмя: — Рай, но не на земята, а на море. Внимавай! Ако бог поиска да ти го отмъкне, то ще бъде ни по-малко, ни повече от един честен моряшки гроб. — И пак се разсмя и направи един отвратителен жест: с двете си ръце той изобрази във въздуха една спускаща дъска, долният край на която беше непосредствено над сивата морска повърхност...

Вингс се спусна към каютата си, седна при масата и започна да вписва в корабния дневник. След отбелязването на местонахождението

на „Кръстоносецът“ той остави писалката и скри лице в ръцете си. Ако това беше дневник по негов вкус, нямаше да го затвори, а щеше да впише много работи, които видимо нямаше да имат нищо общо със службата, но може би щяха да засягат съдбата на този кораб, ако не и да я решат. В един дневник по негов вкус той не би искал да премълчи онова, което току-що му се бе случило на палубата; не само загатването за една честна моряшка смърт, но и преживяното преди тази злокобна среща. Впрочем това ще да е било някакво видение, не можеше да бъде другояче. Кой е виждал някога морето такова, каквото той мислеше, че го е видял малко преди това? Държеше си ръцете притиснати на лицето. И все пак, ако и да беше видение, то имаше същевременно такава реална сила, че именно по тази причина добиваше може би значение на нещо реално. Той си разтърка очите и разтри лицето си. И загледа втренчено пред себе си. Старателно обмисли какво би поверил на дневник по негов вкус. „В дванадесет часа през нощта — оформяше той — изглеждаше, че «Кръстоносецът» се намираше в района на топло течение — с по-мек климат, отколкото е възможно на тази географска ширина и в този сезон. Водата от двете страни на кораба при удълженията му лежеше някак потисната, сякаш подчинена на тайнствена сила. Очевидно, имаше някакво усилие за съпротива, защото от дълбочината напираше противосила, която сякаш щеше да избухне, за да придаде на морската повърхност същата разюзданост, каквато се наблюдаваше по-надалеко.“ Защото откъм хоризонта отляво и отдясно той чувал как бурно се надигали стихийни вълни под напора на нисък вятър. Те настъпвали с огромна мрачна сила, сякаш се заканвали, сякаш били вестители на страшни известия — той не знаел с какво да ги сравни, — но досега те все още намирали неумолимо препятствие в очертанията, дето се движел „Кръстоносецът“. Тук Вингс се огледа. Светлината на каютата му беше ясна и спокойна; всичко наоколо му изглеждаше по-близко и по-познато откогато и да било. Той се заслуша. В сърцето на „Кръстоносецът“ бумтяха машините. Какво можеше още да го тревожи тук сега? Погледът му се спря на един портрет, който стоеше срещу него на масата. Беше портретът на майка му: сериозна, почти хладна и горда — тя го гледаше отсреща. Той се наведе по-близко над портрета и сякаш искаше да ѝ заговори: „Какво ще кажеш сега? Какво би направила?“ Всъщност той добре знаеше какво би направила тя, но

дали то би имало значение и тук? Пое писалката с колебание: „Онова, което ме затруднява, е въпросът, дали трябва да запиша в едно официално донесение преживяване, което изглежда ирационално.“

Той спря и отново загледа гордото лице в портретната рамка. „Дали не е по-добре на четири очи да споделя с капитана, че ми се стори, сякаш през океана беше прекаран военен път? Против волята на боговете или против волята на демоните — така незабележимо изглеждаше подчинението на тази воля пред друга, насрещна сила! Военният път, който води към определена цел — към спасение или към гибел.“ „Това би могло да стане, момчето ми, но да не би твоят разказ да се окаже игра на фантазия и на какво би могъл да се позовеш тогава, след като фалшът стане очевиден?“ И той записа по-нататък: „Струва ми се, че трябва да добия смелост за това нещо, каквото и да стане. В дванадесет часа през нощта ми се стори, сякаш «Кръстоносецът»...“ След като записа кратко и ясно своето преживяване, той отново се загледа. „В подкрепа и защита бих могъл да приведа — помисли си той, — че в живота често ни се случва много неща да ни се изплъзват от вниманието, защото възприемаме, преживяваме и мислим в една затворена система. Много често дори поставяме във взаимна връзка явления и събития, без да се грижим за указания, които биха могли да открият съвсем друга зависимост, но на които не се отдава никакво значение.“ Тук той погледна към портрета на майка си за съгласие. Това, което той приведе, беше и нейното схващане. Възхищение и признателност за миг пропъдиха безпокойството му. Беше колкото успокоително, толкова и трудно да измериш своите преживявания, настроения и ходове на мисълта си с една бдителна непредубеденост, която действа като много чувствителен психически сеизмограф, и след туй да направляваш съответно своето държане и поведение. Тя можеше да стори това нещо и той, нейният син, щеше да надделее на всякаква боязън, която би могла да го възпрепятствува. Той отново насочи писалката към хартията, за да продължи записването, и тогава на сърцето му легна същата, почти надменна гордост: „Преди да ме разтревожи това видение, случи се нещо друго. Непосредствено след отплаването се запознах на борда с една жена, която ще обичам до смъртта си. Не бих го отбелязал, ако тази знаменателна за мене случка не бе станала причина за една такава възприемчивост към нещо така забележително,

каквото е едно видение. Тя е красива. И все пак аз не съм в плен на оня вид възторг, който би обяснил впоследствие една измама на сетивата. Не се касае за любовно замайване, съвсем не! И затова може би видението е още по-обезпокоително...“ Той спря и се замисли: как би могъл да докажеш някога, че тук не се касае за обикновено влюбване, а за среща, в която вие сте се открили завинаги? Тя беше неговият добър гений, а той — нейният. Една-едничка дума — и те вече знаеха какво щяха да си кажат. И беше невъзможно, от друга страна, да се намери точната дума, която би осигурила за другите разбирането на техните големи чувства. Невъзможно! Замечтан, той проследи колко лесно му се удаде да ѝ обясни какъв е бил животът му досега. Любовта между мъж и жена, което било нещо съвсем различно от приятелството или милосърдието, в тази отвлечена форма винаги му се бе струвала като илюзия. Там имаше страст и тя беше реалност, но може ли тя да се съчетае с приятелството или милосърдието? Той не мислеше за това.

Когато се върнеше от рейс, намираше майка си в нейната малка вила, която лятно време от всички прозорци гледаше към тревни площи, заключени в огради, които биваха отрупани с люляк, а по-нататък, докъдето окото ти стигне — гори. А зиме там го чакаше успокояващ уют, дето горяха дърва и се носеше миризма на смола. След дълги разговори с майка си той често отиваше да се разходи. И при тези самотни разходки не веднъж се е чувствувал щастлив и възприемчив за идеи, които му се струваха откровения. В такива настроения той вярваше в съществуването на една страст, която разпалва не само тялото, но и душата и в която всичко мило на този свят намира своето отражение в любимия човек. И тогава той започваше с нетърпение да очаква следващия рейс. Но щом напуснеше този рай на тишината и размисъла, намираше само приключения, които започваха с опиянение и отмираха в изтрезняване. Той се пренесе за миг в мрачните пристанищни кръчми, дето бе свикнал да вижда дълбините на копнежа като опасни за живота пропасти. Но беше така, сякаш не се връщаше мислено към себе си, а към някой напълно чужд човек — така непознат му се виждаше този Артур Вингс от миналото. „Вече нямам никакво минало“ — мислеше си. И тогава неочаквано за самия себе си започваше да се оглежда наоколо. Никакво минало ли?

В каютата му още беше тихо като доскоро. Машините в сърцето на „Кръстоносецът“ бумтяха още по-приглушено и неуморно. Но горе се чуваше мощното думкане на вълните, които се удряха о стените на кораба и се разпиляваха. Той се заслуша дълго и съсредоточено. Бурно беше сега морето — такова, каквото беше първом само на хоризонтите. Безопасната зона, значи, не съществува вече. Той нервно прелисти изписаните листа в корабния дневник. И зачете каквото бе записал: „Около дванадесет часа през нощта изглеждаше, сякаш «Кръстоносецът»...“ Кой би повярвал туй нещо? Военният път свършваше. Защо ли не бе повикал някого за свидетел на всичко онова, което мислеше, че вижда със собствените си очи? Обзе го безпокойство, по-силно от предишното. Никакво минало ли вече? Това приличаше на злокобно загатване. И изведнъж пред духовния му взор застана онова, което си бе помислил доскоро, когато седеше срещу любимата, обзет от някаква странна тъга. Докато миналото беше погълнато от тази любов, то цялото бъдеще изглеждаше лишено от всякакъв смисъл... Цялото бъдеще лишено от всякакъв смисъл? Но дали той не си го помисли само от уплах, защото неговата любима не беше свободна? Или пък това моментно отчаяние се бе появило на една по-висока плоскост на неговите чувства? Поради инцидентността на пълното щастие поне на земята? Поне на земята — повтори той, затвори очи и отново се заслуша в думкането на вълните и бумтенето на машините. Бурно беше морето, но за истинска буря още не можеше да се говори. Кой знае! Може би преди бурята щяха да бъдат вече в някое сигурно пристанище. Но не, той знаеше, че нямаше да стане така. Отново отвори очи и тогава загледа сериозно, почти тържествено към портрета на майка си. Нейното хладно и гордо лице издаваше самочувствие. Очите ѝ гледаха с някаква по-твърда сивота, отколкото тия на сина ѝ, но устата ѝ беше по-фино изрязана и по-одухотворена. Разучавайки тези така близко познати черти, нейният син движеше устни. Мърмореше си: „Тя винаги говореше спокойно и всичко, което казваше, говореше за такт и смелост. Дотам аз никога няма да стигна, но все пак дано от моето държане и поведение се вижда, че съм неин син.“ Стори му се, че това го ободри като молитва, защото тогава прибави в корабния дневник следното, за което отначало му липсваше смелост: „Освен това застрашително видение тази вечер имаше и предварително загатване за смъртта: Така например моята любима ми

каза, че винаги е копняла за това щастие, но че и много се страхувала от някаква катастрофална случка. А едно съвсем открито и същевременно отвратително загатване за смъртта направи на края един от пътниците, когото срещнах през нощта на палубата. Може би щях да го замоля да стане свидетел на чудното явление, което аз вярвах, че възприемам, ако самият той не бе допринесъл в значителна степен за това странно напрежение на борда. Още преди това той седеше в дансинга, дето имах първия си важен разговор с моята любима. Настроението там беше така празнично, така прекрасно, сякаш всеки по свой начин участвуваше в нашето щастие. Само той ни дебнеше с една зловеща усмивка и със скрит зад дебелия поглед. Нито за минута не ни изпускаше от очи. В един миг моята любима ми протегна ръката си и този жест имаше дълбоко сантиментално значение, което аз още нямам смелост да измеря напълно. Непосредствено след това той изчезна като заклет дявол. Но сетне, когато се движех сам по палубата и се чувствах — по начин, който будеше в мене страх — избран от съдбата, едва тогава открих това злополучно течение, а след туй и дявола, който се беше облегал на релинга. Той стоеше там и сякаш ме чакаше. Загледа ме със същата зловеща усмивка, вдигна ръце и описа един жест на плъзване в морето: един честен моряшки гроб...“ Вингс остави писалката. Подпрян на лакти, той скри лице в ръцете си, сякаш искаше вече да се изключи от външния свят. Какво значение имаше всъщност случилото се там? Ако е можел винаги да се изключва от външния свят, щеше да се свие сам в собственото си сърце. Притисна по-силно ръце към лицето си. Добре знаеше, че не е възможно — да се свиеш сам в собственото си сърце и просто да бъдеш щастлив. Едно недосегаемо и лъчезарно чувство на щастие в сърцето, подобно на скъпоценно украшение, което е добре заключено в някоя кутия. Това не е възможно. Щастието лежи във външния свят като златна жила в някоя скала. Трябва да я разбиеш с кирка и динамит, да издържиш на суровите климатични условия и особено да вземеш мерки да отклониш от мисли за убийство и грабеж другите златотърсачи, които попадат само на камъни без никаква стойност. Той се загледа с усмивка. Разбираше я добре. Беше магическа игра, заклинанието на този човек-демон. Заедно — те представляваха огън, който можеше да причини пожар; заедно — те представляваха море, в

което човек би могъл да се удави. Той я разбираше добре, неговата Луиза Рифефорд...

Телефонът позвъни. Той стана и се заслуша.

— Корабният дневник — запита капитанът, — къде остана той?

Вингс мина през няколко коридора и почука на капитанската каюта.

Капитанът лежеше на дивана и го загледа с навъсени вежди. Обикновено изглеждаше по-млад, отколкото беше в действителност, но сега, на студената светлина на електрическата лампа, трапчинките около устата му, които свидетелстваха за умората му, лежаха дълбоко; а очите му, очертани с червено, изглеждаха като гаснещи. Страдаше от безсъние. Единственото нещо, което можеше да му помогне срещу него, беше една жена в леглото до него, и то най-добре собствената му жена. На борда той търсеше утеха в някоя бутилка, но в нея не се криеше никаква радост за него. Когато Вингс влезе, той остана в легнало положение; загледа го с навъсени вежди и вяло посегна за дневника. И каза:

— Нищо особено, естествено.

Вингс отговори:

— Може би нищо особено, но мога ли да остана, докато го прочетете?

Тогава капитанът му показва мълчаливо един стол и отвори дневника.

— Аха — каза той, — „нищо особено“. Та това е цял роман!

Той чете с намръщено и печално лице, без да вдигне очи. И когато прочете докрай рапорта, посегна към писалката и го парафира, сякаш нямаше нужда да прави ни най-малка забележчица. Но след туй спокойно остави дневника на масата до себе си, настани се удобно на възглавниците и го загледа продължително и изпитателно. И най-после каза:

— Никога не бях те смятал за романтичен глупак. И как е възможно това с мене, познавач на хората?!

Вингс стоеше с наведени очи и каза тихо:

— Не се учудвам, че казвате това.

Капитанът, сякаш нечул отговора, взе една бутилка, която стоеше до дивана, наля в двете чаши и притика едната към Вингс.

— Своя рапорт можеше да съставиш по малко по-трезвен начин — каза той. — Минахме през една област на депресия, това е всичко; останалото е от фантазията на един романтичен глупак. — Вдигна чаша и кимна на Вингс. — Един глупак, чиито услуги аз вече не искам да ползвам след този рейс — заключи той.

Вингс стана от стола си.

— Не, не, не ставай. Не изглежда да ти се спи. А на мене почти никога не ми се спи или по-точно казано: почти никога не спя. Можем, значи, още да си поприказваме, и то откровено. Сега, когато вече не сме приятели, можем да си поприказваме дори по-добре отвсякога. Когато напуснеш, ще те забравя, и то с всичко, което е свързано с тебе. Та ми разкажи сега — имаш ли често такива предчувствия?

Вингс го загледа недоверчиво:

— Не.

— О — каза той тогава, — това е по-лошо. Мога да си призная, че съм суеверен. Значи, не ми харесват такива отклонения у един нормален човек. И бих искал още сега да те няма на борда. Колкото и да е тъжен животът — сам и без сън в койката, — не бих искал да умра. Но добре е според мене — продължи той — да се държим така, сякаш нищо не се е случило и нищо няма да се случи. Няма да го изкушаваме тоя твой дявол. — Той взе дневника и изкъса листата, които Вингс беше изпълнил. — Трябва ли да го запазя — запита той — като доказателство, че не принадлежиш на един кораб, или ще бъдеш така любезен сам да си подадеш оставката? — След туй капитанът грижливо накъса листата на парченца и каза: — Никога не е благоразумно да искаш да виждаш по-далеч от носа си. Ако не желает да предизвикаш съдбата, то трябва да се отнасяш с нея джентълменски. Особено не си прави труд да разбереш нейните загадки и шеги.

Вингс вдигна рамене.

— Това не беше от някаква склонност — каза той. — То ми се натрапи.

Но на това капитанът се изсмя презрително.

— Така си и помислих — каза той, — че ще ми отговориш с нещо такова. Но сега, когато вече не сме приятели, мога да ти кажа още нещо: ти си един дръвник. Дори когато ти се натрапва, трябва да избягваш да го виждаш. — И дори за миг се ядоса. — Дръвник си —

повтори той с рязък отклоняващ жест. — Представи си, че всеки следи съдбата — това ще бъде прекрасно, а? Или си представи, че аз винаги си следя сърцето, което от време на време подрънква като ръждясал будилник. Представи си, че... never mind^[6], пий сега. — Той взе чашата си и даде пример. И веднага наля отново. — Ти дяволски приличаш на дух — започна той сега малко по-спокойно. — И определено не на млад човек, който е покорил най-красивата жена, която е била някога превозвана от Холандия към Индонезия. Между впрочем що се отнася до тази жена, аз, естествено, ти забранявам да се занимаваш с нея повече, отколкото това се позволява от обикновената учтивост.

Тогава Вингс го загледа високомерно.

— Излишно е да ми го казвате — каза той, — и добре знаете това. Дори ако не си кажем никаква дума...

— Да, какво от това? — запита капитанът с интерес.

— Тогава то няма да има значение — каза Вингс. — Така или иначе ние си го знаем.

И тук капитанът избухна в смях, беше дори злобен смях.

— Така, така — каза той, — вие си го знаете. И какво си знаете? Това, че сте се открили? Че ще преодолеете всички пречки? Че ще бъдете заедно през целия си живот? — Той се оживи, седна на леглото и го загледа подигравателно. — Познатата приказка — каза той: — „И още дълги години те живяха двамата щастливо.“ Но откъде са взели изкуството да се живее, което е нужно за това, приказката не казва. — Взе си чашата и пи. — Слушай — каза той, — сега вече не сме приятели. Скоро ще те забравя, а и ти ще ме забравиш и затуй сега искам да ти кажа нещо. Никога не вярвай, че заедно знаете. Знаенето е нещо, което човек върши сам, и това е много добре. Виж. — Той измъкна портфейла си и извади от него една снимка. — Виж — каза той, — жена ми.

Вингс взе снимката и се загледа в нея.

— Виждаш — каза междувременно капитанът, — че тази твоя хубава жена не е единствената на света.

Вингс не вдигна очи, а само кимна в знак на съгласие.

Жената на снимката съвсем не беше хубава. Можеше да изглежда красива само за омагьосаното око. Тя беше млада — много, много по-млада от капитана с неговото похабено сърце. Беше млада и имаше

просташки и нахален вид. На снимката тя носеше една лисица около шията си и гледаше с властолюбиво повдигната наляво брадичка, но с неподходящ за нещо замечтан поглед в празното пространство. Но човек би могъл добре да си представи, че тя може да се смее с метално твърд глас и че при това нейният сив поглед си остава също така метално твърд и неподвижен.

— Как според тебе — запита капитанът с тон на известна интимност — се оправям с тази млада жена, а? Как според тебе ми се удава да бъда щастлив с нея вече години наред? — Не изчака отговора. Загледа Вингс многозначително и проникателно със своите зачервени от умората очи и каза: — Никога да не гледаш по-далеч от носа си. Това е изкуството, което трябва да разбереш, ясно ли ти е? И никога да не я питаш какво е правила или какво ще прави, откъде иде и къде отива. И никога да не мислиш за онова, което е било вчера, и да не се страхуваш от онова, което може да стане утре — особено когато си моряк, — а да се наслаждаваш на момента, когато тя върви до тебе или седи срещу тебе на масата, или пък лежи под тебе в леглото. Това трябва да умееш, защото само то е важно. — Той направи пауза, изпи чашата си и след туй загледа отново младия си гост — с поглед, в който се четеше неговата убеденост. — Това е най-важното — повтори той. — И ако добиеш тази хубава жена, бъди смирен като добър християнин. Бъди смирено благодарен за всичко, което получаваш. Благодарен — когато вървиш до нея, седиш срещу нея и особено за всеки отделен случай, когато лежиш на нея. Но никога не искай да виждаш по-далеч от носа си, добре запомни. Защото това започва — виж по самия себе си — в по-високите сфери. Сега ти си мислиш, че около тебе шетат демони, които застрашават щастието ти, и това ти струва службата. Но по-късно ще започнеш да мислиш, че във всеки стenen шкаф се крие някой синковец, който ще я обсеби, щом я оставиш сама, макар и за пет минути. И това ще ти струва тогава живота. И какво ще ти остане след туй, бедни глупако? Нищо, нищо!

Вингс върна снимката и загледа своя капитан почтително.

— Извинявайте, капитане — каза той, — но защо не я сложите на масата или да я заковете на стената?

— На стената ли? — запита капитанът. — Благодаря. Няма да я излагам за разпродажба я! — И пак я сложи грижливо между книгата в портфейла си.

Около шест часа сутринта, когато капитанът — след като все пак поспя няколко часа — искаше да излезе на палубата, „Кръстоносецът“ се натъкна на една блуждаеща мина. Никой не би могъл да каже дали този факт бе достигнал до неговото съзнание. Тъкмо изкачваше последните стъпала, когато изведнъж се изтърколи на стълбата и остана там с разбит череп. Най-вероятното е, че в оглушителната сила на експлозията, която обзе кораба с бучене, пукане и разчупване, той не бе имал възможност да довърши никаква мисъл. Преди да бе разбрал, значи, той лежеше долу на стълбата. Черепът му приличаше на разбита яйчена черупка — толкова хлътнали и натрошени места имаше по него! Прошарената му коса веднага залиня и се сплъсти като влакната на кокосов орех. По слепоочието му се спусна влажна струйка, тънка и подвижна — нито жълтък, нито белтък и никакво кокосово мляко, а яркочервена човешка кръв, капитанска кръв. Гледката беше мизерна и съвсем не подходеше на неговия ранг да лежи мъртъв там, в подножието на стълбата, като една от първите жертви на една корабна катастрофа. Ако беше попаднал като последен в обятията на акулите, то оцелелите щяха поне да поддържат мита за капитановия героизъм и жена му щеше да приказва с възхищение от неговата смърт чак до своята собствена смърт. Но сега той бе лишен не само от ореола на героизма, но и от възможността да промълви едно „сбогом“ — тихо и печално, — преди нормалната удавническа смърт да е разпиляла последните му мисли: „Сбогом навеки, моя женице, никога вече няма да се разхождам до тебе, да седя срещу тебе, да лежа върху тебе. При тебе преживях най-хубавата част от живота си. Прощавай и приеми моята смирена благодарност! — Портретът ѝ щеше да се удави заедно с него: — Моето раздрънкано сърце изскриптява като ръждясал будилник и спира. Същевременно морската вода облива твой мил портрет, който сега ще остане навеки да лежи до сърцето ми!“ Не, не беше възможно. Той бе умрял, преди да бе забелязал това. И то без последен поздрав. Уви, това съвсем не беше достойно за възхищение. Напротив, в него имаше нещо несъместимо, нещо, което внушаваше страх. Без последен поздрав! Изглеждаше така, сякаш е излязъл за миг и можеше да се върне. Нещо такова можеше да си мисли тя отсега нощем, ако случайно биваше сама. През нощта, когато есенният вятър блъска по прозорците и кара и най-солидните къщи тайнствено да стенат. През нощта! И тогава в уплаха

тя щеше да придърпа завивките над лицето си и щеше да си помисли: „Представи си, че неговият дух...”

Но капитанът не беше единственият, който умря, без да беше осъзнал това. Мината, сякаш направлявана от зли сили, бе ударила кораба право в сърцето. Машинното отделение бе съвсем опустошено и като пушещ фитил разрушението се предаде пряко през корпуса. По такъв начин и корабът, който се наведе силно встрани, беше вече труп.

След експлозията, която като гръмотевица за кратко време протътна в безкрая, настъпи миг на кратка тишина. Машините вече не бумтяха, дори не се надигаше никакъв човешки глас. В този миг на пълно затишие бог помете от неизмеримите простори последното було на мрака и си показва образа като утринен здрач. Той хвърли поглед долу над океана, видя катастрофата с кораба и тъжно се усмихна: „Още десет-двадесет човешки живота преминават в лоното на моята вечност — помисли си той. — Няма да си правя труд да търся кои са били те.“ Но все пак, когато причисли към земния прах разбитите и разкъсани трупове, които лежаха на палубата, той спря замислен поглед върху едно човешко лице, което лежеше обърнато към неговия свят образ. „Не — каза той вероятно на няколко готови веднага да му угодят ангели, които искаха да го осведомят, — не ми трябва да знам кой е бил той.“ И ангелите се отдръпнаха леко като полъх на вятър. Бог започна да философствува: „Вижте този човек; очите му са помръкнали като късче матово стъкло, а косата му е залиняла като влакната на кокосов орех. Докато живееше, този човек имаше в черепа си един временен и ограничен космос, но ме създаде в моята вечност и безкрайност така, както му позволяваха неговите стремления и неговите схващания. Доколкото знам, не съм му давал никакъв знак. Сега той е мъртъв. И изтъква моя единствен истински божи знак; никога няма да знае, че неговият глупав стремеж към вечното е останал непостигнат, защото «бог ще те опази от вечността»“. Но тук ангелите не можаха да се стърпят. Минаха напред леко като полъх от вятър, надуха своите тръби и затръбиха вечната хвала на бога.

Но тогава и долу се свърши с тишината. Избухна паника. Хората се спуснаха бурно през ходовете; всички викаха, всички напиреха да излязат. Но пропадането в средата на кораба ги върна обратно. И като зайци, които са изгонени от дупките с дим, те се юрнаха към палубата по страничната и задната стълба. Но там се стъписаха ужасени.

Корабът показваше своята разбита страна. Той лежеше осакатен в мрачното море, а задната палуба изглеждаше вирната над водата. По средата на кораба пукаше и трещеше и морето нахлуваше там като противник, чиито неудържими атаки са постигнали пробив. Щурман Вингс бе вече поел задълженията на капитана. Стоеше на задната палуба, готов да спаси колкото може повече съществувания и ако е нужно, да пожертвува за това дори собствения си живот. Чуваше своите собствени заповеди, които той извикваше по мегафона, който държеше в лявата си ръка. Виждаше се как държи в подчинение едно множество изпаднали в паническо отчаяние хора с револвер, който той държеше в дясната си ръка. И дълбоко в себе си чу началото на песента, в която се възпяваше онова, което щеше да стане по-нататък. Тя беше и нежна, и тържествена, тази песен, като тръбен звук на ангели.

София Стерefeld показва забележително присъствие на духа. Най-напред провери дали вратата на кабината не е затегната. Й едва тогава каза: „Дете, Виргиния, хайде облечи се — и бързо.“ Завъртя ключа на електрическата лампа, но вече нямаше ток. В полумрака тя изтегли куфара си сред кабината и извади оттам два запечатани плика, единия от които мушна под блузата си. „Ето — каза тя тогава, — запази това у себе си. Ако стане нещо с мене, занеси го на адреса, който е посочен на него. Не гледай така като изумена. Няма нищо особено, макар че Крайман, тоя голям идиот, сигурно така ще мисли. Тука има данни, заради които аз дори получих разрешение да се върна обратно. Ако има, значи, нещо особено, то е това, което ти казах.“ След туй тя помогна на Виргиния да си облече палтото и я поведе със себе си към коридора. „Можеш да смяташ това нещо за една тайна мисия — добави тя. — Значи, не трябва да се говори по него.“

Междувременно тя я мъknеше със себе си, като я държеше за ръката, но наред пътя се натъкнаха на поток от хора, които се връщаха: „Назад, назад!“ „Ела, дете, Виргиния.“ Тя се задъхваше от напрежение. Едва тогава Виргиния даде да се разбере, че осъзнава за какво се касаше. „Кръстоносецът“ загиваше. И сега, държейки се за ръката на София Стерefeld, тя се втурна във вихъра на една тълпа от разпъхтени и викащи хора. Те отчаяно си крещяха един на друг, че загиват, хващаха се един за друг, разбутваха се в страни, блъскаха се напред. София Стерefeld забави крачка. „Върви, дете, аз ида.“ На

лицето ѝ стоеше една лека усмивка на отчаяние. „Не мога вече. — И спря. — Удари ме в краката.“ Едва тогава Виргиния осъзна какво трябваше да прави. Преметна ръка около нея, за да я крепи. „Но полека“ — каза тя. Спокойно, сякаш правеха лека разходка по наведените ходове и косите стълби, те продължиха напред.

На задната палуба стоеше Вингс. В едната си ръка държеше мегафон, а в другата — револвер. Той командуваше, а матросите изпълняваха бързо и грубо. Изтикаха множеството към задната палуба. Тогава той вдигна мегафона и извика: „Тихо! Касае се за вашия живот!“ — И веднага след това, когато се бе установила една жадуваща и натрапчива тишина — той завика с метално твърд глас: „Иска се спокойствие. Имаме на разположение още няколко часа (това беше лъжа). Сигнализирано е за помощ (и това беше лъжа, защото такова нещо беше вече невъзможно). От десетте спасителни лодки само пет могат да бъдат спуснати откъм ниската страна. От петте лодки една е разбита. Значи, разполагаме с четири. Предварително означеният ред за използване на лодките пропада. Жените и децата да минат напред!“ Той видя как жените и децата започнаха да се отделят от множеството и да минават напред. Видя тяхната уплаха и умолителните им погледи. Съвсем отзад стояха София Стерефелд и Виргиния, а зад Виргиния той зърна Луиза Рифефорд. Знаеше, че не трябва да се колебае. Нито секунда не биваше да се жертвува на нерешителността. С един поглед само можеше да се разбере, че няма да има място за всички жени и деца. И докато матросите започваха спасителната работа, той вдигна мегафона и завика със същия металнотвърд глас: „Жени, които могат да плуват, трябва да се откажат — в името на светия бог — от лодки и могат веднага, както мъжете, да се спасяват на салове или със спасителни пояси.“ Видя, че Луиза Рифефорд нещо зашепна на Виргиния, видя също, че София Стерефелд я забута с енергични движения, така че тя мина напред. София Стерефелд и Луиза Рифефорд отстъпиха назад с няколко жени.

Той хвърли бърз поглед към морето, което ядовито и разпенено клокочеше около разбития кораб и сякаш губеше търпение за плячката си. Тогава отново вдигна поглед към жените, които отстъпиха назад. Лицето му беше строго и изпънато, но вътре в него се надигаше едно тържествено чувство. Никога не бе чувствувал такова страхопочитание. Сложи револвера в джоба си и вдигна ръка. И отдаде

чест... Но в този момент някой изскочи от множеството и мина напред. Това беше Крайман. Неговото пълнокръвно лице беше изкривено от смъртен страх. „Не мога да плувам! — извика той с див глас. — Мъжете, които не могат да плуват, също имат право на място в лодка!“ Вингс измъкна револвера. „Назад!“ — извика той и сложи пръст на спусъка. Не стигна до слуха му онова, което Крайман продължи да вика, като обвиняваше и изискваше. В съзнанието му нахлу някакво чувство на празнота, сякаш губеше всякаква почва под краката си. Като през мъгла видя как Крайман вдигаше ръце нагоре в заклинание и с подстрекателни движения даваше знак на тия, които бяха отзад, да минат напред. Видя го как убеждаваше, настройваше... И зад дрезгавия, надвикващ другите глас на Крайман вече се надигаше друг звук: някакво бръмчене, което одобряваше, заплашваше. Той не се поколеба нито секунда. Насочи револвера срещу Крайман и стреля. Макар че погледът му веднага се отвърна от него, той знаеше, че го бе засегнал. Насочи револвера срещу множеството, което се намираще пред него, и зачака. Тогава чу как Крайман тежко пристъпи към него и изведнъж се строполи. Револверът остана неподвижно насочен към множеството, лицето му се запази строго и изпънато. Но вътре в него чувството на празнота отстъпи място на едно чувство на твърда, гневна радост. Никога не бе чувствувал такава мъжка радост. И извика с металически глас: „Който пречи на спасителната работа, ще бъде разстрелян.“ И веднага след това: „Спускайте лодките!“... Настъпи дълбока тишина. Не се чуваше нищо друго освен металическият звук на лодбалките, които се разпускаха навън. Той видя, че погледите на тия, които бяха отзад, се отклониха от него и се насочиха към спускащите се лодки. И тогава изведнъж извика с прочувствен глас: „Бог да бъде с вас!“ И сякаш тия, които бяха отзад, се изтръгнаха от някаква зла омая. И му отговориха като в молитва: „Бог да бъде с вас!“... Той отпусна револвера и зачака. Стоя тъй, сякаш имаше много време. И чака, докато лодките вече лежаха във водата, докато се бяха отдалечили от смукателната сила на потъващия кораб. Стоя и гледа над главите на чакащото множество, към Луиза Рифефорд. Тя не откъсваше поглед от него. Видът ѝ беше много сериозен. Но под тази сериозност той виждаше нейната усмивка, Йоановата усмивка, пълна с прелестната тайна на любовта. „Той ме обича — мислеше си тя, — и то

повече, отколкото е човешки възможно. И поради туй всичко трябва да върви тъй, както върви...”

Дълбоко в него с твърдата му радост се смеси тръбният звук на ангели... До Луиза стоеше София Стерефелд. Тя също се усмихваше, но не „подкожно“, не психически, а почти така твърдо и гневно, както Вингс се бе усмихнал изотвътре. Беше така, сякаш самата тя беше застреляла Крайман, такава една радост чувствуваше тя. Впрочем тази радост се бе зародила в нея отпреди. До този момент всичко бе вървяло така, както трябваше да върви според нея. Големите закони на справедливостта се изпълняваха така, сякаш туй нещо изведнъж бе станало необикновено лесно. Виргиния беше млада, а тя беше стара. И затова на Виргиния се полагаше да получи най-големият шанс да живее. Освен туй Виргиния имаше сега и този дубликат... Стерефелд беше доволна от себе си. Но още по-доволна беше тя от Вингс. Със своите действия той подпечата и освети нейната жертва, жертвата на всичките жени, които се отказваха от сигурно спасение. Вингс се реши на крайни мерки, за да защити от егоизма саможертвата, това висше начало в едно човешко общество. Вингс трябваше да поеме задължението да застреля егоиста. Затуй тя лесно му прости неговото бръщолевене за „името на светия бог“ и за неговото: „Бог да бъде с вас!“ Мислеше си: „Ако това не бяха случайни фрази, то той в ролята си на християнин с револвер в ръка бе взел хубав пример от светия човек в храма, който бе употребил «бич от върви». Той също знаел как да се държи срещу използвачи... Използвачът получи куршум в гърдите... Почувствува остра болка и силно притисна мястото с ръце. Бързо потърси някаква възможност — дано не е много сериозно; куршум в гърдите... Но тогава усети, че сърцето и белият дроб се разпукаха и гърдите му изведнъж се обляха с кръв. Пред очите му притъмня. Пристъпи напред и това беше една огромна крачка: той редовно влезе в гълбините на вечността...”

Образът на бога изпълни целия небесен свод. Той, който „всичко вижда“, загледа надолу към всичко, което ставаше на земята. Видя как големи и малки катастрофи ставаха в негово име. Загледа надолу с лъчезарно спокойствие. Какъвто и да биваше резултатът, той биваше добър, щом е било в негово име. Щастливи и нещастни, спечелили и загубили — всеки в своята съдба величаеше неговата неизследуема мъдрост. На божия образ се появи искрица ирония и това беше вече

проникването на една бледа слънчева светлина. Той се наведе още пониско над земята и загледа направо през черепите на своите чеда. Как се виеха там извивките на мислите! Това бяха лабиринти, в които само мислещият знаеше своя път. Но едно нещо беше сигурно: всички пътища в един такъв лабиринт водеха към него. Той знаеше това; той беше големият въпросителен знак в края на човешкото съзнание, един въпросителен знак, който от паметивека се е стилизирал в удивителен знак.

Макар че в този миг от вечността в океана ставаха много по-катастрофални събития от това, неговото свято внимание беше все пак привлечено от този един кораб. Корабът лежеше неподвижен с едно злополучно навеждане на левия борд и с високо вирната задна палуба. В непосредствена близост той видя четири лодки, които се мятаха в буйните води, и го обзе любопитство: Какво ли ще стане с тях в негово име? Освен туй той видя във водата една гъмжаща човешка маса, която дрейфуваше на спасителни гуми или се залавяше за саловете и се изкачваше по тях. Той видя как с отчаяна упоритост се водеше борба за мъничко живот. За едно местенце на такъв един сал, на такава една гума, те биха могли да си натиснат главите един другиму, да стиснат гърлото на другия до удушаване, да си разбият черепите. За да се осигурят един срещу друг, те бяха се съгласили, че такова нещо не можеше да става в името на светия бог. А ако все пак ставаше, то жертвите щяха да го приемат все пак като проява на неговата неизследуема мъдрост. Бог се усмихна за втори път, иронично, и това пак означаваше слънчева светлинка. Междувременно божиите ангели припряно размахваха криле от небето към земята и пак обратно. В гъсти ята те се спущаха надолу и отново се издигаха. Небесни лешояди!

Когато наситиха своето мило любопитство към човешките работи, те останаха на прага на божието внимание, като горяха от желание да разкажат какво са преживели на земята. Затова и всички вдигнаха своите тръби и протръбиха благопристойно, но настойчиво: „Ах, изслушай ни!“ Но бог не обърна внимание на настойчивата им молба, не обърна внимание дори на нищо друго, което ставаше на земята, а гледаше само към кораба. Той съвсем не беше изоставен, нито беше готов да потъне. И все още се хвърляха хора през борда му. И докато се хвърляха, той гледаше право през техните черепи в

лабиринтите на мислите им. А те бяха изоставени. Най-много — тук имаше откъслечи от мисли, които се гонеха в безпорядък и изумление из загадъчните ходове, сякаш в краищата на тези ходове ги чакаха примки и капани. Той проследи хвърлянето на хората във водата. Видя как те се скриваха и отново се показваха над водата и тогава още веднъж прочете мислите им. „Още не е готово — помисли си той, — все още усилията им са как да се запази краткият живот, колкото и ясно да си представят блажения живот в лоното на моята любов и моята вечност.“ Тогава той отново отправи поглед към кораба и прочете името „Кръстоносецът“. Божията изненада беше голяма: кръстоносец? И тук ангелите отново трябваше да правят напразни усилия да се овладеят. Те все още тръбяха: „Ах, та обърни ни внимание де!“ И дори с по-малка благопристойност, но с по-голяма настойчивост. Кръстоносецът? — Те застанаха на прага на божие внимание и в отговор прогърмяха със своите тръби: „В чест на бога!“ Обаче бог в инертността, присъща на неговото битие извън времето и пространството, все още отказваше да им обърне внимание. И се наведе още по-ниско над земята, като търсеше „свещената земя“, към която този кораб трябваше да държи курс. Да можеха сега ангелите да му я покажат! Те стояха на прага и тропяха от вълнение и нетърпение. Прибраните им криле потръпваха. Те хвърлиха бърз поглед към земята и пак протръбиха: „Ах, та чуй ни де! В чест на бога!“ Но понеже бог продължаваше да гледа, това сменящо се поглеждане и протръбяване вече измори ангелите и те решиха да образуват две групи: едната да гледа, а другата ще тръби. И едната група нададе: „Ах, че изслушай ни де!“ А другата: „В чест на бога!“ По такъв начин се създаде един вид канон: „Ах, че изслушай ни де!“... „В чест на бога!“ Това зазвуча така великолепно, че започна да отеква на земята, и се създаде една такава благоприятна атмосфера, в която смъртни могат понякога да се издигнат сами над себе си, в които самите те могат за кратък миг да бъдат като ангели...

София Стерефелд вече никак не усещаше студено. Бе погълнала толкова много вода, че вече не чувствуваше никакво гадене от нея. Знаеше, че ако сега веднага бъде извадена от водата, може с помощта на грейки и вълнени одеяла скоро да бъде възвърната към нормалната човешка температура. Но знаеше още, че първом трябваше да повърне литри вода; после вследствие на треската щеше да има разни видения

и накрай все пак щеше да умре. Невъзможно беше да си представи друго развитие. Беше вече твърде надълбоко останала насаме с океана. Вече не си чувствуваше краката. Тялото ѝ беше една тънка преграда между водата в нея и водата около нея. Беше тъмна като нощ — всичката тази вода. Тя се движеше около нея като вихър от черни воали. Зад нея лежеше корабът. От време на време той можеше да се вижда през воалите, но тя не можеше вече да си обръща главата. Непосредствено пред себе си тя видя някой, който удряше ръце във водата, но твърде безсилно и твърде вяло, за да може да разкъса воалите и да стигне до нея. Тя видя лицето му, в което не се виждаше отчаяние, и заграбващата му ръка — без сила. „Съжалявам — помисли София Стерефелд, — но никак не мога да ти помогна, колкото и да бих искала.“ За миг воалите се развихриха от само себе си и се разтвориха и тогава тя го видя още един път — едно детски трогателно усилие да плува и едно бяло, безизразно лице. И сетне ѝ се стори, че то наведе лице към дъното на океана и воалите се развихриха над него. „Че отивай — помисли си тя. — Какво друго можеш да направиш!“ Тя вече нямаше абсолютно никакво тяло. Затова и не забелязваше, че от време на време над нея се мятаха буйни вълни. Самата тя се бе превърнала във вода. Сега вече не можеше нито да мисли, нито да чувства. Много далеко, но същевременно и ясно разграничено се намираше нейният спомен за живота на София Стерефелд. Но тя го съзерцаваше, без вълнение и без да чувства някакво сродство с него. Той не я засягаше. Фактът, че София Стерефелд е била дете, момиче, жена, майка, не представляваше вече никакъв интерес. Че София Стерефелд е работила и се е борила за братство, само по себе си това също не беше интересно. Сега тя беше самата самотност и самият океан. Вече не отваряше очи. Мяташе се като сляпа в океана. Вече нищо не чувствуваше, не мислеше и не виждаше. Само слухът ѝ беше все още настроен да възприема. И той долови едно голямо шуртене. Първом то шумеше заплашително, но скоро се усили и стана хармонично по тон. Това беше един заключителен акорд, който се откриваше и с който сякаш се смесваха все по-силно звучащи тръби. То стана всеобхватно. От него се роди една последна мисъл, която запламтя в нея, и за последен път я затопли и озари като човек. Изведнъж тя видя неизбежността и смисъла на смъртта: „Ние сме — като мъртви — единственото валидно и единственото неопровержимо *vivere*

memento^[7] за ония, които останат и трябва да продължат борбата.“ Тя много искаше още веднъж да отвори очи и да погледне към небесния свод, но вече не ѝ се удаде. Тогава пък ще си отиде така — без да се сбогува с небесния свод, черепа над най-високо устремения човешки копнеж. Тя отпусна спасителния кръг. Океанът се затвори над нея, без тя да забележи. Заклучителният акорд завърши с едно тежко тремоло на тимпан. А след туй настъпи тишина...

Когато — според мнението на бога — ангелската песен бе достатъчно дълго ехтяла през Космоса, той им даде знак. Те замълчаха в силна уплаха. Бог не произнесе никаква дума. Но неговите доволни мисли им прозвучаха в ушите като тремоло на тимпан. Та не знаеха ли още последствията от своето пение? Ако у умиращите то извикваше възторг, то у ония, които трябваше да продължат да живеят на земята, то събуждаше желания, които никой бог не би могъл да задоволи. След туй той отново насочи вниманието си към „Кръстоносецът“. Чудното беше, че той поради замлъкването на ангелите и недоволството на бога неочаквано се наведе още по-дълбоко отпреди. „Изглежда, е вярно — помисли си бог, — че работите вървят лошо, ако моето око не ги наблюдава.“ Той отново хвърли лъчезарен поглед долу към кораба, който носеше името на неговата почетна стража, неговата охрана от паметивека. И се изненада. Сега обаче изненадата му не се отнасяше само до името на кораба, който не щеше да стигне до никаква свещена земя, а главно до сцената, която се разиграваше там. И колкото и сплашени да бяха, ангелите отново трябваше да правят напразни усилия да се владеят. Всички се изправиха пред прага на божие внимание и нетърпеливо затропаха. И един от тях — един ангел със сатанински склонности — дори мина през прага и грубо запя: „Наистина ще бъда обречен на човешки живот, ако това нещо не заслужава вниманието на бога!“ Беше много смело, защото там, очевидно, не ставаше нищо особено.

Въпреки това и самият бог не можа да откъсне очи от него. На палубата лежеше простряна надлъж една мрачна фигура, а две други фигури се прегърнаха, преди да се хвърлят в морето. Но малко ли такива работи беше виждал той? Първом той насочи вниманието си към мрачната фигура на палубата. Беше застрелян човек. Едно малко кръваво петно на дрехите беше доказателство за това. Бог се усмихна и за миг проблесна слънчева светлина. За него далеч не винаги беше

неприятно, ако хората не се обезвредяват с думи, а рискуват с крайни мерки. Та защо им беше дадена способността да разсъждават и да действуват?! Той заостри поглед и загледа право през черепа в един уталожен човешки мозък. Ах, какъв печален лабиринт беше издълбан там! Тесни, несигурни извивчици, а също и мрачни тунели. А всичко това водеше към един широк изход с пътепоказатели на всяка крачка. Божието око се отвърна засрамено. Той си спомни как често човекът пълзи през собствен лабиринт като къртица и как често се е оказвало, че той съществува само чрез благодатта на кухите фрази. Бог се срамуваше от ония, които са го замислили, тъй, както едно чувствително дете се срамува от своите невъзпитани, глупави, груби и пиянстващи родители. Мислеше си: „Кой ли е бил оня така смел и доблестен човек, който е застрелял тогова?“ Но тук ангелите не можаха да се въздържат и прокълняха: „Артур Вингс! Артур Вингс!“...

Артур Вингс сметна, че е настъпил мигът. Той стоеше на една високо вдигната празна задна палуба. Приблужи до нея и ѝ каза: „Още няколко минути.“ А след туй праметна ръце, та я прихвана и я загледа с втречено внимание. Не откри никакъв страх в нейните очи и още по-малко откри оная екзалтация, която надделява над всякакъв страх. Срещна същата неотдавнашна тайнствена усмивка и изведнъж почувствува, че вътрешно се променяше. Неговата разпоредителна самоувереност вече отпаднаше като тежко задължение. Беше си изпълнил задачата. Той прочете това нещо в нейната усмивка и знаеше, че значението на тази усмивка се издигаше високо над всичко, което той би могъл още да направи или да каже. Обзе го силно чувство на смирение. Вече нямаше нужда да решава и да действа така, като че ли той беше самият бог. Сега ставаше въпрос за двамата — спрямо бога. Не беше нужно да ѝ се кълне още веднъж в своята любов. Каза ѝ само, че сега вече е дошло време.

Бог наведе поглед към Артур Вингс — човека, който доскоро трябваше да решава и да действа в негово име като някой бог, и това го изпълни със задоволство. Той насочи поглед към мислите, които се развиваха сега в мозъка на този мъж, и видя как той — сега, когато се касаеше за собствената му съдба — бе сменил своята богоподобна самоувереност с голямо смирение. „Кръстоносецът“? Та това беше Артур Вингс! Ангелите и тук не останаха бездейни. Те почувствуваха любовта на бога към Артур Вингс, заскриптяха с криле, вдигнаха

тръбите и протръбиха с ликуване. Но тогава божият око падна на Луиза Рифефорд. В нейно лице той неочаквано откри едно от най-съвършените си творения и задоволството му порасна. Ангелите ликуваха. Той прочете мислите ѝ и тогава самодоволството му се уталожи. Ангелите също се укротиха и хвърлиха бързи, уплашени погледи един към друг и към океана. Видяха, че Луиза Рифефорд и Артур Вингс се хвърлиха там и започнаха борба с вълните. Какво ли беше онова, което особено досади на бога? Но тогава погледите им изведнъж се спряха като хипнотизирани на хубавото лице на Луиза Рифефорд. На лицето ѝ лежеше една усмивка, която ги очарова, но едновременно с това ги накара да потръпнат. Това беше усмивка, в която копнежът към съвършеното се таеше и прозираше с най-пълна меланхолия. Една усмивка, която благоговееше пред този свят копнеж, но същевременно го отхвърляше поради невъзможността да бъде той удовлетворен на земята. Божият самодоволство се уталожи. Той се поклонил дълбоко пред тази усмивка поради безсмислието на възвишения копнеж и откри в лицето на Луиза Рифефорд човека като своя играчка и същевременно като свой враг. Въздъхна и тази въздишка има най-печални последици: овошки бяха обрулени още неузрели, постройки бяха сринати, кораби в открито море бяха пометени; недалеко от кораба хора, които се бяха качили на салове, не можаха да се задържат и отново изчезнаха във вълните; Луиза Рифефорд и Артур Вингс в своята борба срещу вълните бяха разделени. В един миг между тях се оказа разстояние от стотици метри.

Но Артур Вингс не се предаваше. Започна да плува — спокойно и упорито. Развихрените вълни отново и отново я закриваха от погледа му, но той не губеше посоката и продължаваше да плува — спокойно и упорито. Знаеше, че тя бе отнесена към кораба и че корабът можеше всеки миг да потъне. Знаеше как невярна и силна беше водата и как нищожна беше срещу нея неговата собствена сила. Но знаеше също, че трябваше да вярва в силата на своето смирение. След като бе решавал и действувал като бог, той трябваше да изпълни сега и това свое задължение от бога, т.е. да спаси най-милият и най-красивия човек, когото бог някога е създал. И затова плуваше спокойно и упорито напред, с дълги, тежки удари и като издигаше главата си колкото можеше повече над водата. От време на време, в някой благоприятен

миг, той вдигаше глава и поглеждаше към нея над мрачната разбунена вода. Струваше му се, че колкото и бързо да напредваше, не я приближаваше; именно струваше му се, но това, естествено, не можеше да бъде. И плуваше напред спокойно и упорито. От двете му страни и отпред вълните се издигаха като гърбове на огромни делфини, които хитро и игриво пляскаха по водата под него, пред него и срещу него. Беше една грандиозна игра на необуздало игриви животни. Една грандиозна и опасна игра, защото всяко животно беше по-силно от всеки мъж. Освен това изглеждаше — но и то, естествено, беше невъзможно — сякаш животните бяха обзети от неукротимо желание да играят. И забързаха редом с него така, че той бе повлечен от техния устрем напред, но сетне неочаквано се юрнаха назад, като предизвикателно се отклоняваха. Той си мислеше: „Трябва да я стигна, трябва!“ И плуваше напред спокойно и упорито, без да намалява темпото и — както той вярваше — без да се отклонява. Но това не правеше впечатление на никого — нито на бога, нито на игривите морски животни. Той беше всъщност играчка на вълните. Те го тласаха нагоре и го премятаха надолу, издигаха, го на гърбовете си и го хвърляха в подножието си. Но той продължаваше да плува напред; напъваше мускулите си до скъсване. От своя гръден кош правеше металически бруствер. Беше нещо повече от един кораб и също — нещо повече от човек. Нямаше нужда вече да мисли като човек, нямаше вече енергия, която да вложи в мислене. Имаше нужда само да плува. И ако първом това нещо изискваше съзнателно напрежение, сега то вървеше от само себе си. Той беше като вълна между вълните. Понякога се хвърляше на гърба на някой високо издигащ се „делфин“ и поглеждаше в далечината — дали тя е още там? След туй отново се спущаше между хлъзгавите гърбове, дето се задушаваше като в орлови нокти. Започна да стене. Вълните също започнаха да стенат. И неочаквано за самия него извика: „Всемогъщи боже, помогни ни!“ Вълните завикаха след него и викайки диво, нахлуха дълбоко в гърлото му...

Но тогава и всеки праг там, горе, бе прекрачен. Ангелите, тези музически същества, вече не можеха да гледат това. Крилете им увиснаха, като потрепераха от вълнение. Вдигнаха тръбите с погледи, които настойчиво умоляваха бога, и тогава ечна най-трогателната им песен. По техните бузи, по детски издути, се търколиха сълзи. Очите

им, които можеха да блестят така прелестно, сега имаха безцветния израз на човешкото отчаяние. Пееха: „Всемогъщи боже, помогни ни!“ И тръбяха така, че тръбите щяха да се спукат — високо и мощно и с премала. Целият Космос и целият мозък на бога бяха изпълнени с това ехтене. Но се и касаеше за най-висшето нещо, към което ангели могат да се стремят в изнемога: към малко милост за човека, който живеел като животно на земята, но чиито копнежи се издигали в небесните висини... Бог разбра тази гореща молба. Изгуби своето лъчезарно спокойствие и внезапно заплака със силен плач и това бе буен дъжд в океана. В този миг и „Кръстоносецът“ се наведе силно на една страна, пое вода от океана до краен предел и потъна. Едно човешко същество, което се намираше в обсега на смукателната сила на водата и което висеше на един гумен спасителен кръг, бе помъкнато към дълбочините. Това беше Луиза Рифефорд. Той плака дълго и силно. Плака поради собственото си безсилие. Още колко катастрофи трябва да постигнат човечеството, преди да разбере то, че напразно го зове на помощ?! Още колко тръби трябва да се спукат, за да разберат ангелите, че техните вопли никога и никога не щяха да означават нещо повече от силно желание и никога — осъществяване на това силно желание?! Бог зашепна: „Простете ми. Дори в часа на смъртта им не мога да ги свържа.“ След туй ангелите отпуснаха тръбите си...

Артур Вингс вече не плуваше. Вълните — животни с писъци се нахвърлиха отгоре му, за да го задушат и разкъсат. Той се спусна надолу, за да им убегне, и там, долу, се укроти и успокои. Там вече не чуваше дивото крещене, а само едно тихо бръмчене. Раздвижи си няколко пъти ръцете, но след туй свърши и с това. Съзнаваше, че тихото сънливо бръмчене беше нацяло любов. Той я обгърна с дясната си ръка и се усмихна за веки. Погледна я и видя, че лицето и беше по-прекрасно, отколкото може да бъде едно човешко лице. Тогава дойде майка му, пеейки една песен по-тихо и по-унасящо, отколкото може един човешки глас. И най-после той откри, че лежеше сред една морава, заобиколена с жив плет от цъфнали люляци и тези люляци миришеха с неземен аромат. „Ела ми, ела ми“ — гласеше песента. Той се предаде на една прегръдка на любимата и на едно връщане в майчината утроба...

Ангелите отпуснаха тръбите и всичко утихна. Боязливо и безшумно те се оттеглиха на пръсти — назад, през прага, който бяха

прекрачили. И тогава се отпуснаха на колене и отдадоха почит на безсилието и сълзите на бога. Крилете им висяха отпуснати надолу, сякаш никога вече нямаше да летят между небето и земята. Държаха ръце, с острите им пръсти, едновременно на очите си и на ушите си. Не можеха вече да слушат тази мощна игра на океанските вълни. Не можеха да гледат умирането на усмивката, от която те бяха едновременно очаровани и разтреперани...

Луиза Рифефорд бе отдавна разбрала, че загиваше. Плачевно мъничкото щастие изискваше като жертва една капка съсирена кръв. Как тогава нейната среща с любимия ѝ да не изисква като жертва нейния живот?! С огромна смукателна сила тя беше намъквана в глъбините. В същия миг видя пред себе си своя жизнен път — отсега — ретроспективно към годините на младостта. Спусна се бурно по обратния път — през един брак — до мига, когато бе продадена на съпруга си на безценица. И още по-назад — когато беше малко момиче, когато беше дете. Една сутрин, когато беше още дете, тя стоеше в градината. Беше пролет. Нарцисите и лалетата се полюляваха от вятъра, а цветът на ябълките блестеше и пламенееше на слънчевата светлина. Тя стоеше там, в градината, и за първи път ясно осъзна, че се чувства щастлива. Чувството на щастие се изкачи в гърлото ѝ и започна да напират да се изрази в ликуващ вик. Но тогава тя видя градината и в някаква друга светлина и не извика. Видя — повече, отколкото разбра — как всичко неизбежно съществуваше само в себе си и лежеше оковано в собствената си вечна самота. Нарцисите и лалетата се полюляваха от вятъра, вгълбени в себе си, а цветът на ябълките блестеше и пламенееше като пламък, който сам се изхабява на слънчевата светлина. От този миг нататък тя беше в живота като самотното дете в градината. Всичко, което тя обикваше, я правеше още по-самотна. Всичко, което особено обикваше, го изгубваше. Всичко, което сочеше съвършенство, беше по своята същност смъртна заплаха... С огромна смукателна сила тя беше намъквана в дълбочините. Направи преглед на целия си живот и сега отново беше в началото, което щеше да стане край. Стоеше в градината и в момента беше утро. Но сега тя беше тук с Артур Вингс. Загледа със затаено внимание към неговия мъжки профил. Той имаше високо чело, нисък носов гръб и пълни устни с твърде чувствителни линии. Едно мощно чувство на щастие се надигна в нея. Той изви лице към нея. Тя едва

има време да съзре блясъка на една съвършена любов. И тогава всичко се възвърна за веки към себе си и тя потъна в океански дълбоката самота на смъртта...

Бог надзърна от своята висота. Заоглежда мястото, дето бе потънал „Кръстоносецът.“ Нищо не можеше да се види вече от кораба, който бе носил името на един от най-смелите му и най-смирени телохранители. Океанът бе закрил катастрофата и я бе забравил под своето тайнствено водно огледало — отражението на божия облик. Той загледа от висините и опита да чете в това отражение, за да опознае и разбере сам себе си. И тогава неочаквано видя още нещо — освен отражението на материята, която беше самият той. Там дрейфуваше един спасителен гумен кръг близо до мястото на злополуката. В него висеше един мъртвец. Лицето лежеше обърнато настрана и гледаше с поразени очи над морското огледало. Усмивката в това лице беше лишена от копнежа към съвършенство. Беше останала само една тиха меланхолия. Това лице беше много красиво — като лице на отблъснат ангел...

Седем или осем дни след гибелта на „Кръстоносецът“ не се случи нищо. Поне нищо във връзка с това. Но тогава една от спасителните лодки бе забелязана от минаващ там океански параход. Корабокрушенците бяха взети на борда му с много внимание и състрадание. Радиотелеграфистът на парахода изпрати морзови сигнали по целия свят, известявайки за гибелта на „Кръстоносецът“. Предаде и имената на спасените. Измежду тях беше и Виргиния ван Лоон. Братът на Виргиния, който работеше в една търговска кантора, долови слухове за катастрофата, осведоми се и се увери. Задържа телефонната слушалка, притисната на ухото си, и запита дали сестра му, Виргиния ван Лоон, се намира измежду спасените. Почака с притисната към ухото си слушалка и докато правеха справка за него, той си мислеше, че сигурно ще чуе: „Не, господин ван Лоон, обаче това не значи още нищо, защото според досега спасените имало още толкова и толкова лодки, които още...“ Защото, нали, защо пък тъкмо сега ще бъде спасена Виргиния?! Той беше вече така подготвен за отрицателния отговор, че положителният го слиса: „Да, господин ван Лоон, госпожица ван Лоон действително се намира сред живите. Честито!“ Той беше смаян. Позвъни на жена си и ѝ каза: „Чуй какво, знаеш ли, че «Кръстоносецът» потънал, но Виргиния била спасена. Ще

кажеш ли веднага на майка?“ Жена му каза: „Как е възможно това?!“ Остави слушалката и се обърна към свекърва си: „Чуй какво, майко, нещо станало с «Кръстоносецът», но Виргиния била спасена.“ Майката, която седеше до прозореца, а в скута ѝ имаше нещо, което тя кърпеше, загледа снаха си слисана: „Само Виргиния ли? — запита тя. — Само Виргиния ли е спасена?“ „Ама не бе, човек, разбира се, че не — каза снахата ядосано. — Що за въпрос? Тя, заедно с не знам колко други пътници, естествено. Довечера или утре сигурно ще прочетем всичко.“ И се върна отново в кухнята, дето имаше работа.

Обаче майката не бързаше да продължи с кърпенето. Защо? — Тя не разбираше. Но изведнъж се почувствува много изоставена и нещастна. Загледа през прозореца към улицата. Беше студен есенен следобед и улицата беше празна. В течение на преживените там години улицата бе станала за нея символ на сивия живот, в който преди заминаването на Виргиния се случваха само съвсем дребни работи. Но тези дребни работи имаха един старателно притулян ужасен фон. Така си предчувствуваше тя отдавна, и то без да можеше да намери в себе си сили да попречи на това, така че Виргиния затова и замина и никога не щеше да се върне. Макар че тя беше спасена сега, за нея работата беше и си остана такава, сякаш тя я бе изгубила завинаги. И отдавна си беше предчувствувала това, далеч преди заминаването на Виргиния. Между снахата и самата нея при заминаването на Виргиния щеше да се скъса онова подобие на съединителна тъкан между двете. Те вече не си говореха направо и не ставаше нищо, което можеше да ги постави във всекидневен допир. Вече не можеха да следят заедно тази странна Виргиния, чийто живот беше така труден и която можеше да бъде така капризна и така враждебна, когато тя беше в къщи, и безкрайно да я критикуват, когато беше в училището. Тя опита да си представи как ли щеше да се чувства, ако пък Виргиния не беше измежду спасените. Това щеше да бъде страшно, но все пак тя никога, никога не щеше да я изгуби по-безвъзвратно, отколкото сега. Струваше ѝ се, сякаш — сега, когато беше спасена — бе отново родена и не знаеше, че има майка. Погледна към празната улица. Уличното платно беше покрито с малки павета, тротоарите бяха облицовани с плочи. Покрай тротоарите се издигаха оградени с решетъчни оградки дървета, вече напълно обезлистени. Не само през есента, но през цялата година тази улица биваше празна и повече или по-малко студена дори когато слънцето

напичаше паветата и плочите и сляпо заничаше през многобройните старателно закрепени завеси. В продължение на години Виргиния минаваше четири пъти на ден по тази улица и животът ѝ бе станал също така празен и студен. Седейки при прозореца, майка ѝ я виждаше при заминаването и при връщането. Едва сега осъзнаваше колко много животът ѝ е бил изпълнен с това нещо. Когато Виргиния заминаваше, тя си казваше: „Ето я, заминава. И какво настроение имаше пак тази сутрин...“ А когато се връщаше, тя си казваше: „Ето я, иде си. Дръж се здраво...!“ Изкачваше се по стълбата и влизаше в стаята. Сядаше при другия прозорец, втренчена мълчаливо навън. Майка и я заглеждаше с печален, неодобрителен поглед. „Е, студеничко ли беше навън, дете?“ Или: „Е, топличко ли беше навън, дете?“ А междувременно си мислеше: „Вярно е, че не ѝ е твърде добре, но има и други, които страдат, макар че понякога това не се вижда.“ Тя седеше там, при прозореца, с такъв израз на лицето, сякаш е осъдена на смърт: с отпусната уста, горна устна, която изглеждаше два пъти по-голяма, отколкото се смята за нужно, и с тия дълги клепачи, които винаги ѝ придаваха такъв вид, сякаш е плакала. И ако Виргиния беше съумяла да се овладее, всичко щеше да се развие другояче. Та майката никога не мисли лошото на децата си! И искаше само да я измъкне от трудното положение, в което тя изпаднаше при най-малки поводи. Всеки ден майка ѝ съумяваше да измисли нещо — да я убеждава да изостави това пагубно гледане и мълчане. Всеки ден — нещо ново. Първом ѝ казваше: „Защо ли не отидеш в някой танцувален клуб?“ „Защо ли не се включиш в някоя екскурзия чрез пътническо бюро?“ „Защо ли не станеш член на някоя любителска театрална трупа?“ Но нищо не помагаше. Тя продължаваше да гледа и да мълчи и по такъв начин душевното ѝ състояние ставаше все по-лошо. Ставаше все по-настръхнала и по-язвителна. А майка ѝ отново започваше: „Не разбирам. Сякаш целият свят се състои от красиви хора! Мисля, че не се спогаждаш с хората повече поради твоя лош характер, отколкото по някоя друга причина.“

Тя отиде твърде далече и понеже започна тайно да се срамува от туй нещо опита — без да знае Виргиния — да се оправдае пред снаха си. При никой друг оплакванията от Виргиния не попадаха на по-благодатна почва. И когато работите с Ехберт бяха започнали да се развиват лошо, тя каза: „Не я разбирам тази работа. Всичко туй заради

този дангалак ли е? Каква глупост! Нали нищо не ти е обещавал? Ти не си знаеш мястото!“ И накрай: „И трябва да страдаме в къщи поради туй нещо! Натърпяхме се с тебе. Би трябвало да те постегнем. Ясно, лицето ти не е твърде приятно, но ако на туй отгоре продължаваш така да се цупиш, можеш и да се обесиш...”

Виргиния скочи от стола. Стисна уста, а очите ѝ запламтяха от гняв. Загледа майка си така, сякаш преценяваше колко струва душата ѝ, и там откри мътния и опасен мочур на една безпомощна и изродена майчина любов. След туй избяга горе, заключи се в спалнята си и си легна в леглото, за да се успокои и да размисли. Беше разбрала: трябваше да се махне оттук. В училище се държеше сдържано и това ѝ струваше цялата енергия. А като си дойдеше в къщи, започваше големият тормоз. Какво искаха те от нея? Действително да се обеси ли? Нощем сънуваше, че Ехберт и Мариана, хванали се подръка, минават край тях, като скрито поглеждат нагоре с престорено съчувствие; избухват в смях и отминават. Нощем сънуваше също така, че тройката в къщи я е чакала и ѝ казва: „Ехберт идва за тебе: тъкмо когато той излезе, ти влезе.“ Разочарованието се надигаше в нея, а тройката поклащаше глави в съчувствено неодобрение. И тогава тя се събуждаше, стенойки в отчаяние, и си притисваше лицето във възглавницата.

Но майка ѝ почука на заключената врата: „Виргиния! Виргиния!“ И гласът ѝ прозвуча уплашено. Виргиния стана вяло, отключи вратата и отново си легна. Майка ѝ пристъпи с боязън и седна на края на леглото. Не каза нищо, но изведнъж скри лице в ръцете си и тихо захълца. Тогава Виргиния наруши мълчанието си и запита унило: „Но защо не ме оставиш на мира?“ Отговорът бе един отчаян вик, още поплачевен от вика, който е излизал от устата на Виргиния след някой такъв сън. Тя избухна: „Не мога да гледам туй нещо — моето собствено чедо да живее в постоянна мъка! Как не бях пощадена от такова нещо?! Твоето раждане да ми беше струвало по-скоро живота!...”

„Стига майко, стига, сега аз действително струвам живота на някого. Ти, разбира се, още не знаеш, но при случай ще ти пиша. И никой няма да намери това нещо по-ужасно, отколкото аз самата.“ Тя конвулсивно притисна главата си назад във възглавницата и загледа страшно пред себе си. Ах, ако можеше само да разбере туй нещо, тази

Виргиния ван Лоон; ако можеше да го разбере като божие усмотрение! Кой друг освен бог може да прецени стойността на един човек и да определи неговите цели в живота? Тя, Виргиния ван Лоон, сега за втори път получи живота си, и то от ръцете на две жени. Едната ѝ подари душевно разведряване, а другата ѝ подари една мисия. И не разбираше ли тя туй нещо?...

На леглото ѝ седеше един мъж в скромен костюм. Имаше забележително тясна глава, която държеше замислено наведена. Той каза: „Не трябва да бъдете така настръхнала, но смирено да се предадете на божията воля. Мислете за бога с любов и опитайте да заспите.“ И понечи да стане и да си излезе. „Не, не-е-е!!“ — Тя си обърна главата към него и го загледа отчаяно. Ръцете ѝ, с късите лопатковидни пръсти, лежаха на завивките. Когато останеше сама, океанът започваше отново да се задъхва и да кипи в ушите ѝ, сякаш някой изгладнял звяр гони плячката си. Когато останеше сама, тя отново ги виждаше как се хвърлят във водата и се давят.

Човекът с тясната глава отново седна при леглото ѝ и търпеливо продължи да ѝ разправя по-нататък. Тя слушаше жадно, защото се оказва, че той знаеше всичко и свързваше в правилна връзка всичко, което ставаше в нея. Тя слушаше така, сякаш беше някаква хубава приказка, която я караше да забрави всичкия си страх и ужас. Касаяше се все за самата нея и за светия бог, чието чадо тя била, и който ѝ бил изпратил тези изпитания, за да я направи впоследствие съпричастница на вечното блаженство. Тя го гледаше и слушаше. Той каза: „Та кой не е негово чадо? Две от другите му чада — една млада и една по-стара жена — по негово благоусмотрение ви насочиха към живота, а те влязоха в неговото небесно царство. Тежко наказание е да не можеш да остарееш в тази долина на сълзите, но наказанието е доказателство за божията любов. Той ви подлага на изпитания, за да ви провери. Окото му е денонощно насочено към вас и ако не остане лошо излъган в надеждите си за вас, той ще ви приеме в своето царство...“

Виргиния не гледаше вече. Без да бе разбрала как стана това, тя бе изгубила всякаква настръхналост, а очите ѝ бяха притворени. И все пак тя слушаше. Но макар и все още да чуваше гласа, не знаеше вече откъде идеше той и какво казваше. И когато опита да си изясни къде се намира, залута се. Дали не се намираше наистина в небесното царство? Тогава тук не е така, както си го е представяла. Няма никакви

прелестни сфери на покой, с които човек сякаш се слива; сфери, които те издигат над времето и пространството, над болките и страданията, над копнежите и самотността. Никакви серафими, никакъв небесен отец, нищо. Само една празнота, в която тя се бе залутала — нищо друго. И се уплаши. Защото всичко, което трябваше да стане по-нататък, изтика напред нейната потиснатост и я изпълни с едно зловещо предчувствие за разпознаване на ужасните. Огледа се уплашена наоколо: тишина, сивота, застрашение. Тогава, сякаш го бе очаквала, долови едно тънко повикване: „Виргиния ван Лоон!“ Забърза нататък, огледа се на всички страни, но не откри нищо и никого; и отново се върна към мястото, дето бе чула повикването. „Виргиния ван Лоон!“ Този път то прозвуча близо. Беше пропито от копнеж и настойчивост. Старателно огледа около себе си и зад себе си и тогава погледът ѝ попадна на лицето на Луиза Рифефорд. То сияеше с някаква тайнствена красота. Зад неговата красота се понесе смях. „Виргиния ван Лоон — каза тя, — исках да поговоря с тебе, но вече няма време. Виждаш ли там Артур Вингс?“ Тя загледа и видя Вингс. Той стоеше със застрашителен и опасен вид, с револвер в ръка. Тя се обърна отново и я загледа въпросително. „Той е първият — каза Луиза Рифефорд, — който съумя да ме издигне над самата мене. Виж — каза тя — как държи револвера в ръката си; начинът, по който той го прави, ми е страшно скъп. Разбираш ли нещо от тази работа?“ Виргиния не отговори. „Аз оставам при него — продължи тя, — каквото и да стане. Но понеже животът съдържа само копнежи и тяхното неудовлетворение, то това ще означава край за него и за мене.“ Тогава тя наведе очи и каза с тих и заклинателен тон: „Ако сега ние умрем, Виргиния, ти ще знаеш това. Тогава ще знаеш, че животът не е пригоден за щастие, и това може би ще те примира с живота...“

В следващия момент тя усети, че някой я бутна по гърба и я тласна напред. Огледа се и видя една смешно малка женица. Колкото ангелоподобна беше Луиза Рифефорд, толкова човешка и земна беше тази. Смешното у нея беше, че чертите, които определяха израза на лицето ѝ — сантименталност и игривост, — бяха придобили героични измерения. Тя стоеше там съвсем мъничка в безкрайния Космос, но горяща от борческо въодушевление. „Не-е-е — каза тя остро, — не аз, а ти!“ И тогава посочи към Виргиния и отстъпи назад. Но когато Виргиния седна в лодката, обзе я едно тъжно чувство на раздвоеност.

И загледа с неотразима мъка към Луиза Рифефорд и София Стерефелд. На лицето на едната тя прочете свещено примирение, а на другата — борчески дух. И тогава неочаквано проехтя изстрел. И тя видя как Крайман тежко пристъпи напред и се строполи. При тази гледка лицата на Луиза Рифефорд и София Стерефелд нито за секунда не изгубиха своята одухотвореност. Едното лице сочеше одухотвореност, дето животът свършва като задънена улица, а другото сочеше одухотвореност, която тържествува над смъртта. И разбра: И двете — Луиза Рифефорд и София Стерефелд — знаеха какво ѝ предстоеше да върши и затова и двете си казаха последната дума срещу произвола на сляпата съдба. И в този момент тя се почувствува напълно обзета от отчаяние — такова, каквото не бе изпитвала преди. Предчувствуваше, знаеше ужасите, които след малко щеше да ѝ се наложи да наблюдава в пълно безсилие. Изпъна шия напред и ето — там започна. Черни вълни — като непроницаеми воали — вяло, но мощно и в чудновати форми се плъзгаха една върху друга, разбиваха се и отново се разделяха. София Стерефелд се омота в тях, бе погълната и отново изхвърлена. Това беше воалният танц на някакво демоническо същество; и едно малко човешко същество, вмъкнато в него, бе принудено да участва в него. Това малко същество не представляваше нищо сред могъщия вихър и се премяташе от един воал към друг. Но преди малко Виргиния бе гледала същото това малко човече и отблизо. Познаваше цвета на очите ѝ, оттенъците на гласа ѝ, подвижността на нейния сетивен живот, младостта на нейните мисли, героичността на нейната постъпка — когато тя се отдръпна, за да ѝ даде път. Същото малко човече, което за няколко минути се удави в океана, беше същевременно — по един или друг начин — всичко; всичко, което е мислимо на света. И затова ѝ се струваше, че със София Стерефелд загиваше целият свят. Виргиния загледа — настръхнала, със свити юмруци. Загледа с отчаяние към тия воали, които се заплитаха и се раздираха, и към изгубената игра на София Стерефелд. И когато най-последно видя, че един празен гумен кръг дрейфуваше, започна да стене. И малко по-късно, когато корабът се обърна — като за миг едната му страна високо се издигна — и изчезна в дълбините, тя извика: „Не-е!“...

Този вик я събуди от сън. Тя седна в леглото, грубо подсуши изпотеното си чело и се огледа наоколо. Човекът с тясното лице, който с една хубава приказчица, отнасяща се до самата нея, я бе накарал за

миг да забрави всякакви страхове и ужаси, беше изчезнал. Тя беше сама в каютата в един чужд параход. Остана така седнала и се заслуша. Океанът вече не се задъхваше и не вреше, а беше утихнал. Тя с недоверие заразглежда всичко около себе си, но вече никакви видения не я разтърсваха. Около нея беше почти празно и съвсем тихо, сякаш светът беше погинал.

„Но аз — помисли си тя, — аз съществувам. И какво да правя сега?“ — Беше ли вярно, че светът беше загинал в нейна изгода? В нейна изгода?! Вълна от срам се надигна у нея, срам и негодувание. С един замах тя отметна завивката и стана на крака. Като се крепеше срещу лекото полюляване, тя се наведе над огледалото. В нейна изгода?! Пламтящите ѝ очи останаха насочени към огледалния ѝ образ, към огледалното отражение на грозното ѝ лице. „Не-е!“ — каза тя високо. И едва ли самата тя разбираше какво искаше да каже. С всичкото смирение, което чувствуваше в себе си, тя отказваше да вярва в божие то предопределение. С всичкото смирение, което чувствуваше в себе си, тя позна човешкото величие, което даде смисъл и определеност на сляпата съдба...

Тогава се отвърна от огледалото и бързо, като подгонена си събра дрехите и се облече. Бързо и запъхтяна се спусна по тесните ходове, като се придържаше о перилата. Най-после намери трапезарията, дето хората току-що се бяха събрали около масите. Трудно си поемаше дъх от вълнение и трябваше да почака малко, за да се успокои. И тогава влезе. С един поглед тя различи най-различни реакции в погледите, които се спряха на нея: изненада, състрадание, смях, отвращение. Но това не я смути. В края на краищата те бяха само дребни хора, които биха могли само за няколко минути да се издавят в океана. Но едновременно с това беше напълно възможно в тоя или оня да се е заселила любовта на някой отблъснат ангел, или пък величието на саможертвата.

Капитанът на парахода стана и я посрещна: „Добре дошла в нашата среда“ — каза той и внимателно я загледа. След туй ѝ предложи ръката си и я поведе към масата. Тя седна и видя, че вниманието на всичките ѝ нови сътрапезници беше насочено към нея. И всеки я гледаше по свой начин. Но това нямаше значение. Тя вярваше, че също бе намерила своя начин.

- [1] Железни стойки, заменящи понякога фалшборда. ↑
- [2] Прокълнатите поети (фр.). — Б.пр. ↑
- [3] Тоест и в Холандия, и в Индонезия. — Б.пр. ↑
- [4] Изолда с белите ръце (фр.). — Б.пр. ↑
- [5] Плодоносни участъци земя, които са по-ниски от морското равнище и са отделени от морето чрез преградни съоръжения. Б.р. ↑
- [6] Няма значение (англ.). — Б.пр. ↑
- [7] Помни, че трябва да живееш (лат.). — Б.пр. ↑

ШУРД ВАН ДЕР СХААФ ЛОВЦИ НА КАМБАЛА

Първият, който се яви на уговореното място при моста, наричан „Мостът при женската порта“, беше Дюрк Хаасма. Още не беше се разсъмнало, но не беше и тъмно. Луната надничаше между дърветата при старинната крепост и Дюрк Хаасма отиде при часовника на Старата кула да види колко е часът: едва бе минало четири. Значи, беше точен. Винаги е бил точен. Тая нощ почти не бе спал. Преди три часа и половина още беше на една приятна среща на въздържателите, дето самият той изнесе доклад, а най-голямото му момче свири в оркестъра на устните хармоники. Това беше, значи, една много хубава вечер, за която си поговориха и в къщи.

Точно в четири часа той беше вече тук — тъй както беше уговорено. И сега чакаше другите, за които няколко минутки нямаха значение. Изгледите за времето му се виждаха малко особени. Когато се прибираще от срещата с жена си и момчето, духаше доста силно и от време на време преваляваше — краткотрайни, но буйни превалявания. Според предвижданията сега трябваше да духа хладен североизточен вятър с превалявания по хоризонта. Но съвсем не беше хладно, а меко като в лятно утро и от тънките разкъсани облаци, които се носеха по небето, положително не можеше да се очаква дъжд. Точно от коя посока се движеха облаците, Дюрк Хаасма все още не можеше да разбере, макар че бе направил усилия. Във всеки случай там нямаше никакво бързо движение. Как скоро се бе променило времето!

След това иззад Старата кула се появи на велосипед Йоханес Рудема — малко, пъргаво човече, което в квартала при Зеления път наричаха „Свети Илия“, вероятно защото правеше тъй хубави изказвания неделните събрания на Армията на спасението в Орлова градина. Малчуганите често викаха подире му: „Свети Илия-я-я! Свети Илия-я-я!“ Но Йоханес Рудема не се сърдеше. Той никога вече не се сърдеше, откак по време на половингодишното му прекарване в гронинския затвор му се беше явило евангелското сияние.

— Добре утро — поздрави Йоханес Рудема и дървените му обувки изхлопаха, докато слизаше от малкия си велосипед. — Добро утро, имаме късмет. Снощи не можех да допусна такова нещо.

— Да, аз си мислех, че ще се наложи да се откажем — каза Дюрк Хаасма. — Но сега изглежда добре. Дано дойдат и другите, че да потегляме.

Скоро дойде и третият: общарят Франциск Йосиф Агрикола, от енорията на храма „Св. Бонифаций“, опитен рибар, всъщност най-опитният от всички в групата. Не му беше твърде удобно да си зареже работата за един такъв излет, но който има лоша жена и осем деца, му се иска да поизлезе на свободен въздух.

Сега тримата трябваше да чакат четвърт час за номер четири. Междувременно към тях приближи един полицаи и ги заприказва:

— Барометърът в полицията показва много лошо — каза той. — На буря и дъжд.

— Това го имахме вече — изказа мнение Дюрк Хаасма, а Йоханес Рудема обясни, че барометърът не решавал какво ще бъде времето; то се направлявало свише.

Към четири и половина пристигна запъхтян Симен Дългия, разбързал се като щур. Гумата на велосипеда била отслабнала, трябвало тепърва да я лепи. Другите едва-едва му отвърнаха нещо; не му вярваха твърде, защото той винаги идваше последен. Но умееше да разправя забавни истории, пък и плащаше изцяло разносните около тези риболовни излети, така че всъщност не биха издържали без него.

Още не бяха излезли от града, когато зад тях, от Старата кула, прозвънтят удар на часовника.

— Вятърът едва се усеща, но по звука на часовника човек би казал, че иде откъм югоизток — каза Симен Дългия.

— Струва ми се, че и през нощта духаше откъм юг, когато валеше и трещеше — каза Дюрк Хаасма. — Колко бързо се проясни времето!

Пътеката, по която можеха да се движат с велосипедите, свърши и сега трябваше да поемат един след друг в зигзаг по лошия път, дето имаше тук-там локви от дъжда. Но край Голямата Пъструша те отново тръгнаха по двама и Симен Дългия пак започна да разказва една от своите малко фантастични истории. Еднъж, лятно време, той ловял костури някъде зад село Титерек. Но ето че се задала буря.

Понеже не успял да избяга, мушнал се в една купа сено. И тогава, както си гледал през сухите стръччета, видял, че по полето се понесла вихрушка. И дето минала вихрушката, сеното полетяло нагоре. Самият Симен Дългия доста се изплашил да не стане тъй, че и той да направи някой въздушен рейс заедно с купата сено. Но се разминало. Обаче водата в отводнителната яма, която се намирала наблизо, била просто изсмукана от вихъра и — за вас лъжа, за мене истина — рибата просто се разпиляла по полето и вечерта той занесъл в къщи петдесет фунта риба, и то като се има предвид, че подбирал само най-едрите, а средно големите ги оставил там; пък да не говорим за най-дребните.

Той разказваше остроумно. Другите го слушаха с удоволствие, но си знаеха точно каква част можеше да се приеме от всичко това и каква не.

След това Франциск Агрикола, който караше до Симен Дългия, заговори за шансовете на днешното утро. Положително ще трябва да навлязат по-навътре от сушата, мислеше той. Трябва да се знае, че по правило в такова несигурно време рибата се отдръпва по-навътре в морето.

Междувременно Дюрк Хаасма докладваше на своя приятел, войника от Армията на спасението, за хубавата вечеринка на въздържателите. Те се познаваха още от времето, когато първият от тях всяка събота вечер, а понякога дори и през другите дни се напиваше, а вторият не винаги си пазеше ръцете от чуждата собственост. Но оттогава измина доста време и много неща се промениха. Сега и двамата се бяха закрепили, всеки по свой начин.

— Музиката е хубаво нещо, музиката е чудесна работа — каза Йоханес Рудема, когато другият му разказа за оркестъра на устните хармоники, в който участвуваше синът му. — Ще ми повярваш ли, когато нашите корни прозвучат, просто цял ме обзема! — Под „корни“ той разбираше тромбоните на музикалния състав на Армията на спасението. И кимаше с глава: — Да, да, музиката е нещо възвишено. Също и пеенето.

Тъй си поприказваха те известно време — единият за въздържателите, а другият за Армията на спасението — и едва ли имаше други двама, които да се разбират така добре.

Косо зад тях септемврийският ден възвестяваше началото си с едно странно червено зарево в облаците. Над тях гаснеха последните

звезди. Карайки равномерно, четиримата колоездачи скоро стигнаха и отминаха Билдските села и се озоваха пред дигата.

— Много съм любопитен какво ли ще стане днес — каза Франциск Агрикола, — много съм любопитен. По-хубаво си е да ловиш риба, отколкото да кърпиш обувки.

— Нека се надяваме, че бог ще благослови нашия лов — каза смирено войникът от Армията на спасението.

Когато се изкачваха към билото на дигата, беше се развиделило напълно. Над морето висеше тънък слой мъгла, но над нея се издигаха грамадни облаци, високи чудовища с бели глави.

— Същински планини със сняг отгоре, нали? — каза Симен Дългия. — Тъй изглеждат и в Швейцария, когато човек ги гледа от известно разстояние. Много пъти съм ги виждал. Тогава бяха хубави времена.

Очите му заблестяха. През ергенските си години Симен Дългия беше проскитал половината свят като помощник-готвач в международни влакове и на кораби. А сега се занимаваше с приготвяне и разнасяне на обеда по частни домове, или пък вземаше помощници, които ги разнасяха, защото работата му се разрастваше. Но все още му беше приятно да разказва за времената, когато той като волна птица се носел по всички географски посоки и нямал грижа нито за стари родители, нито за деца.

Обаче Дюрк Хаасма не беше твърде въодушевен от тази гледка.

— Това е на дъжд — каза той — и дано не се разрази вятър отдолу.

В този миг обаче те ясно усетиха, че вятърът идеше откъм сушата и Франциск Агрикола обърна внимание, че това, което се носеше над морето, било пак лошото време от изтеклата нощ. Естествено, имаше нещо вярно; неговото мнение се споделяше и от другите, също и от Йоханес Рудема, макар той да смяташе, че трябва да каже, че независимо дали времето ще бъде хубаво или лошо човек е винаги в ръцете на бога.

Бяха вече при човека, който даваше под наем лодките. Той стоеше пред къщата си и наблюдаваше небето. Каза, че просто не знаел какво да мисли. Сега времето е хубаво, вярно е, но му нямал голямо доверие. Все пак, ако те се държели по-близо до брега, според него нямало да се случи нищо лошо. И да си вземели добра бележка:

да се върнат не по-късно от единадесет часа, защото тогава се навдига приливът.

Рибарите кимаха и се подсмиваха, когато той започна да ги занимава с барометъра. Естествено, ще внимават, но те не са деца, пък и не за първи път идеха тук. И се спуснаха със своите рибарски принадлежности надолу, дето лежеше лодката.

Облаците, които се издигаха високо над морето, сега приличаха на висок бял зид, който затваряше света в тази посока. Обаче вятърът духаше все още откъм югоизток и изглеждаше така, сякаш слънцето всеки миг можеше да пробие. Рибарите, които си бяха взели дрехи в случай на дъжд, ги метнаха отзад в лодката. Дюрк Хаасма и Йоханес Рудема заеха места при веслата. Скоро те бяха вече доста навътре в морето, в западна посока, нататък, дето Франциск Агрикола на пръсти познаваше местата, в които трябваше да ловят. Двамата гребци бързо се изпотиха. Въздухът беше съвсем мек и времето беше много хубаво за риболов. Така решиха те.

Риболовът е като настроението на жената: никой не може да го измери. Хубавите места на Франциск Агрикола се намираха на около сто метра от дигата, при една обширна заблатена площ, която сега беше суха и дето бродеха стотици сребристи и други чайки и с крясък политаха нагоре. Теченията бяха промили някои места в тази тинеста шир и бяха образували големи и дълбоки ями. Там трябваше да има според Франциск Агрикола най-много риба; и действително в началото там имаха добър улов. Но това не продължи много. След седем часа изведнъж секна. И вече не потръгна. Тогава те се придвижиха още по-нататък, чак там, дето Плитчинната област граничеше с дигата; но рибата се инатеше и не кълвеше.

И слънцето не се виждаше. Небето над сушата беше светло, но синевата беше забулена с една фина тъкан от високи облаци, които бяха бродирани отгоре с един странен десен от черни петна. Още не изглеждаше определено опасно, но вече далеч не беше така хубаво, както сутринта. А над морето сега всичко посивя. Небето и водата незабележимо преливаха едно в друго. На този фон крилата на чайките се открояваха гланцово бели. На тази страна небето не предвещаваше нищо хубаво и ако не беше се установило това безветрие, хората в

лодката щяха да бъдат малко по-бдителни. Но не се чувствуваше вече никакъв полъх и те продължиха да ловят така спокойно, както в градския канал. А и дигата беше наблизко. И кой можеше тогава да мисли за опасност?!

Симен Дългия забавляваше другите със своите истории. Разправи за някой си селянин, чиито гъски се изгубили, без да знаел той как е станало туй нещо, докато открил, че ги била изляла една двадесет и три фунтова щука. Действителен случай!

А времето минаваше. Стана осем, осем и половина и тогава Франциск Агрикола предложи да отидат по-навътре в морето. Другите се отзоваха с готовност; и защо да бъдат против?

И така, малко по малко, лодката се оказа доста навътре от брега. И действително, работата отново потръгна. Франциск Агрикола не забравяше, че трябваше да налови много риба, ако не иска да има мъчнотии в къщи. Лицето му сияеше от задоволство; а и другите все повече се увличаха сега, когато работата видимо отново тръгна като по масло.

Цветът на облаците над морето започна постепенно да избива на черно; тъмно беше отражението във водата, която все още лежеше неподвижно.

Около десет часа Дюрк Хаасма видя, че някой на дигата правеше странни движения. Дигата беше далечко сега и изглеждаше като черна ивица, но изправената върху нея фигура все пак се виждаше добре. Дюрк Хаасма обърна вниманието на другите: „Дали за нас се отнася?“

— Приливът, естествено — каза Франциск Агрикола. — Обаче няма смисъл. Ние и сами ще го забележим. Единадесет часът е още далеч. — Сега, когато рибата бе започнала отново да кълве по-редовно, никак не му се искаше да се връща.

Йоханес Рудема постави ръце зад ушите си и се вслуша.

— Струва ми се, че вика — каза той.

Другите също се вслушаха и наистина от време на време се долавяше някакъв вик, някакви откъслеци от глас, който заглъхваше в тази шир от вода и небе.

— Дали не е за прилива? — по лицето на Йоханес Рудема се изписа уплах. Когато се усетеше натясно, той съвсем не беше герой.

— Че за какво друго може да бъде? — избоботи Симен Дългия, като вдигаше рамене. Неговият глас и жест внесоха малко успокоение.

Симен Дългия беше единственият измежду тях, който имаше известни познания относно плаване и море. — Така или иначе трябва полека-лека да се връщаме — добави той.

— Времето не ми вдъхва доверие вече, притъмнява — каза Дюрк Хаасма, като поглеждаше в северна посока.

Франциск Агрикола отново заговори за преваляване, което не трябвало да ги смущава, но все пак Дюрк Хаасма и Йоханес Рудема започнаха да гребат и лодката бавно пое към сушата.

— Оня приятел на сушата пощуря от притеснение — каза Симен Дългия след малка пауза. — Да не мисли, че не го виждаме.

Йоханес Рудема започна да гребе по-силно. Предчувствуваше, че има нещо нехубаво. И на Дюрк Хаасма му се искаше да ускори движението. Но Франциск Агрикола все пак промърмори:

— Защо трябва толкова да бързаме? Дошли сме тук, за да ловим!

Онова, което нито той можеше да знае, нито другите, беше, че човекът, който раздаваше лодките, там, отвисоко върху морската дига, бе видял, че островите изчезваха в нещо, което той със своето набито око смяташе за буря. Но виковете му вече не се чуваха, защото изведнъж, право откъм морето, се вдигна силен вятър.

— Господи, колко притъмня! — каза Дюрк Хаасма и движението към сушата се ускори. Дори Франциск Агрикола беше прекратил усилията си да лови, защото вятърът съвсем не беше някой тих ветреца. Не беше вече същото време и същото море, което имаха сутринта. В това те бяха твърдо убедени и изведнъж всички почувствуваха силен копнеж за твърда почва под краката си.

— Да, да-а! Идем вече, иде-е-ем! — извика Симен Дългия към човека там, високо върху дигата. А дигата беше още далечко. Бяха проявили лекомислие наистина!

И скоро Дюрк Хаасма и Йоханес Рудема съгледаха, че зад веслата дъждът се носеше над морето с много шум и устрем. Един миг — и лодката беше вече сред този вихрен дъжд. Стана още по-тъмно и вятърът се усили още повече. С буйни пориви се понесе той над Плитчинната област. Това беше проливен дъжд, но никой не мислеше да си облече якето. Една мисъл надделя над всички други: колкото може по-бързо назад, към брега! Но къде е брегът! Дигата бе изчезнала зад сива водна завеса!

Вятърът се превърна в буря, но зад затлачената площ все още плаваха при относителна сигурност. Сега те се движеха с вятъра с голяма бързина: за десет минути можеха да се приберат.

Десет минути са нищо, но за десет минути може всичко да се случи. През дъжда, над Плитчинната област, изведнъж заблестя нещо бяло и нещо забоботи.

— Приливът! Приливъ-ъ-ът! — извика Дюрк Хаасма, опули очи от страх и престана да гребе. И Йоханес Рудена заряза веслото си.

Приливът ли беше това? Или подгонената от вятъра вода? Във всеки случай беше смъртна заплаха това, което приближаваше там с много пяна, с много шум, с рев, който заглушаваше дори бурята, и с мощ, която не зачиташе нищо. И ето: първата вълна грабна лодката на високите си плещи и със силен тласък я преметна надолу. Във водата, която плисна през носа и през бордовете, лежеше Йоханес Рудема, като пуфтеше и хъркаше. Едва успя да се хване за мачтовата седалка и да се изправи. А след първата вълна дойдоха други — по-високи, по-бурни.

Лодката изведнъж се блъсна о някакво дъно и Симен Дългия отскочи през борда. Той бе плавал по много морета и никога не бе му минавало през ума, че ще намери гибелта си на невинното късче плитчина близо до Кухоол. Последното, което се видя от него, бяха ръцете му, които се мъчеха да се хванат за нещо, което го нямаше.

Останалите трима имаха още мъничък отдих, когато лодката заседна така, че те се озоваха зад изправената ѝ лява страна и не усещаха силата на вятъра и вълните.

— Дечицата ми, господи, дечицата ми-и-и! — изхлипа Франциск Агрикола и се прекръсти.

Йоханес Рудема, войникът от Армията на спасението, беше спокоен.

— В ръцете на бога сме, няма защо да се страхуваме! — каза той.

Дюрк Хаасма се питаше дали това ще бъде краят. Той имаше три деца, които трябваше да се изучат. Но ако останат без баща... Очите му се напълниха със сълзи. Как би искал още да поживее!

Бурята премина в ураган. Ясно беше, че лодката нямаше да издържи дълго време.

— Дечицата ми-и! — простена още еднъж Франциск Агрикола.

Той нямаше никога да ги види вече. Защото една тежка вълна повдигна лодката от тинята и от тласъка ѝ той бе изхвърлен през борда. Това стана тъй бързо, че Дюрк Хаасма и Йоханес Рудема не забелязаха и констатираха липсата му едва тогава, когато, изправени в наполовина пълния с вода плавателен съд, задрейфуваха по-нататък. Впрочем това едва ли можеше да се нарече дрейф, защото лодката почти потъваше и вече не можеше да се спуща и да се издига.

— Нали ложата няма да изостави семейството ми, а? — извика Дюрк Хаасма към приятеля си. Но преди последният да бе успял да му отговори, една вълна тласна лодката откъм борда и грабна въздържателя.

И тогава остана вече само Йоханес Рудема, войникът от Армията на спасението, когото наричаха Свети Илия. Той се държеше толкова здраво, колкото можеше, за лодката, която не потъваше, но и не проявяваше почти никаква склонност да дрейфува. И мислеше за греховете си, които сега сигурно му се опрощаваха; беше убеден в това нещо. Идеше часът на смъртта и Йоханес Рудема не се страхуваше. И се пусна от лодката, когато вече не чуваше нито бурята, нито вълните и когато в най-тъмната страна на лодката около него стана съвсем светло.

БЕЛЕЖКИ ЗА АВТОРИТЕ

Артур ван Схендел (1874–1946) е най-големият нидерландски писател от първата половина на XX век. Поет, новелист, романист. Ранните му произведения — романите „Влюбеният бродяга“ (1904), „Заблуденият бродяга“ (1907) — дават щедра дан на романтизма, рисувайки хората, живеещи в света на мечтите и несбъднатите илюзии, далеч от прозата на действителния живот. Новият етап в творчеството на Схендел, станал завой към реализма, започва с неговата христоматийно известна книга „Фрегатата «Йохана-Мария»“ (1930). След нея следват романите „Човек на вода“ (1933), „Холандска драма“ (1935), „Светът е празник на танца“ (1938), сборникът легенди и сказания „Моят господар Оберон“ (1940). След Втората световна война написва поемата си „Нидерландци“ (1945), възпяваща с любов природата и родния език, освободената от игото на нацистите страна. Посмъртно излиза автобиографичната му книга „Преминаващи сенки“ (1946).

Йеф Ласт (1895) е известен холандски поет и прозаик. Като обикновен моряк е обиколил много континенти и страни, взел е участие в испанската революция през 1937 г. на страната на бранещия свободата си народ. Той е учен-филолог, познавач на китайския език и древната китайска литература. Литературна известност му създава книгата „Зюдерзее“ (1934). След нея следват сборник морски разкази „Пред мачтата“ (1935), книга за нова Индонезия — „Такава видях Индонезия“ (1956), — детската книга „Приключенията на двама балтийски малчугани“ (1972).

Разказът „Двамата братя“ е взет от сборника „Пред мачтата“.

Ян Слауерхоф (1898–1936). Известен холандски писател-романтик. Автор на поеми, лирични стихотворения, новели и романи.

Обиколил е едва ли не целия свят като корабен лекар и с впечатленията си е обогатил своето разнообразно творчество. Негови са сборниците стихотворения „Архипелаг“ (1923), „Светлина и сенки“ (1926), „Елдорадо“ (1928), „Солеарес“ (1933) и „Честният гроб на моряка“ (1930). Новелите му са не по-малко музикални и лирични, отколкото стиховете му са написани главно по мотиви на легенди: „Островът на пролетта“ (1930) и „Пяна и пепел“ (1930), откъдето е взета новелата „Последният рейс на «Ниборг»“. В романа си „Забранено царство“ (1932) в причудливо преплитане на измислица и действителни факти той възпява великия португалски поет Камоенс. А в романа „Живот на земята“ (1934) са описани кошмарните съновидения на пушачите на опиум.

Ана Бламан (1906–1960) (псевдоним на Йохана Петронели Фрехт) е крупен представител на психологическия реализъм в съвременната нидерландска литература. На нейното перо принадлежат редица реалистични романи, в които тя с педантична точност прави анализ на нюансите в душевното състояние на героите си — самотници, опитващи се да противопоставят на фалшивия буржоазен морал своя изискан, пълен с напразни илюзии душевен свят. Романите „Жената и приятелят“ (1941), „Самотни приключения“ (1948), „Не на живот, а на смърт“ (1959), „Проигралите“ (посмъртно, 1961) и сборниците с разкази „Рам Хорн“ (1951), „Цял ден“ (1957), откъдето е взет разказът „Плувецът“, съставят нейното значително художествено творчество.

Хейн Фабер е роден през 1904 г. в една от областите на Фризландия. Фризки писател, журналист, литературовед, активен участник в движението за развитие на културата на фризкото население на неговия роден език. На перото му принадлежат много разкази из живота на обикновените хора на Фризландия, главно рибари и селяни. Известен е и романът му за юноши „Минало“ (1950).

Шурд ван дер Схааф, известен като автор на къси разкази, е роден през 1906 г. във Фризландия. През 1940 г. е публикуван неговият криминален роман „Тайната на голямото колело“. Сатиричната хроника из живота на селяните „Аббингвалд“ е излязла през 1949 г. Популярна е и реалистичната му повест „Чудесното лято на Юрита Юнгема“ (1957).

Издание:

Заглавие: Холандски морски новели

Преводач: Фредерика Петрова, Илия Петров

Година на превод: 1975

Език, от който е преведено: холандски

Издание: първо

Издател: Книгоиздателство „Георги Бакалов“

Град на издателя: Варна

Година на издаване: 1975

Тип: сборник новели

Националност: холандска

Печатница: ДП „Стоян Добрев-Странджата“ — Варна

Излязла от печат: 15.I.1975 г.

Редактор: Тихомир Йорданов

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Константин Пасков

Художник: Кънчо Кънев

Коректор: Жулиета Койчева

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/16463>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.